

З.С. | Зовнішні справи

*Заснований у 1991 році
Випускається 6 разів на рік*

**Том 34, № 3
2024**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації**
Серія: KB № 24816-14756 ПР від 31.03.2021 р.

Ідентифікатор медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-04020
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
від 13 червня 2024 року № 2077

Журнал представлено
у таких наукометричних базах:
Google Scholar, НБУ ім. В. І. Вернадського,
Фахові видання України, Directory of Open Access Journals (DOAJ),
Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions, Zeitschriften Datebank, Index Copernicus,
University of Hull Library, SOLO, European University Institute, Leipzig University Library,
Cambridge University Library, Zendy, Worldcat, Asian Science Citation Index, OUCI

Зовнішні справи / Ред. кол.: Т. В. Сидорук та ін. – Київ: Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи», 2024. – Том 34, № 3. – 125 с.

Засновник і видавець:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

F.A. | Foreign Affairs

*Founded in 1991
Published six times per year*

**Volume 34, No. 3
2024**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Certificate of state registration
of the print media**

Series: KV No. 24816-14756 PR dated 31.03.2021

Media identifier in the Register of Media Entities R30-04020
Decision of the National Council of Ukraine
on Television and Radio Broadcasting
of 13 June 2024 No. 2077

**Journal is presented
in the following scientometric databases:**

Google Scholar, VNLU, Professional publications of Ukraine,
Directory of Open Access Journals (DOAJ),
Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions, Zeitschriften Datebank, Index Copernicus,
University of Hull Library, SOLO, European University Institute, Leipzig University Library,
Cambridge University Library, Zendy, Worldcat, Asian Science Citation Index, OUCI

Foreign Affairs / Ed. col.: T. V. Sydoruk et al. – Kyiv: Public Union Editorial Board of the Journal
“Foreign Affairs”, 2024. – Volume 34, No. 3. – 125 p.

Founder and publisher:

Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”
01001, 6 Rylskyi Ln., Kyiv, Ukraine
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/en>

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Віталіївна Сидорук Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Національні члени редколегії

Валерій Власенко Кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний університет, Україна

Валерій Грицюк Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна

Ірина Тимейчук Кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія», Україна

Володимир Трофимович Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Міжнародні члени редколегії

Канат Єнсенов Доктор історичних наук, доцент, Інститут історії держави Комітету науки МОН Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Автанділ Сілагадзе Доктор економічних наук, професор, Тбіліський державний університет ім. Івана Джавахішвілі, Грузія

Єрмек Бурібаєв Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Жанна Хамзіна Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Артур Атанесян Доктор політичних наук, професор, Єреванський державний університет, Республіки Армения

Наталія Чабан Доктор філософії, професор, Кентерберійський університет, Нова Зеландія

Нагіма Кала Доктор філософії, доцент, Євразійський національний університет імені Гумільова, Республіка Казахстан

Аліма Аунасова Доктор історичних наук, професор, Інститут історії держави Міністерства науки і вищої освіти Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Пауль Луїф Доктор політичних наук, лектор, Віденський університет, Австрія

Бойка Стефанова Доктор політичних наук, доцент, Техаський університет у Сан-Антоніо, США

Editorial Board**Editor-in-Chief**

Tetiana Sydoruk Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

National Members of the Editorial Board

Valeriy Vlasenko PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Sumy State University, Ukraine
Valerii Hrytsiuk PhD in Historical Sciences, Senior Researcher, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Ukraine
Iryna Tymeichuk PhD in Philological Sciences, Associate Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine
Volodymyr Trofymovych Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

International Members of the Editorial Board

Kanat Yensenov Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Institute of the State History Ministry of Education and Science of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan
Avtandil Silagadze Doctor of Economic Sciences, Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
Yermek Buribayev Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan
Zhanna Khamzina Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan
Arthur Atanesyan Doctor of Political Sciences, Professor, Yerevan State University, Republic of Armenia
Natalia Chaban Doctor of Philosophy, Professor, University of Canterbury, New Zealand
Nagima Kala Doctor of Philosophy, Associate Professor, Gumilyov Eurasian National University, Republic of Kazakhstan
Alima Auanasova Doctor of Historical Sciences, Professor, Institute of State History of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan
Paul Luif Doctor of Political Science, Lecturer, University of Vienna, Austria
Boyka Stefanova PhD in Political Science, Associate Professor, University of Texas at San Antonio, USA

ЗМІСТ/CONTENTS

Ю. Сергєєв

«Злодій може вкрати річ, але це не наділяє його правом власності на неї»: фрагменти зі щоденника Постійного представника України при ООН про дипломатичне протистояння російській агресії в 2014 році (частина 1-ша)8

Yu. Sergeyev

“A thief may steal a thing, but that does not give him ownership of it”: Fragments from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN about the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 1).....16

Е. Д. Міллер

Секуляризація в ХХІ ст. як фактор політичної поляризації соціуму25

A.D. Miller

Secularisation in the 21st century as a factor of political polarisation of society.....32

П. Лісовські

Міжнародне співробітництво в протидії торгівлі наркотиками: сучасні виклики40

P. Lisowski

International cooperation in combating drug trafficking: Contemporary challenges48

С. Феколлі, Е. Чела

Правий та лівий популізми в ЄС та їх вплив на демократичні процеси58

S. Fekolli, E. Cela

Right-wing and left-wing populism in the EU and their impact on democratic processes67

Ю. Малогулко

Роль США у підтримці енергетичної безпеки в Європі77

Yu. Malohulko

Role of the USA in supporting energy security in Europe88

Х. Намиг Гасимова

Вплив кліматичної дипломатії на міжнародні відносини: сучасні тренди99

Kh. Namig Gasimova

Impact of climate diplomacy on international relations: Modern trends.....111

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.16

Юрій Сергеев

Кандидат філологічних наук, запрошений лектор

Постійний представник України при ООН (2007-2015 рр.)

Член Ради директорів Української асоціації зовнішньої політики

Інститут підготовки та досліджень ООН (ЮНІТАР)

NY 10017, Площа ООН, 760, м. Нью-Йорк, США

«Злодій може вкрати річ, але це не наділяє його правом власності на неї»: фрагменти зі щоденника Постійного представника України при ООН про дипломатичне протистояння російській агресії в 2014 році (частина 1-ша)

Засідання Ради Безпеки ООН 28 лютого 2014 року. Із травня 2007 року, вступивши на посаду Постпреда України при ООН, до лютого 2014 я багато чого побачив і зрозумів щодо амбіцій та реальних можливостей організації. Про те, що рішення головного органу ООН – Генеральної Асамблеї – не є обов’язковими для виконання, що Рада Безпеки ООН (РБ ООН), чий рішення є імперативними, насправді стала полем геополітичних ігор своїх п’яти постійних членів, які нездатні ні упередити глобальні кризи, ні зупинити конфлікт. Тим не менш, усвідомив і те, що ООН може бути важливою платформою принаймні для того, щоб стати почутим і, тим самим, забезпечити моральну і політичну підтримку делегацій країн-членів ООН та їхніх урядів. Все це перетворилося для мене на практичну реальність у 2014-2015 роках при захисті інтересів України в умовах російської агресії. Я вирішив згадати ті часи в подяку всім своїм колегам, українській громаді США та всім українцям, які слідували за перебігом подій в ООН і надсилали слова підтримки на мій Фейсбук та Твіттер.

З коротких оперативних повідомлень, що я отримував 25-27 лютого від Міністерства внутрішніх справ (МВС) через його представника в нашій місії – полковника Віталія Касапа (чудова людина і професіонал), – ставало зрозуміло, що ситуація в Криму набирає дуже небезпечних обертів. Вранці 27 лютого з різних джерел надходила тривожна інформація про захоплення «зеленими чоловічками» будівлі Верховної Ради Криму. Співробітники МВС України, які охороняли будівлю, були відсторонені, над будівлею був піднятий прапор Російської Федерації. Озброєні люди пропустили всередину групу депутатів Верховної Ради Криму, попередньо відібравши у них засоби мобільного зв’язку.

Депутати проголосували за призначення Аксьонова прем’єром нового уряду і прийняли рішення про проведення референдуму про статус Криму.

Очевидним постало питання про те, що наше Постійне Представництво при ООН може і повинне зробити у ситуації, що склалася. Уряд в Україні ще не було сформовано, порадитися ні з ким. Тому ініціативно провів зустрічі з окремими членами Ради Безпеки ООН – США, Великобританією, Литвою, яка до кінця лютого – головувала в Раді Безпеки. Домовились про необхідність скликання екстреного засідання Ради.

Слава Богу, 27 лютого надійшло повідомлення про формування Уряду України і призначення Андрія Дешиці виконуючим обов’язки міністра закордонних справ. Подзвонивши йому, поздоровив і отримав згоду на нашу ініціативу. Ввечері і вранці провів індивідуальні зустрічі з членами Ради Безпеки з метою доведення ситуації, що складалася в Криму та був вражений їх обізнаністю з проблемою – на півострові ще працювали міжнародні ЗМІ.

Вранці 28 я надіслав листа головуючій в РБ ООН у лютому місяці Послу Литви Раймонді Мурмокайте з проханням про скликання екстреного засідання Ради 28 лютого (Letter from the Permanent Representative of Ukraine..., 2014). З тих пір і до цього часу засідання РБ ООН з нашого питання скликаються під назвою «Лист Постійного Представника України при ООН від 28 лютого 2014 року».

Засідання РБ відбулось 28 лютого в другій половині дня у закритому режимі, тобто без преси та присутності інших делегацій. Світова громадськість дізналась про суть засідання з окремих коментарів його учасників. У першу чергу, з заяви головуючої на ньому

Отримано: 14.02.2024, Перевірено: 27.05.2024, Прийнято: 28.06.2024

Suggested Citation:

Sergeyev, Yu. (2024). "A thief may steal a thing, but that does not give him ownership of it": Fragments from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN about the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 1). *Foreign Affairs*, 34(3), 16-24. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.16.

*Corresponding author

представника Литви: «Рада Безпеки... з занепокоєнням переглянула останні події в Україні... провела консультації за закритими дверима на прохання Постійного представника України при ООН, який звернувся сьогодні листом до Голови Ради про термінове засідання «через погіршення ситуації в Автономній Республіці Крим (Україна), що загрожує територіальній цілісності України» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7123, 2014).

Виступаючи перед пресою після консультацій, посол Раймонді Мурмокайте сказала, що Рада була поінформована помічником Генерального секретаря ООН з політичних питань Оскаром Фернандесом-Таранко, а в ході засідання була «Висловлена підтримка єдності, територіальної цілісності та суверенітету України».

Під час закритого засідання Ради Безпеки ООН у п'ятницю 28 лютого Саманта Пауер, посол США в ООН, запропонувала надіслати спеціального посланника Роберта Серрі до Криму, щоб перевірити, чи зможе він переконати тамтешніх проросійських лідерів укласти мир з владою в Києві, проти чого категорично проти виступив посол РФ Віталій Чуркін. Тим не менш, Роберт Серрі вилетів до Сімферополя. Але його місія фактично була перервана з моменту прибуття до Криму – він був захоплений представниками так званої самооборони. Про це сім років потому у липні 2021 року у своєму виступі «Кримська платформа як зовнішньополітичний інструмент реалізації стратегії деокупації Криму» на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Міжнародна політика» згадала перша заступниця міністра закордонних справ України Еміне Джапарова: «В березні 2014 року до Криму приїхав спеціальний представник Генерального секретаря ООН – посол Роберт Серрі. Він мав давати пресконференцію в готелі «Москва» за результатами всіх своїх зустрічей. Сотні журналістів з усіх куточків світу чекали на нього кілька годин. Серед них була і я. Тривожні чутки, що посол Серрі захоплений так званою самообороною та утримується в кав'ярні «Віденські булочки» у Сімферополі я почула від журналістки телеканалу АТР Ельвіни Сейтбуллаєвої. Рішення виїхати на пошук разом із британською командою ITV News я прийняла миттєво. Ми стали першими, хто знайшов Роберта Серрі... Я виступила медіатором в кількохгодинних перемовинах та передала спецпосланцю озвучений ультиматум: «Негайно залишити Крим або ніхто йому не гарантуватиме безпеку» (Speech by First Deputy Minister Emine Dzhararova..., 2021). Ще до засідання РБ ООН 28 лютого я зв'язався з керівництвом Українського Конгресового Комітету Америки і молодіжної організації «Разом» з пропозицією влаштувати маніфестацію на підтримку України. Перед будівлею ООН, незважаючи на шалений холод збиралася українська громада з протестними гаслами проти агресії Росії. Я підійшов і поділився інформацією про перше засідання. З цього часу такі протестні акції відбувалися постійно під час засідання Ради Безпеки і Генеральної Асамблеї з українського питання. До українців Америки почали приєднуватися і представники грузинської громади Нью-Йорка і навіть представники молодіжної опозиційної російської організації.

Перше засідання в Раді Безпеки ООН було дуже важливим для розуміння розкладів сил в РБ, готовність

її членів надавати підтримку Україні. Відчувалася певна розгубленість учасників засідання, більшою мірою з причин браку інструкцій з їхніх столиць. Тим не менш, можливо, завдяки зустрічам, які я встиг провести напередодні та в першій половині дня п'ятниці 28 з усіма членами РБ (крім, звісно, Росії), всі члени РБ (крім Росії) єдиним голосом висловились на підтримку територіальної цілісності України. На засіданні було помітно, що досвідчений дипломат і оратор, посол Росії В. Чуркін був не в своїй тарілці. Склалося таке враження, що він не був обізнаний із ситуацією в Криму. Непряме підтвердження тому виникло ввечері цього ж дня на одному з дипломатичних прийомів. Я розмовляв з одним із колег, коли бачу, що до моєї дружини Наталії підійшов посол В. Чуркін. Вона потім розповіла мені, що, привітавшись, він сказав їй російською буквально наступне: «Як ми з вами вляпались». На це Наталія йому відповіла: «Це не ми, а ви вляпались». Та росіяни досить швидко оговтались і вже наступного дня у властивій їм грубій і агресивній формі розпочали свої демарші на площадці ООН.

Через кілька років в українській пресі було надруковано розсекречену стенограму засідання РНБОУ від 28 лютого 2014 року. Мені, як і більшості громадян України, не був відомий зміст цього засідання. Тільки з оприлюдненої для громадськості стенограми у 2016 році під час засідання парламентського комітету з питань національної безпеки і оборони стенограми я дізнався, що на ньому була виголошена пропозиція про термінове скликання Ради Безпеки ООН щодо агресії Росії проти України. Її озвучив Прем'єр-Міністр Арсеній Яценюк. Цитую дослівно: «Перше, необхідно, щоб терміново агресія Росії проти України була розглянута в Раді Безпеки ООН. Негайно! Невідкладно завтра (тобто 1 березня) ми ухвалимо рішення Кабінету Міністрів з приводу звернення до Ради Безпеки ООН» (This is how the war began..., 2016). З етичних причин я не цікавився, чому на цьому засіданні РНБОУ не було сказано, що таке засідання РБ ООН вже було ініційовано нашим Постійним Представництвом при ООН і погоджено з міністром Андрієм Дешицею 27 лютого і проведено 28 лютого – саме в день засідання РНБОУ.

1 березня, на яке тільки Кабмін тільки планував розгляд питання звернення до РБ ООН, нами було скликане вже друге засідання РБ (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). Далі, в той час як ситуація в Криму динамічно загострювалась, відбувалось по кілька засідань РБ ООН на тиждень.

Вважаю, що кроки Постпредства були вчасними та несподіваними для делегації Росії. Ми перехопили ініціативу в ООН і випереджали дії російських дипломатів, принаймні, до червня 2014 року. На жаль, Росія своєю непередбачуваною (чи все ж таки передбачуваною?) зухвалістю і зневагою до міжнародного права випереджала нас поза межами ООН, анексуючи Крим, підтримуючи бойовиків на сході України. 28 липня я прийняв рішення про безперервну роботу Постійного представництва в режимі цілодобового чергування.

Дії Росії в Криму – це акт агресії. Засідання РБ ООН 1 березня 2014. У ніч з 28 лютого на 1 березня я практично не спав. Не міг відволіктись від інтернет-повідомлень, з яких вранці дізнався про засідання

російської Думи з Кримського питання, де збуло заслухано звернення С. Аксєнова, що захопив владу в Криму, до Путіна про введення російських військ. Враховуючи, що різниця в часі між Нью-Йорком і Москвою 8 годин, я зв'язався з міністром Андрієм Дешицею і погодив чернове екстрене скликання Ради Безпеки ООН. Тому вранці, у суботу 1 березня, надіслав листа Президенту Ради Безпеки ООН Послу Сільвії Лукас, Постійному Представнику Люксембургу, яка 1 березня перебрала головування в Радбезі, з проханням про екстрене скликання засідання Ради.

Засідання розпочало свою роботу о 16 годині 15 хв. за Нью-Йоркським часом. Дебати почались з того, що Посол Лукас надав слово Першому заступнику Генерального секретаря ООН пану Яну Еліассону. Він почав свій коментар з оцінок драматичного розвитку подій в Криму: «...з України, як і раніше, надходять повідомлення про тривожні події, що там розгортаються. За наявними повідомленнями, такі ключові об'єкти Криму, як аеропорти, засоби зв'язку і адміністративні будівлі, в тому числі обласний парламент, як і раніше заблоковані невстановленими озброєними особами. Надходять також нові повідомлення про те, що озброєні особи беруть під свій контроль обласні адміністративні будівлі в ряді міст на сході і півдні України. Новий прем'єр-міністр Криму Сергій Аксєнов виступив сьогодні з заявою, в якій він закликав президента Володимира Путіна посприяти забезпеченню миру і спокою на території Автономної Республіки Крим і ввести для цього російські війська. Верхня палата парламенту Російської Федерації дала згоду сьогодні на звернення президента Путіна про використання російських військ на території України до нормалізації суспільно-політичної ситуації в цій країні» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

Далі президент РБ надав слово мені і я проінформував членів РБ про те, що: «Ситуація продовжує погіршуватися. ...російські війська незаконно увійшли на територію України – на Кримський півострів – під неоднозначним і надуманим приводом захисту російського мовного населення України. Кілька годин тому верхня палата російського парламенту – Рада Федерації – одногосно схвалила використання військової сили проти України на прохання президента Російської Федерації Володимира Путіна, однак війська вже перебувають там, і їх чисельність збільшується з кожною годиною».

Далі заявив, що «...такі дії з боку Російської Федерації є актом агресії проти держави Україна і грубим порушенням міжнародного права, що створює серйозну загрозу суверенітету і територіальній цілісності нашої країни, а також миру і стабільності в регіоні в цілому. Російська Федерація не виконує свої зобов'язання як держава-гарант України за Будапештським меморандумом, який зобов'язує Росію, а також інших постійних членів Ради Безпеки утримуватися від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності України» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). На тому засіданні я закликав «...направити міжнародних спостерігачів за ситуацією в Україні у зв'язку з агресією Російської Федерації».

Отже, про дії Росії в Криму як акт агресії вперше в Раді Безпеки ООН я заявив саме на цьому засіданні.

Шкода, що офіційно в Україні таке визначення було здійснено лише в січні 2018 в законі про реінтеграцію Донбасу (Law of Ukraine No. 2268-VIII, 2018). «Тепер на українському законодавчому рівні визначено те, про що всі говорять з 2014-го року – війну названо війною, Росію – агресором» – коментував тоді ці події політичний журналіст М. Romaniuk (2018). Можливо, якби таке визначення було зроблено в березні 2014, нам вдалося б з партнерами провести через Раду Безпеки ООН рішення про визнання Росії як сторони конфлікту і, використавши статтю 27 Charter of UN (1945), відсторонити цю країну від участі в обговоренні українського питання в Раді Безпеки. В ці ж дні з'являється ініціатива, на жаль, вже покійного професора Інституту міжнародних відносин Олександра Задорожного визнати «зелених чоловічків» міжнародними терористами і закласти країні-члені ООН надати в рамках статті 51 допомогу Charter of UN (1945). Шкода, що ця ініціатива не була почута на Київських владних пагорбах.

Посол Росії Віталій Чуркін відреагував на мій виступ першим. З цього починається його публічна конфронтація з тодішнім складом Ради Безпеки. Переконаний, що це не була його дипломатична помилка, а, навпаки, тактика, яка в наступному вкладалася в путінську анти-західну стратегію, яка, в радянському стилі, полягала у пошуку зовнішнього ворога. Таким ворогом Кремлем було визначено США. Посол В. Чуркін відразу «наїхав» на членів РБ своєю заявою наступного змісту: «...спочатку мені хотілося б висловити своє співчуття Вам (президенту РБ), оскільки під Вашим головуванням ми тільки що дві години витратили на обговорення формату нинішнього засідання і домовилися, що у відкритому форматі виступлять тільки троє – пан Еліассон, мій український колега посол Сергєєв і Постійний представник Російської Федерації. Як я розумію, деякі колеги в Раді Безпеки вже мають намір порушити це розуміння, ну, що ж тут поробиш, коли ведеться гра без правил» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). Поясню, що «гра» як раз була за правилами – Росія не могла заблокувати своїм правом вето ні внесення нашого питання в порядок денний РБ ООН, ні скликання засідання Ради, ні порядок обговорення. Право вето не застосовується з процедурних питань. Процедурні питання ухвалюються простою більшістю голосів 15 членів РБ. Нас у цьому питанні протягом 2014-2015 років завжди підтримували 14 членів.

Посол В. Чуркін будував свої публічні виступи в РБ ООН з цього засідання на кількох пропагандистських тезах, які й в 2024 році використовують Кремль, про-російські партії в Україні та адвокати В. Януковича, а саме: криза в Україні породжена державним переворотом; В. Янукович і досі є легітимним президентом; Крим втрачено з причин загрози місцевому населенню розповсюдженням націоналістичної, бандерівської експансії задля знищення російської культури й ідентичності та нав'язування неприйнятних західних (вважай американських) ліберальних цінностей.

На засіданнях 28 лютого і, певною мірою, 1 березня кидалася в очі розгубленість російської делегації, а тому спонтанність і нелогічність виступів посла В. Чуркіна. Так, він у своєму виступі 1 березня заявляв,

що: «В ході кризи, реагуючи на ці протестні настрої, президент В. Янукович, а його дії я не хочу виправдовувати, звичайно, до нього можна, напевно, висловити багато претензій, я просто викладаю факти... Можливо, однією з помилок українського керівництва було те, що в останній момент вони усвідомили, що та угода про асоціацію, яка пропонувалося Брюсселем, може мати дуже важкі економічні наслідки для України». Далі В. Чуркін зробив наступну заяву: «...Голова Ради міністрів Криму пан С. Аксьонов звернувся до президента Росії з проханням про надання допомоги у відновленні спокою в Криму... За наявною інформацією, це звернення підтримав і Віктор Янукович, відсторонення якого від влади, ми вважаємо, не було проведено законним способом... Президент Росії, відповідно до наших конституційних процедур, направив до Ради Федерації наступне звернення: «У зв'язку з екстраординарною ситуацією, що склалася на Україні, загрозою життю людей Російської Федерації, наших співвітчизників, особового складу військового контингенту збройних сил Російської Федерації, що дислокується, згідно з міжнародним договором на території України, Автономній Республіці Крим, на підставі пункту «г» частини 1 статті 102 Конституції Російської Федерації, вношу до Ради Федерації федеральних зборів Федерації звернення про використання збройних сил Російської Федерації на території України до нормалізації суспільно-політичної ситуації в цій країні» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

Далі слово взяла Постійний Представник США Саманта Паувер. З цього відкритого засідання і на всіх наступних почалось її словесне протистояння з послом В. Чуркіним, яке російська сторона використовує переважно для внутрішнього російського споживання. Суть цієї тактики була в тому, щоб показати, що криза в Україні спровокована зовнішнім чинником – «колективним Заходом» на чолі зі США. Пані С. Паувер заявила, що введення російських військ у Крим: «... не має під собою жодної правової основи. По суті, це порушення Росією зобов'язання щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності і незалежності України. Підбурювання Росією груп населення до акцій протесту не є відповідальною поведінкою в цій ситуації». Посол С. Паувер вносила пропозицію про: «Негайне розгортання в Криму міжнародних спостерігачів з ОБСЄ або Організації Об'єднаних Націй», що «забезпечило б транспарентність пересувань і дій складу військових і напіввійськових формувань в регіоні і знизила би напруженість у відносинах між різними групами населення» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

Далі слово взяв постійний представник Великобританії Сер Марк Лайалл Грант. Він заявив, що «...російський парламент санкціонував військові дії Росії на українській території всупереч волі уряду України. Це створює серйозну загрозу суверенітету, незалежності і територіальній цілісності України. Ми засуджуємо будь-які акти агресії проти України». Сер Грант проінформував, що «...міністр закордонних справ (Великобританії) говорив з виконуючим обов'язки президента України Турчиновим і чітко висловив підтримку цієї країни Сполученим Королівством. Важливо відмітити,

що і керівництво ООН, і держави демократичного світу визнали законність рішення Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року щодо відсторонення Януковича з поста Президента і призначення О. Турчинова Виконуючим обов'язки глави Української держави... Уряд Сполученого Королівства підтримує прохання уряду України провести в терміновому порядку консультації відповідно до Будапештського меморандуму від 1994 року, підписаним Сполученим Королівством, Сполученими Штатами, Росією й Україною. Ми не бачимо жодних причин, які б унеможливили негайне проведення цих консультацій» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). Російська сторона відмовилася від проведення таких консультацій.

Далі слово для виступу було надано Послу Франції Пану Жерару Аро. Він наголосив на тому, що: «З самого початку кризи Франція прагне до пошуків рішення, яке сприятиме стабілізації ситуації в демократичній Україні і дотриманню прав усіх громад в дусі європейської сім'ї держав. Це було метою посередницьких зусиль міністрів закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини, Польщі і Франції. Це було метою угоди від 21 лютого, яку Російська Федерація відмовилася підтримати в той час. Надані Радою Російської Федерації повноваження на розгортання військ в Україні можуть, в разі їх здійснення, стати загрозою територіальній цілісності країни і привести до небезпечного повороту у розвитку подій для світу» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

Наприкінці дня з повідомлень Білого Дому я дізнався, що Президент США Барак Обама відреагував на блокування відвідання Криму посланцем Генсека ООН Роберта Серрі та ухвалення Російською Думою звернення президента Росії Володимира Путіна направити в Україну військові сили для підтримки про-російського населення. Під час 90-хвилинного телефонного дзвінка Президент Обама сказав В. Путіну, що російський лідер повинен вирішувати свої проблеми в Україні через прямі переговори з українським урядом, за підтримки міжнародних посередників. Президент Обама також запропонував негайне розміщення міжнародних спостерігачів в Україні під егідою Ради Безпеки ООН та Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Він також попередив Путіна, що «продовження Росією порушення суверенітету і територіальної цілісності України негативно позначиться на позиції Росії в міжнародній спільноті». Президент Обама також повідомив Путіну, що США призупинять участь у підготовчих зустрічах з Росією для майбутнього саміту Великої Вісімки в Сочі (Putin and Obama discussed..., 2014). І наступного дня у неділю 2 березня оприлюднюється заява Великої Сімки, в якій було проголошено, що: «...дії Росії в Україні також суперечать принципам і цінностям, на яких діють G7 і G8» (G7 leaders' statement on Ukraine..., 2014).

З 28 лютого почався мій шалений медійний марафон. Прес-секретар нашої місії Єгор Пивоваров підрахував, що були дні, коли я давав по десять інтерв'ю різним ЗМІ, починаючи від всесвітньвідомої студії Христини Аманпур (CNN) до регіональних ЗМІ різних континентів. Офіси акредитованих при ООН ЗМІ знаходяться компактно на двох поверхах Секретаріату

Організації. І тому, коли я завершував інтерв'ю в студії CNN, на мене вже очікували її сусіди – BBC, Аль-Джазіра, DW та інші. А потім незмінні кількаразові на день коментарі кореспондентів 1+1 Андрію Васильєву, які передавалися наживо до київської студії. Андрій Васильєв, який фактично став членом нашої дипломатичної команди (Рис. 1), домовлявся з місцевими телекомпаніями про використання їх потужностей для трансляції, а тому, очевидно заслуговує більшого коментаря.

Рисунок 1. Українська делегація на засіданні Ради Безпеки 1 березня 2014 року

Джерело: Фото John Minchillo. The Associated Press

«Це не фальшивий лист, це фальшивий президент». Засідання РБ 3 березня 2014. Ввечері 2 березня мені зателефонувала головуєча в березні місяці в РБ ООН посол Люксембургу пані Сільвія Лукас і проінформувала, що делегація Росії планує скликати засідання Ради у понеділок 3 березня по обіді за нашим пунктом порядку денного – «Лист Постійного представника України від 28.02.2014». Причина скликання стане відома лише з виступу посла В. Чуркіна на самому засіданні. Я переповів слова пані Сільвії Лукас міністру Андрію Дешиці. Ми домовились діяти за обставинами засідання, а також використовувати останню інформацію з місця події, яка говорить про кричущі факти наростаючої агресії з боку Росії.

У понеділок 3 березня Посол Лукас розпочав засідання о 15:30 і відразу надав слово помічнику Генерального секретаря з політичних питань пану Оскару Фернандес-Таранко: «Наскільки ми розуміємо, в Криму триває зосередження російський військ і ними оточений ряд українських військових баз... У неділю, 2 березня, парламент України закликав Росію в терміновому порядку виконати положення угоди про тимчасову присутність її Чорноморського флоту на українській території і зажадав негайного відводу російських військ на їх бази... Генеральний Секретар просив першого заступника Генерального секретаря пана Еліассона відправитися в Україну в неділю» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Далі згідно з правилами процедури, слово отримав ініціатор скликання РБ – представник Росії. За кілька хвилин ми дізнались чому російська делегація наполягла на скликанні цього засідання, більш того – зажадала його відкритого формату в присутності преси та інших делегацій, і чому не сформулювала свого власного

пункту порядку денного, а скористалася нашим. Свій пункт (Лист постійного представника Російської Федерації...) місія Росії запровадить за кілька тижнів, а тоді, очевидно, щоб не гаяти час та задля «сенсаційності» повідомлення, скористалася нашим пунктом порядку денного. Ось про що йшлося у виступі В. Чуркіна і зафіксовано в офіційній стенограмі засідання того дня: «Російська Федерація стала ініціатором проведення сьогоднішнього засідання Ради Безпеки... Криза, спровокована державним переворотом в Києві в результаті збройного захоплення влади радикал-екстремістами продовжує поглиблюватися, породжуючи найсерйозніші ризики для майбутнього цієї країни. В таких умовах законно обрана влада цієї автономної республіки (Крим) звернулася до президента Росії з проханням посприяти у відновленні спокою в Криму (мова йшла про звернення С. Аксьонова). 1 березня Рада Федерації підтримала таке звернення, яке, ми сподіваємося, протверезить радикалів. Повторю, мова йде про захист наших громадян і співвітчизників, про захист найголовнішого права людини – права на життя» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

І далі йде «сенсація» у викладі посла В. Чуркіна: «Сьогодні я уповноважений повідомити також про таке. Президентом Росії отримано наступне звернення президента України Віктора Януковича: «Як законно обраний президент України, заявляю – події на Майдані, незаконне захоплення влади в Києві привели до того, що Україна опинилася на порозі громадянської війни. В країні панують хаос і анархія. Життя, безпека і права людей, особливо на південному сході і в Криму, під загрозою. Під впливом західних країн здійснюється відкритий терор і насильство. Люди переслідуються за політичними та мовними ознаками. У зв'язку з цим, звертаюся до президента Росії Володимира Володимировича Путіна з проханням використати збройні сили Російської Федерації для відновлення законності, миру, правопорядку, стабільності і захисту населення України. Віктор Янукович, 1 березня 2014 року» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Далі посол Чуркін заявив: «...я маю можливість продемонструвати всім присутнім фотокопію оригіналу цього звернення президента України до президента Росії». І за цим він тріумфально, з притаманною йому артистичністю продемонстрував аркуш з процитованим зверненням Януковича. Довго тримав його перед фото- і кінокамерами. Я побачив камеру телеканалу 1+1 Андрія Васильєва, яка все це передавала наживо до Києва. Важливо зазначити, що російська делегація надала цьому зверненню статус офіційного документа Ради Безпеки ООН, про що свідчать відповідне письмове звернення посла В. Чуркіна до голови Радбезу і копія продемонстрованого ним звернення В. Януковича, які зберігаються в архіві Ради Безпеки ООН. Ці документи були згодом отримані в офіційному порядку слідчими військової прокуратури України для використання у судовому процесі проти В. Януковича. Незаперечним є факт зачитування і представлення послом В. Чуркіним звернення В. Януковича, засвідчене фото- і відеоз'йомками інформаційної служби ООН, а також акредитованими при ООН ЗМІ, присутністю на засіданні представників інших місій країн-членів

ООН, закріплені в офіційних стенограмах. Все, що було сказане і продемонстровано В. Чуркіним (Рис. 2), беззастережно сприймалося як безсумнівний факт. А ось адвокати В. Януковича на судових засіданнях з обвинувачення свого підопічного в державній зраді піддають сумніву все те, що відбувалося 3 березня 2014 року на засіданні Радбезу, включаючи сам факт наявності звернення В. Януковича (Lawyer: Court should have received original..., 2018). Навіть попри те, що це підтвердив у своєму інтерв'ю як і сам В. Янукович (Yanukovych admits he asked..., 2018), так і офіційні особи в Москві – наприклад, речник МЗС Росії Марія Захарова (Russian Foreign Ministry confirms..., 2017).

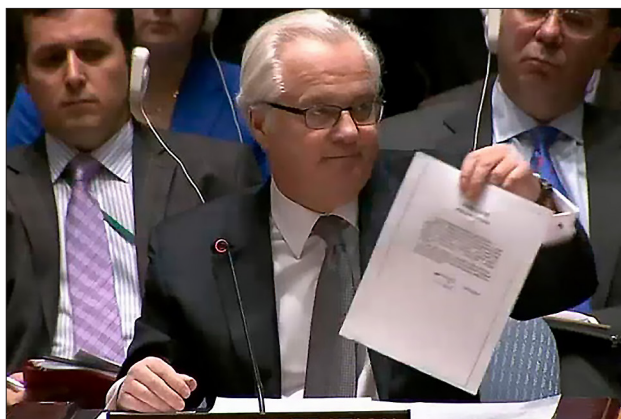

Рисунок 2. Посол Чуркін демонструє звернення Януковича

Джерело: (Фото з архіву ООН)

З виступу посла В. Чуркіна стало зрозумілим і те, що звернення В. Януковича було оприлюднено в Радбезі ООН як відповідь на аргументовані обвинувачення Росії в агресії, які прозвучали 28 лютого і 1 березня. Воно адресувалося тим, хто за висловом посла Росії, «...намагається трактувати ситуацію мало не як агресію, загрожує всілякими санкціями і бойкотами...». Звернення було використано російською делегацією на засіданні 3 березня, а потім і на всіх наступних для виправдання російської агресії. 3 березня, В. Чуркін підсумовував свій виступ заявою: «В екстраординарній ситуації, що склалася не з нашої вини, коли життя і безпека мешканців Криму і південно-східних регіонів піддаються реальній загрозі через безвідповідальні і провокаційні дії бандерівців і інших ультранационалістичних елементів, хотіли б ще раз підкреслити, що дії Росії повністю адекватні і легітимні» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014). Першою на цю маніпулятивну, якщо не сказати маніакальну, логіку відреагувала Посол США Саманта Паувер: «Слухаючи представника Росії, можна подумати, що Москва тільки що стала бригадою швидкого реагування при управлінні Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини». Далі вона наводить факти, що дозволяють їй в кінці свого виступу зробити висновок: «Те, що відбувається сьогодні, це не місія захисту прав людини... Те, що відбувається сьогодні, є небезпечним військовим втручанням в Україні. Це акт агресії» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Посол Паувер підтвердила свій висновок наступними фактами: «Фактом є те, що російські збройні сили поставили під свій контроль українські прикордонні пости. Фактом є те, що Росія контролює поромну переправу в Керчі. Фактом залишається те, що російські кораблі прибувають до Севастополя та пересуваються навколо нього. Фактом є те, що російські війська блокують послуги мобільного телефонного зв'язку в деяких районах. Фактом є те, що Росія оточила або поставила під свій контроль практично всі українські військові об'єкти в Криму. Фактом є те, що сьогодні російські винищувачі вторглися в повітряний простір України. Фактом є і те, що незалежні журналісти продовжують повідомляти про відсутність будь-яких доказів насильства по відношенню до росіян або населення, яке підтримує росіян... Мобілізація російських сил є реакцією на уявну загрозу» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Треба зазначити, що яскраві виступи Саманти Паувер, її відверті оцінки випереджали уповільнені реакції Держдепу і Білого Дому протягом 2014–2016 років. Стосовно акту російської агресії особливо важливими були коментарі посла Йорданії Принца Зейда Раад аль-Хусейна: «Йорданія підтверджує необхідність поваги до суверенітету України, її територіальної цілісності й її політичної незалежності. Ми підтверджуємо необхідність заборони на застосування сили на її території або частині її території, а також на її окупацію, включаючи кримський регіон. Йорданія закликає всі зацікавлені держави поважати умови їхніх угод і договорів з Україною. У зв'язку з цим ми підтверджуємо необхідність виконувати положення Будапештського меморандуму 1994 року і договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 року». І найважливіше: «Ми повинні оцінити, чи здійснюється на території України активний акт агресії. У зв'язку з цим ми хотіли б послатися на резолюцію 3314, в якій застосування збройної сили однією державою на території іншої держави, що входить за рамки угоди між двома країнами, розглядається як акт агресії. Те ж саме стосується розгортання нерегулярних збройних формувань для здійснення військових актів в іншій державі» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Постпред Франції Жерар Аро прокоментував, як завжди, образно і жорстко: «...нас охоплює острах, коли ми бачимо, що відбувається в Україні, і, коли ми чуємо те, що тільки що сказав наш російський колега. Насправді, ми тільки що почули голос з минулого. Мені було 15 років в серпні 1968 року, коли радянські війська увійшли в Чехословаччину. Ми чули такі ж виправдання, нам демонструвалися такі ж документи, і висувалися такі ж звинувачення. Ми сподівалися, що після побудови Європи і краху комунізму ми позбудемося таких кошмарів. Ми сподівалися, що на зміну небезпечній логіці рівноваги сил прийшли співпраця і повага самобутності і незалежності один одного. Зараз ми повернулися в світ, де сила переважає над законом, де кожна криза має мати переможців і переможених, і де пропаганда заперечує реальність. Перш за все давайте нагадаємо про ті факти, які не можна приховати ніякими маніпуляціями в наш вік телебачення й інтернету.

Факти очевидні. Російська армія окупує Крим (Жерар Аро перший серед членів РБ, хто сказав про окупацію) – територію України – проти волі українського уряду і в порушення міжнародного права. Наведені тут виправдання є відвертою брехнею. Окупувавши Крим, Росія зробила територіальну ставку. Мета очевидна – підпорядкувати владу в Києві, повернути їх у сферу впливу Москви і нагадати їм про те, що їх суверенітет обмежений, як сказав пан Брежнев після вторгнення в Чехословаччину. Коротше кажучи, Росія відкидає Європу на 40 років назад. Все як тоді – радянська практика і риторика, жорстокість і пропаганда» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Сер Марк Лайалл Грант, Постпред Великобританії, продовжив жорстку критику дій Росії в Україні: «Відмовки більше не проходять. На очах усього світу російські збройні сили встановили свій контроль над Кримським півостровом, частиною території суверенної України... Ми чуємо від Росії, що її сили знаходяться в Україні для захисту меншин від озброєних радикально і антисемітські налаштованих елементів... Очевидно, що всі ці заяви просто сфабриковані, щоб виправдати військові дії Росії. Російський представник стверджує, що пан Янукович звернувся з проханням про військове втручання. Мова йде про колишнього керівника, який покинув свій пост, столицю своєї країни і саму країну, корумповане правління якого поставило країну на межу економічного банкрутства, який придушував протести проти свого уряду, в результаті чого загинуло більше 80 людей, і від якого відмовилася власна партія. Думка про те, що його сьогоднішнє звернення може містити в собі хоч якусь легітимність, є явно надуманою і стоїть в одному ряду з незграбними спробами Росії виправдати свої дії. Уряд в Києві є легітимним і користується всебічною підтримкою українського парламенту. Засуджуючи Російську Федерацію за її конфронтаційні дії, ми одночасно віддаємо належне Україні за те, що вона не піддалася на провокацію. Така позиція правильна» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014). Через якийсь час експерти будуть по-різному оцінювати такий комплімент, вважаючи, що колективний захід замість цього мав би вжити більш рішучих кроків для стримування агресора і не допустити подальших негативних подій, в тому числі і на сході України.

Для захисту інтересів України в РБ ООН надзвичайно важливою була позиція китайської делегації – ситуативного союзника Росії з багатьох питань. Посол Лю Цзеі – керівник китайської делегації – послідовно дотримувався позиції, яку він мені озвучив ще за кілька годин до засідання РБ 28 лютого. На засіданні 3 березня він цю позицію підтвердив: «Китай послідовно виступає за дотримання принципів невтручання у внутрішні справи будь-якої країни і за повагу до незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014). Дискусія в РБ 3 березня, явно не пішла шляхом, на який сподівалася Росія. Один за одним інші члени Ради Безпеки – поли Литви, Люксембургу, Австралії, Аргентини, Чилі, Південної Кореї, Руанди, Чаду, Нігерії – виступили з підтримкою територіальної цілісності України.

Більшість наголошувала на важливості дотримання положень Будапештського меморандуму і використання його формату для консультацій з метою знаходження врегулювання ситуації мирним шляхом (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Після виступів членів РБ слово надала мені. Ось окремі фрагменти мого виступу: «Зосередження російських військ і бойової техніки вздовж східного кордону України ясно вказує на те, що Росія готується до можливої військової інтервенції в Україну - в інші регіони нашої країни. Досі українські збройні сили проявляли стриманість і уникали активного опору агресії, хоча вони і приведені в повну бойову готовність... Російська Федерація займається зараз проведенням активних операцій з інформаційної та психологічної обробки населення Автономної Республіки Крим, а також в південно-східних регіонах України. Вони спрямовані на дискредитацію законної влади в Україні і дезорієнтують громадську думку, називаючи російську інтервенцію миротворчою операцією... Ми ще раз звертаємося до членів Ради Безпеки із закликом санкціонувати направлення в Крим міжнародної місії з посередництва і спостереження... представник Російської Федерації намагався пояснити причину присутності російських військ в Криму як миротворчість. Як ми чули сьогодні від багатьох виступаючих, ці дії розглядаються як агресія і провокування масштабного збройного конфлікту в Україні. Це неприйнятно для держави, яка є одним з гарантів нашого суверенітету і територіальної цілісності відповідно з Будапештським меморандумом, і, більш того, є постійним членом Ради Безпеки, який розділяє з іншими державами-членами таку важливу функцію, як підтримання миру і стабільності у всьому світі. Представник Росії продовжує називати те, що відбулося в Україні, державним переворотом. Демократичний світ знайшов більш точне визначення тому, що відбулося. Це відбулася Революція Гідності» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

З огляду на те, що в понеділок 3 березня розпочався Великий Піст і, знаючи про присутність російської преси в залі РБ, я звернувся з наступним (говорив російською мовою): «Я хочу привітати всіх православних християн з початком Великого посту і закликати всіх російських християн та їхніх лідерів шукати миру. Не викликати Божий гнів. Схаменіться. Моліться за нас і почуйте нас» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Головуюча Посол Лукас надала слово для повторного виступу Постпреду Росії В. Чуркіну. Він почав з цікавої тези (не знаю, чи вона погоджувалася з Кремлем, чи це його власна імпровізація, але зафіксоване в офіційній стенограмі вже не викинеш): «...немає абсолютно ніякого сумніву, ви не думайте, що в Росії є у когось сумніви в тому, що основа політичної кризи в Україні – це невдоволення широких верств населення урядом Януковича, його діяльністю як президента. Одна з колег сказала, що неможливо тепер говорити про лютневу угоду (йдеться про угоду Януковича з опозицією від 21 лютого), тому що Янукович втік. Ну то й що? Адже нашим завданням не є повернути до влади Януковича. Невже ми не розуміємо, що Янукович більш не

повернеться до влади, не приїде знову в свою резиденцію в Києві і не буде керувати державою...» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Далі був традиційний «напад» В. Чуркіна на міжнародну політику США для виправдання агресивності Росії за абсолютно софістичною схемою – «їм можна, значить і нам можна». За цим він зробив абсолютно незграбну спробу виправдати дії В. Путіна: «...рішення президента, на яке йому дала мандат Рада Федерації про використання російських збройних сил на території України, ще не прийнято. Те, що ми скликали це засідання, не означає, що воно ось-ось буде ухвалено» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

На цей пасаж відреагував посол Франції Жерар Аро: «Постійний представник Російської Федерації сказав нам, що рішення про введення збройних сил Росії на територію України поки ще не ухвалено. Вибачте, але всі знають, що російська армія контролює республіку Крим. Це факт. Зрозуміло, що їм не потрібно входити в Україну, оскільки вони вже там. В даний час російська армія окупує Україну. Це факт... існує давня звичка вічно називати своїх опонентів нацистами, перш ніж них позбутися. У радянського керівництва це добре виходило. Ні, не всі демонстранти, хто вийшов на вулиці в Києві, були нацистами, у своїй більшості вони не були навіть з числа крайніх правих чи радикальних націоналістів» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Посол США Паувер зробила наступний коментар виступу посла Росії: «...у президента Януковича було 24 години на те, щоб підписати перший законопроект Ради про зміни Конституції відповідно до домовленостей від 21 лютого. Президент Янукович не тільки не підписав його, а, як нагадав наш російський колега, він покинув місто. По суті, він втік з міста. Він зібрав свій багаж і багаж своєї сім'ї і залишив місце президента вакантним протягом двох днів, хоча його країна перебувала в кризі. Він залишив також великі докази корупції і того, що він прихопив з собою величезну суму, викрадену в українського народу. У зв'язку з цим демократично обрана Рада проголосувала за відставку Януковича. Був поданий 371 голос, причому навіть його власна партія була проти нього... Те, що стосується сьогоднішнього, то те, що ми почули сьогодні за винятком виступу одного члена Ради Безпеки – Російської Федерації, стало свідченням широкої підтримки територі-

альної цілісності України і мирного діалогу» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

На завершення виступив посол Великобританії Марк Лайалл Грант: «Давайте не будемо помилятися щодо того, що відбувається в Криму. Російські збройні сили примусовим порядком беруть під свій контроль військові і цивільні аеропорти та інші об'єкти інфраструктури. Вони встановили дорожні блокпости. Вони висувають українським військовим підрозділам ультиматуми здатися. Вони заблокували українські порти і значною мірою наростили свою військову присутність уздовж російсько-українського кордону. Цим військовим діям немає виправдання ні в міжнародному праві, ні в Угоді між Україною і Російською Федерацією про статус і умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

На цьому засідання завершилося. Стало зрозумілим, що один із наших з партнерами тактичних задумів реалізувався – російська делегація опинилася в РБ в повній ізоляції. Посли Великобританії, Франції, США і я зробили заяви для преси. Загалом коментарі були повторенням основних тез наших виступів на засіданні: вторгнення Росії в Крим – нічим не спровокована агресія, яка є викликом миру і безпеці; звернення Януковича до Путіна – незграбна спроба надати якоїсь легітимності російському вторгненню в Крим. Новим елементом на засіданні РБ 3 березня стали оприлюднені факти загрози можливої російської агресії в інших регіонах України. Цікавим був коментар посла Франції для преси, який на запитання журналіста, чи справжнім був лист В. Януковича, що продемонстрував посол В. Чуркін, відповів: «Це не фальшивий лист, це фальшивий президент».

Посол В. Чуркін також дав коментар пресі, повторюючи як мантри тези про підтриманий Заходом і здійснений фашистами і націоналістами державний переворот в Києві, легітимність В. Януковича як президента, правомірність дій Росії в Криму для захисту населення Криму від українських радикалів.

Завершився день тим, що я повернувся з колегами до місії, залишивши одного з дипломатів, щоб той по завершенню взяв в секретаріаті Ради Безпеки копію звернення В. Януковича до В. Путіна. Ми підготували звіт про засідання, додали до нього фотокопію звернення, та, з проханням орієнтувати щодо подальших дій, відправили цей звіт до МЗС.

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.16

Yuriy Sergeyev*

PhD in Philology, Guest Lecturer

Permanent Representative of Ukraine to the United Nations (2007-2015)

Member of the Board of Directors of Ukrainian Association of Foreign Policy

United Nations Institute for Training and Research (UNITAR)

NY 10017, 760 UN Square, New York, USA

“A thief may steal a thing, but that does not give him ownership of it”: Fragments from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN about the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 1)

UN Security Council meeting on February 28, 2014.

From May 2007, when I assumed the position of Permanent Representative of Ukraine to the UN, until February 2014, I saw and understood a lot about the ambitions and real capabilities of the organisation. That the decisions of the main UN body – the General Assembly – are not mandatory, that the UN Security Council (UNSC), whose decisions are imperative, has actually become a field of geopolitical games for its five permanent members, who are unable to either prevent global crises or stop conflicts. Nevertheless, I also realised that the UN can be an important platform at least to be heard and thereby ensure the moral and political support of the delegations of UN member states and their governments. All this became a practical reality for me in 2014-2015 while defending Ukraine's interests in the face of Russian aggression. I decided to recall those times in gratitude to all my colleagues, the Ukrainian community in the USA, and all Ukrainians who followed the events at the UN and sent words of support to my Facebook and Twitter.

From brief operational reports that I received on February 25-27 from the Ministry of Internal Affairs (MIA) through its representative in our mission – Colonel Vitaliy Kasap (a wonderful person and professional) – it became clear that the situation in Crimea was becoming very dangerous. On the morning of February 27, alarming information came from various sources about the seizure of the Crimean Parliament building by “little green men”. The Ukrainian MIA personnel guarding the building were dismissed, and the flag of the Russian Federation was raised over the building. Armed men allowed a group of Crimean Parliament deputies inside, having previously taken away their mobile phones. The deputies voted to appoint

Aksyonov as the prime minister of the new government and decided to hold a referendum on Crimea's status.

The obvious question arose about what our Permanent Mission to the UN could and should do in the given situation. The government in Ukraine had not yet been formed, so there was no one to consult with. Therefore, I took the initiative to hold meetings with individual members of the UN Security Council – the USA, the United Kingdom, and Lithuania, which chaired the Security Council until the end of February. We agreed on the need to convene an urgent meeting of the Council.

Thank God, on February 27, a message was received about the formation of the Ukrainian government and the appointment of Andriy Deshchysia as acting Minister of Foreign Affairs. I called him, congratulated him, and received approval for our initiative. In the evening and morning, I held individual meetings with members of the Security Council to inform them about the situation in Crimea and was amazed at their awareness of the problem – international media were still working on the peninsula.

On the morning of the 28th, I sent a letter to the President of the UNSC in February, Ambassador Raimonda Murmokaitė of Lithuania, requesting an urgent meeting of the Council on February 28 (Letter from the Permanent Representative of Ukraine..., 2014). Since then and up to the present, meetings of the UNSC on our issue have been convened under the name “Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations”.

The Security Council meeting took place on the afternoon of February 28 in a closed session, meaning without press or the presence of other delegations. The world community learned about the essence of the meeting from the

Received: 14.02.2024, Revised: 27.05.2024, Accepted: 28.06.2024

Suggested Citation:

Sergeyev, Yu. (2024). “A thief may steal a thing, but that does not give him ownership of it”: Fragments from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN about the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 1). *Foreign Affairs*, 34(3), 16-24. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.16.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

individual comments of its participants. First of all, from the statement of the presiding Lithuanian representative: “The Security Council... reviewed with concern the recent developments in Ukraine... held closed-door consultations at the request of the Permanent Mission of Ukraine to the UN, which appealed in a letter earlier today to the Council President for an urgent meeting ‘due to the deterioration of the situation in the Autonomous Republic of the Crimea, Ukraine, which threatens the territorial integrity of Ukraine” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7123, 2014).

Speaking to the press after the consultations, Ambassador Raimonda Murmokaitė said that the Council had been informed by the UN Assistant Secretary-General for Political Affairs, Oscar Fernandez-Taranco, and during the meeting, there was “expressed support for the unity, territorial integrity and sovereignty of Ukraine”.

During the closed meeting of the UN Security Council on Friday, February 28, Samantha Power, the US Ambassador to the UN, proposed sending a special envoy, Robert Serry, to Crimea to see if he could persuade the pro-Russian leaders there to make peace with the authorities in Kyiv. This was categorically opposed by the Russian Ambassador Vitaly Churkin. Nevertheless, Robert Serry flew to Simferopol. However, his mission was effectively interrupted upon his arrival in Crimea – he was detained by representatives of the so-called self-defence forces. Seven years later, in July 2021, in her speech “Crimea Platform as a Foreign Policy Tool for Implementing the Crimea De-occupation Strategy” at the All-Ukrainian Forum “Ukraine 30. International Relations”, the First Deputy Foreign Minister of Ukraine, Emine Dzhamparova, mentioned this: “In March 2014, the Special Representative of the UN Secretary-General, Ambassador Robert Serry arrived in Crimea. He was to give a press conference on the results of all his meetings at the Moscow Hotel. Hundreds of journalists from all over the world waited for him for several hours. I was among them. The alarming rumours that Ambassador Serry was held captive by the so-called self-defence at the Vienna Buns Café in Simferopol, I had previously heard from ATR journalist Elvina Seitbullayeva. I decided to go on a search for the Ambassador with the British ITV News team immediately. We were the first to find Robert Serry... I acted as a mediator in several hours of negotiations and passed an ultimatum to the special envoy: leave Crimea immediately or no one will guarantee his safety.” (Speech by First Deputy Minister Emine Dzhamparova..., 2021).

Even before the UNSC meeting on February 28, I contacted the leadership of the Ukrainian Congress Committee of America and the youth organisation “Razom” with a proposal to organise a demonstration in support of Ukraine. In front of the UN building, despite the freezing cold, the Ukrainian community gathered with protest slogans against Russian aggression. I approached them and shared information about the first meeting. From that point on, such protests took place constantly during meetings of the Security Council and the General Assembly on the Ukrainian issue. Members of the Georgian community in New York and even representatives of the youth opposition Russian organisation began to join the Ukrainian Americans.

The first meeting at the UN Security Council was very important for understanding the balance of power in the SC and the readiness of its members to provide support to Ukraine. There was a noticeable confusion among the meeting participants, largely due to the lack of instructions from their capitals. Nevertheless, perhaps thanks to the meetings that I managed to hold the day before and in the first half of Friday, February 28, with all members of the SC (except, of course, Russia), all members of the SC (except Russia) unanimously expressed support for the territorial integrity of Ukraine. At the meeting, it was noticeable that the experienced diplomat and orator, Russian Ambassador Vitaly Churkin, was out of his depth. It seemed that he was not familiar with the situation in Crimea. Indirect confirmation of this arose in the evening of the same day at a diplomatic reception. I was talking to one of my colleagues when I saw Ambassador V. Churkin approach my wife, Natalia. She later told me that, after greeting her, he said to her in Russian, literally the following: “How did we get into this mess”. To which Natalia replied: “It’s not us, but you got into this mess”. But the Russians recovered quite quickly and by the next day, in their usual rude and aggressive manner, began their demarches at the UN.

A few years later, a declassified transcript of the NSDC meeting of February 28, 2014, was published in the Ukrainian press. Like most Ukrainian citizens, I was unaware of the content of this meeting. Only from the transcript made public in 2016 during a meeting of the Parliamentary Committee on National Security and Defence did I learn that a proposal had been made there to urgently convene a UN Security Council meeting regarding Russian aggression against Ukraine. It was voiced by Prime Minister Arseniy Yatsenyuk. I quote verbatim: “First, it is necessary that Russian aggression against Ukraine be urgently considered by the UN Security Council. Immediately! Without delay, tomorrow (i.e., March 1) we will adopt a Cabinet of Ministers decision on appealing to the UN Security Council” (This is how the war began..., 2016). For ethical reasons, I did not inquire why it was not mentioned at this NSDC meeting that such a UNSC meeting had already been initiated by our Permanent Mission to the UN and agreed upon with Minister Andriy Deshchytsia on February 27 and held on February 28 – on the very day of the NSDC meeting.

On March 1st, for which the Cabinet of Ministers had only planned to consider the issue of appealing to the UNSC, we had already convened a second meeting of the SC (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). Further, as the situation in Crimea dynamically escalated, several UNSC meetings were held per week.

I believe that the steps taken by the Permanent Mission were timely and unexpected for the Russian delegation. We seized the initiative at the UN and were ahead of the Russian diplomats, at least until June 2014. Unfortunately, Russia, with its unpredictable (or rather, predictable?) audacity and disregard for international law, was ahead of us outside the UN, annexing Crimea and supporting militants in eastern Ukraine. On July 28, I decided to implement the continuous operation of the Permanent Mission in a round-the-clock duty mode.

Russia’s actions in Crimea are an act of aggression. UNSC meeting on March 1, 2014. On the night of February 28 to March 1, I hardly slept. I could not tear

myself away from online updates, and in the morning, I learned about the Russian State Duma meeting on the Crimea issue, where an appeal from S. Aksyonov, who had seized power in Crimea, to Putin regarding the deployment of Russian troops was heard. Considering that the time difference between New York and Moscow is 8 hours, I contacted Minister Andriy Deshchysia and agreed to convene another emergency meeting of the UN Security Council. Therefore, in the morning, on Saturday, March 1, I sent a letter to the President of the UN Security Council, Ambassador Sylvie Lucas, the Permanent Representative of Luxembourg, who took over the chairmanship of the Security Council on March 1, with a request for an emergency meeting of the Council.

The meeting began at 4:15 p.m. New York time. The debate started with Ambassador Lucas giving the floor to the Deputy Secretary-General of the UN, Mr. Jan Eliasson. He began his remarks by assessing the dramatic developments in Crimea: "...there have been reports of continued serious developments in Ukraine. In Crimea, key sites such as airports, communications and public buildings, including the regional parliament, reportedly continue to be blocked by unidentified armed men. There are further reports of armed personnel taking control of regional administration buildings in several cities in the East and South of Ukraine. The new Crimean Prime Minister, Sergei Aksenov, today released a statement appealing to President Vladimir Putin to assist in ensuring peace and tranquillity on the territory of the Autonomous Republic of Crimea. The Russian Federation's upper house of Parliament today approved the request of President Putin for Russian forces to be used in Ukraine pending the normalisation of the public and political situation in that country" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

Next, the President of the SCL gave me the floor, and I informed the members of the Council that: "The situation continues to deteriorate... Russian troops illegally entered the territory of Ukraine in the Crimean peninsula on the ambiguous pretext of protecting the Russian-speaking population of Ukraine. A few hours ago, the upper house of the Russian Parliament, the Federation Council, unanimously authorised the use of military force against Ukraine upon the request of the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, but the troops are already there and their number is increasing every hour".

I then stated that "...such action by the Russian Federation constitutes an act of aggression against the State of Ukraine and a severe violation of international law, posing a serious threat to the sovereignty and territorial integrity of our country, as well as peace and stability in the whole region. The Russian Federation is not complying with its obligations as a State guarantor of Ukraine under the Budapest Memorandum, obliging Russia, as well as other permanent members of the Security Council, to refrain from the threat or use of force against the territorial integrity of Ukraine" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). At that meeting, I called for "...for international monitors of the situation in Ukraine about the aggression of the Russian Federation".

Therefore, I was the first to declare Russia's actions in Crimea as an act of aggression at this UN Security Council meeting. Regrettably, such a designation was officially

made in Ukraine only in January 2018 with the law on the reintegration of Donbas (Law of Ukraine No. 2268-VIII, 2018). "Now, at the Ukrainian legislative level, what everyone has been saying since 2014 has been defined – the war has been called a war, and Russia has been named the aggressor", commented political journalist M. Romaniuk (2018). Perhaps if such a definition had been made in March 2014, we could have managed, together with our partners, to pass a resolution through the UN Security Council recognising Russia as a party to the conflict and, using Article 27 of the UN Charter (1945), remove this country from participating in the discussion of the Ukrainian issue in the Security Council. During those same days, an initiative appeared, unfortunately from the late Professor Alexander Zadorozhny of the Institute of International Relations, to recognise the "little green men" as international terrorists and call on UN member states to provide assistance under Article 51 of the UN Charter (1945). It's a pity that this initiative was not heard in the corridors of power in Kyiv.

Russian Ambassador Vitaly Churkin was the first to respond to my speech. This marks the beginning of his public confrontation with the then-composition of the Security Council. I am convinced that this was not a diplomatic mistake on his part, but rather a tactic that fit into Putin's anti-Western strategy, which, in the Soviet style, consisted of searching for an external enemy. The Kremlin identified the USA as such an enemy. Ambassador Churkin immediately "attacked" the Security Council members with the following statement: "...at the outset, I would like to express my sympathy to you (the President of the Security Council), because under your presidency we have just wasted two hours discussing the format for this meeting. We agreed that only three people would speak in an open format: Mr. Eliasson, my Ukrainian colleague Mr. Sergeyev, and the Permanent Representative of the Russian Federation. As I understand it, some of my Security Council colleagues already intend to depart from that agreement, but what can we do when there is a game without rules?" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). I'll explain that the "game" was played by the rules – Russia could not block, using its veto right, either the inclusion of our issue on the UNSC agenda, or the convening of a Council meeting, or the order of the discussion. The veto right does not apply to procedural matters. Procedural questions are decided by a simple majority vote of the 15 members of the Security Council. On this issue, we were always supported by 14 members during 2014-2015.

Ambassador V. Churkin built his public speeches at the UNSC from this meeting on several propaganda theses, which are still used in 2024 by the Kremlin, pro-Russian parties in Ukraine, and advocates of V. Yanukovich, namely: the crisis in Ukraine was caused by a state coup; V. Yanukovich is still the legitimate president; Crimea was lost due to the threat to the local population from the spread of nationalist, Bandera-style expansion aimed at destroying Russian culture and identity and impose unacceptable Western (meaning American) liberal values.

At the meetings on February 28 and, to a certain extent, on March 1, the confusion of the Russian delegation was evident, as was the spontaneity and illogicality of Ambassador V. Churkin's speeches. For example, in his speech on March 1, he stated: "During the crisis, reacting to these

protest sentiments, President V. Yanukovich, and I do not want to condone his actions, certainly, many things could be said in that regard, but I will just reiterate the facts... Perhaps one of the mistakes of the Ukrainian leadership was that its last-minute recognition that this association agreement proposed by Brussels could have very significant economic consequences for Ukraine". Then V. Churkin made the following statement: "...The Chairman of the Council of Ministers of Crimea, Mr. Aksyonov, went to the President of Russia with a request for assistance to restore peace in Crimea... According to available information, the appeal was also supported by Mr. Yanukovich, whose removal from office, we believe, was illegal... The President of Russia, in accordance with our constitutional procedures, sent to the Federation Council the following request: "With respect to the extraordinary situation in Ukraine and threats against the lives of Russian citizens, our compatriots, and members of the military contingent of the armed forces of the Russian Federation deployed in conformity with international agreement on the territory of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea — in accordance with paragraph (g) of part I of article 102 of the Constitution of the Russian Federation — has requested the deployment of the armed forces of the Russian Federation on the territory of Ukraine until the civic and political situation in Ukraine can be normalised" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

Next, the Permanent Representative of the USA, Samantha Power, took the floor. From this open meeting and all subsequent ones, her verbal confrontation with Ambassador V. Churkin began, which the Russian side predominantly used for internal Russian consumption. The essence of this tactic was to show that the crisis in Ukraine was provoked by an external factor — the "collective West" led by the USA. Ms. S. Power stated that the introduction of Russian troops into Crimea: "...has no legal basis. In essence, this is a violation Russia's commitment to protecting the sovereignty, territorial integrity and independence of Ukraine. Russia's incitement of groups to come out to protest is not responsible behaviour in the present situation". Ambassador S. Power proposed: "The immediate deployment of international observers from either the OSCE or the United Nations to Crimea", which "would also provide transparency about the movements and activities of military and paramilitary forces in the region, and defuse the tensions between different groups" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

The next speaker was Sir Mark Lyall Grant, the Permanent Representative of the United Kingdom. He stated that "...the Russian Parliament has authorised Russian military action on Ukrainian soil against the wishes of the Ukrainian Government. That action is a grave threat to the sovereignty, independence and territorial integrity of Ukraine. We condemn any act of aggression against Ukraine". Sir Grant informed that "...Foreign Secretary (of the UK) spoke to Ukrainian acting President Turchynov, and made clear the United Kingdom's support for Ukraine. It is important to note that both the UN leadership and the states of the democratic world recognised the legitimacy of the decision of the Verkhovna Rada of Ukraine of 22 February 2014 to remove Yanukovich from the presidency and appoint O. Turchynov as acting head of state...

The United Kingdom Government support the Ukrainian Government's request for urgent consultations, in accordance with the 1994 Budapest Memorandum, signed by the United Kingdom, the United States, Russia and Ukraine. We see no reason why these consultations should not take place immediately" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014). The Russian side refused to hold such consultations.

Next, the floor was given to the French Ambassador, Mr. Gérard Araud. He emphasised that: "Since the current crisis began, France has worked towards a solution promoting the stabilisation of a democratic Ukraine in which the rights of all communities are respected and which is part of the broader European family. This was the aim of the mediation efforts carried out by the Ministers for Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany, Poland and France. It was the aim of the agreement of 21 February, which the Russian Federation refused to support at the time. The authorisation given by the Council of the Russian Federation to deploy troops in Ukraine could, if acted upon, be seen as a threat to the territorial integrity of the country and lead to a dangerous turn in the course of events for the world" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7124, 2014).

By the end of the day, from reports from the White House, I learned that President Barack Obama had responded to the blockage of UN envoy Robert Serry's visit to Crimea and the Russian Duma's approval of President Vladimir Putin's request to send military forces to Ukraine to support the pro-Russian population. During a 90-minute phone call, President Obama told Putin that the Russian leader should address his problems in Ukraine through direct negotiations with the Ukrainian government, with the support of international mediators. President Obama also proposed the immediate deployment of international observers to Ukraine under the UN Security Council and the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE) aegis. He also warned Putin that "continued Russian violations of Ukraine's sovereignty and territorial integrity will negatively impact Russia's position in the international community". President Obama also informed Putin that the USA would suspend participation in preparatory meetings with Russia for the upcoming G8 summit in Sochi (Putin and Obama discussed..., 2014). The next day, Sunday, March 2, the G7 issued a statement declaring that: "...Russia's actions in Ukraine also contravene the principles and values upon which the G7 and G8 operate" (G7 leaders' statement on Ukraine..., 2014).

Starting on February 28th, my frenetic media marathon began. Yegor Pyvovarov, the press secretary of our mission, calculated that there were days when I gave up to ten interviews to various media outlets, ranging from the world-renowned studio of Christiane Amanpour (CNN) to regional media on different continents. The offices of UN-accredited media are compactly located on two floors of the Organisation's Secretariat. Therefore, when I finished an interview in the CNN studio, its neighbours — BBC, Al Jazeera, DW, and others — were already waiting for me. Then, there were the invariable multiple daily commentaries to 1+1 correspondent Andriy Vasilyev, which were broadcast live to the Kyiv studio. Andriy Vasilyev, who practically became a member of our diplomatic team

(Fig. 1), arranged with local TV companies to use their capacities for broadcasting, and therefore, obviously deserves a more detailed comment.

Figure 1. Ukrainian delegation

at the Security Council meeting on 1 March 2014

Source: Picture John Minchillo. The Associated Press

“This is not a fake letter; this is a fake president”. SC meeting on March 3, 2014. On the evening of March 2, I received a phone call from Ambassador Silvia Lucas of Luxembourg, who was chairing the UNSC in March. She informed me that the Russian delegation planned to convene a meeting of the Council on Monday, March 3, in the afternoon, on our agenda item – “Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine”. The reason for the meeting would only be revealed by Ambassador V. Churkin’s speech at the meeting. I relayed Ambassador Silvia Lucas’s words to Minister Andriy Deshchysia. We agreed to act based on the circumstances of the meeting and to use the latest information from the scene, which indicated glaring facts of escalating aggression by Russia.

On Monday, March 3, Ambassador Lukas opened the meeting at 3:30 p.m. and immediately gave the floor to the Assistant Secretary-General for Political Affairs, Mr. Oscar Fernandez-Taranco: “As we understand that there is a continuing build-up of Russian troops in Crimea and that a number of Ukrainian military bases have been surrounded by them... On Sunday, 2 March, Ukraine’s Parliament urged Russia to fulfil immediately the terms of the agreement on its Black Sea fleet’s temporary presence in Ukraine’s territory and called for the rapid withdrawal of Russian troops to their bases... The Secretary-General asked Deputy Secretary-General Jan Eliasson to travel to Ukraine on Sunday” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

According to the rules of procedure, the representative of Russia, the initiator of the SC meeting, was then given the floor. Within a few minutes, we learned why the Russian delegation insisted on convening this meeting, moreover, demanded its open format in the presence of the press and other delegations, and why it did not formulate its own agenda item but used ours. Russia’s mission will introduce its own item (Letter from the Permanent Representative of the Russian Federation...) in a few weeks, and then, obviously, save time and for the “sensational” nature of the message, they used our agenda item. Here is what was said in V. Churkin’s speech and recorded

in the official transcript of the meeting that day: “The Russian Federation initiated the convening of today’s meeting of the Security Council... The crisis provoked by the State coup in Kyiv as a result of the armed takeover by radical extremists continues to deteriorate and generate very serious threats to the future of that country. In such circumstances, the legitimately elected authorities of the Autonomous Republic (Crimea) have asked the President of Russia to help them restore calm in Crimea (referring to the appeal from S. Aksyonov). On 1 March, the Federation Council supported that appeal, which we hope will sideline the radicals. I repeat, the issue is one of defending our citizens and compatriots, as well as the most important human right — the right to life” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

And then comes the “sensational” part in Ambassador Churkin’s presentation: “Today, I am also authorised to say that the President of Russia has received the following request from President Yanukovich: “As the legitimately elected President of Ukraine, I wish to inform you that events on Maidan and the illegal seizure of power in Kyiv have placed Ukraine on the brink of civil war. Chaos and anarchy reign throughout the country. The lives, security and rights of the people, particularly in the southeast and in Crimea, are under threat. Open acts of terror and violence are being committed under the influence of Western countries. People are being persecuted on the basis of their language and political beliefs. I therefore call on President Vladimir Vladimirovich Putin of Russia to use the armed forces of the Russian Federation to establish legitimacy, peace, law and order and stability in defence of the people of Ukraine. Viktor Yanukovich, March 1, 2014” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Ambassador Churkin then stated: “...I have with me a photocopy of the original letter from the President of Ukraine to the President of Russia”. And with that, he triumphantly, with his characteristic theatricality, displayed a sheet with the quoted letter from Yanukovich. He held it up for a long time in front of photo and film cameras. I saw the camera of channel 1+1, operated by Andriy Vasyliiev, which was broadcasting this live to Kyiv. It is important to note that the Russian delegation granted this letter the status of an official document of the UN Security Council, as evidenced by the corresponding written appeal from Ambassador Vitaly Churkin to the head of the Security Council and a copy of the letter from Yanukovich, which is preserved in the UN Security Council archives. These documents were subsequently obtained officially by the Ukrainian military prosecution investigators for use in the trial against V. Yanukovich.

The fact that Ambassador V. Churkin read and presented Yanukovich’s letter, as confirmed by the photo and video recordings of the UN Information Service, as well as by accredited UN media and the presence of representatives from other UN member states, is indisputable and documented in official transcripts. Everything said and demonstrated by V. Churkin (Fig. 2) was unconditionally accepted as an undeniable fact. However, Yanukovich’s lawyers in the court hearings, where their client is charged with treason, question everything that occurred on March 3, 2014, during the Security Council meeting, including the very existence of Yanukovich’s letter (Lawyer:

Court should have received original..., 2018). This is even though both Yanukovych himself (Yanukovych admits he asked..., 2018) and officials in Moscow, such as Russian Foreign Ministry spokesperson Maria Zakharova (Russian Foreign Ministry confirms..., 2017), have confirmed it.

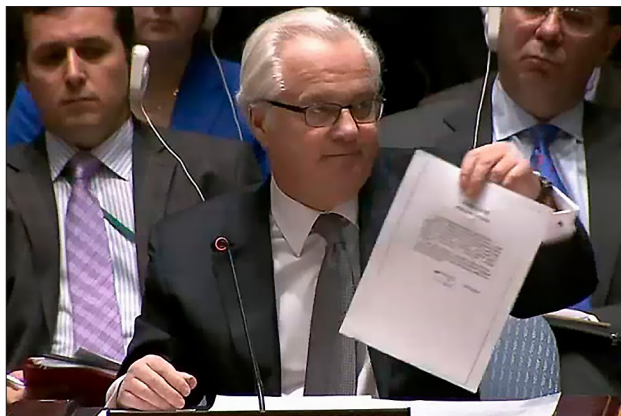

Figure 2. Ambassador Churkin shows Yanukovych's address

Source: Photo from the UN archive

From Ambassador V. Churkin's speech, it became clear that Yanukovych's letter was made public at the UN Security Council as a response to Russia's well-argued accusations of aggression, which were presented on February 28 and March 1. It was addressed to those who, in the words of the Russian ambassador, were "...to interpret this situation as a form of aggression and are threatening sanctions and boycotts of all kinds...". The letter was used by the Russian delegation at the meeting on March 3, and subsequently at all following meetings, to justify Russian aggression. On March 3, V. Churkin concluded his speech with the statement: "In this extraordinary situation, which is not of our making and in which the lives and security of the inhabitants of Crimea and south-eastern Ukraine are under genuine threat from the irresponsible and provocative acts of Bandera supporters and ultranationalist elements, we emphasise once again that Russia's actions are entirely appropriate and legitimate" (Meeting of United Nations Security Council No. 7125, 2014).

The first to react to this manipulative, if not to say maniacal, logic was the US Ambassador Samantha Power: "Listening to the representative of Russia, one might think that Moscow had just become the rapid response arm of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights". She then cites facts that allow her to conclude at the end of her speech: "What is happening today is not a human rights protection mission... What is happening today is a dangerous military intervention in Ukraine. It is an act of aggression" (Meeting of United Nations Security Council No. 7125, 2014).

Ambassador Power supported her conclusion with the following facts: "It is a fact that Russian military forces have taken over Ukrainian border posts. It is a fact that Russia has taken over the ferry terminal in Kerch. It is a fact that Russian ships are moving in and around Sevastopol. It is a fact that Russian forces are blocking the mobile telephone services in some areas. It is a fact that

Russia has surrounded or taken over practically all Ukrainian military facilities in Crimea. It is a fact that, today, Russian jets entered Ukrainian airspace. It is also a fact that independent journalists continue to report that there is no evidence of violence against Russian or pro-Russian communities. Russian mobilisation is a response to an imaginary threat" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

It should be noted that Samantha Power's vivid speeches and candid assessments preceded the slow reactions of the State Department and the White House from 2014-2016. Regarding the act of Russian aggression, particularly important were the comments from Jordan's Ambassador Prince Zeid Ra'ad Zeid Al-Hussein: "Jordan reaffirms the need to respect the sovereignty of Ukraine, its territorial integrity and its political independence. We reaffirm the prohibition of the use of force on its territory, or any part thereof, and of the occupation thereof, including the Crimean region. Jordan calls on all States concerned to respect the terms of their agreements and treaties with Ukraine. In this regard, we reaffirm the need to adhere to the provisions of the Budapest Memorandum of 1994 and the Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation of 1997". And most importantly: "We must assess whether an active act of aggression is being committed on Ukrainian territory. In that regard, we would refer to General Assembly resolution 3314, which considers the use of armed force by a State on the territory of another State that is outside the scope of agreement between the two countries to be an act of aggression. The same applies to the deployment of irregular armed groups in order to perform military acts in another State" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

France's Permanent Representative Gérard Araud commented, as always, vividly and harshly: "...there is a prevailing feeling of consternation when we see what is happening in Ukraine and when we hear what our Russian colleague has just said. It is in fact the voice of the past that we have just heard. I was 15 years old in August 1968, when the Soviet forces entered Czechoslovakia. We heard the same justifications, the same documents being flaunted and the same allegations. We hoped that, with the building of Europe and the collapse of communism, we would awaken from such nightmares. We had hoped that we would have replaced the dangerous logic of the balance of power with cooperation in respect for the identity and the independence of each. Now we are brought back to a world where force prevails over the law, where every crisis must have a victor and a vanquished, and where propaganda denies the reality. Let us first recall the facts that no manipulation can hide in the age of television and the Internet. The facts are straightforward. The Russian army is occupying Crimea, Ukrainian territory, against the will of the Ukrainian Government and in violation of international law. The reasons invoked are blatant untruths. By occupying Crimea, Russia has taken a territorial bet. The goal is clear — to bring the authorities of Kyiv to heel, to bring them back into the sphere of influence of Moscow and to remind them that their sovereignty is limited, as Mr. Brezhnev once said after invading Czechoslovakia. In short, Russia is taking Europe back 40 years. It is all there:

the practice and the Soviet rhetoric, the brutality and the propaganda" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Sir Mark Lyall Grant, the UK's Permanent Representative, continued his strong criticism of Russia's actions in Ukraine: "The pretence is now over. The world can see that Russian military forces have taken control of the Crimean peninsula, part of the sovereign territory of Ukraine... We have heard from Russia that their forces are in Ukraine to protect minorities from armed radicals and anti-Semites. ...It is clear that the claims have simply been fabricated to justify Russian military action. The Russian representative claims that Mr. Yanukovych has called for Russian military intervention. We are talking about a former leader who abandoned his office, his capital and his country; whose corrupt governance brought his country to the brink of economic ruin; who suppressed protests against his Government leading to over 80 deaths; and whose own party has abandoned him. The idea that his pronouncements now convey any legitimacy whatsoever is far-fetched and in keeping with the rest of Russia's bogus justification for its actions. The Government in Kyiv is legitimate and has been overwhelmingly endorsed by the Ukrainian Parliament. Just as we condemn the Russian Federation for its confrontational acts, we commend the Government of Ukraine for refusing to rise to provocation. That is a wise decision" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014). After some time, experts will have different opinions on this compliment, believing that the collective West should instead have taken more decisive steps to deter the aggressor and prevent further negative developments, including in eastern Ukraine.

To protect Ukraine's interests at the UNSC, the position of the Chinese delegation – an ad hoc ally of Russia on many issues – was extremely important. Ambassador Liu Jieyi, head of the Chinese delegation, consistently maintained the position he had outlined to me a few hours before the SC meeting on February 28. At the March 3 meeting, he confirmed this stance: "China consistently stands for the principles of non-interference in the internal affairs of any country and of respect for Ukraine's independence, sovereignty and territorial integrity" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

The discussion at the SC on March 3 clearly did not go the way Russia had hoped. One by one, other Security Council members – ambassadors from Lithuania, Luxembourg, Australia, Argentina, Chile, South Korea, Rwanda, Chad, and Nigeria – spoke in support of Ukraine's territorial integrity. Most emphasised the importance of adhering to the Budapest Memorandum and using its format for consultations to seek a peaceful resolution to the situation (Meeting of United Nations Security Council No. 7125, 2014).

After the SC members had spoken, I was given the floor. Here are some excerpts from my speech: "The build-up of Russian Federation troops and military equipment along the eastern border of Ukraine clearly indicates Russia's preparation for a possible military intervention in Ukraine – the other parts of our country. So far, the Ukrainian armed forces have exercised restraint and refrained from active resistance to the aggression, although they are in full operational readiness... The Russian

Federation is performing active information and psychological operations in the Autonomous Republic of Crimea, as well as in the south-eastern regions of Ukraine. Those are aimed at discrediting the legitimate authorities of Ukraine and misleading public opinion by calling the Russian intervention a peacekeeping operation... Once again, we call upon Security Council members to authorise an international mediation and monitoring mission to Crimea... the representative of the Russian Federation has attempted to explain the presence of Russian troops in Crimea by saying they are serving as peacekeepers. As we have heard from many who spoke today, those acts are seen as aggression and a provocation of a large-scale armed conflict in Ukraine. That is unacceptable for a State that is one of the guarantors of our sovereignty and territorial integrity under the Budapest Memorandum – and, moreover, for a permanent member of the Security Council, which shares with other Member States the very important function of supporting peace and stability throughout the world. The Russian representative continues to call what happened in Ukraine a coup d'état. In the democratic world, there is a more precise definition. What took place was a revolution of dignity" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

Given that, Monday, March 3, marked the beginning of Great Lent, and knowing about the presence of the Russian press in the SC chamber, I addressed the following (speaking in Russian): "I would like to congratulate all Orthodox Christians on the beginning of Great Lent and to call on all of Russia's Christians and their leaders to seek peace. Do not provoke God's wrath. Come to your senses. Pray for us and hear us" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

The Chair, Ambassador Lucas, then gave the floor for a rebuttal to the Russian Ambassador, V. Churkin. He began with an interesting point (I do not know if it was approved by the Kremlin or if it was his own improvisation, but it is recorded in the official transcript and cannot be erased): "...there is absolutely no doubt, don't think that anyone in Russia has any doubts that the root of the political crisis in Ukraine is the discontent of broad segments of the population with the Yanukovych government and his activities as president. One of the colleagues said that it's impossible to talk about the February agreement (referring to Yanukovych's agreement with the opposition of February 21) because Yanukovych fled. So what? Our task is not to restore Yanukovych to power. Don't we understand that Yanukovych will not return to power, will not come back to his residence in Kyiv, and will not govern the state..." (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

There should be no doubt about whether Russia understands that the basis of the political crisis is dissatisfaction on the part of the masses with Mr. Yanukovych's actions as President. One of the colleagues said that we could not talk about the agreement of 21 February (referring to Yanukovych's agreement with the opposition on February 21) because Yanukovych left. Well, so what? The point is that our task is not to return Yanukovych to power. Is it not understood that Yanukovych will never return to power, that he will never go back to his residence in Kyiv and never rule the State..." (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

There followed the traditional "attack" by V. Churkin on U.S. international policy, used to justify Russia's aggression through a sophistical scheme – "if they can do it, then we can too." He then made an entirely clumsy attempt to justify the actions of V. Putin: "...a decision by President, which was authorised by the Federation Council, to deploy Russian armed forces on the territory of Ukraine has not yet been taken. And the fact that we are holding this meeting does not mean that such a decision will be taken in the near future" (Meeting of United Nations Security Council No. 7125, 2014).

This passage was responded to by French Ambassador Gérard Araud: "The Permanent Representative of the Russian Federation has told us that the decision for the Russian armed forces to enter Ukraine has not yet been taken. Please, everyone knows that the Russian army is controlling the Republic of Crimea. That is a fact... there is a long-standing habit of always calling one's opponent a Nazi before getting rid of him. The Soviets were good at that. No – not all the demonstrators who were in the streets in Kyiv were Nazis, and for the most part they were not from the far right or radical nationalists" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

US Ambassador Power made the following comment on the Russian Ambassador's speech: "...President Yanukovych had 24 hours to sign the first piece of action pursued in the Rada: the changing of the Constitution pursuant to the 21 February agreement. Not only did President Yanukovych not sign it but, as my Russian colleague reminds us, he left the city. Indeed, he fled the city. He packed up himself and his family and he left the seat of the presidency vacant for two days while his country was in crisis. He also left vast evidence of corruption and vast evidence of the amounts that he had stolen from the Ukrainian people. In that context, with 371 votes, the democratically elected Rada voted Yanukovych out of office, with his own party turning against him... With respect to the present, what we have heard today – with the exception of one member of the Security Council, namely, the Russian Federation – is overwhelming support for the territorial integrity of Ukraine and for peaceful dialogue" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

The British Ambassador, Mark Lyall Grant, concluded: "Let us be clear about the facts of what has happened in Crimea. The Russian forces have forcibly taken over military and civilian airports and infrastructure. They have set up roadblocks. They have given other Ukrainian units ultimatums to surrender. They have blocked Ukrainian ports and vastly increased their military forces all along the Russian-Ukrainian border. There is no justification for that military action in international law or in the Agreement between Ukraine and the Russian Federation on the Status and Conditions of Presence of the Black Sea Fleet of the Russian Federation in the Territory of Ukraine" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7125, 2014).

This concluded the meeting. It became clear that one of our tactical goals with our partners had been achieved – the Russian delegation found itself in complete isolation at the SC. The ambassadors of Great Britain, France, the United States, and I made statements to the press. Overall, the comments were a repetition of the main points of our speeches at the meeting: Russia's invasion of Crimea is an unprovoked aggression that challenges peace and security; Yanukovych's appeal to Putin is a clumsy attempt to provide some legitimacy to Russia's invasion of Crimea. A new element at the SC meeting on March 3 was the disclosure of facts about the threat of possible Russian aggression in other regions of Ukraine. A notable comment by the French ambassador to the press, in response to a journalist's question about the authenticity of the letter presented by Ambassador Churkin, was: "This is not a fake letter; this is a fake president".

Ambassador V. Churkin also commented to the press, repeating like a mantra the theses about the Western-backed and fascist-nationalist-led state coup in Kyiv, the legitimacy of V. Yanukovych as president, and the lawfulness of Russia's actions in Crimea to protect the population of Crimea from Ukrainian radicals. The day ended with my colleagues and I returning to the mission, leaving one of the diplomats to collect a copy of V. Yanukovych's appeal to V. Putin from the Security Council Secretariat after the meeting. We prepared a report on the meeting, added a photocopy of the appeal, and sent this report to the MFA with a request for guidance on further actions.

References

- [1] Charter of UN. (1945, June). Retrieved from https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
- [2] G7 leaders' statement on Ukraine: April 2014. (2014). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/news/g7-leaders-statement-on-ukraine-april-2014>.
- [3] Law of Ukraine No. 2268-VIII "On Peculiarities of the State Policy on Ensuring the State Sovereignty of Ukraine in the Temporarily Occupied Territories in Donetsk and Luhansk Regions". (2018, January). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>.
- [4] Lawyer: Court should have received original of Yanukovych's appeal to Putin. (2018). Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/10317123-sud-mav-bi-otrimati-original-zvernennya-yanukovicha-do-putina-advokat.html>.
- [5] Letter from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations Addressed to the President of the Security Council. (2014, February). Retrieved from <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n14/249/22/pdf/n1424922.pdf?token=peIO8ntGZ7xMhRIqff&fe=true>.
- [6] Meeting of United Nations of Security Council No. 7123. (2014, March). Retrieved from <https://undocs.org/S/PV.7123>.
- [7] Meeting of United Nations of Security Council No. 7124. (2014, March). Retrieved from <https://documents.un.org/doc/undoc/pro/n14/250/30/pdf/n1425030.pdf?token=ZUy6WtnFVieUzRBF7k&fe=true>.
- [8] Meeting of United Nations of Security Council No. 7125. (2014, March). Retrieved from <https://documents.un.org/doc/undoc/pro/n14/250/46/pdf/n1425046.pdf?token=fg9a4p1KUpQA80bGzR&fe=true>.

- [9] Putin and Obama discussed the situation in Ukraine for 90 minutes. (2014). Retrieved from https://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2014/03/140301_dt_obama_ukraine.
- [10] Romaniuk, M. (2018). *Ukrainian legislation is not an argument for the international community. But the decisions of local courts can be*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2387125-ukraina-viznala-rosiu-agresorom-zahid-na-cerzi.html>.
- [11] Russian Foreign Ministry confirms Yanukovich's appeal to Putin to send troops to Ukraine. (2017). Retrieved from <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=47510>.
- [12] Speech by First Deputy Minister Emine Dzhaparova at the Ukraine 30. International Relations All-Ukrainian Forum. (2021). Retrieved from <https://mfa.gov.ua/en/news/vistup-pershoyi-zastupnici-ministra-emine-dzhaparovoyi-na-vseukrayinskomu-forumi-ukrayina-30-mizhnarodna-politika>.
- [13] This is how the war began. Stenogram of the NSDC meeting of 28 February 2014 (Text, part 1). (2016). Retrieved from https://texty.org.ua/articles/65491/Tak_pochynalasa_vijna_STeNOGRAMA_zasidanna_RNBO_vid-65491/.
- [14] Yanukovich admits he asked Putin to send troops to Ukraine. (2018). Retrieved from https://lb.ua/news/2018/03/02/391645_yanukovich_priznal_prosil_putina.html.

УДК 327.7:322

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.32

Ентоні Девід Міллер*PhD з міжнародних відносин, доцент**Університет Отгонтенгер**13343, вул. Жукова, В. 51, м. Улан-Батор, Монголія**<https://orcid.org/0000-0001-7827-9716>*

Секуляризація в XXI ст. як фактор політичної поляризації соціуму

Анотація. Поляризація соціуму в XXI ст. стала вагомою загрозою як для урядів держав, так і для функціонування самих національних спільнот. Одними з напрямків посилення конфронтації стали питання релігії та релігійності, поставлених в рамки секулярних інститутів, що створює необхідність глибшого пізнання цього явища. Метою даної статті стало вивчення проблеми формування політичного протистояння довкола релігійних практик та секуляризації в сучасному суспільстві. Провідним методом науково-дослідної роботи виступив метод формально-юридичного аналізу, за допомогою якого був досліджений сучасний правовий статус атеїзму як світогляду значної частини населення в актах національного та міжнародного права; досліджено зміст громадянського права на свободу віросповідання. За допомогою методу порівняння було порівняно масштаби та практики дискримінації представників атеїстичного світогляду у різних країнах світу. У результаті проведення дослідження було виявлено правову природу встановлення права на свободу сповідання будь-якої релігії, а також значення криміналізації атеїзму в мусульманських країнах. Варто зазначити, що це дослідження показало, що в багатьох країнах атеїсти стикаються з дискримінацією та переслідуваннями через свої переконання. Здобуті під час дослідження результати демонструють, що церква продовжує відігравати значну роль у формуванні суспільної думки та політичних рішень у багатьох країнах, що посилює розкол між віруючими та невіруючими. Прогресуюча секуляризація та реакція на неї сприяє поляризації суспільства через протистояння релігійних та атеїстичних поглядів у різних сферах життя, що особливо гостро відчувається в політичних протистояннях. Результати даної науково-дослідної роботи, а також визначені на їх основі висновки, становлять практичну цінність для подальшого, більш ширшого вивчення заявленої проблематики, створення фундаменту для правового врегулювання статусу атеїзму

Ключові слова: атеїзм; конфлікти на релігійному ґрунті; політика щодо релігії; свобода віросповідання; стигматизація

Вступ

У XXI столітті секуляризація стала одним із визначальних соціальних трендів, що має значний вплив на політичні процеси та суспільні перетворення в багатьох країнах світу. Зростаюча кількість людей, які не ідентифікують себе з жодною релігією або визнають себе атеїстами, створює нові виклики для держав та соціумів, які традиційно ґрунтувалися на релігійних цінностях та нормах. Поляризація суспільства на основі світоглядних розбіжностей між віруючими та невіруючими стає все більш помітною, особливо в питаннях, що стосуються моралі, освіти, сімейних цінностей та ролі релігії в публічному просторі. Секуляризація як фактор політичної поляризації соціуму є надзвичайно актуальною темою для дослідження, оскільки вона безпосередньо торкається фундаментальних прав людини, таких як свобода совісті та

віросповідання, а також впливає на соціальну згуртованість, міжгрупову толерантність та стабільність політичних систем. Розуміння причин, проявів та наслідків цього явища є критично важливим для попередження потенційних конфліктів на ґрунті світоглядних відмінностей та забезпечення гармонійного співіснування різних груп у суспільстві.

Основоположні права людини є важливим принципом кожної демократичної держави, яка визнає людину як найвищу соціальну цінність. На думку B. Somody & F. Gárdos-Orosz (2023) доктрина фундаментальних особистих прав має величезний вплив на міжнародне право та національні інституції, породжує ключову норму будь-якого сучасного законодавства – юридична рівність перед законом. Зазначене положення знайшло своє відображення у кожному

Отримано: 01.03.2024, Перевірено: 02.06.2024, Прийнято: 28.06.2024

Suggested Citation:

Miller, A.D. (2024). Secularisation in the 21st century as a factor of political polarisation of society. *Foreign Affairs*, 34(3), 32-39. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.32.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

міжнародному пакті та договорі. В них було наголошено на рівному захисті та можливостях кожної особи, незалежно від раси, віку, статі, матеріального статусу чи віросповідання. Ця ідея, яка є частиною концепції «верховенства права, є основою багатьох чинних конституцій і широко розглядається як основний принцип справедливої і законної правової системи (Acemoglu & Wolitzky, 2021).

Н. Bielefeldt *et al.* (2022) показав, що центральне місце серед провідних особистих прав людини посідає право на свободу віросповідання, яке закріплює у своєму змісті низку визначних громадянських прав: право на свободу світогляду, свободу вираження поглядів, свободу зібрання, право бути захищеним від дискримінації та ворожих висловлювань. Право на свободу віросповідання (або право на свободу релігії чи переконань) є багатограним та ставить за мету захист будь-якої релігії та її прибічників. Зміст суб'єктивного особистого немайнового права на свободу світогляду та віросповідання полягає в тому, що його носій може використовувати його на свій розсуд без застосування будь-яких додаткових юридичних актів. Носій також має право вимагати від інших осіб припинення дій, спрямованих на обмеження його особистих немайнових прав, право на свободу поведінки, вчинків, право звертатись до компетентних державних органів за захистом порушеного його особистого права (Brynchak, 2018).

Попри вище перераховане, не можна цілком стверджувати, що воно захищає право не сповідувати жодної релігії як своєрідний акт свободи. K.Y. Kuznetsova (2020) у своєму дослідженні описує стрімкий ріст прихильників атеїстичного світогляду, що свідчить про те, що нерелігійність (безбожжя) поширюється з кожним роком та має визнання не лише у Європі чи Америці, за припущенням багатьох одіозних релігійних лідерів, але і в країнах Близького Сходу та Африці – усі країни стали більш світськими впродовж 1990-2021 рр. (The Growing Influence..., 2021). Наявні результати вкотре засвідчують той факт, що проблема дискримінації нерелігійної спільноти не є локальним питанням, а зачіпає інтереси мільйонів людей по всьому світу. Необхідно також відмітити, що існує й протилежна думка, представником якої є R. McLaughlin (2019), що світ не тільки не став менш релігійним, але навпаки – більш релігійним.

Обговорюючи правовий статус атеїстів у найбільш розвинених країнах, J. Holleis (2021) зазначає, що їх становище у мусульманських державах майже весь час залишається поза увагою громадськості, позаяк жорсткі санкції та абсолютна залежність уряду від церкви закріпили твердження про неодмінний зв'язок особи з релігією. Хоча, звичайно, це не зовсім вірне судження, однак у Лівані практично неможливо не бути офіційно пов'язаним з релігією, через реєстр громадянського стану, в якому зазначається релігійна ідентичність кожного громадянина. J.D. Eller (2022) встановив, що мусульманські країни, в яких атеїзм офіційно криміналізований та прирівнюється до богохульства, проводять чи не найбільш репресивну політику стосовно атеїстів. Ідеалістичні переконання, на яких базується більша частина нормативних актів, передбачають

наявність віри як невід'ємної складової людської природи. Y.N. Gez *et al.* (2022) вказує що, репресії та законодавчо дозволені злочини проти нерелігійної спільноти були частиною державної політики релігійних країн. По всій Африці атеїсти стикалися з серйозними або системними правопорушеннями своїх прав на свободу совісті, а також із іншими вагомими порушеннями в кількох країнах: в Єгипті, Лівії та Марокко, а також у християнських Зімбабве та Еритреї.

Враховуючи викладене вище, мета дослідження полягала у комплексному вивченні феномену секуляризації та його впливу на формування політичних розколів і протистоянь у сучасних суспільствах, обумовлених релігійними чинниками. Враховуючи це, у дослідженні було сформовано декілька завдань, а саме: визначити ключові тенденції секуляризації в ХХІ столітті та їх вплив на трансформацію суспільних відносин; проаналізувати роль релігійного чинника у формуванні політичних розколів і конфліктів у різних регіонах світу; дослідити правовий статус атеїзму та ступінь захисту прав невіруючих у національних законодавствах та міжнародному праві.

Матеріали та методи

У процесі дослідження було використано формально-юридичний та порівняльний методи. Перший з них дозволив проаналізувати нинішні суспільно-політичні настрої населення стосовно «противників релігії», допоміг визначити основні аспекти релігійного питання та дискримінаційної політики. За допомогою методу порівняння були зіставлені права атеїстів у різних країнах світу та способи їх захисту. Метод нормативної документації дав змогу проаналізувати міжнародні та регіональні акти у сфері прав людини, задля кращої оцінки правового статусу атеїстів. Дана стаття націлена на розкриття сучасного стану релігійного впливу, що обмежує права прихильників атеїстичних поглядів. Науково-дослідна робота виконувалась на заздалегідь підготовленій теоретичній базі, яка слугувала фундаментом для проведення подальших досліджень зазначеної тематики.

Нормативною базою дослідження слугували нормативно-правові акти, а саме: Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Civil and Political Rights (1966), Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950). Окрім цього, було використано додаткові аналітичні матеріали Pew Research Center (2019), International Commission of Jurists (2021), матеріали судової справи «McCreary County v. ACLU of Kentucky» (2005).

Перший етап дослідження характеризувався пошуком літературних джерел та нормативно-правових актів, які сформували теоретичну та нормативну базу. Було проведено аналіз міжнародних правових документів у сфері захисту прав людини, виокремлено сучасний правовий статус прихильників атеїзму, закріплені за ними права, а також найрізноманітніші прояви стигматизації та дискримінації представників цього світогляду. На першому етапі дослідження з'ясовано ставлення громадян різних країн до атеїстичної віри та реальний зміст основоположного права людини на свободу поглядів та віросповідання. Другий етап

дослідження був зосереджений на питанні впливу церкви на свідомість громадян та державну політику. Було проаналізовано значення та причини криміналізації атеїзму в мусульманських країнах. На заключному етапі науково-дослідної праці було сформульовано остаточні висновки відносно розглянутої теми, визначено основні причини поляризації суспільства на релігійному ґрунті та політичний вимір цієї конфронтації, визначено шляхи подолання дискримінаційної політики. Були наведені аргументи на користь визначення правового статусу атеїзму в актах міжнародного права, а також можливості врегулювання в правовому полі питання віри.

Результати

Право на свободу релігії або переконань гарантується в низці основних міжнародних документів з прав людини та в рамках звичаєвого міжнародного права (International Commission of Jurists, 2021). Проголошена після Другої світової війни Universal Declaration of Human Rights (1948), будучи базисом для всіх подальших правових актів, закріпила свободу віросповідання, проте, проте в ній жодним чином не було врегульовано статус нерелігійних осіб, переконання яких опинились поза межами нормативного регулювання. Подальша історія показала, що проблема навколо такого світогляду не може бути вичерпана в такому концепті природного права як «свобода совісті». Ні International Covenant on Civil and Political Rights (1966), ні Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950) не змінили статусу атеїстів, оскільки використовували майже ідентичні формулювання. Дійсно, Комітет ООН з прав людини визнав цю помилку і в 1993 р. опублікував Зауваження загального порядку 22, яке пояснює обсяг свободи релігії в International Covenant on Civil and Political Rights (1966), що включає «право замінити поточну релігію або переконання іншими або дотримуватися атеїстичних поглядів» (Atheist Rights, 2022).

Однак, навіть не зважаючи на це, так зване «право на атеїзм» і досі залишається майже нерегульованим. Отже, можна дійти висновку, що права прибічників атеїстичних поглядів не було визначено, на відміну від людей з релігійними переконаннями. Це породжує дисбаланс в галузі юридичних можливостей захисту права на свободу совісті, особливо щодо права вимагати від інших осіб припинення дій, спрямованих на обмеження його особистих немайнових прав.

Закони та політика, що обмежують релігійну свободу і державний фаворитизм щодо релігійних груп (наприклад, через фінансування релігійної освіти) постійно були найпоширенішими видами обмежень свободи совісті (Pew Research Center, 2019). Однак, існує значна відмінність між обмеженнями, які постають перед віруючими та перед атеїстами. Державна політика кожної країни надає переваги розвитку релігійної культури, що включає в себе релігійну освіту, релігійні організації та державні релігійні свята, в той час як атеїстична символіка часто заборонена, а законодавство деяких країн передбачає кримінальну відповідальність за атеїстичні погляди.

Юридична рівність прав людини, перш за все, залежить від системи їх закріплення в нормах міжнародного права. Як вже було зазначено, майже кожна декларація чи договір захищають свободу сповідувати, приймати, змінювати релігію за своїм вибором, тим самим створюючи потужний механізм захисту прав віруючих як на міжнародній арені, так і на регіональних рівнях. Водночас питання захисту прав прибічників атеїстичних поглядів і досі залишається відкритим, оскільки правові акти не надають явно вираженої свободи не сповідувати жодної релігії. На основі проведених аналітичних досліджень можна дійти висновку, що з кожним роком популярність атеїстичного світогляду (в тому числі агностицизму) зростає і наразі таких осіб у світі налічується за різними оцінками приблизно 12-17 % від населення планети (Mathers, 2020), а лідером за кількістю атеїстів є Китай (Табл. 1).

Таблиця 1. Атеїстичний світогляд в сучасних країнах

Рейтинг найбільш атеїстичних країн за 2020 рік	% атеїстів серед населення	Рейтинг найбільш атеїстичних країн за 2022 рік	% атеїстів серед населення	Рейтинг найбільш атеїстичних країн за 2023 рік.	% атеїстів серед населення
Китай	79%	Китай	91%	Китай	91%
Чехія	70%	Японія	86%	Японія	86%
Швеція	68%	Швеція	78%	Швеція	78%
Естонія	64%	Чеська Республіка	75%	Чеська Республіка	75%
Нідерланди	60%	Естонія	72%	Великобританія	72%
Норвегія	55%	Бельгія	72%	Бельгія	72%
Гонконг	53%	Великобританія	72%	Естонія	72%
Великобританія	53%	Норвегія	70%	Австралія	70%
Південна Корея	52%	Австралія	70%	Норвегія	70%
Франція	51%	Данія	68%	Данія	68%

Джерела: складено автором на основі досліджень С. Mathers (2020), World Population Review (2024), F. Brown (2024)

Китай, незважаючи на досить різноманітну релігійну культуру (даосизм, буддизм, конфуціанство тощо), країна офіційно є атеїстичною державою, де уряд насторожено ставиться до будь-якої релігії. По-друге, у школах, університетах чи коледжах прямо

пропагують атеїстичні погляди, а антирелігійні видання включені до переліку навчальної літератури. Таким чином, можна стверджувати, що уряд Китаю, закріплюючи право на свободу переконань і віросповідання, відкрито нав'язує певний світогляд своєму

суспільству, обмежуючи при цьому права релігійних спільнот. «Атеїстів зараз, очевидно, стало більше, ніж будь-коли, – і в абсолютному вираженні, і у відсотках від загальної кількості людей на планеті», – говорить Р. Zuckerman (2020), професор соціології та секулярних досліджень Пітцєрського університету в місті Клермон (США). Хоча відсоток атеїстичного населення дійсно зростає з кожним роком, однак релігійний вплив на державотворчі процеси також невинно розширюється, а питання нав'язування віри постає як ніколи гостро (Serebro, 2021). Незважаючи на проголошення світськості в багатьох сучасних державах, її реалізація проходить по-різному. Звичайно, йдеться про вплив церкви на політичне життя країни, фаворитизм держави щодо окремих релігійних організацій. Так, де-юре зміст права на свободу поглядів та віросповідання, яке проголошено майже у кожній конституції, закріплює за собою можливість не сповідувати жодної релігії, однак де-факто це право немає жодного практичного втілення. Згідно з опитуванням Reality Check: Being Nonreligious in America, атеїсти, які постійно проживають в «дуже релігійних» громадах, особливо схильні зазнавати дискримінації в галузі освіти, працевлаштування та державних послуг, таких як обов'язки присяжних (Manson, 2021).

В наявних дослідженнях з тематики досліджено ряд практик та напрямків стигматизації атеїстів в спільнотах віруючих. Зазвичай прихильники релігії вважають, що для того, щоб бути моральною людиною, потрібно вірити в Бога. Упередження про відсутність моральних цінностей у атеїстів призводить до підозрілого ставлення до них з боку суспільства. Дослідження Т. Stahl (2021) показало, що «недовіру до атеїстів можна порівняти з недовірою до гвалтівників». Іншими словами, прибічників атеїзму прирівнюють до злочинців, а їхні переконання – до кримінальних правопорушень. Понад 50% атеїстів перебувають у шлюбі і більше 40% мають дітей (Married adults who..., 2024). В деяких працях стверджують, наприклад, що стигматизація атеїстів відбувається через те, що вони нагадують віруючим про неминучу смерть (Krems & Moon, 2019).

Дослідження Humanists International (2023) показує, що переважна більшість країн не поважає права атеїстів і вільнодумців, хоча вони підписали угоди ООН щодо однакового ставлення до всіх громадян. Атеїстичний світогляд зазнає не лише упередження, але і кримінального переслідування. Йдеться про ряд теократичних та клерикальних країн, які характеризуються високим впливом церкви та релігії на всі сфери суспільного життя. Через особисті переконання та неприйняття віри атеїсти стикаються з переслідуваннями та жорстким контролем з боку уряду деяких мусульманських країн, наприклад, Ірану, Пакистану, Саудівської Аравії тощо. Законодавство деяких африканських держав, як, наприклад, Нігерії, навіть передбачає смертну кару за відступництво чи богохульство. Криміналізація атеїзму, безкарність за дискримінацію, ізоляція – атеїсти зазнають репресій та навіть позбавляються життя (Humanists International, 2023).

Через постійні прояви дискримінації, існує чимало прикладів юридичних спорів та судових рішень, які лише сприяють поляризації суспільства. Варто

звернути увагу на положення Верховного Суду США 2005 року, що супроводжує Першу поправку до Конституції США, яка означає, що уряд не може віддавати перевагу «релігії перед нерелігією» (Decision of Supreme Court of the United States No. 545 U.S. 844, 2005). Суд дійсно наголосив на неприпустимості фаворитизму щодо релігійної спільноти, і відповідно заборонив уряду будь-яким чином карати за відсутність релігійних переконань. Відсутність розгалуженої міжнародно-правової бази з питань статусу атеїзму породжує неточність у формулюванні національних актів. Зі свого боку регіональне закріплення права на свободу переконань та віросповідання скоріше обмежує його реальний зміст, аніж розкриває його можливості.

Політичні наслідки секуляризації проявляються у різних формах в різних країнах світу. В одних випадках це призводить до загострення конфліктів між релігійними та секулярними силами, в інших – до більш мирного співіснування. Яскравим прикладом ідеологічного протистояння в сучасних США є конфлікт між консервативними християнськими групами та прибічниками секуляризму щодо низки етичних і моральних питань (Perry, 2022). Консерватори виступають проти абортів, одностатевих шлюбів, викладання теорії еволюції в школах, відстоюючи традиційні християнські цінності. Натомість секулярні групи відстоюють світський характер держави, свободу вибору і рівні права для всіх громадян, незалежно від їхніх релігійних поглядів. Це протистояння відображає глибокий розкол в американському суспільстві з питань, що торкаються взаємовідносин держави і релігії, особистих свобод та етичних норм.

Під час виборів віруючі частіше підтримують консервативні партії, які виступають проти лібералізації суспільства, тоді як невіруючі голосують за більш секулярні сили. У Франції заборона на публічне носіння релігійної символіки в державних установах, зокрема хіджабів, викликала протести мусульманської спільноти та звинувачення у дискримінації з боку прибічників секуляризму (Mégret, 2022). Прихильники секуляризму, в свою чергу, вважають цю заборону необхідним кроком для захисту світського характеру держави. В Індії правляча індуйстська націоналістична Indian People's Party проводить політику «хіндутви», спрямовану на посилення індуйстської ідентичності, що призводить до обмеження прав релігійних меншин, зокрема мусульман (Varshney *et al.*, 2021). Ця політика спричинила низку конфліктів та актів насильства на релігійному ґрунті в різних частинах країни. Це викликає опір секулярних сил, які відстоюють рівноправність усіх релігій та свободу віросповідання.

У Польщі правляча консервативна партія «Право і справедливість», яка спирається на підтримку католицької церкви, значно посилила антиабортне законодавство, дозволивши переривання вагітності лише у випадках зґвалтування, інцесту або загрози життю матері (Kulczycki, 2023). Це рішення викликало масштабні протести серед прибічників секулярних цінностей та захисників прав жінок по всій країні у 2020 році. Конфлікт відобразив глибокий розкол у польському суспільстві між консервативними релігійними колами та секулярними прогресивними силами у

питаннях репродуктивних прав та ролі церкви у законодавчому процесі.

У Туреччині під керівництвом президента Ердогана і його Партії справедливості та розвитку спостерігається поступове відходження від принципів світської кемалістської ідеології і посилення ісламських впливів у державній політиці та публічній сфері (Chen, 2020). Це включає збільшення ролі релігії в освіті, обмеження на спосіб життя та одяг для жінок, а також просування консервативних ісламських цінностей у законодавстві. Опозиційні секулярні сили вбачають у таких діях спробу ісламізації світської держави і порушення принципу відокремлення релігії від держави, що викликає гострі суперечки в турецькому суспільстві.

В Ізраїлі існують гострі суперечності між світською більшістю населення та ультраортодоксальними релігійними партіями з питань, що стосуються взаємовідносин держави і релігії (Wharton, 2022). Зокрема, ультраортодоксальні общини виступають проти обов'язкової військової служби для своїх віруючих та невизнання цивільних шлюбів, посилаючись на релігійні приписи. Ця позиція викликає невдоволення світських ізраїльтян, які вбачають у ній порушення принципу рівності громадян перед законом та надмірний вплив релігії на державну політику.

На міжнародній арені питання секуляризації та взаємовідносин держави і релігії постійно стають предметом жвавих дискусій та суперечок у таких організаціях, як ЄС, ООН та інших. Наприклад, країни з переважно мусульманським населенням неодноразово критикували європейські держави за заборону носіння релігійної символіки, вбачаючи в цьому порушення свободи віросповідання (Orgad, 2021). В той же час, секулярні держави Заходу опинилися під тиском консервативних релігійних кіл через спроби захистити права ЛГБТ-спільнот та інших меншин (Palecek & Tazlar, 2021). Ці суперечки яскраво ілюструють складність досягнення компромісу між різними світоглядними системами в глобалізованому світі.

Окремі країни використовують релігійний чинник як інструмент зовнішньої політики та тиску на інші держави. Наприклад, мусульманські країни неодноразово критикували західні держави за те, що ті нібито дискримінують мусульман та обмежують їхні релігійні права під приводом секуляризму (Orgad, 2021). Протести викликали заборони на носіння хіджабів у державних установах деяких європейських країн. Секулярні держави Заходу, в свою чергу, критикують ісламські режими за порушення свободи совісті, переслідування атеїстів та апостатів (тих, хто відступив від ісламу) (Riexinger, 2024). Зокрема, у 2022 році низка західних країн гостро засудила публічну страту в Ірані чоловіка, засудженого до смертної кари за відступництво від ісламу за шийтськими законами. Вони наполягали, що це є грубим порушенням права на свободу віросповідання та вільне світоглядне самовизначення, закріпленого в міжнародних конвенціях з прав людини. Таким чином, секуляризаційні процеси прямо чи опосередковано впливають на політичний дискурс, створюючи потенційні лінії розколу в суспільстві. Від того, наскільки держави зможуть забезпечити рівні права для всіх груп громадян незалежно від їхніх

світоглядних переконань, залежатиме міра поляризації суспільства на релігійному ґрунті.

Обговорення

Суперечки щодо атеїзму стосуються розбіжностей між тими, хто вірить в існування божеств, і тими, хто не вірить, а, точніше, щодо того, як ці різні переконання слід розглядати в публічному просторі. Як наслідок, ця полеміка тісно зачіпає питання релігійної свободи, відокремлення церкви від держави та свободи вираження поглядів (Tomar, 2024). Різноманітні дискримінаційні критерії чи обмеження будуються на стереотипах, зачіпаючи права жінок, темношкірого населення чи представників ЛГБТ+ спільноти.

Звичайно, кожна зі сторін дискусійного протистояння намагається увиразнити зазначену проблематику на власну користь, наголошуючи на повсякчасному тиску їхніх громадянських прав. Для прикладу, прихильник та популяризатор атеїстичного світогляду, американський публіцист N. Megoran & R. Foster (2019) вважає релігію найпоширенішим джерелом насильства в нашій історії. З іншого боку, є ті, хто вважає атеїстів сатаністами, частково через переконання, що ті, хто не поклоняється Богу, повинні, що мається на увазі, схилитися перед дияволом (Diab, 2021). Варто зазначити, що жодна з запропонованих версій не має аргументованого підґрунтя, хоча певною мірою підтверджує наявність стигматизації та упереджень щодо обох груп. Однак, все ж таки, варто наголосити, що дискримінаційна політика стосовно прибічників атеїзму має більш помітні результати та проявляється незалежно від місця перебування чи правового становища. Навіть люди, які є білими, чоловіками та є освіченими, можуть бути стигматизовані, коли їх називають невіруючими.

А втім, останнім часом увага дослідників зосереджена на пошуку першопричин дискримінаційної політики проти атеїстів та значення релігійного тиску на суспільне та політичне життя. Зі збільшенням кількості випадків переслідувань і покарань, а також дискримінаційних кампаній проти атеїстів у країнах з мусульманською більшістю на Близькому Сході та в Північній Африці виникає інше питання щодо того, чи встановлює іслам дискримінаційні межі атеїзму, чи є інші фактори, які відіграють вирішальне значення (Khatib, 2018). Дійсно, як показали результати даної дослідницької роботи, вплив церкви, а як наслідок і релігії на державний устрій надзвичайно вагомий, що підтверджується різноманітними пільгами та особливим правовим статусом, однак існують і інші чинники, що мають неабиякий вплив на формування дискредитованого становища прибічників атеїстичного світогляду.

Як було зазначено, швидкий приріст атеїстів порушує проблему формування їх правового статусу, що прямо стосується юридичного захисту, визначення допустимих меж їхньої діяльності та відповідальності за приниження особистих інтересів. Досліджуючи причини дискримінації нерелігійних осіб у Сполучених Штатах Америки, Райан Т. Краган, Баррі Космін, Аріела Кейсар, Джозеф Х. Хаммер і Майкл Нільсен дійшли однозначного висновку, що ті, хто проголошують своє релігійне самовираження як «атеїсти» чи «агностики» мають більш імовірну перспективу бути

дискримінованими, оскільки вони не є більш релігійними, ніж окремі особи, які просто повідомляють про свою релігійну ідентичність як «жодна». Таким чином, держави, а особливо ті, які будуються довкола церкви та релігії, залишають за собою право відстоювати своє нормативне бачення світогляду, наслідком чого виступає щоденна стигматизація прихильників атеїзму чи агностицизму. Зазначені висновки підтверджують результати даної праці з приводу того, що джерелом упереджень та обмежень, окрім розпливчастого формулювання нормативно-правової бази, виступає прихована релігійна пропаганда, що розповсюджується найбільшим засобом масової інформації – державою. «Поширена дискримінація з боку урядів щодо атеїстів, гуманістів та нерелігійних відбувається у всьому світі», – заявила організація, Міжнародний гуманістичний та етичний союз (IHEU), яка налічує близько 120 організацій у 45 країнах (The Growing Influence..., 2021).

Чимало дослідників вважають, що саме державний фаворитизм стосовно релігійної політики є першопричиною дискримінаційного поводження з атеїстами. Звичайно, дане твердження має протилежну думку, відповідно до якої світські держави є пропагандистськими машинами, головною метою яких є: «...залякати християн і впливати на уряд, щоб обмежити свободу релігії (особливо стосовно християнства)» (McLaughlin, 2019). Втім, беручи до уваги обидві позиції, не можна не погодитись, що вплив церкви на державу (як клерикальну, так і світську) надзвичайно великий. Загалом, як з позиції дослідників, так і з особистого аналізу можна зазначити, що нав'язування релігійного питання стосується багатоманітних складових, як, наприклад, релігійних свят, що офіційно визнані державами, церковної освіти у школах чи поширення релігійної атрибутики.

До того ж, як вже зазначалося раніше, релігійний вплив на державний устрій відображається у величезній кількості різноманітних пільг, зокрема у державному фінансуванні релігійних об'єднань та церковних кампаній. Дане питання було об'єктом досліджень J. Holleis (2021), оскільки витрати державних коштів завжди викликає особливий інтерес з боку громадськості. В усьому світі існує багато моделей церковно-державних відносин, є спільні та відмінні риси, але фінанси та податки це сфери, в яких церкви та держави часто співпрацюють і взаємодіють, різноманітні церковні об'єднання отримують фінансову підтримку на мільйони доларів, тим самим маючи можливість існувати в кожній сфері суспільного життя.

Так, фінансування державою різних релігійних спілок юридично не порушує право на свободу віросповідання, однак, фактично таке фінансування обмежує можливість нерелігійних, внаслідок викривлення вільної конкуренції світоглядів, думок, ідей. Хоча деякі науковці, зокрема D. Gegenava (2019) виокремлюють позитивні аспекти державної допомоги та стверджують, що уряд має погодитися з релігією та заохочувати її вільно здійснювати свою діяльність у публічному просторі, більшість дослідників, наприклад, Н. Holleis (2021), наполягають, що релігійну свободу найкраще захистити, уникаючи підтримки релігії з боку уряду та розділивши обидва інститути.

Звичайно, та чи інша позиція ґрунтується на прихильності до певної групи (Schwartzman *et al.*, 2020).

Так чи інакше, але рівень підтримки держави надзвичайно важливий, і це цілком можна стверджувати на прикладі Японії. За 2024 рік країна займає другу позицію у рейтингу найбільш атеїстичних держав (World Population Review..., 2024), водночас японський уряд не фінансує жодних релігійних спілок чи організацій, а церкви та храми функціонують на пожертви вірян. Разом з тим кількість атеїстів у Греції дорівнює 27 %, і тут варто нагадати, що православна церква Греції повністю фінансується з державного бюджету та є державною релігією. Співпраця між церковними організаціями та державою демонструє рівень підтримки останньої та однозначно сприяє популяризації релігії та її сприйняттю суспільством.

Водночас не менш важливим залишається питання релігійного впливу на політичні процеси та явний фаворитизм як клерикальних, так і багатьох світських країн стосовно церкви. Т. Stahl (2019), проаналізувавши відносини церкви та держави в XXI ст., наголосив на тому, що коли релігія використовується в політичних цілях, це позбавляє релігію її вічного значення і вона стає лише ще одним цинічним методом здобуття влади. Не можна не погодитись з даним твердженням, і лише варто додати, що сучасне демократичне суспільство вимагає переваження конституційних громадянських прав над релігійними приписами, а тому найбільш доцільним, на наш погляд, вбачається утвердження нейтрального статусу держави, без явної монополії будь-якого світогляду. Не зважаючи на те, що принцип секуляризації має на меті збереження релігійної незалежності, люди часто інтерпретують використання Томасом Джефферсоном фрази «відокремлення церкви від держави» як те, що релігія не повинна впливати на чиїсь політичні рішення або що релігія не повинна впливати на погляди тих, хто займає певну посаду (Nelson, 2021). Принцип секуляризації є запорукою державного нейтралітету та фундаментом побудови світської демократичної країни, а тому задля реалізації свободи вибору, слова та релігійних переконань, задля подолання постійної дискредитації та стигматизації, необхідно втілювати зазначене положення в життя та надавати можливості кожному бути вільним у виборі світогляду.

Висновки

Проблема дискримінації наразі постає як ніколи гостро, оскільки з кожним роком кількість атеїстичних прибічників невпинно зростає, а отже зростає необхідність їх юридичного захисту. Хоча право на свободу віросповідання, совісті та переконань можна інтерпретувати по-різному, воно явно потребує більш детальної регламентації на законодавчому рівні. Жоден нормативно-правовий акт не закріплює права на «нерелігійність», однак кожен документ передбачає право бути вільним від дискримінації. Очевидно, що право на свободу віросповідання зосереджено на правах віруючого населення, одночасно створюючи дисбаланс можливостей для юридичного захисту між віруючими та атеїстами. Нормативна неврегульованість в цій царині сприятиме позасудовим, неформальним

конфліктам, які будуть підживлювати поляризацію суспільства, що вже можна спостерігати в різних країнах по всьому світу. В одних державах це виливається у гострі політичні конфлікти та протистояння між консервативними релігійними колами та секулярними силами навколо питань моралі, прав меншин, культурної ідентичності тощо. В інших – поляризація має більш м'який характер, однак також створює потенційні лінії розколу в суспільстві. На міжнародній арені теж точаться суперечки між релігійними та секулярними державами щодо питань свободи совісті, міграції, прав людини. Ці протиріччя загострюються через використання релігійного чинника як інструменту зовнішньої політики окремими країнами. Релігійний вплив на суспільне життя надзвичайно великий, що відображається у стигматизаційному положенні як атеїстичної спільноти, так і окремих релігій в межах тих чи інших держав.

Криміналізація атеїзму, нав'язування віросповідання та привілейований статус церкви породжують упередження та різного роду порушення інтересів невіруючих. Подолання політичної поляризації на ґрунті секуляризації вимагає забезпечення рівних права для

всіх груп населення незалежно від їхніх світоглядних переконань, чітко відокремити церкву від держави та сприяти взаємній толерантності й порозумінню між віруючими та невіруючими. Досягнення цього передбачатиме зменшення державних витрат на програми релігійного виховання, пільгового оподаткування релігійних організацій. Цей фактор, вкупі з заборобою використання атеїстичної символіки в публічному просторі, створює систематичну нерівність між релігійними та «про-атеїстичними» у площині конкуренції ідей. Таким чином, тільки забезпечення дійсно рівних умов зможе припинити використання конфліктів на релігійному ґрунті в політичних цілях. Досягненню цього можуть сприяти подальші дослідження успішних практик співіснування різних світоглядних груп у поліконфесійних суспільствах.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.7:322

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.32

Antony David Miller**PhD in International Relations, Associate Professor**Otgontenger University**13343, B. 51 Jukov Str., Ulaanbaatar, Mongolia**<https://orcid.org/0000-0001-7827-9716>*

Secularisation in the 21st century as a factor of political polarisation of society

Abstract. The polarisation of society in the 21st century has become a significant threat to both state governments and the functioning of national communities themselves. Issues of religion and religiosity, placed within the framework of secular institutions, have become one of the areas of increased confrontation, which necessitates a deeper understanding of this phenomenon. The aim of this article was to study the problem of the formation of political confrontation around religious practices and secularisation in modern society. The leading research method was the formal-legal analysis method, with the help of which the current legal status of atheism as a worldview of a significant part of the population was investigated in national and international legal acts; the content of civil law on freedom of religion was investigated. Using the comparison method, the scale and practices of discrimination against representatives of the atheistic worldview in different countries of the world were compared. As a result of the study, the legal nature of the establishment of the right to freedom of religion, as well as the significance of the criminalisation of atheism in Muslim countries, were revealed. It is worth noting that this study has shown that in many countries atheists face discrimination and persecution because of their beliefs. The results obtained during the study demonstrate that the church continues to play a significant role in shaping public opinion and political decisions in many countries, which exacerbates the divide between believers and non-believers. Progressive secularisation and the reaction to it contribute to the polarisation of society through the confrontation of religious and atheistic views in various spheres of life, which is especially acutely felt in political confrontations. The results of this research, as well as the conclusions drawn on their basis, are of practical value for a further, more comprehensive study of the stated problem, creating a foundation for the legal regulation of the status of atheism

Keywords: atheism; religious conflicts; religion policy; freedom of religion; stigmatisation

Introduction

In the 21st century, secularisation has emerged as a defining social trend, profoundly impacting political processes and societal transformations across the globe. The growing number of individuals who do not identify with any religion or self-identify as atheists poses new challenges for governments and societies that have traditionally been based on religious values and norms. The polarisation of society based on worldview differences between believers and non-believers is becoming increasingly evident, particularly in matters concerning morality, education, family values, and the role of religion in the public sphere. Secularisation as a factor of political polarisation of society is an extremely relevant topic for research, as it directly touches on fundamental human rights, such as freedom of conscience and religion, and also impacts social cohesion, intergroup tolerance, and the stability of political

systems. Understanding the causes, manifestations, and consequences of this phenomenon is critically important for preventing potential conflicts based on worldview differences and ensuring the harmonious coexistence of different groups within society.

Fundamental human rights are an important principle of every democratic state, defining the individual as the highest social value. According to B. Somody & F. Gárdos-Orosz (2023), the doctrine of fundamental personal rights exerts immense influence on international law and national institutions, giving rise to a key norm of any modern legal system – legal equality before the law. This principle is reflected in every international pact and treaty, emphasising the equal protection and opportunities afforded to every individual, regardless of race, age, sex, material status, or religious beliefs. This idea, forming part

Received: 01.03.2024, Revised: 02.06.2024, Accepted: 28.06.2024

Suggested Citation:

Miller, A.D. (2024). Secularisation in the 21st century as a factor of political polarisation of society. *Foreign Affairs*, 34(3), 32-39. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.32.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

of the concept of “rule of law”, serves as the foundation of many existing constitutions and is widely regarded as a fundamental principle of a just and lawful legal system (Acemoglu & Wolitzky, 2021).

H. Bielefeldt *et al.* (2022) demonstrated that the right to freedom of religion holds a central stance among the leading personal human rights, encompassing a range of significant civil rights: the right to freedom of worldview, freedom of expression, freedom of assembly, and the right to be protected from discrimination and hostile remarks. The right to freedom of religion is multifaceted and aims to protect any religion and its adherents. The content of the subjective personal non-property right to freedom of thought and religion lies in the fact that its holder can use it at their discretion without the application of any additional legal acts. The holder also has the right to demand that others cease actions aimed at limiting their personal non-property rights, the right to freedom of behaviour and actions, and the right to appeal to competent state authorities for the protection of their violated personal rights (Brynchak, 2018).

Despite the above, it cannot be fully asserted that it protects the right not to adhere to any religion as a form of freedom. K.Y. Kuznetsova (2020) describes the rapid growth of supporters of atheistic worldviews, indicating that non-religiosity (atheism) is spreading each year and gaining recognition not only in Europe or America, as suggested by many controversial religious leaders, but also in the Middle East and Africa – countries have become more secular between 1990 and 2021 (The Growing Influence..., 2021). These findings underscore that discrimination against the non-religious community is not a localised issue but affects millions globally. It is important to acknowledge the counterargument presented by R. McLaughlin (2019), who asserts that the world is not becoming less religious but rather more so.

Discussing the legal status of atheists in the most developed countries, J. Holleis (2021) notes that their situation in Muslim states often remains overlooked by the public, as strict sanctions and the government’s absolute dependence on the church have solidified the assertion of an inevitable connection between the individual and religion. While this is not entirely accurate, in Lebanon, for instance, it is practically impossible to remain officially unaffiliated with a religion due to the civil status registry that records each citizen’s religious identity. J.D. Eller (2022) established that Muslim countries where atheism is officially criminalised and equated with blasphemy implement some of the most repressive policies toward atheists. Idealistic beliefs, on which most normative acts are based, assume faith as an inherent aspect of human nature. Y.N. Gez *et al.* (2022) highlight that repression and legally sanctioned crimes against the non-religious community have been part of the state policy of religious countries. Across Africa, atheists have faced serious or systemic violations of their right to freedom of conscience, as well as other significant violations in several countries: Egypt, Libya, and Morocco, as well as in the Christian countries of Zimbabwe and Eritrea. Considering the aforementioned, the aim of the research was to comprehensively study the phenomenon of secularisation and

its impact on the formation of political divisions and confrontations in modern societies driven by religious factors. To this end, several tasks were formulated in the study: to identify key trends in secularisation in the 21st century and their influence on the transformation of social relations; to analyse the role of the religious factor in the formation of political divisions and conflicts in various regions of the world; and to examine the legal status of atheism and the degree of protection for the rights of non-believers in national legislations and international law.

Materials and Methods

In the course of the research, formal-legal and comparative methods were employed. The first one allowed for the analysis of current socio-political sentiments regarding “religion opponents” and helped identify the main aspects of the religious issue and discriminatory policies. The comparative method was used to compare the rights of atheists in different countries and the means of their protection. The method of normative documentation facilitated the analysis of international and regional human rights acts to better assess the legal status of atheists. This article aims to reveal the current state of religious influence that restricts the rights of supporters of atheistic views. The research work was conducted on a previously prepared theoretical foundation, which served as a basis for further studies on the topic.

The normative basis of the research consisted of normative legal acts, namely: the Universal Declaration of Human Rights (1948), the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950). Additionally, supplementary analytical materials from the Pew Research Center (2019), the International Commission of Jurists (2021), and the court case “McCreary County v. ACLU of Kentucky” (2005) were used.

The first stage of the research was characterised by the search for literary sources and normative legal acts that formed the theoretical and normative basis. An analysis of international legal documents in the field of human rights protection was conducted, highlighting the current legal status of supporters of atheism, the rights granted to them, and the various manifestations of stigmatisation and discrimination against representatives of this worldview. During the first stage of the research, the attitudes of citizens from different countries toward atheistic beliefs and the actual content of the fundamental human right to freedom of thought and religion were clarified.

The second stage of the research focused on the influence of the church on the consciousness of citizens and state policy. The significance and reasons for the criminalisation of atheism in Muslim countries were analysed. In the final stage of the research work, conclusive findings regarding the examined topic were formulated, identifying the main causes of societal polarisation on religious grounds and the political dimensions of this confrontation, as well as outlining ways to overcome discriminatory policies. Arguments were presented in favour of defining the legal status of atheism in international law acts and the possibilities for regulating issues of faith within the legal framework.

Results

The right to freedom of religion or belief is guaranteed in several key international human rights instruments and within customary international law (International Commission of Jurists, 2021). The Universal Declaration of Human Rights (1948), proclaimed after World War II, served as the foundation for all subsequent legal instruments and affirmed freedom of religion. However, it did not in any way address the status of non-religious individuals, whose beliefs fell outside the scope of normative regulation. Subsequent history has shown that the issue surrounding such a worldview cannot be fully addressed within the concept of natural law as “freedom of conscience”. Neither the International Covenant on Civil and Political Rights (1966) nor the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950) addressed the status of atheists, as they used nearly identical wording. While the UN Human Rights Committee acknowledged this oversight and, in 1993, published General Comment No. 22, which clarifies the scope of religious freedom in the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), including “the right to replace one’s current religion or belief with another or to adopt atheistic views” (Atheist Rights, 2022). However, even despite this, the so-called “right to atheism” remains almost unregulated. Thus, it can be concluded that the rights of proponents of atheistic views have not been defined, in contrast to those with religious beliefs. This creates a disparity in legal protections for the right to freedom of conscience, particularly concerning the right to demand that others cease

actions aimed at restricting one’s personal non-property rights. Laws and policies that restrict religious freedom and government favouritism toward religious groups (for example, through funding for religious education) have consistently been the most common forms of restrictions on freedom of conscience (Pew Research Center, 2019). However, there is a significant difference between the restrictions faced by believers and those faced by atheists. The government policies of each country favour the development of religious culture, which includes religious education, religious organisations, and state religious holidays, while atheistic symbolism is often prohibited, and the legislation in some countries imposes criminal liability for atheistic views.

The legal equality of human rights is primarily determined by their enshrinement in international law. As previously mentioned, nearly every declaration or treaty protects the freedom to profess, adopt, and change one’s religion according to one’s choice, thereby creating a powerful mechanism for protecting the rights of believers both on the international stage and at regional levels. At the same time, the issue of protecting the rights of adherents of atheistic views remains open, as legal acts do not explicitly grant the freedom not to adhere to any religion. Based on the analytical studies conducted, it can be concluded that the popularity of the atheistic worldview (including agnosticism) is growing every year, and currently there are approximately 12-17% of the world’s population (Mathers, 2020), with China being the leader in the number of atheists (Table 1).

Table 1. Atheistic worldview in modern countries

Ranking of the most atheistic countries in 2020	% of atheists among the population	Ranking of the most atheistic countries in 2022	% of atheists among the population	Ranking of the most atheistic countries in 2023	% of atheists among the population
China	79%	China	91%	China	91%
Czech Republic	70%	Japan	86%	Japan	86%
Sweden	68%	Sweden	78%	Sweden	78%
Estonia	64%	Czech Republic	75%	Czech Republic	75%
Netherlands	60%	Estonia	72%	United Kingdom	72%
Norway	55%	Belgium	72%	Belgium	72%
Hong Kong	53%	United Kingdom	72%	Estonia	72%
United Kingdom	53%	Norway	70%	Australia	70%
South Korea	52%	Australia	70%	Norway	70%
France	51%	Denmark	68%	Denmark	68%

Sources: compiled by the author based on research by C. Mathers (2020), World Population Review (2024), F. Brown (2024)

China, despite its diverse religious culture (Taoism, Buddhism, Confucianism, etc.), is officially an atheistic state, where the government is wary of any religion. Secondly, atheistic views are directly promoted in schools, universities, and colleges, and anti-religious publications are included in the list of educational materials. Thus, it can be argued that the Chinese government, while enshrining the right to freedom of beliefs and religion, openly imposes a certain worldview on its society, while restricting the rights of religious communities.

“There’s absolutely more atheists around today than ever before, both in sheer numbers and as a percentage of humanity”, says P. Zuckerman (2020), a professor of sociology and secular studies at Pitzer College in Claremont

(USA). While the percentage of the atheistic population is indeed increasing each year, the religious influence on nation-building processes is also relentlessly expanding, and the issue of imposing beliefs is more pressing than ever (Serebro, 2021). Despite the declaration of secularism in many modern states, its implementation varies. This concerns the influence of the church on the political life of the country and state favouritism towards certain religious organizations. De jure, the content of the right to freedom of thought and religion, which is stated in almost every constitution, includes the possibility of not adhering to any religion; however, de facto, this right has no practical realisation. According to the survey “Reality Check: Being Nonreligious in America”, atheists who permanently

reside in “very religious” communities are particularly prone to discrimination in education, employment, and government services, such as jury duty (Manson, 2021).

Existing research has identified a range of practices and tendencies that contribute to the stigmatisation of atheists in religious communities. Generally, adherents of religion believe that to be a moral person, one must believe in God. The prejudice regarding the absence of moral values in atheists leads to a suspicious attitude towards them from society. A study by T. Stahl (2021) found that “distrust of atheists is comparable to distrust of rapists”. In other words, atheists are equated with criminals, and their beliefs are likened to criminal offences. Over 50% of atheists are married, and more than 40% have children (Married adults who..., 2024). Some studies assert, for example, that the stigmatization of atheists occurs because they remind believers of inevitable death (Krems & Moon, 2019).

Research by Humanists International (2023) reveals that the overwhelming majority of countries do not respect the rights of atheists and freethinkers, despite signing UN agreements guaranteeing equal treatment for all citizens. The atheistic worldview faces not only prejudice but also criminal persecution. This is particularly prevalent in theocratic and clerical states characterised by a strong influence of the church and religion on all spheres of public life. Due to their personal beliefs and rejection of faith, atheists face persecution and harsh government control in some Muslim countries, such as Iran, Pakistan, Saudi Arabia, and others. The laws of some African countries, such as Nigeria, even provide for the death penalty for apostasy or blasphemy. The criminalisation of atheism, impunity for discrimination, and isolation mean that atheists experience repression and even lose their lives (Humanists International, 2023).

Due to constant manifestations of discrimination, there are numerous examples of legal disputes and court decisions that only contribute to the polarisation of society. It is worth noting the 2005 Supreme Court of the United States ruling accompanying the First Amendment to the U.S. Constitution, which states that the government cannot favour “religion over non-religion” (Decision of Supreme Court of the United States No. 545 U.S. 844, 2005). The Court indeed emphasised the unacceptability of favouritism toward religious communities and consequently prohibited the government from penalising individuals for the absence of religious beliefs. The absence of an extensive international legal framework regarding the status of atheism creates ambiguity in the formulation of national acts. In turn, regional recognition of the right to freedom of beliefs and religion tends to limit its actual content rather than reveal its potential.

The political consequences of secularisation manifest in various forms across different countries. In some cases, it leads to the intensification of conflicts between religious and secular forces, while in others, it results in more peaceful coexistence. A striking example of ideological confrontation in contemporary America is the conflict between conservative Christian groups and proponents of secularism over a range of ethical and moral issues (Perry, 2022). Conservatives oppose abortion, same-sex marriage, and the teaching of evolution in schools, upholding traditional Christian values. In contrast, secular groups

advocate for a secular state, freedom of choice, and equal rights for all citizens, regardless of their religious beliefs. This confrontation reflects a deep divide in American society on issues related to the relationship between state and religion, individual liberties, and ethical norms.

During elections, religious people tend to support conservative parties that oppose the liberalisation of society, while non-religious people vote for more secular forces. In France, the ban on wearing religious symbols in public institutions, including hijabs, has sparked protests from the Muslim community and accusations of discrimination from secularism supporters (Mégret, 2022). Secularism advocates, on the other hand, view this ban as a necessary step to protect the secular character of the state. In India, the ruling Hindu nationalist Indian People’s Party pursues a policy of “Hindutva” aimed at strengthening Hindu identity, which leads to the restriction of the rights of religious minorities, including Muslims (Varshney *et al.*, 2021). This policy has caused a number of conflicts and acts of religious violence in different parts of the country. This provokes resistance from secular forces that advocate for the equality of all religions and freedom of religion.

In Poland, the ruling conservative party “Law and Justice”, which relies on the support of the Catholic Church, significantly tightened anti-abortion legislation, allowing termination of pregnancy only in cases of rape, incest, or threat to the mother’s life (Kulczycki, 2023). This decision triggered massive protests among supporters of secular values and women’s rights across the country in 2020. The conflict reflected a deep division in Polish society between conservative religious circles and secular progressive forces on issues of reproductive rights and the role of the church in the legislative process.

Under the leadership of President Erdoğan and his Justice and Development Party, Turkey has witnessed a gradual departure from the principles of secular Kemalist ideology and an increase in Islamic influences in state policy and the public sphere (Chen, 2020). This includes an increased role for religion in education, restrictions on women’s lifestyles and clothing, and the promotion of conservative Islamic values in legislation. Oppositional secular forces view these actions as an attempt to Islamise the secular state and a violation of the principle of separation of religion and state, leading to heated debates in Turkish society.

In Israel, there are deep divisions between the secular majority and ultra-Orthodox religious parties regarding issues related to the relationship between the state and religion (Wharton, 2022). In particular, ultra-Orthodox communities oppose mandatory military service for their members and non-recognition of civil marriages, citing religious precepts. This position has drawn the ire of secular Israelis, who view it as a violation of the principle of equality before the law and an excessive influence of religion on state policy.

On the international stage, issues of secularism and the relationship between state and religion continue to be subjects of lively debate and contention within organisations such as the EU, UN, and others. For instance, countries with predominantly Muslim populations have repeatedly criticised European states for banning the wearing of religious symbols, viewing this as a violation of freedom of religion (Orgad, 2021). At the same time,

secular Western states have faced pressure from conservative religious groups over attempts to protect the rights of LGBTQ+ communities and other minorities (Palecek & Tazlar, 2021). These controversies vividly illustrate the complexity of reaching compromises between diverse worldviews in a globalised world.

Certain countries employ religious factors as instruments of foreign policy and exert pressure on other nations. For instance, Muslim countries have repeatedly criticized Western states for allegedly discriminating against Muslims and restricting their religious rights under the guise of secularism (Orgad, 2021). Protests have erupted over bans on hijab-wearing in public institutions in some European countries. Secular Western states, in turn, criticise Islamic regimes for violating freedom of conscience and persecuting atheists and apostates (those who have renounced Islam) (Riexinger, 2024).

Particularly in 2022, a number of Western countries strongly condemned the public execution in Iran of a man sentenced to death for apostasy from Islam under Shia law. They insisted that this was a gross violation of the right to freedom of religion and free worldview self-determination, enshrined in international human rights conventions. Thus, secularisation processes have a direct or indirect impact on political discourse, creating potential lines of division in society. The extent to which states can ensure equal rights for all groups of citizens regardless of their worldview beliefs will determine the degree of polarisation of society on religious grounds.

Discussion

Disputes about atheism concern the differences between those who believe in the existence of deities and those who do not, specifically regarding how these differing beliefs should be treated in the public sphere. As a result, this debate closely touches on issues of religious freedom, the separation of church and state, and freedom of expression (Tomar, 2024). Various discriminatory criteria or restrictions are based on stereotypes, affecting the rights of women, people of colour, and members of the LGBTQ+ community.

Of course, each side of the contentious debate seeks to frame the issue in its favour, emphasising the constant suppression of their civil rights. For instance, American essayist and populariser of the atheistic worldview, N. Megegan & R. Foster (2019), considers religion to be the most common source of violence in our history. On the other hand, there are those who view atheists as Satanists, partly due to the belief that those who do not worship God must, by implication, bow to the devil (Diab, 2021). It is worth noting that neither of these proposed versions has a well-reasoned basis, although they somewhat confirm the presence of stigmatisation and prejudice against both groups. However, it is still worth emphasising that the discriminatory policy towards atheists has more noticeable results and manifests itself regardless of their location or legal status. Even people who are white, male and educated may fear stigmatisation when called non-believers.

Recently, researchers have focused on exploring the root causes of discriminatory policies against atheists and the significance of religious pressure on social and political life. With the growing number of cases of persecution and punishment, as well as discriminatory campaigns

against atheists in Muslim-majority countries in the Middle East and North Africa, another question arises: does Islam establish discriminatory boundaries for atheism, or are there other factors that play a decisive role (Khatib, 2018). Indeed, as the results of this research have shown, the influence of the church, and consequently of religion, on the state system is extremely significant, which is confirmed by various privileges and special legal status. However, other factors significantly impact the discredited position of supporters of atheistic worldviews.

As mentioned, the rapid growth of the atheist population raises the issue of defining their legal status, which directly concerns their legal protection, determining the permissible limits of their activities, and responsibility for insulting personal interests. In their research on the reasons for discrimination against non-religious individuals in the USA, Ryan T. Cragun, Barry Kosmin, Ariela Kaysar, Joseph H. Hammer, and Michael Nielsen came to the unequivocal conclusion that those who declare their religious self-identification as “atheists” or “agnostics” are more likely to be discriminated against, as they are no more religious than individuals who simply report their religious identity as “none”.

In this context, states, especially those built around the church and religion, reserve the right to defend their normative worldview, which results in the daily stigmatisation of supporters of atheism or agnosticism. These findings confirm the results of this study on the fact that the source of prejudice and limitations, in addition to the vague formulation of the normative and legal framework, is hidden religious propaganda spread by the largest media – the state. “Extensive discrimination by governments against atheists, humanists and the non-religious occurs worldwide” said the organisation, the International Humanist and Ethical Union (IHEU), which has about 120 organisations in 45 countries (The Growing Influence..., 2021).

A significant number of researchers believe that state favouritism towards religious policies is the primary cause of the discriminatory treatment of atheists. Of course, this statement has an opposing view, according to which secular states are propaganda machines, the main goal of which is: “...intimidate Christians and influence the government to limit religious freedom (especially concerning Christianity)” (McLaughlin, 2019). However, considering both positions, it is impossible to disagree that the influence of the church on the state (both clerical and secular) is extremely great. In general, both from the position of researchers and personal analysis, it can be noted that the imposition of the religious issue concerns a variety of components, such as religious holidays that are officially recognised by states, religious education in schools or the spread of religious attributes.

As mentioned earlier, the religious influence on the state system is reflected in a vast array of privileges, including state funding for religious organisations and church campaigns. This issue has been the subject of research by J. Holleis (2021), as government spending always arouses particular public interest. There are many models of church-state relations in the world, there are common and distinctive features, but finances and taxes are areas where churches and states often cooperate and interact,

various religious organisations receive financial support in millions of dollars, thus having the opportunity to exist in every sphere of public life.

Thus, state funding of various religious associations does not legally violate the right to freedom of religion, but in practice, such funding limits the opportunities of non-religious groups by distorting free competition of worldviews, opinions, and ideas. Some scholars, notably D. Gegenava (2019), highlight the positive aspects of state aid and argue that the government should align with religion and encourage its free exercise in the public sphere. Most researchers, such as H. Holleis (2021), insist that religious freedom is best protected by avoiding government support of religion and separating the two institutions. Of course, any given position is based on allegiance to a particular group (Schwartzman *et al.*, 2020).

One way or another, the level of state support is extremely important, as can be clearly seen in the case of Japan. In 2024, Japan ranks second among the most atheist countries (World Population Review..., 2024). At the same time, the Japanese government does not fund any religious associations or organisations, and churches and temples operate on donations from believers. Meanwhile, the number of atheists in Greece is 27%, and it is Cooperation between church organisations and the state demonstrates the level of support of the latter and clearly contributes to the popularisation of religion and its perception by society.

At the same time, the issue of religious influence on political processes and the apparent favouritism of both clerical and many secular countries toward the church remains equally important. T. Stahl (2019), after analysing the relationship between church and state in the 21st century, emphasised that when religion is used for political purposes, it deprives religion of its eternal significance, turning it into just another cynical method of gaining power. This assertion is hard to dispute, and it is worth adding that a modern democratic society demands that constitutional civil rights prevail over religious prescriptions. Therefore, from the author's perspective, the most appropriate course of action is to establish the neutral status of the state, without the obvious monopoly of any particular worldview. Despite the principle of secularisation aiming to preserve religious independence, people often interpret Thomas Jefferson's phrase "separation of church and state" to mean that religion should not influence anyone's political decisions or the views of those holding office (Nelson, 2021). The principle of secularisation is a guarantee of state neutrality and the foundation for building a secular democratic country. Therefore, to realise freedom of choice, speech, and religious beliefs, and to overcome constant disparagement and stigmatisation, it is necessary to implement this principle and provide everyone with the opportunity to freely choose their worldview.

Conclusions

The issue of discrimination is currently more pressing than ever, as the number of atheists continues to grow each year, increasing the need for their legal protection. Although the right to freedom of religion, conscience, and belief can be interpreted in various ways, it clearly requires more detailed regulation at the legislative level. No legal act enshrines the right to "non-religion", but every document provides for the right to be free from discrimination. It is evident that the right to freedom of religion focuses on the rights of the religious population, simultaneously creating an imbalance in legal protection opportunities between believers and atheists. The lack of regulatory clarity in this area will contribute to extrajudicial, informal conflicts, which will fuel societal polarisation, as can already be observed in various countries around the world. In some countries, this manifests as sharp political conflicts and confrontations between conservative religious circles and secular forces over issues of morality, minority rights, cultural identity, and so on. In others, polarisation takes on a milder form but still creates potential fault lines in society. On the international stage, there are also disputes between religious and secular states regarding freedom of conscience, migration, and human rights. These contradictions are exacerbated by the use of the religious factor as a tool of foreign policy by certain countries. The religious influence on public life is exceptionally strong, reflected in the stigmatised status of both the atheist community and certain religions within different states.

The criminalisation of atheism, the imposition of religious beliefs, and the privileged status of the church all contribute to prejudice and various forms of discrimination against non-believers. Overcoming political polarisation based on secularism requires ensuring equal rights for all groups of the population regardless of their worldview convictions, clearly separating church from state, and promoting mutual tolerance, and understanding between believers and non-believers. Achieving this will entail reducing government spending on religious education programs and tax breaks for religious organisations. This factor, coupled with the ban on the use of atheist symbols in the public sphere, creates systematic inequality between religious and "pro-atheist" groups in the competition of ideas. Thus, only ensuring truly equal conditions can put an end to the use of religiously motivated conflicts for political purposes. Further research into successful practices of coexistence among various ideological groups in multi-confessional societies can contribute to this goal.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Acemoglu, D., & Wolitzky, A. (2021). A theory of equality before the law. *The Economic Journal*, 131(636), 1429-1465. doi: 10.1093/ej/ueaa116.
- [2] Atheist Rights. (2022). *Atheist alliance international*. Retrieved from <https://www.atheistalliance.org/campaigns-atheist-rights/>.
- [3] Bielefeldt, H., Pinto, T.A., & Petersen, M.J. (2022). Introduction: Freedom of religion or belief as a human right. *The Review of Faith & International Affairs*, 20(2), 1-12. doi: 10.1080/15570274.2022.2065799.

- [4] Brown, F. (2024). *Revealed: Countries with the highest percentage of atheists*. Retrieved from https://ceoworld.biz/2024/01/15/revealed-countries-with-the-highest-percentage-of-atheists-2024/#google_vignette.
- [5] Brynchak, M. (2018). *The legal nature of the right to freedom of outlook and religion in Ukraine*. *European Perspectives*, 2, 163-168.
- [6] Chen, Y. (2020). From radical secularism to Islamic nationalism the historical evolution of politico-religious relationship in Turkey. *Sociology of Islam*, 8(1), 110-126. doi: 10.1163/22131418-00801003.
- [7] Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. (1950, November). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
- [8] Decision of Supreme Court of the United States No. 545 U.S. 844 “McCreary County v. ACLU of Kentucky”. (2005, June). Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/545/844/>.
- [9] Diab, K. (2021). *On being a “Muslim” atheist*. Retrieved from <https://newlinesmag.com/first-person/on-being-a-muslim-atheist/>.
- [10] Eller, J.D. (2022). A quiet tsunami: Nonreligion and atheism in the Muslim world. *Secular Studies*, 4(2), 117-139. doi: 10.1163/25892525-bja10032.
- [11] Gegenava, D. (2019). State funding of religious organizations in Georgia. *Studies in Religious Law*, 22, 119-134. doi: 10.31743/spw.5478.
- [12] Gez, Y.N., Beider, N., & Dickow, H. (2022). African and not religious: The state of research on Sub-Saharan religious nones and new scholarly horizons. *Africa Spectrum*, 57(1), 50-71. doi: 10.1177/00020397211052567.
- [13] Holleis, J. (2021). *Middle East: Are people losing their religion?* Retrieved from <https://www.dw.com/en/middle-east-are-people-losing-their-religion/a-56442163>.
- [14] Humanists International. (2023). *Freedom of thought report*. Retrieved from <https://humanists.international/what-we-do/freedom-of-thought-report/#fotr-download>.
- [15] International Commission of Jurists. (2021). *Violations of the right to freedom of religion or belief in Pakistan: A briefing paper*. Geneva: International Commission of Jurists.
- [16] International Covenant on Civil and Political Rights. (1966, December). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
- [17] Khatib, H. (2018). *Atheists in Muslim majority countries: Between inclusion and exclusion*. Retrieved from <https://egyptianstreets.com/2018/05/15/atheists-in-muslim-majority-countries-between-inclusion-and-exclusion/>.
- [18] Krems, J.K., & Moon, J.W. (2019). *Intense prejudice exists against atheists in the US*. Retrieved from <https://qz.com/1776715/research-shows-atheists-are-trusted-less-than-religious-people/>.
- [19] Kulczycki, A. (2023). Between a rock and a hard place: Abortion, catholicism, the populist right and public health threats in poland. *Religions*, 14(10), article number 1271. doi: 10.3390/rel14101271.
- [20] Kuznetsova, K.Y. (2020). The crisis of secularism as a continuation of secularization. *Bulletin of Kharkiv National University Named After VN Karazin. Series “Philosophy”*, 62, 79-89. doi: 10.26565/2226-0994-2020-62-9.
- [21] Manson, P. (2020). *Survey: Atheists face discrimination, rejection in many areas of life*. Retrieved from https://www.upi.com/Top_News/US/2020/05/11/Survey-Atheists-face-discrimination-rejection-in-many-areas-of-life/2081589218869/.
- [22] Married adults who are atheist: Demographic information. (2024). Retrieved from <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/religious-family/atheist/marital-status/married/>.
- [23] Mathers, C. (2020). *Religiosity and atheism in 2020*. Retrieved from <https://colinmathers.com/2020/09/05/religiosity-and-atheism-in-2020/>.
- [24] McLaughlin, R. (2019). *Why the secularization hypothesis is fundamentally flawed*. Retrieved from <https://www.crossway.org/articles/why-the-secularization-hypothesis-is-fundamentally-flawed/>.
- [25] Megoran, N., & Foster, R. (2019). *Why the arguments of the “new atheists” are often just as violent as religion*. Retrieved from <https://www.kcl.ac.uk/new-atheists>.
- [26] Mégret, F. (2022). Ban on religious symbols in the public service: Quebec’s Bill 21 in a global pluralist perspective. *Global Constitutionalism*, 11(2), 217-248. doi: 10.1017/S2045381721000265.
- [27] Nelson, M. (2021). *Opinion: Most americans have a misunderstanding of “separation of church and state”*. Retrieved from <https://www.liberty.edu/champion/2021/03/opinion-most-americans-have-a-misunderstanding-of-separation-of-church-and-state/>.
- [28] Orgad, L. (2021). *Forced to be free: The limits of European tolerance*. *Harvard Human Rights Journal*, 1, 34-39.
- [29] Palecek, M., & Tazlar, T. (2021). The limiting of the impact of proxy culture wars by religious sensitivity: The fight of neo-pentecostal churches against LGBTQ rights organizations over Uganda’s future. *Religions*, 12(9), article number 707. doi: 10.3390/rel12090707.
- [30] Perry, S.L. (2022). American religion in the era of increasing polarization. *Annual Review of Sociology*, 48, 87-107. doi: 10.1146/annurev-soc-031021-114239.
- [31] Pew Research Center. (2019). *A closer look at how religious restrictions have risen around the world*. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/religion/2019/07/15/a-closer-look-at-how-religious-restrictions-have-risen-around-the-world/>.
- [32] Riexinger, M. (2024). Abuse of religion? The religious background of Islamism (and its suppression). *Islamism And Terroristic Violence*, 37, 25-48. doi: 10.5771/9783987401237.
- [33] Schwartzman, M., Schragger, R., & Tebbe, N. (2020). *The separation of church and state is breaking down under Trump*. Retrieved from <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/06/breakdown-church-and-state/613498/>.

- [34] Serebro, M. (2021). [The secular dimension of the modern state](#). In *Science and public life of Ukraine in the age of global challenges of humanity in the digital age* (pp. 72-75). Odesa: Helvetica Publishing House.
- [35] Somody, B., & Gárdos-Orosz, F. (2023). Conceptualizing the legal capacity to fundamental rights. *Studia Iuridica Lublinensia*, 32(5), 385-405. doi: [10.17951/sil.2023.32.5.385-405](#).
- [36] Stahl, T. (2021). The amoral atheist? A cross-national examination of cultural, motivational, and cognitive antecedents of disbelief, and their implications for morality. *Plos One*, 16(2), article number e0246593. doi: [10.1371/journal.pone.0246593](#).
- [37] The Growing Influence of the Non-Religious. (2021). *Niskanen Center*. Retrieved from <https://www.niskanencenter.org/the-growing-influence-of-the-non-religious/>.
- [38] Tomar, D. (2024). *Controversial topic: Atheism*. Retrieved from <https://academicinfluence.com/inflection/controversial-topics/controversial-topic-atheism>.
- [39] Universal Declaration of Human Rights. (1948, December). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
- [40] Varshney, A., Ayyangar, S., & Swaminathan, S. (2021). Populism and Hindu nationalism in India. *Studies in Comparative International Development*, 56(2), 197-222. doi: [10.1007/s12116-021-09335-8](#).
- [41] Wharton, L. (2022). The failings of Israel's religion-state relations: A secular view. In P.R. Kumaraswamy (Ed.), *The Palgrave international handbook of Israel*. Singapore: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-981-16-2717-0_34-1](#).
- [42] World Population Review. (2024). *Most atheist countries 2024*. Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-atheist-countries>.
- [43] Zuckerman, P. (2020). [Society without God, second edition: What the least religious nations can tell us about contentment](#). New York: NYU Press.

Пьотр Лісовскі*Доктор юридичних наук, доцент**Академія суспільних наук у Варшаві**00-136, вул. Железна брама, 10, м. Варшава, Польща**<https://orcid.org/0000-0003-2595-2019>*

Міжнародне співробітництво в протидії торгівлі наркотиками: сучасні виклики

Анотація. Актуальність зазначеної теми полягає в тому, що поширення наркотиків має глобальний характер та впливає як на соціальну, так і на економічні та безпекові виміри життя суспільства, що потребує вжиття комплексних заходів та міжнародному рівні. Метою проведеного дослідження був аналіз розвитку міжнародного законодавства в сфері протидії наркотикам, а також методи боротьби з сучасними синтетичними наркотиками. В ході проведення дослідження, за допомогою історико-генетичного методу було проаналізовано історію міжнародної боротьби з наркотрафіком, починаючи від Міжнародної опіумної конвенції 1912 року під егідою Ліги Націй, закінчуючи Віденською конвенцією проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року під егідою Організації Об'єднаних Націй. За допомогою системного підходу до вивчення соціальних явищ було розглянуто причини широкого поширення в XXI столітті «дизайнерських» наркотиків. Проаналізовано успіхи та проблеми впровадження та діяльності «Інструментарію Організації Об'єднаних Націй по синтетичним наркотикам», Глобальної коаліції по боротьбі з синтетичними наркотиками; критично досліджено плани створення Агентство Європейського Союзу по наркотикам. Вивчено статистику летальних випадків від вживання фентанілу в Сполучених Штатах Америки. Досліджено співпрацю між урядами Сполучених Штатів Америки та Китайської Народної Республіки в 2023 році фокусувалася на боротьбі з витоком хімічних речовин-прекурсорів фентанілу до рук мексиканських картелів. Проблемний аналіз оновленої стратегії боротьби з фентанілом та іншими синтетичними наркотиками Митно-прикордонної служби Сполучених Штатів Америки, завдяки якій вже на початку 2024 року було вилучено понад 8 тисяч фунтів фентанілу, допоміг визначити проблемні аспекти документів в цьому напрямку. Результати дослідження показали, що міжнародна спільнота усвідомлювала проблему наркотиків та приймала відповідні резолюції, однак сучасне міжнародне законодавство потребує вдосконалення для боротьби з міжнародним наркотрафіком синтетичних наркотиків, що потребує політичного розголосу та активності політичних еліт. Отримані результати можуть бути корисними для працівників державних служб, що займаються антинаркотичною діяльністю, для студентів та викладачів, а також для громадських активістів, що залучені до соціальної роботи з наркозалежними

Ключові слова: міжнародна співпраця; стратегія; штучний інтелект; фентанілова криза; наркокартелі

Вступ

Незаконний обіг наркотичних речовин, за визначенням Управління по наркотикам та злочинності при ООН (Організація об'єднаних націй) включає в себе виробництва, збут, виробництво та продаж речовин, на які розповсюджується закони про заборону наркотиків (UN – Drug trafficking..., 2011). Вивчення та детальний аналіз міжнародного співробітництва, діяльності національних урядів, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права в сфері протидії торгівлі, збуту та виробництва наркотичних речовин є важливим, оскільки бурхливий розвиток транснаціональних

злочинних угруповань створює тиск на світову економіку. Явище розповсюдження наркотиків окрім економічних проблем також руйнує соціальні аспекти діяльності суспільства та знижує рівень національної, регіональної та міжнародної безпеки.

Детальне вивчення теми міжнародного співробітництва в протидії торгівлі наркотиками є вкрай важливим з точки зору вироблення нових, або ж систематизації вже наявних, найбільш дієвих стратегій та механізмів координації міжнародних зусиль для зменшення обсягів торгівлі наркотиками, забезпечення

Отримано: 20.02.2024, Перевірено: 30.05.2024, Прийнято: 28.06.2024

Suggested Citation:

Lisowski, P. (2024). International cooperation in combating drug trafficking: Contemporary challenges. *Foreign Affairs*, 34(3), 48-57. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.48.

*Corresponding author

правопорядку і звісно ж для охорони громадського здоров'я. Міжнародне співробітництво у цій сфері вимагає якомога найбільш скоординованих дій задля зменшення негативних соціальних та економічних наслідків. Інтеграції національних стратегій, якісний та швидкий обмін інформацією, а також технічна співпраця може дозволити національним урядам чинити більший вплив на міжнародні ринки наркотиків, а разом з цим підвищити рівень міжнародної безпеки в умовах глобалізації.

Окрім вочевидь пагубного впливу наркотичних речовин на фізичне та психічне здоров'я людини, незаконний обіг наркотиків також пов'язаний з іншими формами злочинності, як наприклад відмивання коштів та корупція. На регулярній основі з'являються нові види синтетичних наркотичних речовин, через що міжнародним та національним поліцейським організаціям та іншим профільним органам необхідно завжди знати поточні тенденції і продукцію незаконних ринків збуту наркотичних речовин.

Проблемою транснаціональної злочинності та методами міжнародного співробітництва у сфері їх запобігання займався І.М. Legan (2021), відзначаючи історико-правові передумови становлення та розвитку, охарактеризовано основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, в тому числі в питаннях незаконного обігу наркотичних речовин.

V. Ya. Konopelsky (2024) в своїй роботі дійшов висновків, що тісна та злагоджена взаємодія профільних органів державної влади різних країн дає змогу затримувати злочинні групи в повному складі, а не лише окремих осіб, що якісним чином впливає на неспроможності організованих злочинних угруповань продовжувати свою діяльність.

I. Tikhonenko & A. Chulkova (2023) проаналізували різні форми міжнародного співробітництва в сфері запобігання поширенню наркотичних речовин у державах «золотого трикутника», як наприклад діяльність СААРК (Організація регіонального співробітництва Південної Азії), АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії), ООН. В роботі за авторством N.J. Johnson *et al.* (2020) був досліджений вплив банд наркоторговців на смертність від передозування наркотичними засобами, в тому числі від сучасних синтетичних наркотиків. Дослідники дійшли висновків, що соціально-структурні фактори чинять вплив на кількість летальних випадків від передозування наркотиками, як наприклад концентроване неблагополуччя або ж фізичні фактори навколишнього середовища, серед яких занедбана житлова інфраструктура. Разом з цим авторське дослідження було сфокусоване не лише на передумовах та чинниках великої кількості смертей від наркотиків у США (Сполучені Штати Америки) в кінці 2010-х років, а й на аналізі можливих стратегій подолання цієї загрози на національному рівні, проте без урахування чинника міжнародної співпраці. D. Luethi & M.E. Liechti (2020) у своїй роботі також писали, що хімічна структура та фармакологічний профіль «дизайнерських» наркотиків є аналогічним до традиційних наркотиків. Кількість летальних випадків була вкрай великою, адже «дизайнерські» наркотики

в 50-100 разів сильніші ніж деякі класичні наркотичні речовини. С.М. Jones *et al.* (2020) довели, що кількість передозувань синтетичними препаратами продовжує створювати нові проблеми для систем громадської охорони здоров'я по всьому світу.

Авторами J. Friedman *et al.* (2022) досліджувалася проблема появи фентанілу на американо-мексиканському кордоні. Зокрема автори дійшли висновку, що вживання фентанілу з домішками героїну значно змінює середовище ризику для людей, які вживають наркотичні засоби. Аби протидіяти цій проблемі було запропоновано покращити епідеміологічний нагляд за пропозиціями продажу наркотиків на території Мексики. В той же час треба покращувати мінімальний нагляд за випадками передозування, покращувати лікування наркозалежності та загалом систему охорону здоров'я. Дослідники фокусувалися на національних можливостях та недоліках правоохоронної системи в Мексиці, проте не досліджували можливості міжнародної співпраці для протидії розповсюдження фентанілу.

Враховуючи вищезазначене, метою проведеного дослідження був огляд міжнародного досвіду та сучасних відповідей в сфері боротьби з наркотиками для систематизації найкращих практик у протидії поширення як класичних, так і сучасних синтетичних наркотиків. Завданнями дослідження був аналіз міжнародно-правових документів в боротьбі з поширенням наркотиків, виокремлення методів боротьби з сучасними «дизайнерськими наркотиками» та вивчення діяльності уряду США в подоланні фентанілової кризи.

Матеріали та методи

В ході дослідження за допомогою історико-генетичного методу були проаналізовані історичні зміни в розвитку міжнародно-правових документів під егідою Ліги Націй та ООН. Серед них корисними для теми дослідження були Міжнародна опіумна конвенція 1912 року (International Opium Convention..., 1912) та доповнення до неї від 1925 року (International Opium Convention..., 1925), Женевська конвенція про заборону незаконної торгівлі наркотичними засобами 1936 року (Convention for the Suppression, 1936), Single Convention on Narcotic Drugs (1961) та Віденська конвенція проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин від 1988 року (United Nations Convention..., 1988).

Використання системного підходу у вивченні соціальних явищ дозволило зрозуміти динаміку залученості міжнародної спільноти до протидії торгівлі та використання наркотиків, для чого також був проаналізований депозитарій ООН з наркотичних засобів та психотропних речовин (Certified true copies..., 2013). Класифікація, шкода та принцип дії сучасних «дизайнерських» наркотиків були проаналізовані завдяки інформації публічної комерційної мережі по лікуванню наркозалежних Американські центри наркозалежності (American Addiction Centers, 2024). Аналіз Декларації більш ніж 70 міністрів та представників урядів по всьому світу дозволив зрозуміти, які глобальні міри приймалися для подолання проблеми широко розповсюдження синтетичних наркотиків (Ministerial Declaration on Accelerating..., 2023).

Методом проблемного аналізу було критично проаналізовано заходи, які вживалися для розв'язання фентанілової кризи в США. Зокрема, для розуміння динаміки летальних випадків в США від фентанілу була проаналізована статистична інформація, отримана з глобальної платформи даних та бізнес-аналітики Statista (Number of overdose..., 2024) та публікації в мас-медіа від незалежної некомерційної організації National Public Radio (U.S. drug deaths..., 2024). Дослідження викликів, породжених поширенням цієї наркотичної речовини на територію США стало можливим завдяки аналізу брифінгу доктора та старшого наукового співробітника Брукінського інституту Ванди Фелбаб-Браун, опублікованому на сайті Державного департаменту США (Felbab-Brown, 2024). Важливість та якісний вплив міжурядової співпраці в сфері боротьби з фентаніловою кризою в США був підтверджений завдяки проаналізованому записі зустрічі президента Джозефа Байдена та голови КНР (Китайська Народна Республіка) Сі Цзіньпіна (Readout of President..., 2023). Подальше дослідження спиралося на аналіз співпраці в рамках новоутвореної робочої групи між урядами США та КНР (Office of the Spokesperson, 2024).

Був проаналізований щорічник з оцінки загроз, опублікований Розвідувальним співтовариством США в лютому 2024 року, який дав повне розуміння складності боротьби з фентаніловою кризою в державі (Annual Threat Assessment..., 2024).

Також була досліджена оновлена Стратегія Митно-прикордонної служби США щодо боротьби з фентанілом та іншими синтетичними наркотиками році (CBP Strategy to..., 2023). Окрім цього, в рамках оновленої Стратегії, були проаналізовані результати операції «Plaza Strike» (Operation Plaza Strike..., 2024). На основі інформаційного повідомлення щодо дій Джозефа Байдена по забезпеченню безпеки на кордонах (Fact sheet: President..., 2024) було проаналізовано суперечки всередині Конгресу США між демократами та республіканцями стосовно впровадження реформ в сфері протидії торгівлі фентанілу на території США.

Результати

Історія розвитку міжнародної співпраці в боротьбі з торгівлею наркотиками. Вперше визнання транснаціонального характеру розповсюдження наркотичних речовин сталося в 1912 році разом із прийняттям Гаазі International Opium Convention (1912). Разом з тим держави, які підписали Конвенцію, брали на себе відповідальність приймати дії спільного характеру та захищати населення від негативного впливу від зловживання наркотичних речовин. Конвенція була підписана урядами 12 держав, серед яких Німеччина, США, Китай, Франція, Великобританія, Італія, Японія, Нідерланди, Персія, Португалія, Російською Імперією та Сіамом.

У своїй промові з нагоди сторіччя прийняття Конвенції президент Міжнародної ради з контролю за наркотиками зазначав, що за останнє століття рівень вживання наркотичних речовин скоротився. Наприклад, якщо у 1906 році опіум вживали 1,5% населення світу, то вже станом на 2012 рік зловживання опіатами становило всього 0,25%, а саме виробництво листя коки та опіуму так само набагато менш поширене, ніж

на початку 20 століття. Він також додав, що міжнародна система контролю за незаконним обігом і вживанням наркотичних речовин є чудовим прикладом того, як багатосторонність може впливати на вирішення глобальних, транскордонних проблем (Keynote speech by professor..., 2012).

Ще один міжнародно-правовий договір було прийнято 1925 року в Женеві, який отримав таку саму назву – Міжнародна опіумна конвенція. Її прийняття було зумовлене тим, що зловживання та контрабанда опіуму все ще тривала у великих масштабах, тож положення нової Конвенції передбачали більш ефективне скорочення виробництва наркотичних речовин шляхом більш ретельного контролю та нагляду за міжнародною торгівлею ніж згідно положеннями Конвенції від 1912 року (International Opium Convention..., 1925).

Однак з часом міжнародна злочинність трансформувалася відповідно і до трансформації міжнародно-правової бази боротьби з наркотичними речовинами. Деякі з аспектів незаконної торгівлі наркотиками вже не охоплювалися положеннями попередніх конвенцій, тож у 1936 році була прийнята Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs (1936). Важливими нововведеннями в ній було те, що кожна з договірних сторін Конвенції мали дотримуватися принципу екстрадиції окремих осіб чи тих, хто був залучений до діяльності організованих злочинних угруповань. Якщо ж держава-підписант не мала в положеннях свого національного законодавства норми про екстрадицію, то особа, яка вчинила злочин на території іншої держави мала би переслідуватися та покарана таким чином, як якщо злочинне діяння було вчинене на території поточної держави.

Важливим етапом в протидії торгівлі наркотиками вже під егідою ООН стало створення Комісії з наркотичних засобів згідно з резолюцією від 1946 року (Resolution of the Economic and Social Council No. 9(I), 1946), аби додати додаткової підтримки Економічній та Соціальній Раді ООН в нагляді за дотриманням міжнародно-правових договорів в сфері контролю за наркотичними речовинами, розглядати зміни в існуючі механізми міжнародного контролю над наркотичними речовинами. До складу Комісії входять 53 держави-члени ООН, а основою її діяльності є прийняття відповідних резолюцій згідно з рішеннями засідань, які проводяться впродовж кожного року (United Nations Commission..., 2024).

Як результат, у 1961 році була прийнята Єдина Single Convention on Narcotic Drugs (1961) (додатково у 1972 році отримала поправки). Як було написано в преамбулі документа, сторони вважають за доцільне продовжувати піклуватися про благополуччя людства, проте визнають, що використання наркотичних засобів в медицині є незамінним, адже полегшує болі та страждання хворих. Разом з цим сторони, визнаючи компетенцію ООН бажали укласти нову загальноприйнятну конвенцію, яка б замінила усі існуючі до цього договори щодо наркотичних засобів.

Слід додати, що рішенням від 21 квітня 2021 року лікарські трави каннабіс та смола каннабісу були включені з положень вищезгаданої Конвенції. Це було пов'язано з тим, що ще з середини 2010-х років різними

комісіями у складі ООН розглядалися наукові оцінки та звіти стосовно доцільності вживання цих речовин в медичних цілях (U.N. cannabis scheduling..., 2022). Останнім з прийнятих під егідою ООН документів стала Віденська конвенція (United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988). Важливим в цій Конвенції було усвідомлення сторонами того, що незаконний обіг забезпечував надприбутки для злочинних транснаціональних корпорацій, що в свою чергу допомагає їм потрапляти навіть в державні управлінські механізми.

Проте, окрім зусиль, які приймалися в рамках ООН, існували та продовжують існувати і інші міжнародні організації, в рамках яких здійснюється протидія торгівлі наркотичними речовинами. Наприклад,

міжнародна поліцейська організація Інтерпол сприяє координації сил правоохоронних структур по всьому світу та надає їм рекомендації. В своєму сучасному вигляді Інтерпол з'явився у 1956 році разом із прийняттям оновленого статуту (Interpol, 2022a). У 1959 році G. Yates, директор Відділу наркотичних засобів при ООН, виступав на міжнародній конференції з досліджень незаконного обігу наркотичних засобів і цей захід підкреслив початок активної співпраці між Інтерполом та рядом інших міжнародних організацій для вирішення широкого кола транснаціональних злочинів, зокрема і торгівлю наркотиками (Interpol, 2022b). Відтак, з роками міжнародна спільнота надавала все більшої уваги до проблеми обігу наркотичних речовин (Таблиця 1).

Таблиця 1. Кількість урядів, які підписали, ратифікували, приєдналися, офіційно підтвердили чи ухвалили міжнародно-правові акти

Міжнародна опіумна конвенція 1912	12
Міжнародна опіумна конвенція 1925	16
Женевська конвенція про заборону незаконної торгівлі наркотичними засобами	36
Єдина конвенція про наркотичні засоби	154
Віденська конвенція проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин	192

Джерело: розроблено автором на основі депозитарія ООН (Certified true copies..., 2013)

Отже, міжнародна спільнота ще з початку XX століття докладає зусиль, аби якісно та ефективно протидіяти незаконній торгівлі наркотичними засобами по всьому світу. Основним механізмом в сфері прийняття рішень, які рекомендовано дотримуватися усім державам-членам є ООН. Розроблені конвенції на папері є дієвими та слухними механізмами, проте слід усвідомлювати, що разом з еволюцією підходів до боротьби з транснаціональною злочинністю трансформуються і самі злочинні групи, що зумовлює постійне вдосконалення міжнародних механізмів взаємодії.

Протидія поширенню сучасних «дизайнерських» наркотиків. Згідно Управлінню по боротьбі з наркотиками, у США «дизайнерськими» або ж синтетичними наркотичними засобами слід вважати Каннабіноїди, Фенетиламіни, Фенциклідини або арилциклогексаміни, Триптаміни, Піперазини, Піпразолс, N-кільцеві системи. Вищезазначені речовини діють таким самим чином, або ж майже так само як і класичні наркотичні засоби. Їх перевагою є те, що вони не підпадають під більшість міжнародних угод і конвенцій, оскільки є модифікованими таким чином, аби їх не можна було класифікувати як незаконні (American Addiction Centers, 2024).

Один з методів протидії поширення «дизайнерських» наркотиків був придуманий у стінах канадського Університету Альберти. Девід Уїшарт, вчений в галузі інформатики та біології разом зі своїми колегами використовували штучний інтелект та так зване глибоке (іноді – глибинне) навчання для створення певного алгоритму, який може ідентифікувати потенційні дизайнерські наркотичні засоби, яких ще навіть не існує. Алгоритм отримав назву DarkNPS та за твердженнями науковців, може якісним чином допомогти урядам та іншим суб'єктам протидії торгівлі наркотиками ідентифікувати нові психоактивні речовини, процес чого,

без алгоритмів штучного інтелекту, міг би затягнути-ся на довгі місяці. Однак такий підхід має і негативні сторони в своєму застосуванні. Хоч алгоритм DarkNPS може робити певні точні прогнози, він не може відповісти на питання щодо фізіологічних та психологічних ефектах наркотичних засобів. Алгоритм може надати змогу незаконним хімікам та цілим лабораторним індустріям «дорожню карту» для розробки нових «дизайнерських» наркотичних засобів. Власне через це, алгоритм не є публічним і знаходиться під контролем суб'єктів державного управління США та Німеччини (Johnson & Undark, 2022).

В липні 2023 року була опублікована Декларація міністрів щодо пришвидшення та посилення глобальних мір реагування на синтетичні наркотики (Ministerial Declaration on Accelerating..., 2023). Зустріч більш ніж 70 представників урядів держав світу підтвердила готовність зацікавлених сторін співпрацювати та координувати свої дії на національних, регіональних та міжнародних рівнях з метою якомога більш ефективного реагування на нові загрози, пов'язані з наркотичними речовинами. Пріоритетним напрямком направлення зусиль було виділено навчання та технічна підтримка аби досягти прогресу у цій проблемі для громадської охорони здоров'я. Сторони зобов'язалися ділитися усією необхідною інформацією, включно з технічним та передовим досвідом, даними наукового співтовариства, а також залучати усі зацікавлені сторони для вирішення проблеми сучасних синтетичних наркотичних засобів, як то міжнародні організації, правоохоронні органи, медичний персонал, наукові та академічні кола, приватний сектор тощо.

Пізніше, в вересні 2023 року на сайті Державного департаменту США був опублікований інформаційний бюлетень, який показав зусилля світової спільноти щодо усунення загроз здоров'ю та безпеці, пов'язаних

із синтетичними наркотиками, через глобальну співпрацю. Зокрема, в вересні 2023 року були досягнені домовленості щодо створення робочих груп, до яких входило близько 900 учасників з понад 100 країн світу з метою визначення конкретних дій, пов'язаних з протидією розповсюдження синтетичних наркотичних речовин. Це, наприклад, збір даних, аналіз та обмін інформацією, міжвідомче співробітництво та формування політики. Також, в 2023 році Державний департамент США виділив більш ніж 100 мільйонів доларів для підвищення спроможності та допомоги для партнерів у боротьбі з синтетичними наркотичними засобами, а також для профілактики та лікування. Окрім цього зазначалося, що уряд США був найбільшим донором різних програм ООН з протидії наркотикам, зокрема «Інструментарію ООН по синтетичним наркотикам» (U.S. Efforts to Address..., 2023).

Враховуючи вищесказане, значну роль у розумінні наслідків та профілактики вживання синтетичних наркотичних засобів відіграє «Інструментарій ООН по синтетичним наркотикам». Він був утворений внаслідок прийняття низки резолюцій у 2018 та 2019 роках Комісії з наркотичних засобів, які закликали міжнародну спільноту та міжнародні організації, такі як ВООЗ (Всесвітня Організація Охорони Здоров'я), МККН (Міжнародний комітет з контролю за наркотиками) та інші розробити інноваційний підхід у протидії транснаціональній загрозі немедичного вживання синтетичних наркотичних засобів. Загалом, цей сервіс пропонував широкий набір ресурсів для політиків, експертів, робітників сфери охорони здоров'я тощо від різних спеціалізованих закладів системи ООН. До його розробки були також залучені експерти з ВОЗ, ВПС, ВМО тощо. Станом на кінець 2023 року інструментарієм скористалися більш ніж 100 тисяч людей з понад 200 країн світу (UN Toolkit on Synthetic Drugs, 2024).

Декларацією міністрів щодо пришвидшення та посилення глобальних мір реагування на синтетичні наркотики була створена Глобальна коаліція по боротьбі з синтетичними наркотиками. Одна з ініціатив коаліції під номером 1201 мала назву Зміцнити державно-приватне партнерство та галузеву співпрацю для боротьби з витоком хімічних речовин-прекурсорів. Організація, завдяки діяльності якої вдалося досягти позитивного результату у реалізації проекту був Міжнародний комітет по контролю над наркотиками, адже їх діяльність напряму пов'язана з співробітництвом з промисловістю, зокрема хімічною. Відтак, на глобальному рівні покращився обмін інформацією про підозрілі замовлення та нетипові транзакції з метою недопущення витоку хімічних речовин та прекурсорів, включно з дизайнерськими прекурсорами. Державами-учасниками цієї ініціативи станом на 2024 рік були Канада, Німеччина, Індія, Мексика, Швейцарія, США та Танзанія (Strengthen public-private partnerships..., 2024).

Виконання ініціативи під номером 1202 та назвою проект із виявлення синтетичних наркотиків був реалізований з залученням МККН та ВМО (Всесвітня митна організація). Метою ініціативи була розробка якісних та дієвих індикаторів, які б могли допомогти

якнайкраще працювати митним службам. Проект все ще знаходиться на стадії підготовки, проте діяльність буде направлена на аналіз вантажів з високим рівнем ризику (за допомоги експертних груп при митницях), виявлення проблем в національних законодавствах для покращення в майбутньому виявлення та контролю хімічних речовин на митницях, а також укріплення потенціалу зацікавлених сторін та уповноважених державних органів щодо виявлення незаконно ввезених хімічних речовин та прекурсорів за допомогою навчання (Precursor component..., 2024).

Ще одна ініціатива під номером 1204 була направлена на зменшення потоків синтетичних наркотиків через поштові служби шляхом покращення потенціалу митних служб та підрозділів поштового зв'язку у поштових та вантажних центрах. В жовтні 2023 року представниками СОТ (Світова організація торгівлі) було розпочато втілення цієї ініціативи. Відтак станом на 2024 рік проходять засідання груп експертів з метою розробки регіонального навчального курсу для зацікавлених осіб з 25 країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (Mail Channel Component..., 2024).

У відповідь на зростаючу загрозу як від вживання так і від торгівлі синтетичними наркотиками, Європейська Комісія так само активізувала свої зусилля проти «дизайнерських» наркотиків. До прикладу, в липні 2024 року в рамках ЄС (Європейський Союз) з'явиться нова агенція, а точніше – Європейський центр моніторингу наркотиків та наркозалежності перетвориться на Агентство ЄС по наркотикам з більшою роллю та відповідальністю. Зокрема, новим агентством планується провести повний моніторинг загроз від синтетичних наркотиків та слідкувати за їх розвитком, аби мати змогу вчасно розробляти відповідні контрзаходи. Європейською Комісією також відзначалося, що боротьба з синтетичними наркотиками має вестися на глобальному рівні, саме тому європейські політичні структури водночас співпрацює з урядами поза-межами ЄС, а також бере участь у Глобальній коаліції по боротьбі з синтетичними наркотиками (Questions and answers..., 2023).

Відповідно до вищесказаного, міжнародна спільнота усвідомлювала загрозу сучасних «дизайнерських» наркотиків, а отже розроблялися та впроваджувалися проекти зі зміцнення стійкості як державних та управлінських структур, так і пропонувалися конкретні ініціативи на основі штучного інтелекту, що могли б допомогти з цією проблемою.

Фентанілова криза в США. Фентаніл вважається синтетичним опіоїдом, який в 50 разів сильніший за героїн та в 100 разів сильніший за морфій. Як і більшість опіоїдів, вживання фентанілу призводить до залежності та, а більша його частина виготовляється за межами США та потрапляє до країни через мексиканський кордон. Оскільки фентаніл є вкрай сильним дизайнерським наркотичним засобом, навіть невелика доза може призвести до летального випадку (Рис. 1). Така велика смертність пов'язана також із тим, що невідомі наркоторговці можуть додавати до фентанілу чи інші домішки, серед яких метамфетамін, МДМА, героїн тощо, про що кінцевий споживач може навіть не усвідомлювати.

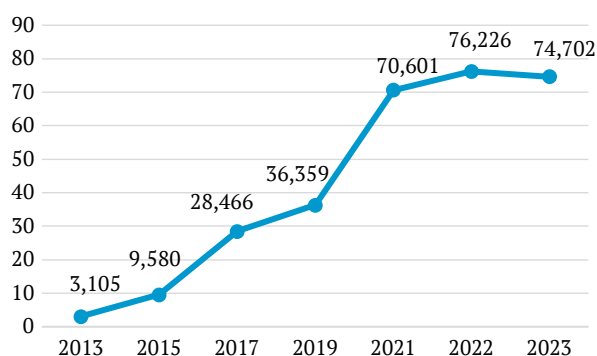

Рисунок 1. Кількість летальних випадків від вживання фентанілу в США

Джерело: розроблено згідно даних Statista (Number of overdose..., 2024) та National Public Radio (Mann, 2024)

На брифінгу з питання внутрішніх та зовнішніх аспектів фентанілової кризи в США зазначалося, що двома основними спонсорами надходження наркотичних засобів на територію США були мексиканські картелі Сіналоа та Халіско Нуева Генерасьон. Окрім цього, до США надходили також хімічна речовина-прекурсор з КНР і тільки міжурядове співробітництво могло б допомогти вирішити цю проблему (Felbab-Brown, 2024).

З часів президентства Дональда Трампа між урядами США та КНР тривала так звана торгівельна війна, яка, хоч і в меншій мірі, але продовжувалася і за президентства Джозефа Байдена. Проте 2023 рік ознаменувався якісними рішеннями між урядами двох держав. В ході зустрічі на вищому рівні в листопаді 2023 року президент США Джоозеф Байден зустрічався з головою КНР Сі Цзіньпінем. Лідери обговорили низку важливих питань і що важливо, фокусувалися на проблемі незаконного виготовлення та обігу наркотичних речовин, включно з синтетичними наркотиками, такі як фентаніл. Також сторонами була досягнена домовленість щодо створення робочої групи для безперервної комунікації між профільними органами в питаннях боротьби з наркотиками. Президент Джоозеф Байден додавав, що це допоможе посилити контроль та протидіяти все більшій загрозі синтетичних наркотиків, скоротить витрати хімічних речовин-прекурсорів до рук наркокартелів (Readout of President..., 2023).

Вже у лютому 2024 року відбувся початок співпраці в межах робочої групи США та КНР по боротьбі з наркотиками. Важливість фентанілової кризи для уряду США підкреслюється також залученістю широкого спектру державних профільних органів, які увійшли до складу робочої групи, серед яких представники Державного департаменту, Міністерства внутрішньої безпеки, Міністерства Юстиції, Міністерства фінансів та Управління національної політики з контролю за наркотиками Білого дому. Необхідність глибоко співробітництва полягала в виробленні відповідних політик, координацію між правоохоронними та іншими структурами, обміні актуальною інформацією, технічним досвідом та передовими практиками, які могли б допомогти вирішити проблему синтетичних наркотичних засобів не тільки для США та КНР, а й для усього світу (Office of the Spokesperson, 2024).

В щорічнику з оцінки загроз, який публікується Розвідувальним співтовариством США відзначалося, що транснаціональні злочинні організації продовжували впливати на систему охорони здоров'я держави, експлуатуючи недоліки міжнародної фінансової системи, що погіршує безпеку в США та державах-партнерах. Навіть незважаючи на те, що в 2023 році була вилучена рекордна кількість забороненого в США фентанілу, більшість із понад 100 тисяч смертей у США від передозування наркотичними речовинами була спричинена саме фентанілом, які постачали мексиканські картелі. Основною проблемою для урядових зусиль в протидії виготовлення та обігу синтетичних наркотичних речовин була відзначена фрагментарність виробництва, а інколи виробництво поширювалося на територію США, де проводилися завершальні етапи по типу пресування таблеток або їх пакування для подальшої доставки кінцевим споживачам (Annual Threat Assessment..., 2024).

У 2023 році разом зі зростаючою рік за роком кількістю летальних випадків від використання фентанілу, співробітниками Митно-прикордонної служби США була розроблена оновлена стратегія по боротьбі з фентанілом та іншими синтетичними наркотичними засобами. Її основними стратегічними цілями було визначено сприяння активній співпраці та обміну інформацією для боротьби з численними мережами незаконних синтетичних наркотиків; оперативне отримання відповідної інформації; проведення скоординованих операцій. В бюлетені з загроз фентанілу та інших синтетичних наркотиків також зазначалося, що в 2023 році було вилучено понад 27 тисяч фунтів фентанілу, що майже в два рази перевищує кількість вилученого фентанілу в 2022 році (CBP Strategy to Combat..., 2023).

Відповідно до оновленої Стратегії, Митно-прикордонна служба США в 2024 році була розпочата операція, що отримала назву "Plaza Strike". Географічно зусилля профільного органу США було направлено на природно «вузьку точку» транспортування фентанілу до США, а саме в штаті Арізона, місто Ногалес, яке межує з американсько-мексиканським кордоном. Таким чином, з початку по лютий 2024 року загалом було вилучено 222 тисячі фунтів наркотичних речовин, з яких більше ніж 8 тисяч фунтів фентанілу (Operation Plaza Strike..., 2024).

Водночас, не дивлячись на позитивні рішення в питаннях боротьби з фентаніловою кризою в США, існували також проблеми в фінансуванні правоохоронних заходів. Наприклад, в березні 2024 року високотехнологічні сканери, які можуть виявляти контрабанду фентанілу на контрольно-пропускних пунктах не використовувалися, оскільки Конгрес США не виділив кошти на їх встановлення. В місті Ногалес, де проводилася операція "Plaza Strike", офіцери Митно-прикордонної служби США продовжували покладатися не на високотехнологічне обладнання, а на власну інтуїцію, якщо той чи інший транспортний засіб викликав невпевненість. Така повільність у прийнятті життєво важливих рішень, особливо коли це стосується одного з найбільш небезпечних синтетичних наркотиків, може значно підірвати дієві за своєю суттю заходи боротьби з контрабандою фентанілу (Strickler et al., 2024).

Схожої думки також дотримувався і президент США Джоозеф Байден. В опублікованому на сайті Білого Дому інформаційному повідомленні щодо нових дій уряду стосовно забезпечення безпеки на кордонах підкреслювалося, що в 2024 році була досягнута історична двопартійна домовленість між демократами та республіканцями про впровадження найбільш важливих реформ імміграційного законодавства, що могло б дозволити вирішити спектр різних проблем, в тому числі збільшити інвестиції щодо виявлення контрабанди фентанілу. Однак республіканці в Конгресі, як зазначалося, позиціонували партійну політику вище національної безпеки, двічі проголосувавши проти революційних для держави реформ. Втім, не дивлячись на це, конфіскація фентанілу на кордоні продовжувалася і за останні два роки фентанілу та речовин-прекурсорів було вилучено більше, ніж за попередні 5 років разом. Також продовжувалася співпраця з мексиканським урядом, що дозволило піддати процедурі екстрадиції одного з найбільш впливових контрабандистів фентанілу Нестора Ісідро Переса Саласа (Fact sheet: President..., 2024).

Отже, вирішення проблеми фентанілової кризи в США потребує залучення всіх сил та засобів на національному рівні, а також співпраці з міжнародними партнерами. Потік синтетичних наркотичних засобів та їх прекурсорів з території Мексики та збільшення кількості летальних випадків від фентанілу зумовлює активізацію профільних структур в США протидіяти цій проблемі. Однак різні погляди демократів та республіканців на фентанілову кризу перешкождали досягненню найбільшої ефективності в протидії транснаціональній злочинності злочинних угруповань. Поміж цим, в 2023 та на початку 2024 року було помітне якісне налагодження співробітництва між урядами США та КНР в питаннях протидії торгівлі наркотичними засобами.

Обговорення

Досліджуючи боротьбу з торгівлею наркотиками, L. Giommoni *et al.* (2020) наголошували на мінливості міжнародної обстановки, яка впливала на прийняття нових, удосконалених конвенцій підлогу егідою ООН. Результати дослідження також вказують на цю тенденцію, як, наприклад, положення про екстрадицію в Женевській конвенції про заборону незаконної торгівлі наркотичними засобами. J. Li & C.X.G. Wei (2022) у своїй роботі торкаються не проаналізованої в результатах дослідження, проте важливої теми, а саме тиску Ліги Націй на китайський уряд, що не в останню чергу сприяло розвитку нової опіумної війни в Китаї.

Згідно з результатами дослідження, вживання опіатів станом на 1906 рік коливалося в межах 1,5% від світового населення, тоді як на початку XXI століття вживання знизилося до 0,25%, враховуючи кратку різницю в кількості населення. W.B. McAllister (2020) підтверджував, що кількість постачання опіуму на душу населення кінця XIX століття вже ніколи не буде перевищено. Прийняття першої антинаркотичної конвенції в 1912 році мало на меті прийняття спільних дій для захисту населення від пагубного впливу наркотичних засобів, тоді як доповнення в конвенції 1925 року вже більше фокусувалося на контролі над

міжнародною торгівлею. F.X. Dudoet (2023) додавав, що міжнародний контроль в нових конвенціях допомагав контролювати експорт та імпорт, що допомагало запобігати потраплянню незаконних речовин на законні ринки. Конвенція від 1936 року додатково закріпила норму про покарання правопорушників в сфері обігу наркотичних речовин так, ніби злочинне діяння було вчинене на території поточної держави перебування, навіть якщо діяння було вчинене поза межами країни. R. Lewer (2022) підтверджував значущість цієї Конвенції, оскільки вона була першою, що стосувалася саме торгівлі наркотиками, а також передбачала переслідування та покарання за торгівлю.

Наступним етапом в розвитку міжнародного співробітництва в протидії торгівлі наркотичними речовинами можна вважати розвиток міжнародного законодавства під егідою ООН. Майже одразу була створена Комісія з наркотичних засобів, а пізніше – Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року, яка своїми положеннями замінила всі попередні конвенції. Функцію уніфікації, як основи цієї Конвенції, підтвердив також J. Collins (2020). Автори S. Gholiagha *et al.* (2020) звертали увагу не непроаналізований в результатах дослідження аспект, говорячи, що режим контролю над наркотичними засобами після утворення ООН з його узгодженими нормами провокував часту юридичну колізію в трактуванні тих чи інших норм міжнародно правових документів. Також в ході дослідження було зазначено, що лікарські трави каннабіс та смола каннабісу врешті решт були виключені з положень вищезгаданої Конвенції, оскільки була доведена користь цих наркотичних речовин в медицині. Для країн Карібської Співдружності питання вживання та заборони каннабісу протягом багатьох десятиліть було спірним і велика кількість громадян лобіювали правову і соціальну реформу навколо нього, хоч проти цього і були деякі церковні та медичні спільноти.

Окрім міжнародної діяльності в аспектах прийняття конвенцій та інших міжнародних угод, протидією торгівлі наркотиками займалася також і міжнародна поліцейська організація Інтерпол. C.S. Ogbodo (2023) так само у своїй роботі відзначав слова директора ООН з питань наркотиків G. Yates про початок співпраці Інтерполу з іншими міжнародними організаціями задля протидії торгівлі наркотиками, а також додавав етапи подальшого розвитку поліцейської співпраці між країнами світу. Z. Zheng & S. Ma (2024) також відзначали значущість міжнародного поліцейського співробітництва як елементу верховенства права у зовнішніх відносинах.

Позитивну роль в виявленні «дизайнерських» наркотичних засобів міг би відігравати штучний інтелект та методи глибоко навчання, чим вже активно займалися співробітники канадського Університету Альберти. Штучний інтелект, окрім виявлення наркотичних засобів, також може застосовуватися для відкриття нових ліків завдяки великій ефективності, точності та швидкості (Blanco-González *et al.*, 2023). В той же час використання штучного інтелекту не є чимось новим для досліджень в галузі комп'ютерного молекулярного дизайну (Brown *et al.*, 2020).

Інструмент, розроблений під егідою ООН, а саме «Інструментарій ООН по синтетичним наркотикам»

відігравав важливу роль як в протидії застосування, так і в протидії торгівлі новими «дизайнерськими» наркотиками. J.N.A. Tettey *et al.* (2022) в своїй роботі також підтверджували, що цей інструмент відігравав вагому роль в протидії вживанню та торгівлі «дизайнерськими» наркотиками, адже позиціонувався як набір міждисциплінарних ресурсів, розроблених найкращими експертами з ООН. Проте J. Martin *et al.* (2020) відзначали зростаючу популярність крипотринків та продаж наркотичних речовин через Darkweb. Це питання не було досліджено, однак національні та міжнародні зусилля так само мають зосереджуватися на новітніх блокчейн системах, як засобах збуту наркотичних речовин. Досліджуючи обіг наркотичних речовин в Пакистані, J. Jamshed & F. Bakhsh (2023) дійшли висновку, що стало міжнародне співробітництво забезпечує ефективну боротьбу з незаконним вживанням та торгівлею наркотиками в державі. Це підтверджує проаналізовану діяльність Глобальної коаліції для протидії загрозам синтетичних наркотиків, оскільки до ініціативи станом на 2024 рік приєдналися понад 140 світових держав та ЄС.

В ході дослідження було визначено, що синтетичний наркотичний засіб фентаніл є в десятки разів сильніший за інші, класичні види наркотиків, по типу героїну чи морфії. Опитування, проведене співробітниками наукових структур США P. Fernandez *et al.* (2023) показало, що поінформованість серед населення віком від 18 до 35 років поступово зростає, проте розуміння ризиків залишається на низькому рівні. Зростаюча кількість летальних випадків в США підтверджує тезу авторів (Рис. 1).

В своїй роботі J. Johnson (2024) зазначав важливість відновлення двосторонніх відносин між урядами США та КНР в питаннях боротьби з глобальним та незаконним виготовленням та обігом наркотичних речовин та хімічних речовин-прекурсорів, які використовуються для виготовлення фентанілу. Результати проведеного дослідження так само вказують на важливість поновлення діалогу між урядами двох найбільш впливових держав світу, оскільки тільки багатостороннє співробітництво може вплинути на подальше функціонування транснаціональних злочинних угруповань. Проблема постачання речовин-прекурсорів фентанілу з території КНР до картелів в Мексиці також відзначав J.K. Cogan (2024).

Аналіз наукового доробку дозволив порівняти результати проведеного дослідження з тезами інших авторів. Зокрема, було підтверджено зростання міжнародної співпраці шляхом підписання різних конвенцій, а також важливість співпраці на міждержавному рівні для подолання проблеми торгівлі наркотичними речовинами.

Висновки

В ході проведення дослідження були проаналізовані основні міжнародні нормативно-правові документи, що стосуються протидії поширенню, збуту і вживання наркотичних речовин. Це, зокрема, Міжнародна опіумна конвенція 1912 року та доповнення до неї від 1925 року, Женевська конвенція про заборону незаконної торгівлі наркотичними засобами 1936 року,

Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року та Віденська конвенція проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин від 1988 року. Окрім цього були резолюцією 9 (I) від 1946 року була створена Комісія з наркотичних засобів, а з 1959 року розпочалася активна співпраця між міжнародною поліцейською організацією Інтерпол та іншими міжнародними організаціями з метою протидії торгівлі наркотичними засобами.

Проаналізовано, що з метою протидії поширення сучасних «дизайнерських» наркотиків під егідою ООН був створений «Інструментарій ООН по синтетичним наркотикам» з метою надання широкого спектру ресурсів для політиків, експертів, робітників сфери охорони здоров'я тощо. Станом на кінець 2023 року ним скористалися більш ніж 100 тисяч людей з понад 200 країн світу.

Констатовано, що уряд США докладає великих зусиль для боротьби з торгівлею наркотичними засобами. Зокрема, була створена Глобальна коаліція по боротьбі з синтетичними наркотиками до якої приєдналися понад 140 держав світу. В рамках неї реалізуються низка проектів, направлених на посилення відповідальності хімічних підприємств, посилення стійкості поштових та прикордонних служб, покращення національних законодавств тощо.

Досліджено, що в 2024 році в ЄС буде створено Агентство по наркотикам. Таке рішення було прийняте, аби реструктурувати та реформувати Європейський центр моніторингу наркотиків та наркозалежності та наділити нове агентство більшими правами та відповідальністю, аби ефективніше реагувати на наркотичні загрози всередині ЄС.

Відзначено, що для боротьби з фентаніловою кризою в США в лютому 2024 року була створена робоча група для безперервної комунікації між профільними органами в питаннях боротьби з наркотиками між урядами США та КНР. Митно-прикордонною службою США була прийнята оновлена стратегія боротьби з фентанілом. В рамках неї була проведена операція «Plaza Strike» та в короткі терміни вилучені понад 8 тисяч фунтів фентанілу. Також проаналізовано, що ефективному впровадженню реформ та реалізації законодавчих ініціатив заважали суперечки всередині Конгреса США між демократами та республіканцями.

Обмеженнями проведеного дослідження можна вважати активну фазу боротьби уряду США проти фентанілової кризи, зокрема початковий етап реалізації нової стратегії Митно-прикордонної служби, що не дозволило встановити всі переваги та недоліки стратегії.

Майбутні дослідження з теми можуть включати в себе діяльність інших міжнародних організацій в протидії торгівлі наркотиками, окрім ООН. Також важливим для дослідження можуть бути результати роботи Агентства ЄС по наркотикам, яке розпочне свою роботу в липні 2024 року.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC 327.7:343.8
DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.48

Piotr Lisowski*

Doctor of Law, Associate Professor

Academy of Social Sciences in Warsaw

00-136, 10 Żelaznej Bramy Str., Warsaw, Poland

<https://orcid.org/0000-0003-2595-2019>

International cooperation in combating drug trafficking: Contemporary challenges

Abstract. The relevance of this topic lies in the fact that drug proliferation is a global issue that impacts the social, economic, and security dimensions of society, necessitating comprehensive measures at the international level. The aim of this study was to analyse the development of international legislation in the field of counter-narcotics, as well as methods of combating modern synthetic drugs. In the course of the study, using historical and genetic analysis, the history of the international fight against drug trafficking was analysed, starting from the International Opium Convention of 1912 under the League of Nations aegis, to the Vienna Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988 under the United Nations aegis. Using a systemic approach to the study of social phenomena, the reasons for the widespread distribution of designer drugs in the 21st century were considered. The successes and problems of the implementation and activities of the “United Nations Toolkit on Synthetic Drugs”, the Global Coalition to Address Synthetic Drug Threats were analysed; the plans for the creation of the European Union Drugs Agency were critically examined. The statistics of fentanyl-related deaths in the United States were studied. The cooperation between the governments of the United States and the People’s Republic of China in 2023, which focused on combating the leakage of fentanyl precursor chemicals into the hands of Mexican cartels, was investigated. A problem analysis of the updated strategy to combat fentanyl and other synthetic drugs by the United States Customs and Border Protection, thanks to which already at the beginning of 2024 more than 8 thousand pounds of fentanyl were seized, helped to identify problematic aspects of documents in this area. The results of the study showed that the international community was aware of the drug problem and adopted appropriate resolutions, however, modern international legislation needs to be improved to combat the international drug trafficking of synthetic drugs, which requires political publicity and the activity of political elites. The results obtained can be useful for public service workers engaged in anti-drug activities, for students and lecturers, as well as for public activists involved in social work with drug addicts

Keywords: international cooperation; strategy; artificial intelligence; anti-drug activities; drug cartels

Introduction

Illicit drug trafficking, as defined by the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), encompasses the cultivation, distribution, production, and sale of substances covered by drug prohibition laws (UN – Drug trafficking..., 2011). The study and detailed analysis of international cooperation, the activities of national governments, international organisations, and other subjects of international law in the field of combating the trade, distribution, and production of narcotic substances is important, as the rapid development of transnational criminal groups exerts pressure on the world economy. The phenomenon of drug distribution, in addition to economic problems, also destroys the social aspects of society’s activities and reduces the level of national, regional, and international security.

A detailed study of the topic of international cooperation in combating drug trafficking is critical from the point of view of developing new or systematising existing, most effective strategies and mechanisms for coordinating international efforts to reduce the volume of drug trafficking, ensure law and order, and, of course, protect public health. International cooperation in this area requires the most coordinated actions possible to reduce the negative social and economic consequences. Integration of national strategies, high-quality and rapid exchange of information, as well as technical cooperation can allow national governments to have a greater impact on international drug markets, and at the same time increase the level of international security in the context of globalisation.

Received: 20.02.2024, Revised: 30.05.2024, Accepted: 28.06.2024

Suggested Citation:

Lisowski, P. (2024). International cooperation in combating drug trafficking: Contemporary challenges. *Foreign Affairs*, 34(3), 48-57. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.48.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

In addition to the obviously harmful effects of narcotic substances on human physical and mental health, illicit drug trafficking is also associated with other forms of crime, such as money laundering and corruption. New types of synthetic narcotic substances appear on a regular basis, which makes it necessary for international and national police organisations and other specialised bodies to always be aware of current trends and products of the illicit drug market. I.M. Legan (2021) studied the problem of transnational crime and methods of international cooperation in its prevention. He identified the historical and legal prerequisites for its formation and development, characterised the main directions and forms of international cooperation in the prevention and combating of transnational crime, including issues related to illegal drug trafficking.

V.Ya. Konopelsky (2024) concluded in his article that close and coordinated interaction between the specialised state authorities of different countries makes it possible to detain criminal groups in their entirety, and not just individuals, which has a qualitative impact on the inability of organised criminal groups to continue their activities.

I. Tikhonenko & A. Chulkova (2023) analysed various forms of international cooperation in the field of preventing the spread of narcotic substances in the countries of the “Golden Triangle”, such as the activities of SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation), ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), and the UN (United Nations). The study by N.J. Johnson *et al.* (2020) investigated the impact of drug trafficking gangs on drug overdose mortality, including from modern synthetic drugs. The researchers concluded that socio-structural factors have an impact on the number of overdose deaths, such as concentrated poverty or physical environmental factors, including neglected residential infrastructure. In addition, the author’s research focused not only on the prerequisites and factors for the high number of drug-related deaths in the USA (United States of America) in the late 2010s, but also on the analysis of possible strategies to overcome this threat at the national level, but without taking into account the factor of international cooperation. D. Luethi & M.E. Liechti (2020) also wrote in their research that the chemical structure and pharmacological profile of designer drugs are similar to traditional drugs. The number of fatalities was extremely high, as designer drugs are 50-100 times stronger than some classic narcotic substances. C.M. Jones *et al.* (2020) showed that the number of overdoses from synthetic drugs continues to create new problems for public health systems around the world.

The problem of fentanyl emerging on the U.S.-Mexico border was investigated by the authors J. Friedman *et al.* (2022). In particular, the authors concluded that the use of fentanyl mixed with heroin significantly alters the risk environment for people who use drugs. To combat this problem, it was proposed to improve epidemiological surveillance of drug sales offers in Mexico. At the same time, it is necessary to improve the minimum monitoring of overdose cases, improve the treatment of drug addiction, and the healthcare system in general. The researchers focused on the national capabilities and shortcomings of the law enforcement system in Mexico but did not investigate the possibilities of international cooperation to combat the spread of fentanyl.

Taking the above into account, the aim of the conducted study was to review international experience and contemporary responses in the field of drug control to systematise best practices in combating the spread of both traditional and modern synthetic drugs. The objectives of the study included analysing international legal documents in the fight against drug proliferation, identifying methods to combat modern designer drugs, and studying the efforts of the U.S. government in addressing the fentanyl crisis.

Materials and Methods

During the study, historical changes in the development of international legal documents under the League of Nations and the United Nations aegis were analysed using historical and genetic analysis. Among those relevant to the research topic were the International Opium Convention of 1912 (International Opium Convention..., 1912) and its 1925 amendment (International Opium Convention..., 1925), the Geneva Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs of 1936 (Convention for the Suppression, 1936), the Single Convention on Narcotic Drugs (1961), and the Vienna Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988 (United Nations Convention..., 1988).

The use of a systemic approach to the study of social phenomena made it possible to understand the dynamics of the international community’s involvement in combating drug trafficking and drug use. For this purpose, the UN depository of narcotic drugs and psychotropic substances (Certified true copies..., n.d.) was also analysed. The classification, harm, and mechanism of action of modern designer drugs were analysed using information from the public commercial network on drug addiction treatment, the American Addiction Centers (American Addiction Centers, 2024). Analysis of the Ministerial Declaration involving more than 70 ministers and government representatives worldwide provided insights into the global measures taken to address the widespread issue of synthetic drug proliferation (Ministerial Declaration on Accelerating..., 2023).

Using a problem analysis method, the measures taken to address the fentanyl crisis in the United States were critically analysed. Specifically, to understand the dynamics of fatal cases in the USA due to fentanyl, statistical information was analysed from the global data and business analytics platform Statista (Number of overdose..., 2024) and media publications from the independent non-profit organisation National Public Radio (U.S. drug deaths..., 2024). The study of the challenges posed by the spread of this narcotic substance to the USA was made possible by analysing a briefing by Dr. and Senior Fellow at the Brookings Institution Vanda Felbab-Brown, published on the website of the U.S. Department of State (Felbab-Brown, 2024). The importance and effective impact of intergovernmental cooperation in combating the fentanyl crisis in the USA was confirmed through the analysed record of the meeting between President Joseph Biden and the Chairman of the People’s Republic of China, Xi Jinping (Readout of President..., 2023). Further research relied on the analysis of cooperation within the framework of the newly established working group

between the governments of the USA and China (Office of the Spokesperson, 2024). The annual threat assessment published by the U.S. Intelligence Community in February 2024 was analysed, providing a comprehensive understanding of the complexity of combating the fentanyl crisis in the country (Annual Threat Assessment..., 2024).

The updated U.S. Customs and Border Protection Strategy to Combat Fentanyl and Other Synthetic Drugs from 2023 was also examined (CBP Strategy to..., 2023). Additionally, the results of Operation Plaza Strike were analysed within the framework of the updated Strategy (Operation Plaza Strike..., 2024). Based on the fact sheet on President Biden's actions to secure the borders (Fact sheet: President..., 2024), the disputes within the U.S. Congress between Democrats and Republicans regarding the implementation of reforms to combat fentanyl trafficking in the USA were analysed.

Results

History of the development of international cooperation in combating drug trafficking. The first recognition of the transnational nature of the spread of narcotic substances occurred in 1912 with the adoption of the International Opium Convention in The Hague (1912). At the same time, the states that signed the Convention took on the responsibility to take joint action and protect the population from the negative effects of drug abuse. The Convention was signed by the governments of 12 states, including Germany, the United States, China, France, Great Britain, Italy, Japan, the Netherlands, Persia, Portugal, the Russian Empire and Siam.

In a speech on the centenary of the adoption of the Convention, the President of the International Narcotics Control Board noted that the level of drug use has decreased over the past century. For example, if opium was used by 1.5% of the world's population in 1906, but by 2012, opiate abuse was only 0.25%, and the production of coca and opium leaves is also much less widespread than at the beginning of the 20th century. He also added that the international system for controlling the illicit trafficking and use of narcotic substances is a great example of how multilateralism can influence the solution of global, cross-border problems (Keynote speech by professor..., 2012).

Another international legal treaty was adopted in 1925 in Geneva, also named the International Opium Convention. Its adoption was due to the fact that the abuse and smuggling of opium was still on a large scale, so the provisions of the new Convention provided for a more effective reduction in the production of narcotic substances through stricter control and supervision of international trade than under the provisions of the 1912 Convention (International Opium Convention..., 1925).

However, over time, international crime has also transformed in accordance with the transformation of the international legal framework for combating narcotic substances. Some aspects of the illicit drug trade were no longer covered by the provisions of previous conventions, so in 1936 the Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs (1936) was adopted. Important innovations in it were that each of the Contracting Parties to the Convention had to adhere to the principle

of extradition of individuals or those who were involved in the activities of organised criminal groups. If the signatory state did not have a provision for extradition in its national legislation, then the person who committed a crime on the territory of another state should be prosecuted and punished as if the criminal act had been committed in the current state's territory.

An important step in combating drug trafficking under the UN aegis was the creation of the Commission on Narcotic Drugs in accordance with the 1946 resolution (Resolution of the Economic and Social Council No. 9(I), 1946) to provide additional support to the UN Economic and Social Council in monitoring compliance with international legal agreements in the field of drug control, to consider changes to existing mechanisms for international drug control. The Commission includes 53 UN member states, and its activities are based on the adoption of relevant resolutions in accordance with the decisions of the meetings held throughout the year (United Nations Commission..., 2024).

As a result, in 1961, the Single Convention on Narcotic Drugs was adopted (with amendments in 1972). As stated in the preamble of the document, the parties consider it advisable to continue to care for the well-being of humanity but recognise that the use of narcotic drugs in medicine is irreplaceable, as it alleviates pain and suffering for the sick. At the same time, the parties, recognising the competence of the UN, wished to conclude a new universally accepted convention that would replace all existing treaties on narcotic drugs.

It should be added that by the decision of April 21, 2021, medicinal herbs cannabis and cannabis resin were excluded from the provisions of the aforementioned Convention. This was due to the fact that since the mid-2010s, various UN commissions have been considering scientific assessments and reports on the advisability of using these substances for medical purposes (U.N. cannabis scheduling..., 2022). The latest document adopted under the UN aegis was the Vienna Convention (United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988). An important aspect of this Convention was the parties' awareness that the illicit traffic generated superprofits for transnational criminal corporations, thereby enabling them to infiltrate even governmental administrative mechanisms.

However, in addition to the efforts undertaken within the UN framework, there have been and continue to exist other international organisations engaged in combating drug trafficking. For example, the international police organisation Interpol facilitates the coordination of law enforcement efforts worldwide and provides recommendations. In its modern form, Interpol emerged in 1956 with the adoption of an updated statute (Interpol, 2022a). In 1959, G. Yates, Director of the UN Narcotics Division, addressed the international cycle of study on the illicit traffic of narcotics, and this event marked the beginning of active cooperation between Interpol and several other international organisations to address a wide range of transnational crimes, including drug trafficking (Interpol, 2022b). Thus, over the years, the international community has paid increasing attention to the problem of drug trafficking (Table 1).

Table 1. Number of governments that have signed, ratified, acceded to, formally confirmed or adopted international legal acts

International Opium Convention 1912	12
International Opium Convention 1925	16
Geneva Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs	36
Single Convention on Narcotic Drugs	154
Vienna Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances	192

Source: developed by the author based on the UN depository (Certified true copies..., n.d.)

Thus, the international community has been making efforts to qualitatively and effectively combat the illicit drug trade around the world since the beginning of the 20th century. The main mechanism for decision-making, which is recommended for all member states to follow, is the UN. Conventions developed on paper are effective and appropriate mechanisms, but it should be understood that along with the evolution of approaches to combating transnational crime, criminal groups themselves are evolving, necessitating the continuous improvement of international mechanisms of cooperation.

Combating the spread of modern designer drugs.

According to the Drug Enforcement Administration, designer or synthetic drugs in the United States are considered to be Cannabinoids, Phenethylamines, Phencyclidines or arylcyclohexamines, Tryptamines, Piperazines, Pipradrols, N-ring systems. These substances act in the same way, or almost the same way as classic narcotics. Their advantage is that they do not fall under most international agreements and conventions, as they are modified in such a way that they cannot be classified as illegal (American Addiction Centers, 2024).

One method of combating the spread of designer drugs was developed at Canada's University of Alberta. David Wishart, a computer scientist and biologist, along with his colleagues, used artificial intelligence and so-called deep learning to create an algorithm that can identify potential designer narcotic substances that don't even exist yet. The algorithm was named DarkNPS and, according to the scientists, can qualitatively help governments and other entities in combating drug trafficking identify new psychoactive substances, a process that could take months without artificial intelligence algorithms. However, this approach also has drawbacks in its application. While the DarkNPS algorithm can make certain accurate predictions, it cannot answer the question of the physiological and psychological effects of narcotic drugs. The algorithm could provide illicit chemists and entire laboratory industries with a "roadmap" for developing new designer narcotic substances. Because of this, the algorithm is not public and is under the control of government agencies in the United States and Germany (Johnson & Undark, 2022).

In July 2023, the Ministerial Declaration on Accelerating and Strengthening the Global Response to Synthetic Drugs was published (Ministerial Declaration on Accelerating..., 2023). The meeting of more than 70 representatives from world governments confirmed the readiness of stakeholders to cooperate and coordinate their actions at the national, regional and international levels to respond as effectively as possible to new drug-related threats. The priority area for efforts was identified as training and technical support to achieve progress on this public health issue.

The parties committed to sharing all necessary information, including technical and best practices, data from the scientific community, and to involve all stakeholders in addressing the problem of modern synthetic narcotic substances, such as international organisations, law enforcement agencies, medical personnel, scientific and academic circles, the private sector, etc.

Later, in September 2023, a fact sheet was published on the website of the U.S. Department of State highlighting global efforts to address the health and security threats posed by synthetic drugs through international cooperation. Specifically, in September 2023, agreements were reached to establish working groups with approximately 900 participants from over 100 countries to identify concrete actions related to combating the spread of synthetic narcotics substances. These include, for example, data collection, analysis and information sharing, interagency cooperation and policy development. Additionally, in 2023, the U.S. Department of State allocated over \$100 million to build capacity and provide assistance to partners to combat synthetic narcotics substances, as well as for prevention and treatment. It was also noted that the U.S. government was the largest donor to various UN anti-drug programs, including the "UN Toolkit on Synthetic Drugs" (U.S. Efforts to Address..., 2023).

As mentioned above, the UN Toolkit on Synthetic Drugs plays a significant role in understanding the consequences of and preventing synthetic narcotic substances use. It was established following a series of resolutions in 2018 and 2019 by the Commission on Narcotic Drugs, which called on the international community and international organisations such as the WHO (World Health Organization), INCB (International Narcotics Control Board), and others to develop innovative approaches to counter the transnational threat of non-medical use of synthetic narcotics substances. Overall, this service offered a wide range of resources for policymakers, experts, healthcare workers, and others from various specialised institutions within the UN system. Experts from WHO, UPU, WCO, and others were also involved in its development. As of the end of 2023, the toolkit has been used by over 100,000 people from over 200 countries around the world (UN Toolkit on Synthetic Drugs, 2024).

The Global Coalition to Address Synthetic Drug Threats was established by the Ministerial Declaration on Accelerating and Strengthening the Global Response to Synthetic Drugs. One of the coalition's initiatives, numbered 1201, was called "Strengthen public-private partnerships and industry cooperation to combat the diversion of precursor chemicals". The organization responsible for achieving positive results in this project was the International Narcotics Control Board, as its activities are directly related

to collaboration with industry, particularly the chemical sector. Consequently, global information exchange about suspicious orders and atypical transactions improved, aiming to prevent the diversion of chemical substances and precursors, including designer precursors. As of 2024, the participating states in this initiative were Canada, Germany, India, Mexico, Switzerland, the USA, and Tanzania (Strengthen public-private partnerships..., 2024).

The implementation of Initiative 1202, named “Synthetic Drugs Detection Project”, was carried out with the involvement of the INCB and the WCO (World Customs Organization). The goal of the initiative was to develop high-quality and effective indicators to aid customs services in their work. The project is still in the preparation phase, but its activities will focus on analysing high-risk cargo (with the help of expert groups at customs), identifying issues in national legislation to improve future detection and control of chemical substances at customs, and strengthening the capacity of stakeholders and authorised government bodies in detecting illegally imported chemicals and precursors through training (Precursor Component..., 2024).

Another initiative numbered 1204, was aimed at reducing the flow of synthetic drugs through postal services by enhancing the capacity of customs services and postal units in postal and cargo centres. In October 2023, representatives from the WTO (World Trade Organization) began implementing this initiative. As of 2024, expert group meetings are being held to develop a regional training course for stakeholders from 25 countries in the Asia-Pacific region (Mail channel component..., 2024).

In response to the growing threat of both the use and trade of synthetic drugs, the European Commission has also stepped up its efforts against designer drugs. For example, in July 2024, a new agency will be launched in the EU (European Union), namely the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction will be transformed into the EU Drugs Agency with a greater role and responsibility. Specifically, the new agency plans to conduct comprehensive monitoring of threats from synthetic drugs and track their development in order to be able to develop appropriate countermeasures in time. The European Commission has also noted that the fight against synthetic drugs must be carried out at the global level, which is why European political structures are also cooperating with governments outside the EU and participating in the Global Coalition to Address Synthetic Drug Threats (Questions and answers..., 2023).

In line with the above, the international community recognised the threat posed by modern designer drugs, leading to the development and implementation of projects aimed at strengthening the resilience of both state and management structures, as well as proposing specific AI-based initiatives to help address this problem.

The fentanyl crisis in the USA. Fentanyl is a synthetic opioid that is 50 times more powerful than heroin and 100 times more powerful than morphine. Like most opioids, fentanyl use leads to addiction, a significant portion of it is produced outside the USA and enters the country through the Mexican border. Because fentanyl is an extremely potent designer drug, even a small dose can be fatal (Fig. 1). This high mortality rate is also because

unscrupulous drug dealers may mix fentanyl with other substances, such as methamphetamine, MDMA, heroin, etc., which the end user may not even realize.

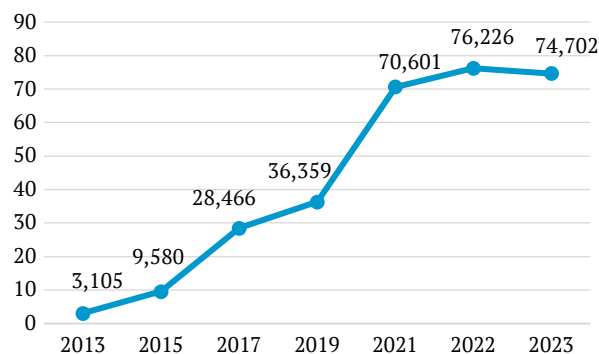

Figure 1. Number of fatalities from fentanyl use in the USA

Source: developed according to Statista data (Number of overdose..., 2024) and National Public Radio (Mann, 2024)

In a briefing on the internal and external aspects of the fentanyl crisis in the USA, it was noted that the two main sponsors of drug influx into the USA were the Mexican cartels Sinaloa and Jalisco Nueva Generación. In addition, precursor chemicals were also coming from China, and only intergovernmental cooperation could help address this issue (Felbab-Brown, 2024).

Since Donald Trump’s presidency, a so-called trade war has been ongoing between the USA and China, which continued, albeit to a lesser extent, during Joseph Biden’s presidency. However, the year 2023 marked a significant shift in quality decisions made between the two governments. During a high-level meeting in November 2023, President Biden met with Chinese leader Xi Jinping. The leaders discussed a range of important issues and, importantly, focused on the problem of illegal drug manufacturing and trafficking, including synthetic drugs like fentanyl. They also reached an agreement to establish a working group for continuous communication between relevant agencies on drug-related issues. President Biden stated that this would help strengthen control and combat the growing threat of synthetic drugs and reduce the flow of precursor chemicals into the hands of drug cartels (Read-out of President..., 2023).

As early as February 2024, the United States and China initiated cooperation within the framework of a joint working group on combating narcotics. The importance of the fentanyl crisis for the U.S. government is further emphasised by the involvement of a wide range of relevant government agencies that joined the working group. These include representatives from the Department of State, Department of Homeland Security, Department of Justice, Department of the Treasury, and White House Office of National Drug Control Policy. The need for deep cooperation lay in developing appropriate policies, coordinating between law enforcement and other agencies, exchanging up-to-date information, technical expertise, and best practices that could help address the synthetic narcotic drug problem not only for the USA and China but also the world (Office of the Spokesperson, 2024).

According to the annual threat assessment published by the U.S. Intelligence Community, transnational criminal organizations continued to impact the country's healthcare system by exploiting weaknesses in the international financial system, which worsens security in the USA and among partner nations. Despite record seizures of illicit fentanyl in the USA in 2023, the majority of the over 100,000 overdose deaths in the USA were attributed to fentanyl supplied by Mexican cartels. A primary challenge for government efforts to combat the production and trafficking of synthetic narcotic drugs was identified as the fragmentation of production, with some manufacturing occurring within the USA, where final stages such as pill pressing or packaging for delivery to end consumers were conducted (Annual Threat Assessment..., 2024).

In 2023, along with the increasing number of fentanyl-related fatalities year after year, U.S. Customs and Border Protection developed an updated strategy to combat fentanyl and other synthetic narcotic drugs. Its main strategic goals included promoting active collaboration and information sharing to address numerous networks of illegal synthetic drugs; timely acquisition of relevant information; and conducting coordinated operations. The fentanyl and other synthetic drug threat bulletin also noted that over 27,000 pounds of fentanyl were seized in 2023, nearly double the amount seized in 2022 (CBP Strategy to Combat..., 2023).

According to the updated Strategy, in 2024, U.S. Customs and Border Protection initiated an operation called Operation Plaza Strike. Geographically, the efforts of the USA agency were focused on a natural chokepoint for transporting fentanyl into the USA, specifically in Nogales, Arizona, which borders the U.S.-Mexico border. As a result, from the operation's inception in February 2024, a total of 222,000 pounds of narcotics were seized, including over 8,000 pounds of fentanyl (Operation Plaza Strike..., 2024).

Despite positive developments in addressing the fentanyl crisis in the USA, there were also problems with funding law enforcement efforts. For example, in March 2024, high-tech scanners capable of detecting fentanyl smuggling at border crossings were not in use because the U.S. Congress had not allocated funds for their installation. In Nogales, the epicentre of Operation Plaza Strike, U.S. Customs and Border Protection officers continued to rely on their intuition rather than advanced technology when assessing whether a particular vehicle raised suspicions. Such delays in making crucial decisions, especially regarding one of the most dangerous synthetic drugs, can significantly undermine effective measures to combat fentanyl smuggling (Strickler *et al.*, 2024).

President Joe Biden shared a similar view. In a press release on the White House website regarding new government actions to ensure border security, it was emphasised that in 2024, a historic bipartisan agreement was reached between Democrats and Republicans to implement crucial reforms to immigration legislation, which could address a range of issues, including increasing investments for detecting fentanyl smuggling. However, it was noted that Republicans in Congress prioritised party politics over national security, voting twice against these transformative reforms. Nonetheless, despite this, fentanyl seizures at the border continued, and over the past two years, more

fentanyl and precursor substances were confiscated than in the previous five years combined. Cooperation with the Mexican government also continued, allowing for the extradition of one of the most influential fentanyl traffickers, Néstor Isidro Pérez Salas (Fact sheet: President..., 2024).

Therefore, addressing the fentanyl crisis in the USA requires a comprehensive national effort and cooperation with international partners. The influx of synthetic narcotic drugs and their precursors from Mexico and the rising number of fentanyl-related deaths have prompted U.S. law enforcement agencies to intensify their efforts to combat this issue. However, the differing perspectives of Democrats and Republicans on the fentanyl crisis have hindered the effectiveness of countermeasures against transnational criminal organisations. Meanwhile, in 2023 and early 2024, there was a notable improvement in cooperation between the U.S. and Chinese governments regarding drug trafficking issues.

Discussion

In examining the fight against drug trafficking, L. Giomoni *et al.* (2020) emphasised the fluidity international environment that influenced the adoption of new, improved conventions under the UN aegis. The study's findings also reflect this trend, such as the provisions on extradition in the Geneva Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs. J. Li & C.X.G. Wei (2022) address an underexplored yet important topic in their study: the pressure exerted by the League of Nations on the Chinese government, which significantly contributed to the emergence of a new opium war in China.

According to the study findings, opium use in 1906 was around 1.5% of the world's population, while at the beginning of the 21st century, it had decreased to 0.25%, considering the slight difference in population size. W.B. McAllister (2020) confirmed that the per capita opium supply of the late 19th century would never be exceeded again. The adoption of the first anti-drug convention in 1912 aimed at taking joint action to protect the population from the harmful effects of drugs, while the supplement to the 1925 convention focused more on controlling international trade. F.X. Dudoet (2023) added that international control in the new conventions helped to monitor exports and imports, which helped to prevent illegal substances from entering legal markets. The 1936 Convention further established the rule that offenders in the field of drug trafficking could be punished as if the crime had been committed on the territory of the current state of residence, even if the act was committed outside the country. R. Lewer (2022) confirmed the significance of this Convention, as it was the first to deal specifically with the drug trade, and also provided for the prosecution and punishment of trafficking.

The next stage in the development of international cooperation in combating drug trafficking can be considered the development of international legislation under the UN aegis. Almost immediately, the Commission on Narcotic Drugs was created, and later the Single Convention on Narcotic Drugs of 1961, which replaced all previous conventions with its provisions. The unifying function, as the basis of this Convention, was also confirmed by J. Collins (2020). The authors Gholiagha *et al.* (2020) drew attention to an aspect not analysed in the research

results, saying that the drug control regime after the creation of the UN with its agreed-upon norms provoked frequent legal collisions in the interpretation of certain norms of international legal documents. The study also noted that medicinal herbs such as cannabis and cannabis resin were eventually excluded from the provisions of the aforementioned Convention, as the benefits of these narcotic substances in medicine were proven. For the Caribbean Community countries, the issue of cannabis use and prohibition has been a contentious one for many decades, and a large number of citizens have lobbied for legal and social reform around it, although some religious and medical communities have opposed it.

In addition to international activities in the areas of adopting conventions and other international agreements, the international police organisation Interpol was also involved in combating drug trafficking. C.S. Ogbodo (2023) also noted in his research the words of the Director of the UN Narcotics Division, G. Yates, about the beginning of Interpol's cooperation with other international organisations to combat drug trafficking, and also added the stages of further development of police cooperation between countries of the world. Z. Zheng & S. Ma (2024) also noted the significant role of international police cooperation as an element of the rule of law in foreign relations.

Artificial intelligence and deep learning methods could play a positive role in the detection of designer drugs, which is already being actively pursued by researchers at the University of Alberta in Canada. In addition to detecting drugs, artificial intelligence can also be used to discover new narcotic drugs due to its high efficiency, accuracy, and speed (Blanco-González *et al.*, 2023). At the same time, the use of artificial intelligence is not new to research in the field of computational molecular design (Brown *et al.*, 2020).

The UN-developed tool, the "UN Synthetic Drugs Toolkit", played an important role in both countering the use and trafficking of new designer drugs. J.N.A. Tetey *et al.* (2022) also confirmed in their work that this tool played a significant role in countering the use and trafficking of designer drugs, as it was positioned as a set of interdisciplinary resources developed by the best UN experts. However, J. Martin *et al.* (2020) noted the growing popularity of cryptocurrencies and the sale of narcotic substances through the Darkweb. This issue was not researched, but national and international efforts should also focus on new blockchain systems as a means of narcotic substance distribution.

In their study of drug trafficking in Pakistan, J. Jamshed & F. Bakhsh (2023) concluded that strong international cooperation ensures effective combat against the illegal use and trade of drugs in the country. This is confirmed by the analysed activities of the Global Coalition to Address Synthetic Drug Threats, as more than 140 world states and the EU had joined the initiative as of 2024.

The study determined that the synthetic drug fentanyl is dozens of times stronger than other, classic types of drugs, such as heroin or morphine. A survey conducted by researchers from USA scientific institutions, P. Fernandez *et al.* (2023), showed that awareness among the population aged 18 to 35 is gradually increasing, but understanding of the risks remains low. The growing number of

fatalities in the USA confirms the authors' thesis (Fig. 1). In his work, J. Johnson (2024) stressed the importance of restoring bilateral relations between the U.S. and Chinese governments on issues of combating the global and illegal production and trafficking of narcotic substances and precursor chemicals used to make fentanyl. The results of the study also indicate the importance of renewing the dialogue between the governments of the two most influential states in the world, since only multilateral cooperation can affect the further functioning of transnational criminal groups. The problem of supplying fentanyl precursor chemicals from China to cartels in Mexico was also noted by J.K. Cogan (2024).

The analysis of scientific contributions allowed for a comparison of the study's results with the theses of other authors. In particular, the growth of international cooperation through the signing of various conventions was confirmed, as well as the importance of intergovernmental collaboration in overcoming the issue of drug trafficking.

Conclusions

During the study, the main international legal documents related to preventing the spread, sale, and use of narcotic substances were analysed. These include, in particular, the International Opium Convention of 1912 and its Supplement of 1925, the Geneva Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs of 1936, the Single Convention on Narcotic Drugs of 1961, and the Vienna Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988. In addition, Resolution 9 (I) of 1946 established the Commission on Narcotic Drugs, and since 1959 there has been active cooperation between the international police organisation Interpol and other international organisations to combat drug trafficking.

It was analysed that, under the UN aegis, the "UN Toolkit on Synthetic Drugs" was created to combat the spread of modern designer drugs, providing a wide range of resources for policymakers, experts, healthcare workers, and others. As of the end of 2023, it has been used by more than 100,000 people from over 200 countries worldwide.

It was noted that the U.S. government is making significant efforts to combat drug trafficking. In particular, the Global Coalition to Address Synthetic Drugs Threats has been created, with over 140 countries around the world joining. As part of this initiative, a number of projects are being implemented to strengthen the accountability of chemical companies, enhance the resilience of postal and border services, improve national laws, and more.

It was found that a European Union Drugs Agency will be established in 2024. This decision was made to restructure and reform the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and to empower the new agency with greater powers and responsibilities to more effectively respond to drug threats within the EU.

It was noted that to combat the fentanyl crisis in the USA, a working group was established in February 2024 for continuous communication between relevant drug control agencies between the U.S. and Chinese governments. The U.S. Customs and Border Protection adopted an updated fentanyl strategy. As part of this strategy, Operation Plaza Strike was conducted and over 8,000 pounds of fentanyl were seized in a short period of time.

It was also analysed that effective implementation of reforms and legislative initiatives was hampered by disputes within the U.S. Congress between Democrats and Republicans. The limitations of the conducted research include the active phase of the U.S. government's fight against the fentanyl crisis, particularly the initial stage of implementing the new strategy by Customs and Border Protection, which did not allow for the establishment of all the advantages and disadvantages of the strategy. Future research on the topic could include the activities

of other international organisations in combating drug trafficking, in addition to the UN. The work of the EU Drugs Agency, which will begin in July 2024, may also be important for the research.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] American Addiction Centers. (2024). *Designer drugs addiction and treatment*. Retrieved from <https://americanaddictioncenters.org/designer-drugs-addiction>.
- [2] Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community. (2024, February). Retrieved from <https://insightcrime.org/wp-content/uploads/2023/08/ATA-2024-Unclassified-Report.pdf>.
- [3] Blanco-Gonzalez, A., Cabezon, A., Seco-Gonzalez, A., Conde-Torres, D., Antelo-Riveiro, P., Pineiro, A., & Garcia-Fandino, R. (2023). The role of ai in drug discovery: Challenges, opportunities, and strategies. *Pharmaceuticals*, 16(6), article number 891. doi: 10.3390/ph16060891.
- [4] Brown, N., Ertl, P., Lewis, R., Luksch, T., Reker, D., & Schneider, N. (2020). Artificial intelligence in chemistry and drug design. *Journal of Computer-Aided Molecular Design*, 34, 709-715. doi: 10.1007/s10822-020-00317-x.
- [5] CBP Strategy to Combat Fentanyl and Other Synthetic Drugs. (2023, October). Retrieved from <https://www.cbp.gov/sites/default/files/assets/documents/2023-Oct/cbp-fentanyl-strategy-fact-sheet.pdf>.
- [6] Certified True copies (CTCs) of multilateral treaties deposited with the secretary-general. (n.d.). Retrieved from <https://treaties.un.org/Pages/CTCTreaties.aspx?id=6&subid=A>
- [7] Cogan, J.K. (2024). *The United States takes actions to combat international fentanyl trafficking*. *American Journal of International Law*, 118(1).
- [8] Collins, J. (2020). A brief history of cannabis and the drug conventions. *AJIL Unbound*, 114, 279-284. doi: 10.1017/aju.2020.55.
- [9] Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs. (1936, June). Retrieved from https://treaties.un.org/doc/Treaties/1936/06/19360626%2006-49%20AM/Ch_VI_12_ap.pdf.
- [10] Dudoet, F.X. (2023). *International drug policy: Between myths and reality*. *International Journal on Criminology*, 10(1), 97-106.
- [11] Europol. (2022). *Drug trafficking*. Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/drug-trafficking>.
- [12] Fact sheet: President Biden announces new actions to secure the border. (2024). Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2024/06/04/fact-sheet-president-biden-announces-new-actions-to-secure-the-border/>.
- [13] Felbab-Brown, V. (2024). *Domestic and international dimensions of the U.S. fentanyl crisis*. Retrieved from <https://www.state.gov/briefings-foreign-press-centers/domestic-and-international-dimensions-of-the-us-fentanyl-crisis>.
- [14] Fernandez, P., Azucar, D., & Zambale, K. (2023). A dose of truth: A qualitative assessment of reactions to messages about fentanyl for people who use drugs. *Substance Use & Misuse*, 58(4), 520-527. doi: 10.1080/10826084.2023.2177112.
- [15] Friedman, J., Bourgois, P., Godvin, M., Chavez, A., Pacheco, L., Segovia, L. Leo Beletsky, A., & Arredondo, J. (2022). The introduction of fentanyl on the US-Mexico border: An ethnographic account triangulated with drug checking data from Tijuana. *International Journal of Drug Policy*, 104, article number 103678. doi: 10.1016/j.drugpo.2022.103678.
- [16] Gholiagha, S., Holzscheiter, A., & Liese, A. (2020). Activating norm collisions: Interface conflicts in international drug control. *Global Constitutionalism*, 9(2), 290-317. doi: 10.1017/S2045381719000388.
- [17] Giommoni, L., Gundur, R.V., & Cheekes, E. (2020). International drug trafficking: Past, present, and prospective trends. In H. Pontell (Ed.), *Oxford research encyclopedia of criminology and criminal justice* (pp. 1-43). Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/acrefore/9780190264079.013.470.
- [18] International Opium Convention. (1912, January). Retrieved from https://treaties.un.org/doc/Treaties/1922/01/19220123%2006-31%20AM/Ch_VI_2p.pdf.
- [19] International Opium Convention. (1925, February). Retrieved from https://treaties.un.org/doc/Treaties/1925/02/19250219%2006-36%20AM/Ch_VI_6_6a_6bp.pdf.
- [20] Interpol. (2019). *Drug trafficking*. Retrieved from <https://www.interpol.int/Crimes/Drug-trafficking>.
- [21] Interpol. (2022a). *How our history started*. Retrieved from <https://www.interpol.int/Who-we-are/Our-history/How-our-history-started>.
- [22] Interpol. (2022b). *Key dates*. Retrieved from <https://www.interpol.int/Who-we-are/Our-history/Key-dates>.
- [23] Jamshed, J., & Bakhsh, F. (2023). *Balancing act: Assessing the severity of drug offense penalties in Pakistan*. *Journal of Law & Social Studies (JLSS)*, 5(4), 690-698.
- [24] Johnson, D., & Undark. (2022). *How AI could prevent the development of new illicit drugs*. Retrieved from <https://www.scientificamerican.com/article/how-ai-could-prevent-the-development-of-new-illicit-drugs/>.

- [25] Johnson, J. (2024). Enhancing action: INL helps counter deadly synthetic drugs. *State Magazine*. Retrieved from <https://link.gale.com/apps/doc/A789772462/HRCa?u=anon-b6789215&sid=googleScholar&xid=895b849d>.
- [26] Johnson, N.J., Roman, C.G., Mendlein, A.K., Harding, C., Francis, M., & Hendrick, L. (2020). Exploring the influence of drug trafficking gangs on overdose deaths in the largest narcotics market in the eastern United States. *Social Sciences*, 9(11), article number 202. doi: 10.3390/socsci9110202.
- [27] Jones, C.M., Bekheet, F., Park, J.N., & Alexander, G.C. (2020). The evolving overdose epidemic: Synthetic opioids and rising stimulant-related harms. *Epidemiologic Reviews*, 42(1), 154-166. doi: 10.1093/epirev/mxaa011.
- [28] Keynote speech by professor Hamid Ghodse, president, International Narcotics Control Board. (2012). Retrieved from https://www.incb.org/documents/Speeches/Speeches2012/2012_March_Centennial_side_event_keynote_speech_eng_13032012.pdf.
- [29] Konopelskyi, V. (2024). International practice of preventing illicit drug trafficking. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 81(2), 284-290. doi: 10.24144/2307-3322.2024.81.3.44.
- [30] Legan, I.M. (2021). *International cooperation in the field of preventing and combating transnational crime*. Chernihiv: National University of Chernihiv Polytechnic.
- [31] Lewer, R. (2022). *The history of drug crime and policy in New Zealand*. Christchurch: University of Canterbury Christchurch.
- [32] Li, J., & Wei, C.X.G. (2022). *The “new Opium War” of Republican China under the League of Nations: Distrust and contention between the Chinese government and the League*. In G. Wei (Ed.), *Asian culture, diplomacy and foreign relations* (pp. 237-266). Leiden: Brill.
- [33] Luethi, D., & Liechti, M.E. (2020). Designer drugs: Mechanism of action and adverse effects. *Archives of Toxicology*, 94, 1085-1133. doi: 10.1007/s00204-020-02693-7.
- [34] Mann, B. (2024). U.S. drug deaths declined slightly in 2023 but remained at crisis levels. *National Public Radio*. Retrieved from <https://www.npr.org/sections/health-shots/2024/05/15/1251239829/us-drug-overdose-deaths-provisional-2023>.
- [35] Martin, J., Munksgaard, R., Coomber, R., Demant, J., & Barratt, M.J. (2020). Selling drugs on darkweb cryptomarkets: Differentiated pathways, risks and rewards. *The British Journal of Criminology*, 60(3), 559-578. doi: 10.1093/bjc/azz075.
- [36] McAllister, W.B. (2020). *Foundations of the international drug control regime: Nineteenth century to the Second World War*. In D. Bewley-Taylor & K. Tinasti (Eds.), *Research handbook on international drug policy* (pp. 2-18). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- [37] Ministerial Declaration on Accelerating and Strengthening the Global Response to Synthetic Drugs. (2023, July). Retrieved from <https://www.state.gov/ministerial-declaration-on-accelerating-and-strengthening-the-global-response-to-synthetic-drugs/>.
- [38] Number of overdose deaths from fentanyl in the U.S. from 1999 to 2022. (2024). Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/895945/fentanyl-overdose-deaths-us/>.
- [39] Office of the Spokesperson. (2024). *Launch of United States a People's Republic of China counternarcotics working group*. Retrieved from <https://www.state.gov/launch-of-united-states-peoples-republic-of-china-counternarcotics-working-group/>.
- [40] Ogbodo, C.S. (2023). *Analysis of challenges of the International Criminal Police Organization (Interpol) in policing the world*. *Law and Social Justice Review*, 4(3), 136-145.
- [41] ONUDC. (2023). *World drug report*. Vienne: United Nations Office on Drugs and Crime.
- [42] Operation Plaza Strike fact sheet. (2024). Retrieved from <https://www.cbp.gov/border-security/frontline-against-fentanyl/operation-plaza-spike-fact-sheet>.
- [43] Precursor component. (2024). Retrieved from <https://www.globalcoalition.us/node/118>.
- [44] Questions and answers on the communication on the EU roadmap to fight drug trafficking and organised crime. (2023). Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_4983.
- [45] Readout of President Joe Biden's meeting with President Xi Jinping of the People's Republic of China. (2023). Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/11/15/readout-of-president-joe-bidens-meeting-with-president-xi-jinping-of-the-peoples-republic-of-china-2/>.
- [46] Resolution of the Economic and Social Council No. 9(I) “On the Establishment of a Commission on Narcotic Drugs, Supplemented by the Action Taken by the Council on 18 February 1946 Concerning the Appointment of Representatives of Fifteen Members of the United Nations as Members of this Commission”. (1946, February). Retrieved from https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Index/ECOSOC_Res-9I_E.pdf.
- [47] Single Convention on Narcotic Drugs. (1961, March). Retrieved from https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf.
- [48] Strengthen public-private partnerships and industry cooperation to combat the diversion of precursor chemicals. (2024). Retrieved from <https://www.globalcoalition.us/node/60>.
- [49] Strickler, L., Ainsley, J., & Martinez, D. (2024). *Scanners that spot smuggled fentanyl at the border sit unused because Congress hasn't provided the cash to install them*. Retrieved from <https://www.nbcnews.com/politics/immigration/border-fentanyl-scanners-unused-congress-provided-no-money-rcna141432>.
- [50] Synthetic Drugs Detection Project – Mail Channel Component. (2024). Retrieved from <https://www.globalcoalition.us/node/117>.

- [51] Tettey, J.N.A., Crean, C., Fakhri, A., & de Rocco, J.C. (2022). International drug control: Protecting the health of the athlete. In O. Rabin & O. Corazza (Eds.), *Emerging drugs in sport* (pp. 83-95). Cham: Springer. doi: [10.1007/978-3-030-79293-0_6](https://doi.org/10.1007/978-3-030-79293-0_6).
- [52] Tikhonenko, I., & Chulkova, A. (2023). Global and interregional levels of counteraction to international drug trafficking in the focus of the Golden Triangle states. *Antiquities of the Lukomorye*, 2, 86-95. doi: [10.33782/2708-4116.2023.2.205](https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.2.205).
- [53] U.N. cannabis scheduling vote: History & outcome. (2022). Retrieved from <https://kenzi.zemou.li/cndmonitor/>.
- [54] U.S. Efforts to Address Synthetic Drug Threats. (2023). Retrieved from <https://www.state.gov/highlighting-u-s-and-global-efforts-to-address-the-health-and-security-threats-of-synthetic-drugs-through-global-cooperation/>.
- [55] UN Office on Drugs and Crime. (2011). *Drug trafficking*. Retrieved from <https://www.unodc.org/unodc/en/drug-trafficking/index.html>
- [56] UN Toolkit on Synthetic Drugs. (2024). <https://www.globalcoalition.us/node/96>.
- [57] United Nations Commission on Narcotic Drugs. (2024). Retrieved from <https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CND/index.html>.
- [58] United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. (1988, December). Retrieved from https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/11/19901111%2008-29%20AM/Ch_VI_19p.pdf.
- [59] Zheng, Z., & Ma, S. (2024). Research on international police cooperation from the perspective of foreign – related rule of law – taking Lancang – Mekong law enforcement and security cooperation as an example. *Journal of Theory and Practice of Social Science*, 4(3), 55-70. doi: [10.53469/jtpss.2024.04\(03\).10](https://doi.org/10.53469/jtpss.2024.04(03).10).

УДК 329
DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.67

Саймір Феколлі

Доктор наук, викладач

Університет Олександра Мойсіу в Дурресі

2001, вул. Куррілаве Дуррес, 1, м. Дуррес, Албанія

<https://orcid.org/0009-0002-3655-5449>

Ервіс Чела

Викладач

Тиранський університет

1010, пл. Матері Терези, 4, м. Тирана, Албанія

Правий та лівий популізми в ЄС та їх вплив на демократичні процеси

Анотація. Сучасний європейський популізм, який набув особливого поширення в останнє десятиліття XXI століття, є складним і багатограним феноменом, вплив якого на демократичні інститути не вповній мірі досліджено. Метою дослідження був комплексний аналіз ідеологічних засад, електоральних успіхів та впливу популістських рухів на функціонування демократичних інститутів в ЄС. У дослідженні застосовувалися метод порівняльного аналізу для виявлення відмінностей між правим і лівим популізмом, вивчення програмних документів популістських партій, статистичний аналіз електоральних даних та діяльності популістських урядів. Основні результати дослідження продемонстрували амбівалентну природу та поліваріантність проявів популізму в сучасній Європі. Було виявлено суттєві ідеологічні відмінності між правим і лівим популізмом, зокрема у трактуванні поняття «народу», баченні основних суспільних розколів та підходах до економічної політики. Аналіз електоральних успіхів засвідчив зростання підтримки правих популістів у багатьох країнах ЄС, тоді як ліві популістські сили демонстрували більш неоднозначну динаміку. Дослідження впливу популістських урядів на функціонування демократичних інститутів виявило серйозні виклики для верховенства права в країнах Центрально-Східної Європи, але менш радикальні наслідки в Південній Європі. Було встановлено, що діяльність правопопулістських урядів в Угорщині та Польщі призвела до систематичного підриву принципів верховенства права через обмеження незалежності судової влади, свободи засобів масової інформації та прав опозиції. Натомість лівопопулістські уряди в Греції та Іспанії зосереджувались переважно на соціально-економічних реформах, не вдаючись до систематичного підриву демократичних інститутів. Результати дослідження виявили зростаючу тенденцію до поляризації політичного спектру в багатьох країнах ЄС, що створює нові виклики для функціонування демократичних інститутів та підтримання єдності Європейського Союзу. Було встановлено, що вплив популізму на демократичні процеси в ЄС є контекстуально залежним та варіюється залежно від національних особливостей та ідеологічного спрямування популістських сил. Результати дослідження можуть бути використані громадськими та державними організаціями та програмами що пропагують політичну освіченість та критичний підхід до політичного вибору

Ключові слова: євроскептицизм; націоналізм; соціальна справедливість; ксенофобія; верховенство права; електоральна динаміка; політична поляризація

Вступ

В сучасній Європі спостерігається поширення правого та лівого популізму, який несе загрозу демократичним процесам та верховенству права в ЄС. Ці тенденції викликають занепокоєння і потребують глибокого вивчення, оскільки можуть підрвати основи європейської

інтеграції та призвести до порушень прав людини і принципів правової держави.

Проблематика дослідження полягає в тому, що популістські партії та рухи, як правого, так і лівого спрямування, отримують все більшу підтримку виборців у

Отримано: 02.03.2024, Перевірено: 06.06.2024, Прийнято: 28.06.2024

Suggested Citation:

Fekolli, S., & Cela, E. (2024). Right-wing and left-wing populism in the EU and their impact on democratic processes. *Foreign Affairs*, 34(3), 67-76. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.67.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

багатьох країнах ЄС. Вони критикують існуючі демократичні інститути, пропонують прості рішення складних проблем і апелюють до емоцій та страхів людей. Однак, прийшовши до влади, популісти часто вдаються до авторитарних методів правління, обмежують свободу слова та порушують принципи верховенства права.

Дослідження цієї теми є важливим, оскільки дозволить виявити причини зростання популярності популістських партій, проаналізувати їх вплив на демократичні процеси та запропонувати шляхи протидії цим негативним тенденціям. Існуючі дослідження вже звертали увагу на небезпеку популізму для демократії, однак вони зосереджувалися переважно на правих популістах і не охоплювали всі аспекти проблеми. Аналіз публікацій демонструє різноманітність підходів до вивчення цієї теми. Так, С. Bedock *et al.* (2023) розглядають виклики, які популістські радикально-праві партії створюють для реформування демократії, зосереджуючись на їх особливій позиції в цій сфері. У свою чергу, S.P. Ruth-Lovell & S. Grahn (2023) досліджують взаємозв'язок між популізмом та різними моделями демократії, ставлячи питання про те, чи є популізм загрозою або коригувальним фактором для демократичного устрою.

Важливі міркування щодо популізму та сегментації в сучасній Європі представлено в роботі J.E. Fossum (2024). Автор аналізує ці феномени в контексті викликів для верховенства права в ЄС. В іншій своїй публікації J.E. Fossum (2023) зосереджується на тому, в якому сенсі правий популізм становить демократичний виклик для Європейського Союзу, розкриваючи різні аспекти цієї проблеми.

Регіональний вимір популізму знаходить відображення в дослідженнях B. Fernández-García & Á. Valencia-Sáiz (2023), які приділяють увагу особливостям популістських рухів у Південній Європі. Водночас, M.W. Svolik *et al.* (2023) переконливо доводять, що в Європі демократія зазнає ерозії саме з правого флангу політичного спектру, наводячи переконливі аргументи на підтримку цієї тези.

Цінний внесок у дискусію про лівий популізм робить K. Möller (2023), який аналізує його кризу призму яacobінських вад та трансформативного потенціалу, розглядаючи спадщину європейської соціал-демократії. N. Bichay (2024) досліджує вплив на ліберальну демократію в Європі з боку популістських радикально-правих молодших партнерів по коаліції, заповнюючи важливу прогалину в існуючих дослідженнях.

Попри значну увагу до феномену популізму в ЄС, низка аспектів цієї проблематики залишається недостатньо висвітленою. Зокрема, бракує комплексного порівняльного аналізу правого та лівого популізму, їх ідеологічних засад та електоральних стратегій. Недостатньо дослідженим є вплив популістських партій на функціонування демократичних інститутів та дотримання принципів верховенства права як на національному рівні, так і в масштабах ЄС. Відкритим залишається питання про ефективні механізми протидії негативним наслідкам популізму для європейської демократії. Саме на заповнення цих прогалин спрямоване дане дослідження

Метою даного дослідження був комплексний аналіз феномену правого та лівого популізму в ЄС, його

впливу на стан демократії та верховенства права в європейських країнах. Для досягнення цієї мети було вирішено наступні завдання: визначити сутність та характерні риси сучасного європейського популізму, його ідеологічні відмінності на правому та лівому флангах; дослідити електоральні успіхи популістських партій в країнах ЄС, фактори їх зростаючої популярності серед виборців; проаналізувати діяльність популістських урядів та їх вплив на стан демократичних інститутів і верховенства права на національному рівні та в масштабах ЄС.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження склали фундаментальні принципи об'єктивності та системності, які забезпечили науково обґрунтований та всебічний підхід до вивчення феномену популізму в його динаміці, розвитку та взаємозв'язку з широким суспільно-політичним контекстом сучасної Європи.

Для досягнення мети дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних методів. Зокрема, проаналізовано ідеологічні засади правого та лівого популізму в Європі. Для цього вивчено програмні документи, публічні виступи та медіа-контент провідних популістських партій ЄС, таких як французьке «Національне об'єднання», італійська «Ліга», німецька «Альтернатива для Німеччини», угорський «Фідес», грецька «CIPISA», іспанська «Подемос» та інші. На основі отриманих даних виявлено ключові ідеологічні відмінності між правим і лівим популізмом за низкою критеріїв, включаючи трактування поняття «народу», бачення основних суспільних розколів, ставлення до ЄС та культурні орієнтації.

Для дослідження електоральних успіхів популістських партій проаналізовано результати виборів до Європейського парламенту 2024 року та національних виборів у країнах ЄС за період 2015-2024 років. Використано офіційні дані виборчих комісій та статистичні матеріали Евростату. Зокрема, вивчено динаміку електоральної підтримки популістських партій у Франції, Італії, Німеччині, Угорщині, Греції та Іспанії. Для виявлення факторів, що сприяють зростанню популярності популістських партій, проаналізовано соціологічні дані, зокрема результати опитувань Євробарометра (Standard Eurobarometer... 2024).

Вплив популістських урядів на функціонування демократичних інститутів досліджено на прикладі Угорщини, Польщі, Греції та Іспанії. Для цього проаналізовано законодавчі акти, прийняті урядами цих країн, зокрема конституційні зміни, судові реформи та медіа-законодавство. Вивчено рішення та рекомендації інституцій ЄС, включаючи резолюції Європейського парламенту, висновки Венеціанської комісії та рішення Суду ЄС щодо ситуації з верховенством права у цих країнах. Особливу увагу приділено аналізу процедур за статтею 7 Treaty on European Union (2020), ініційованих проти Угорщини та Польщі.

Для вивчення правових аспектів впливу популізму на демократичні процеси в ЄС проаналізовано ключові нормативно-правові документи Європейського Союзу, зокрема Treaty on European Union (2020), Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012) та

відповідні регламенти. Особливу увагу приділено механізму обумовленості виплат з бюджету ЄС дотриманням верховенства права, запровадженому у 2020 році (Rule of law..., 2020).

Важливим елементом дослідження стало вивчення статистичних даних щодо міграційних процесів, економічної нерівності та рівня довіри до демократичних інститутів у країнах ЄС. Використано офіційні дані Євростату, зокрема звіт про міграцію та притулок у Європі (Migration and asylum..., 2023), а також дослідження про нерівність доходів у Єврозоні (Income inequality in..., 2023).

Для забезпечення комплексного підходу до вивчення впливу популізму на демократичні процеси в ЄС порівняно діяльність правопопулістських та лівопопулістських урядів. Зокрема, зіставлено політику урядів Угорщини та Польщі з одного боку, та Греції й Іспанії з іншого. Це дозволило виявити спільні та відмінні риси у підходах правих і лівих популістів до управління державою та їхньому впливі на демократичні інститути.

Результати

Сутність та характерні риси сучасного європейського популізму. Сучасний європейський популізм, який набув особливого поширення в останнє десятиліття XXI століття, є складним і багатограним феноменом. Його ідеологічні витоки сягають ще XIX століття, коли в Росії та США зароджувалися рухи, що апелювали до «простого народу» на противагу «еліті» (Mudde & Kaltwasser, 2017). Однак новітній популістський бум в Європі тісно пов'язаний із фінансово-економічною кризою 2008-2009 років, кризою біженців 2015 року та іншими викликами, які похитнули довіру громадян до усталених партій і демократичних інститутів.

Попри національну специфіку, сучасні європейські популістські партії та рухи мають низку спільних рис. Насамперед, усі вони позиціонують себе єдиними справжніми виразниками інтересів та волі «народу», під яким розуміють етнічно й культурно гомогенну спільноту «простих людей». Відповідно, популісти гостро протиставляють «народ» привілейованій «еліті» – політичному істеблішменту, великому капіталу, бюрократії, мейнстримним медіа тощо. На думку популістів, нинішні еліти є корумпованими, відірваними від народу, діють усупереч його інтересам, тому мають бути усунуті від влади (Webber, 2023).

Другою відмітною рисою популістів є критика ліберальної представницької демократії. Популісти закидають усталеним партіям недемократичність, ігнорування волі більшості, відсутність реальної політичної конкуренції. Натомість вони обстоюють «справжню» пряму демократію у формі референдумів, плебісцитів, опитувань тощо. Водночас обіцянки «повернути владу народові» в популістській практиці часто поєднуються з авторитарними тенденціями – нападами на незалежні інституції, обмеженнями свободи медій та прав меншин (Pappas, 2019).

Третьою особливістю популістів є схильність до радикалізму, демагогії та спрощення складних проблем. Свої програми вони зводять до набору простих гасел та емоційних закликів, відкидаючи раціональні

аргументи опонентів як «зраду інтересів народу». Популісти експлуатують реальні страхи та упередження громадян, часто вдаючись до ксенофобії, євроскептицизму, антиглобалізму, теорій змов. Їхня критика лунає емоційно привабливо, однак насправді є деструктивною та нездатною запропонувати реальні рішення (Bergmann, 2018).

Попри спільність основних рис, сучасні європейські популістські партії поділяються на два протилежні ідеологічні табори – правий та лівий популізм. Правий популізм, представлений французьким «Національним об'єднанням», італійською «Лігою», німецькою «Альтернативою для Німеччини», угорським «Фідесом» та іншими партіями, має низку характерних ідейних засад.

Насамперед, в основі правого популізму лежить радикальний націоналізм з расистським ухилом. Праві популісти абсолютизують етнічні, культурні, релігійні відмінності між народами, вимагають захисту «корінних націй» від інокультурних впливів. Носіями загрози для національних держав оголошуються іммігранти, біженці, мусульмани, національні меншини. Праві популісти виступають за жорстку антиіммігрантську політику, закриття кордонів, примусову асиміляцію або й депортацію «чужинців». Подеколи їхня ксенофобська риторика межує з расизмом та ісламофобією (Isaloo, 2023).

З націоналізмом тісно пов'язаний євроскептицизм правих популістів. Попри відмінності в його радикальності, усі вони вбачають в ЄС та інших наднаціональних структурах загрозу для національного суверенітету. На думку правих популістів, європейська інтеграція призвела до розмивання національних кордонів, ідентичностей, цінностей та втрати контролю над політикою з боку національних урядів. «Брюссельська бюрократія» звинувачується у нав'язуванні країнам-членам мультикультуралізму, «ліваченолонації». Тому праві популісти агітують за обмеження повноважень ЄС та повернення їх національним державам, а подеколи й за вихід із Євросоюзу (Pirro & Van Kessel, 2017).

Характерною рисою правого популізму є ностальгія за традиційними цінностями. Праві популісти ідеалізують минуле своїх країн, романтизують національні традиції, патріархальну сім'ю, християнську релігію. Вони вбачають у космополітизмі, фемінізмі, секуляризмі, толерантності до ЛГБТ підлив моральних підвалин суспільства. Тому праві популісти виступають за відновлення традиційної ієрархії та авторитету в сім'ї, освіті, культурі, обмеження прав меншин, посилення ролі церкви в політиці та житті громади (Pappas, 2019).

У соціально-економічних питаннях для правих популістів характерне поєднання протекціонізму із вибірковою підтримкою соціальних програм. З одного боку, вони критикують глобалізацію та неолібералізм за нехтування інтересами «простих трудящих», вимагають державного захисту національного виробника, робочих місць, соціальних гарантій. З іншого боку, доступ до соціальних благ праві популісти обмежують «своїми» – корінними жителями, відмовляючи в них іммігрантам як «нахлібникам». У підсумку виходить специфічний ідеологічний мікс правого популізму –

економічний націоналізм у поєднанні з шовінізмом добробуту (Otjes *et al.*, 2018).

На відміну від правого, лівий популізм, представлений грецькою «СІРІЗОЮ», іспанським «Подемос», французькою «Нескороною Францією» та іншими партіями, має принципово відмінні ідеологічні засади. Головною риторикою лівих популістів є антиолігархізм з егалітарним ухилом. Ліві популісти протиставляють «народ» не стільки етнокультурним «чужинцям», скільки великому капіталу та політичним елітам, які змовилися проти трудящих мас. Тому лівий популізм робить наголос на класовому, а не національному чиннику, обстоює інтереси «простої людини» незалежно від її етнічної чи релігійної належності. Боротьба з соціально-економічною нерівністю, перерозподіл багатства від «олігархів» до «народу», розширення соціальних прав – ось ключові гасла лівих популістів (Scanlan, 2022). Відповідно, вони виступають за підвищення мінімальної зарплати, прогресивне оподаткування, захист прав робітників, безкоштовну освіту та охорону здоров'я, націоналізацію стратегічних галузей, посилення економічної ролі держави.

На відміну від правих популістів, ліві здебільшого не є націоналістами та євроскептиками. Попри деякі антиглобалістські та антиамериканські акценти, в цілому вони не заперечують європейську інтеграцію та міжнародну солідарність трудящих. Проте на відміну

від євроентузіастів, ліві популісти виступають за реформування ЄС на засадах більшої соціальної справедливості та демократичності. Замість нинішньої «Європи банкірів та корпорацій» вони прагнуть створити «Європу народів» з розвинутою системою соціального захисту (Miglietta & Loera, 2021).

Принциповою відмінністю лівого популізму від правого є прихильність до прогресивних цінностей та культурного лібералізму. Ліві популісти переважно толерантно ставляться до фемінізму, ЛГБТ-спільноти, мультикультуралізму. Для них характерна інклюзивність, захист прав меншин, мігрантів та біженців. Подеколи це призводить до конфліктів між «старими» та «новими» лівими цінностями, традиційним робітничим класом та емансипованою молоддю в електораті лівих популістів (Scanlan, 2022).

Попри спільність базових структурних ознак, таких як протиставлення «народу» елітам, критика ліберальної демократії та схильність до спрощення складних проблем, між сучасними європейськими правопопулістськими та лівопопулістськими партіями існують принципові відмінності в ідеологічних засадах та політичних пріоритетах. Ці відмінності систематизовано в Таблиці 1, яка унаочнює ключові ідейно-ціннісні розбіжності між двома типами популістських партій за низкою критеріїв – від визначення поняття «народ» до ставлення до євроінтеграції та прав меншин.

Таблиця 1. Ідеологічні відмінності між правим і лівим популізмом у сучасній Європі

Критерій	Правий популізм	Лівий популізм
Політична ніша	Радикальні праві	Радикальні ліві
Значення категорії «народу»	Етнокультурна спільнота	Соціально-економічні низи
Головна вісь конфлікту	Етнонаціональна ідентичність	Майнова нерівність
Пріоритетні цінності	Традиціоналізм, обмеження імміграції	Егалітаризм, соціальні права
Позиція щодо ЄС	Жорсткий євроскептицизм	Поміркований євроскептицизм
Культурні орієнтації	Консерватизм, ксенофобія	Прогресивізм, інклюзивність

Джерело: складено автором за T.S. Pappas (2019), M.A. Scanlan (2022), J. Webber (2023)

Як видно з таблиці, ідеологічний спектр популістських партій сучасної Європи є доволі строкатим. Правий і лівий фланги популізму по-різному інтерпретують саме поняття «народу», по-різному бачать основні суспільні розколи та виклики, по-різному розставляють ціннісні акценти. Амплітуда цих відмінностей коливається від радикального етнонаціоналізму й традиціоналізму правих популістів до егалітаризму та прогресивізму лівих. Водночас ці ідеологічні варіації не скасовують ключової сутнісної риси популізму – концептуального розмежування «народу» та «еліти» з претензією на монопольне представництво інтересів першого. Тож попри полярність ідейних векторів, європейський популізм являє собою цілісний феномен, що кидає виклик усталеному політичному порядку.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що феномен популізму в сучасній Європі є амбівалентним і поліваріантним. Попри спільність структурних рис (протиставлення «народу» й «еліти», критика ліберальної демократії, схильність до спрощень), правий і лівий популізм суттєво різняться в ідеологічному наповненні – від ставлення до нації та традицій до бачення рушійних соціальних конфліктів. Це робить популізм

«хамелеоном», здатним набувати протилежного забарвлення залежно від контексту. Водночас усі різновиди популізму становлять виклик усталеним політичним системам і змушують переосмислювати майбутнє демократії в Європі.

Електоральні успіхи популістських партій в країнах ЄС. Результати виборів до Європейського парламенту в червні 2024 року демонструють значне зростання підтримки правопопулістських партій у багатьох країнах ЄС. Зокрема, у Франції «Національне об'єднання» на чолі з Жорданом Барделлою здобуло історичну перемогу на виборах до Європарламенту в червні 2024 року, отримавши 31,5% голосів та ставши першою французькою партією з 1984 року, яка подолати 30% бар'єр на європейських виборах. Це суттєво перевершило результат партії «Відродження» президента Е. Макрона, яка отримала лише 15,2% підтримки, що більш ніж удвічі менше за «Національне об'єднання». Порівняно з попередніми виборами 2019 року, праві популісти збільшили свою підтримку на 8 відсоткових пунктів, тоді як партія Е. Макрона втратила майже 7 пунктів. Лідер «Національного об'єднання» Жордан Барделла прокоментував перемогу наступним чином:

«Це чітке послання, адресоване Еммануелю Макрону та європейським лідерам, яке демонструє рішучість нашої країни змінити напрямок Європейського Союзу» (France: Marine Le Pen's..., 2024).

У відповідь на цей результат президент Е. Макрон оголосив про розпуск Національних зборів, заявивши: «Я не можу вдавати, що нічого не сталося». Він також застеріг, що «зростання націоналістів і демагогів є загрозою не лише для нашої нації, але й для нашої Європи та місця Франції в Європі та світі» (France: Marine Le Pen's..., 2024).

В Італії партія «Брати Італії» на чолі з прем'єр-міністром Джорджією Мелоні здобула переконливу перемогу на виборах, отримавши 28% голосів. Це значно покращило її результат порівняно з попередніми виборами та зміцнило позиції Дж. Мелоні як ключового гравця не лише в італійській, але й в загальноєвропейській політиці. «Брати Італії» суттєво випередили своїх коаліційних партнерів – «Лігу» Маттео Сальвіні, яка отримала лише 8% (різке падіння з 34,3% у 2019 році), та «Вперед, Італія» (Italy: PM Meloni established..., 2024). Франческо Сімондіні, аналітик виборчих опитувань, прокоментував результати: «Це підтверджує тенденцію, що італійський правий центр дуже чутливий до внутрішніх змін лідерства в коаліції». Андреа Ренда, директор з досліджень Центру європейських політичних досліджень, зазначив: «Інші партії усвідомляють, що вони втрачають консенсус, чим довше залишаються при владі з «Братами Італії» (Italy: PM Meloni established..., 2024). Ці результати зміцнили позиції Дж. Мелоні як потенційного «kingmaker» в Європейському парламенті, за підтримку якої змагаються як центристська Урсула фон дер Ляен, так і ультраправа Марін Ле Пен.

У Німеччині «Альтернатива для Німеччини» (АдН) підтвердила свій статус другої політичної сили після блоку ХДС/ХСС на виборах до Європарламенту в червні 2024 року. АдН отримала 16% голосів, що на 5 відсоткових пунктів більше, ніж на попередніх виборах 2019 року. Це значне зростання підтримки відбулося попри низку скандалів, пов'язаних з партією в останні місяці. Консервативний блок ХДС/ХСС залишився на першому місці з 30,2% голосів. Один з національних лідерів АдН, Тіно Хрупалла, назвав цей результат «історичним» (German conservatives first..., 2024). Варто зазначити, що успіх АдН відбувся на тлі найгіршого в історії результату Соціал-демократичної партії канцлера Олафа Шольца, яка посіла лише третє місце з 13,9% голосів. Це може призвести до подальшої нестабільності в правлячій коаліції Німеччини.

Успіхи продемонстрували й інші праві популісти: Австрійська партія свободи, польська «Конфедерація», угорський «Фідес» Віктора Орбана. В цілому праві та ультраправі фракції в новому складі Європарламенту («Європейські консерватори і реформісти» та «Ідентичність і демократія») отримали додатково 13 місць, що свідчить про зміщення політичного балансу вправо (Brause & Kinski, 2024).

Ці результати підтверджують тенденцію до зростання популярності правих популістів, яка спостерігається в ЄС протягом останнього десятиліття. За даними Європейської ради з міжнародних відносин, з 2014 по 2024 рік сукупна підтримка правопопулістських партій на національних виборах у країнах ЄС зростає з 10% до 22% (Brause & Kinski, 2024). На відміну від правих, ліві популісти продемонстрували більш неоднозначну динаміку на виборах до Європарламенту 2024 року. Загалом ліві сили зазнали значних втрат, що відобразилося у зменшенні представництва групи «Ліві» (GUE/NGL) у Європарламенті (European elections..., 2024).

У Південній Європі, де лівопопулістські сили традиційно мали сильні позиції, спостерігалось зниження підтримки. Іспанська «Подemos» та споріднені регіональні партії втратили голоси порівняно з попередніми виборами. У Центральній та Північній Європі ліві популісти також не змогли суттєво наростити електоральну базу. Німецька партія «Ліві» зазнала значних втрат, що частково пояснюється розколом у партії та створенням нового політичного руху Сари Вагенкнехт (BSW). У Франції ліва коаліція NUPES, до якої входить «Нескорена Франція» Жана-Люка Меланшона, також не змогла повторити свій попередній успіх (European elections..., 2024).

Загальноєвропейська тенденція зсуву вправо негативно вплинула на підтримку лівих сил. Це створює серйозні виклики для просування амбітної екологічної політики та соціальних реформ на рівні ЄС. Водночас ліві партії зберігають потенціал впливу, особливо у питаннях, де центристська коаліція може потребувати додаткових голосів для формування більшості. За оцінками експертів, сукупна підтримка лівих популістів у ЄС коливається в межах 10-12%, не демонструючи тенденції до зростання (European elections..., 2024).

Успіхи популістських, особливо правих, партій зумовлені комплексом взаємопов'язаних факторів, які включають міграційну кризу, економічну нерівність, кризу довіри до традиційних інститутів, культурну реакцію на глобалізацію та геополітичну нестабільність. Детальний аналіз цих факторів, їх опис та відповідні статистичні дані представлені в Таблиці 2.

Таблиця 2. Ключові фактори зростання популярності правих популістських партій в ЄС (2015-2024)

Фактор	Опис	Статистика/Дані
Міграційна криза	Масовий наплив біженців з Близького Сходу та Африки	Понад 5 млн біженців та нелегальних мігрантів (2015-2023)
Економічна нерівність	Стагнація доходів середнього класу	Реальні доходи більшості ЄС населення не зростали з 2008 року
Криза довіри	Низька довіра до традиційних партій та інститутів ЄС	Майже шість з десяти громадян ЄС задоволені тим, як працює демократія в їхній країні (58%) та в ЄС (57%).

Таблиця 2. Продовження

Фактор	Опис	Статистика/Дані
Культурна реакція	Сприйняття імміграції як загрози національній культурі	58% європейців вважають, що імміграція підриває нац. культуру
Геополітична нестабільність	Війна в Україні, конфлікти на Близькому Сході	Зростання запиту на «сильну руку» та жорстку зовнішню політику

Джерела: Migration and asylum in Europe – 2023 edition (2023), Income Inequality in the Over-Indebted Eurozone Countries and the Role of the Excessive Deficit Procedure (2023), Standard Eurobarometer 101 – Spring 2024 (2024)

Підсумовуючи результати виборів до Європарламенту 2024 року, можна констатувати значне посилення позицій правих популістських партій у багатьох країнах ЄС. Як видно з Таблиці 2, це зростання підтримки зумовлене комплексом взаємопов'язаних факторів, серед яких міграційна криза, економічна нерівність, падіння довіри до традиційних інститутів та геополітична нестабільність. Водночас ліві популістські сили здебільшого втратили позиції або залишилися на попередньому рівні підтримки. Ця тенденція створює нові виклики для європейської політики, зокрема щодо збереження ліберально-демократичних цінностей та продовження курсу на поглиблення європейської інтеграції.

Вплив популістських урядів на функціонування демократичних інститутів в ЄС. В Угорщині, де партія «Фідес» на чолі з Віктором Орбаном перебуває при владі з 2010 року, спостерігається послідовне обмеження демократичних свобод. Цей процес розпочався з ухвалення нової Конституції, яка суттєво розширила повноваження уряду за рахунок парламенту та Конституційного суду. Наступним кроком стала судова реформа, кульмінацією якої став закон 2018 року про створення системи адміністративних судів, підпорядкованих безпосередньо міністру юстиції. Це фактично поставило судову гілку влади під контроль виконавчої (Halmai, 2024).

Паралельно уряд Орбана взявся за обмеження свободи ЗМІ. Ще у 2010 році було ухвалено закон про медіарегулювання, який дозволив встановити жорсткий контроль над суспільним мовником. Згодом, у 2017 році, було прийнято так званий «закон про Сороса», який суттєво обмежив діяльність неурядових організацій та академічні свободи. Ці послідовні кроки створили в Угорщині систему, яку критики називають «неліберальною демократією», де формальні демократичні інститути існують, але їхня незалежність та ефективність суттєво обмежені. Ці дії викликали критику з боку ЄС та міжнародних організацій. У 2018 році Європарламент ініціював процедуру за статтею 7 Договору про ЄС (Treaty on European Union..., 2020) щодо Угорщини за «очевидний ризик серйозного порушення цінностей ЄС» (Halmai, 2024).

У Польщі з приходом до влади партії «Право і справедливість» у 2015 році розпочався процес реформ, який викликав серйозне занепокоєння в Європейському Союзі. Першим кроком стало ухвалення закону, який передав уряду повноваження з призначення керівництва суспільних ЗМІ, що фактично встановило контроль над медіа-простором. Наступного року уряд зосередився на судовій системі, обмеживши повноваження Конституційного трибуналу та змінивши

процедуру обрання його суддів. Ця тенденція продовжилась у 2017 році, коли було ухвалено закон, що дозволив міністру юстиції призначати та звільняти голів судів, що поставило під сумнів незалежність судової влади в цілому (Chiopris & Nalepa, 2024).

Ці послідовні дії польського уряду викликали гостру реакцію з боку Європейської комісії. Занепокоєння систематичним підривом принципу верховенства права в Польщі призвело до безпрецедентного кроку – у грудні 2017 року Єврокомісія ініціювала процедуру за статтею 7 Договору про ЄС (Treaty on European Union..., 2020). Це рішення стало чітким сигналом про серйозність ситуації та готовність ЄС захищати фундаментальні цінності демократії та верховенства права навіть у відносинах з власними державами-членами (Chiopris & Nalepa, 2024).

Досвід лівих популістів при владі в Південній Європі демонструє відмінний від правих підхід до управління. У Греції коаліція на чолі з СИРІЗА, яка прийшла до влади у 2015 році, зосередилася на соціально-економічних реформах, уникаючи радикальних змін політичної системи. Уряд Алексіса Ципраса поступово впроваджував заходи, спрямовані на покращення становища робітників та вразливих груп населення. У 2015 році було легалізовано одностатеві партнерства, розширюючи права ЛГБТ-спільноти. Наступні роки ознаменувалися відновленням колективних трудових договорів та підвищенням мінімальної заробітної плати на 11% у 2019 році. Проте СИРІЗА зіткнулася з жорсткими вимогами міжнародних кредиторів, що змусило уряд піти на компроміси в економічній політиці, викликавши розчарування частини виборців (Kioukiolis & Katsambekis, 2019).

Подібну тенденцію можна спостерігати в Іспанії, де лівопопулістська «Подемос» увійшла до коаліційного уряду соціалістів у 2020 році. За три роки перебування при владі партія досягла певних успіхів у соціальній сфері: було суттєво підвищено мінімальну зарплату, ухвалено прогресивний закон про евтаназію та посилено захист прав орендарів житла. Однак ідеологічні розбіжності всередині коаліції та труднощі в реалізації амбітної програми реформ призвели до нестабільності уряду. Зрештою, після поразки на виборах 2023 року коаліція була змушена піти у відставку, що підкреслює складність утримання влади для лівих популістів у сучасних політичних реаліях Європи (Kioukiolis & Katsambekis, 2019).

Діяльність правопопулістських урядів, особливо в Угорщині та Польщі, створила серйозні виклики для демократичних інститутів Європейського Союзу. З часу приходу до влади партій «Фідес» та «Право і справедливість» у цих країнах спостерігається систематичний

підриєв принципу верховенства права, закріплено-го в статті 2 Договору про ЄС (Treaty on European Union..., 2024). Обмеження незалежності судів та про-куратури поставило під сумнів здатність цих держав забезпечувати ефективне застосування права ЄС.

Паралельно з цим відбувалося порушення свобо-ди ЗМІ та академічних свобод, що суперечить стат-ті 11 Хартії основних прав ЄС (Charter of Fundamental Rights..., 2020). Уряди обох країн встановили контроль над суспільними медіа та обмежили автономію уні-верситетів. Крім того, спостерігалось систематичне обмеження прав опозиції та громадянського суспіль-ства, що підриєває принципи плюралістичної демо-кратії. Особливе занепокоєння викликало ігнорування рішень Суду ЄС та рекомендацій Венеціанської комісії, що підважило авторитет цих інституцій. Ці дії створи-ли небезпечний прецедент для інших країн і постави-ли під загрозу фундаментальні цінності ЄС.

У відповідь на ці виклики інститути ЄС були зму-шені вжити безпрецедентних заходів. У 2017 році було запущено процедуру за статтею 7 Договору про ЄС (Treaty on European Union..., 2020) щодо Польщі, а наступного року – щодо Угорщини. Єврокомісія також ініціювала численні провадження проти цих країн у Суді ЄС за порушення права ЄС (Pech *et al.*, 2021). Куль-мінацією цих зусиль стало запровадження у 2020 році механізму обумовленості виплат з бюджету ЄС дотри-манням верховенства права. Цей інструмент дозволив пов'язати фінансування з ЄС з дотриманням демо-кратичних стандартів, створивши потужний важіль впливу на країни-порушники (Rule of law..., 2020). Од-нак ефективність цих заходів залишається предметом дискусій, оскільки популістські уряди продовжують свою політику, балансуєючи на межі відкритого кон-флікту з Брюсселем.

Діяльність правопопулістських урядів становить пряму загрозу верховенству права як фундамента-льному принципу ЄС. Згідно з визначенням Венеціан-ської комісії, верховенство права передбачає, зокрема, законність, юридичну визначеність, заборону свавіль-ля, доступ до правосуддя, дотримання прав людини, недискримінацію та рівність перед законом (Venice Commission, 2011). Ця ситуація створює серйозні ри-зики для єдності правового простору ЄС. Вибіркове застосування права ЄС, ігнорування рішень Суду ЄС підриєвають принцип примату права ЄС над націо-нальним правом, закріплений у справі *Costa v ENEL* (Judgment of the Court..., 1964). Це може призвести до фрагментації правового порядку ЄС та ослаблення його інтеграційного потенціалу.

Водночас діяльність лівопопулістських урядів, як-от у Греції чи Іспанії, не призвела до аналогічних системних порушень верховенства права. Їхні рефор-ми здебільшого обмежувалися соціально-економічною сферою і не зачіпали фундаментальних засад демокра-тії. Це може пояснюватися як ідеологічними відмінно-стями (ліві популісти менш схильні до авторитаризму), так і слабшими позиціями цих партій у владі (зазвичай вони були молодшими партнерами в коаліціях).

Підсумовуючи, можна констатувати, що діяльність популістських, особливо правих, урядів становить сер-йозний виклик для демократії та верховенства права

в ЄС. Вона підриєває засадничі цінності Союзу, закрі-плені в статті 2 Договору про ЄС (Treaty on European Union..., 2024), та ставить під сумнів ефективність на-явних механізмів захисту цих цінностей.

Обговорення

Проведений аналіз феномену популізму в сучасній Європі виявив його амбівалентну природу та полі-варіантність проявів. Зокрема, дослідження проде-монструвало суттєві відмінності між правим і лівим популізмом у трактуванні поняття «народу», бачен-ні основних суспільних розколів та підходах до еко-номічної політики. Водночас було виявлено спільні структурні риси популістських рухів, такі як проти-ставлення «народу» елітам та критика ліберальної де-мократії. Аналіз електоральних успіхів популістських партій засвідчив зростання підтримки правих попу-лістів у багатьох країнах ЄС, тоді як ліві популістські сили демонструють більш неоднозначну динаміку. Дослідження впливу популістських урядів на функці-онування демократичних інститутів виявило серйозні виклики для верховенства права в країнах Централь-но-Східної Європи, але менш радикальні наслідки в Південній Європі. Ці результати підкреслюють склад-ність та контекстуальність впливу популізму на євро-пейські демократії, вказуючи на необхідність дифе-ренційованого підходу до аналізу цього феномену в різних національних та регіональних контекстах.

Аналіз ідеологічних засад правового та лівого популізму в Європі, представлений у даному до-слідженні, значною мірою корелює з висновками J.E. Fossum (2024). Дослідник також відзначає прин-ципові відмінності між правим та лівим популізмом у трактуванні поняття «народу» та баченні основних суспільних розколів. Проте автор акцентує увагу на феномені «сегментації» європейського політично-го простору під впливом популізму, що є цінним доповненням до представленого аналізу. На думку J.E. Fossum (2024), популістські рухи сприяють фра-гментації політичного ландшафту ЄС, створюючи нові лінії поділу як між країнами-членами, так і всередині національних політичних систем. Це спостереження узгоджується з виявленою в даному дослідженні тен-денцією до поляризації політичного спектру в бага-тьох країнах ЄС.

Результати аналізу електоральних успіхів правопо-пулістських партій, представлені в даному досліджен-ні, знаходять підтвердження у роботі M.W. Svoblik *et al.* (2023). Дослідники також відзначають тенденцію до зростання підтримки правих популістів у багатьох кра-їнах ЄС. Однак дослідники йдуть далі в своїх виснов-ках, стверджуючи, що «в Європі демократія руйнується справа». Це твердження видається дещо категоричним у світлі представлених у даному дослідженні даних про неоднозначний вплив правопопулістських урядів на демократичні інститути. Зокрема, досвід Угорщи-ни та Польщі дійсно демонструє серйозні виклики для верховенства права, але ситуація в інших країнах ЄС не є настільки однозначною.

Аналіз впливу популістських урядів на функціону-вання демократичних інститутів в ЄС, представлений у даному дослідженні, знаходить цікаве доповнення у

роботі B. Crum & A. Oleart (2023). Дослідники пропонують концепцію «демократичної стійкості» для оцінки здатності політичних систем протистояти викликам популізму. Цей підхід дозволяє більш нюансовано оцінити наслідки приходу популістів до влади, враховуючи не лише негативні ефекти, але й потенціал для оновлення демократичних інститутів. Така перспектива є цінним доповненням до представленого в даному дослідженні аналізу, який зосереджується переважно на негативних аспектах впливу популістських урядів.

Порівняння правого та лівого популізму, представлене в даному дослідженні, знаходить цікаві паралелі у роботі A. Kioupkiolis & G. Katsambekis (2019). Дослідники також відзначають принципи відмінності між правим та лівим популізмом у культурних орієнтаціях та економічній політиці. Однак їхній аналіз досвіду CIPISA та Подемос демонструє, що ліві популісти стикаються зі значними труднощами у реалізації своїх програм, перебуваючи при владі. Це спостереження узгоджується з представленими в даному дослідженні даними про обмежені успіхи лівопопулістських урядів у Греції та Іспанії.

Аналіз факторів зростання популярності правих популістських партій в ЄС, представлений у даному дослідженні, знаходить підтвердження у роботі D. Schraff & J. Pontusson (2023). Дослідники також відзначають роль економічної нерівності та культурної реакції на глобалізацію у зростанні підтримки правих популістів. Однак автори роблять акцент на просторовому вимірі цих процесів, аналізуючи «економічні географії правого популізму». Цей підхід дозволяє виявити регіональні особливості популістської мобілізації, що є цінним доповненням до представленого в даному дослідженні загальноєвропейського аналізу.

Представлений у даному дослідженні аналіз впливу популістських урядів на верховенство права в ЄС знаходить цікаве доповнення у роботі B. Fernández-García & Á. Valencia-Sáiz (2023). Дослідники зосереджують увагу на специфіці популізму в Південній Європі, відзначаючи, що в цьому регіоні популістські рухи менше схильні до систематичного підриву демократичних інститутів. Це спостереження узгоджується з представленими в даному дослідженні даними про відмінності між діяльністю правопопулістських урядів у Центрально-Східній Європі та лівопопулістських урядів у Південній Європі.

Аналіз ідеологічних відмінностей між правим і лівим популізмом, представлений у даному дослідженні, знаходить цікаве доповнення у роботі F.M. Scanni (2023). Дослідник пропонує порівняльний аналіз популізму та технократії як двох протилежних, але схожих за деякими параметрами підходів до управління. Це дозволяє глибше осмислити природу популізму та його місце в сучасних демократичних системах. Зокрема, F.M. Scanni (2023) відзначає, що як популісти, так і технократи схильні до спрощення складних проблем та критики усталених демократичних процедур, хоча й з різних позицій. Це спостереження є цінним доповненням до представленого в даному дослідженні аналізу структурних рис популізму. Представлений у даному дослідженні аналіз впливу популістських партій на функціонування демократичних

інститутів в ЄС знаходить доповнення у роботі B. Crum *et al.* (2023). Дослідники пропонують концептуальну рамку для аналізу впливу популістських партій на демократичний плюралізм у Європі. Вони виділяють три ключові виміри цього впливу: інституційний, дискурсивний та поведінковий. Цей підхід дозволяє більш системно оцінити наслідки діяльності популістських партій, враховуючи не лише формальні інституційні зміни, але й трансформації політичного дискурсу та поведінки акторів. Така перспектива є цінним доповненням до представленого в даному дослідженні аналізу, який зосереджується переважно на інституційному вимірі впливу популістських урядів.

Порівняння результатів даного дослідження з роботами інших авторів дозволяє виявити як сильні, так і слабкі сторони представленого аналізу. До сильних сторін можна віднести комплексний підхід, який поєднує аналіз ідеологічних засад популізму з дослідженням його електоральних успіхів та впливу на демократичні інститути. Це дозволяє сформулювати цілісне уявлення про феномен популізму в сучасній Європі. Також варто відзначити увагу до відмінностей між правим та лівим популізмом, що дозволяє уникнути надмірних узагальнень та врахувати неоднорідність популістських рухів.

Водночас дане дослідження має певні обмеження. Зокрема, аналіз зосереджується переважно на загальноєвропейських тенденціях, приділяючи менше уваги національним та регіональним особливостям популізму. Це контрастує з підходом D. Schraff & J. Pontusson (2023), які акцентують увагу на просторовому вимірі популістської мобілізації. Також варто відзначити, що аналіз впливу популістських урядів на демократичні інститути зосереджується переважно на негативних аспектах, приділяючи менше уваги потенціалу для оновлення демократичних систем, який відзначають B. Crum & A. Oleart (2023).

Підсумовуючи, можна констатувати, що представлене дослідження надає цінний внесок у розуміння феномену популізму в сучасній Європі, пропонуючи комплексний аналіз його ідеологічних засад, електоральних успіхів та впливу на демократичні інститути. Водночас порівняння з роботами інших авторів вказує на необхідність подальших досліджень, які б враховували просторовий вимір популістської мобілізації, потенціал для оновлення демократичних систем та специфіку популізму в різних регіонах Європи. Такий розширений аналіз дозволить сформулювати більш нюансоване розуміння складної та багатогранної природи сучасного європейського популізму.

Висновки

Проведене дослідження феномену правого та лівого популізму в ЄС та його впливу на демократичні процеси дозволяє зробити наступні висновки:

Аналіз сутності та характерних рис сучасного європейського популізму виявив його амбівалентну природу та поліваріантність проявів. Встановлено, що попри спільні структурні риси (протиставлення «народу» елітам, критика ліберальної демократії, схильність до спрощень), правий і лівий популізм мають суттєві ідеологічні відмінності. Правий популізм

характеризується радикальним націоналізмом, ксенофобією, євроскептицизмом та консерватизмом у культурних питаннях. Натомість лівий популізм зосереджується на соціально-економічній нерівності, виступає за розширення прав трудящих та дотримується прогресивних цінностей у культурній сфері. Ці відмінності визначають різні підходи правих і лівих популістів до вирішення суспільних проблем та їхню поведінку при владі.

Дослідження електоральних успіхів популістських партій в країнах ЄС виявило тенденцію до зростання підтримки правих популістів у багатьох державах-членах. Аналіз результатів виборів до Європейського парламенту 2024 року продемонстрував значні успіхи правопопулістських сил у Франції, Італії, Німеччині та інших країнах. Водночас ліві популістські партії здебільшого втратили позиції або залишилися на попередньому рівні підтримки. Виявлено комплекс взаємопов'язаних факторів, що сприяють зростанню популярності правих популістів, серед яких міграційна криза, економічна нерівність, падіння довіри до традиційних інститутів та геополітична нестабільність. Ці фактори створюють сприятливе підґрунтя для популістської мобілізації, особливо на правому фланзі політичного спектру.

Аналіз діяльності популістських урядів виявив їх неоднозначний вплив на стан демократичних інститутів і верховенства права в ЄС. Встановлено, що правопопулістські уряди в країнах Центрально-Східної Європи, зокрема в Угорщині та Польщі, систематично підривають принципи верховенства права через обмеження незалежності судової влади, свободи ЗМІ та прав опозиції. Це створює серйозні виклики для єдності правового простору ЄС та ефективності його демократичних механізмів. Натомість лівопопулістські уряди в Південній Європі (Греція, Іспанія) зосереджувались переважно на соціально-економічних реформах, не вдаючись до систематичного підриву демократичних інститутів. Виявлено, що діяльність популістських, особливо правих, урядів становить серйозний виклик для демократії та верховенства права в ЄС, підриваючи засадничі цінності Союзу та ставлячи під сумнів ефективність наявних механізмів їх захисту.

Підсумовуючи, можна констатувати, що мета дослідження щодо комплексного аналізу феномену правого та лівого популізму в ЄС та його впливу на стан демократії і верховенства права була досягнута. Виявлено складну і неоднозначну природу популізму в сучасній Європі, його здатність набувати різних ідеологічних форм та по-різному впливати на демократичні процеси залежно від національного контексту та ідеологічного спрямування.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх використання для розробки більш ефективних стратегій протидії негативним наслідкам популізму для європейської демократії. Зокрема, виявлені відмінності між правим і лівим популізмом вказують на необхідність диференційованого підходу до взаємодії з різними популістськими силами. Розуміння факторів, що сприяють зростанню популярності популістів, може допомогти у формуванні політики, спрямованої на усунення глибинних причин цього явища.

Обмеження даного дослідження полягають у його переважній зосередженості на загальноєвропейських тенденціях, що не дозволило повною мірою врахувати національні та регіональні особливості популізму. Крім того, аналіз впливу популістських урядів на демократичні інститути зосереджувався переважно на негативних аспектах, приділяючи менше уваги потенціалу для оновлення демократичних систем.

Перспективи подальших досліджень включають аналіз просторового виміру популістської мобілізації, вивчення потенціалу популізму для оновлення демократичних інститутів, дослідження його взаємодії з іншими політичними феноменами та оцінку ефективності стратегій протидії негативним наслідкам, що сприятиме формуванню більш нюансованого розуміння природи сучасного європейського популізму та його впливу на демократичні процеси в ЄС.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC 329
DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.67

Saimir Fekolli*

Doctor of Sciences, Lecturer

Aleksander Moisiu University Durrës

2001, 1 Currilave Durrës Str., Durrës, Albania

<https://orcid.org/0009-0002-3655-5449>

Ervis Cela

Lecturer

University of Tirana

1010, 4 Mother Teresa Sq., Tirana, Albania

Right-wing and left-wing populism in the EU and their impact on democratic processes

Abstract. Contemporary European populism, which has become particularly widespread in the last decade of the 21st century, is a complex and multifaceted phenomenon whose impact on democratic institutions has not been fully studied. The aim of this research was to conduct a comprehensive analysis of the ideological foundations, electoral successes, and impact of populist movements on the functioning of democratic institutions in the EU. The study employed a comparative analysis method to identify the differences between right-wing and left-wing populism, an analysis of the programmatic documents of populist parties, a statistical analysis of electoral data, and the activities of populist governments. The main results of the study demonstrated the ambivalent nature and multivariate manifestations of populism in contemporary Europe. Significant ideological differences were identified between right-wing and left-wing populism, particularly in interpreting the concept of “the people”, the perception of fundamental societal divisions, and approaches to economic policy. An analysis of electoral successes demonstrated a growing support for right-wing populists in many EU countries, while left-wing populist forces showed a more ambiguous dynamic. The study of the impact of populist governments on the functioning of democratic institutions revealed serious challenges to the rule of law in Central and Eastern European countries, but less radical consequences in Southern Europe. It was established that the activities of right-wing populist governments in Hungary and Poland led to a systematic undermining of the principles of the rule of law through restrictions on the independence of the judiciary, freedom of the media, and the rights of the opposition. In contrast, left-wing populist governments in Greece and Spain primarily focused on socioeconomic reforms, avoiding the systematic undermining of democratic institutions. The research results revealed a growing trend towards polarisation of the political spectrum in many EU countries, which creates new challenges for the functioning of democratic institutions and maintaining the unity of the European Union. It was established that the impact of populism on democratic processes in the EU is contextually dependent and varies depending on national characteristics and the ideological orientation of populist forces. The research results can be used by public and governmental organisations and programs that promote political education and a critical approach to political choice

Keywords: Euroscepticism; nationalism; social justice; xenophobia; rule of law; electoral dynamics; political polarisation

Introduction

In contemporary Europe, there is a widespread proliferation of both right-wing and left-wing populism, which poses a threat to democratic processes and the rule of law within the EU. These trends are causing concern and require in-depth study, as they could undermine the foundations of European integration and lead to violations of

human rights and the principles of a rule-based state. The research problem lies in the fact that populist parties and movements, both right-wing and left-wing, are gaining increasing support from voters in many EU countries. They criticise existing democratic institutions, offer simple solutions to complex problems, and appeal to people's emotions

Received: 02.03.2024, Revised: 06.06.2024, Accepted: 28.06.2024

Suggested Citation:

Fekolli, S., & Cela, E. (2024). Right-wing and left-wing populism in the EU and their impact on democratic processes. *Foreign Affairs*, 34(3), 67-76. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.67.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

and fears. However, once in power, populists often resort to authoritarian methods of governance, restrict freedom of speech, and violate the principles of the rule of law.

Research on this topic is important as it will help identify the reasons for the growing popularity of populist parties, analyse their impact on democratic processes, and suggest ways to counter these negative trends. Existing studies have already drawn attention to the dangers of populism for democracy, however, they have focused primarily on right-wing populists and have not covered all aspects of the problem. An analysis of publications demonstrates a variety of approaches to studying this topic. For example, C. Bedock *et al.* (2023) consider the challenges that populist radical-right parties pose to reforming democracy, focusing on their special position in this area. In turn, S.P. Ruth-Lovell & S. Grahn (2023) examine the relationship between populism and different models of democracy, questioning whether populism is a threat or a corrective factor for the democratic system.

Important considerations regarding populism and segmentation in contemporary Europe are presented in the study of J.E. Fossum (2024). The author analyses these phenomena in the context of challenges to the rule of law in the EU. In another publication, J.E. Fossum (2023) focuses on the sense in which right-wing populism poses a democratic challenge to the European Union, revealing various aspects of this problem.

The regional dimension of populism is reflected in the research of B. Fernández-García & Á. Valencia-Sáiz (2023), who pay attention to the peculiarities of populist movements in Southern Europe. At the same time, M.W. Svolik *et al.* (2023) convincingly argue that in Europe, democracy is being eroded precisely from the right flank of the political spectrum, providing compelling arguments to support this thesis.

A valuable contribution to the discussion on left-wing populism is made by K. Möller (2023), who analyses it through the prism of Jacobin flaws and transformative potential, considering the legacy of European social democracy. N. Bichay (2024) explores the impact on liberal democracy in Europe by populist radical-right junior coalition partners, filling an important gap in existing research.

Despite significant attention to the phenomenon of populism in the EU, several aspects of this issue remain insufficiently illuminated. In particular, there is a lack of a comprehensive comparative analysis of right-wing and left-wing populism, their ideological foundations, and electoral strategies. The impact of populist parties on the functioning of democratic institutions and adherence to the principles of the rule of law at both the national and EU levels has been insufficiently studied. The question of effective mechanisms to counter the negative consequences of populism for European democracy remains open. It is precisely to fill these gaps that this research is directed.

The goal of this research was to conduct a comprehensive analysis of the phenomenon of right-wing and left-wing populism in the EU, its impact on the state of democracy and the rule of law in European countries. To achieve this goal, the following tasks were set: to define the essence and characteristic features of contemporary European populism, its ideological differences on the right and left flanks; to study the electoral successes of populist

parties in EU countries, the factors of their growing popularity among voters; to analyse the activities of populist governments and their impact on the state of democratic institutions and the rule of law at the national level and within the EU.

Materials and Methods

The methodological foundation of the research was based on the fundamental principles of objectivity and systematicity, which ensured a scientifically rigorous and comprehensive approach to studying the phenomenon of populism in its dynamics, development, and interconnection with the broader socio-political context of contemporary Europe.

To achieve the research goal, a complex of interconnected methods was used. In particular, the ideological foundations of right-wing and left-wing populism in Europe were analysed. To this end, the programs, public speeches, and media content of leading EU populist parties, such as the French National Rally, the Italian Lega, the German Alternative for Germany, the Hungarian Fidesz, the Greek SYRIZA, the Spanish Podemos, and others, were studied. Based on the data obtained, key ideological differences between right-wing and left-wing populism were identified according to a number of criteria, including the interpretation of the concept of “the people”, the vision of the main social divisions, attitudes towards the EU, and cultural orientations.

To investigate the electoral successes of populist parties, the results of the 2024 European Parliament elections and national elections in EU countries during the period 2015–2024 were analysed. Official data from electoral commissions and statistical materials from Eurostat were used. In particular, the dynamics of electoral support for populist parties in France, Italy, Germany, Hungary, Greece, and Spain were studied. To identify the factors contributing to the growing popularity of populist parties, sociological data was analysed, including the results of Eurobarometer surveys (Standard Eurobarometer..., 2024).

The impact of populist governments on the functioning of democratic institutions was examined using the examples of Hungary, Poland, Greece, and Spain. To do this, the legislative acts adopted by the governments of these countries were analysed, including constitutional changes, judicial reforms, and media laws. The decisions and recommendations of EU institutions were studied, including European Parliament resolutions, conclusions of the Venice Commission, and rulings of the European Court of Justice regarding the rule of law situation in these countries. Particular attention was paid to the analysis of procedures under Article 7 of the Treaty on European Union (2020), initiated against Hungary and Poland.

To study the legal aspects of populism’s impact on democratic processes in the EU, key legal documents of the European Union were analysed, including the Treaty on European Union (2020), the Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012), and relevant regulations. Special attention was given to the mechanism linking EU budget disbursements to the adherence to the rule of law, introduced in 2020 (Rule of law..., 2020).

An important element of the research was the study of statistical data on migration processes, economic inequality, and levels of trust in democratic institutions in

EU countries. Official Eurostat data was used, including the report on migration and asylum in Europe (Migration and asylum..., 2023), as well as research on income inequality in the Eurozone (Income Inequality in..., 2023).

To ensure a comprehensive approach to studying the impact of populism on democratic processes in the EU, the activities of right-wing populist and left-wing populist governments were compared. In particular, the policies of the governments of Hungary and Poland were compared with those of Greece and Spain. This allowed for the identification of common and distinct features in the approaches of right-wing and left-wing populists to governing and their impact on democratic institutions.

Results

The essence and characteristic features of contemporary European populism. Contemporary European populism, which has gained particular prominence in the last decade of the 21st century, is a complex and multifaceted phenomenon. Its ideological roots go back to the 19th century when movements in Russia and the USA emerged that appealed to the “common people” as opposed to the “elite” (Mudde & Kaltwasser, 2017). However, the recent populist surge in Europe is closely linked to the 2008-2009 financial and economic crisis, the refugee crisis of 2015, and other challenges that undermined citizens’ trust in established parties and democratic institutions.

Despite national specificities, contemporary European populist parties and movements share a number of common features. First and foremost, they all position themselves as the only true representatives of the interests and will of the “people”, which they understand as an ethnically and culturally homogeneous society of “ordinary people”. Accordingly, populists sharply oppose the “people” to the privileged “elite” – the political establishment, big capital, bureaucracy, mainstream media, and so on. According to populists, current elites are seen as corrupt, detached from the people, acting against their interests, and therefore should be removed from power (Webber, 2023).

A second notable characteristic of populists is their criticism of liberal representative democracy. Populists accuse established parties of being undemocratic, ignoring the will of the majority, and lacking real political competition. Instead, they advocate for “true” direct democracy in the form of referendums, plebiscites, surveys, and the like. At the same time, the promises to “return power to the people” in populist practice often go hand-in-hand with authoritarian tendencies – attacks on independent institutions, restrictions on media freedom, and minority rights (Pappas, 2019).

A third characteristic of populists is a propensity for radicalism, demagoguery, and the simplification of complex problems. They reduce their programs to a set of simple slogans and emotional appeals, dismissing rational arguments from opponents as a “betrayal of the interests of the people”. Populists exploit the real fears and prejudices of citizens, often resorting to xenophobia, Euroscepticism, anti-globalism, and conspiracy theories. Their criticism sounds emotionally appealing but is actually destructive and unable to offer real solutions (Bergmann, 2018).

Despite sharing common characteristics, contemporary European populist parties are divided into two

opposing ideological camps – right-wing and left-wing populism. Right-wing populism, represented by the French National Rally, the Italian Lega, the German Alternative for Germany, the Hungarian Fidesz and other parties, has some characteristic ideological foundations.

First and foremost, right-wing populism is rooted in radical nationalism with a racist inclination. Right-wing populists absolutize ethnic, cultural, and religious differences between peoples, demanding the protection of “indigenous nations” from foreign cultural influences. Immigrants, refugees, Muslims, and national minorities are declared to be threats to national states. Right-wing populists advocate a strict anti-immigration policy, the closure of borders, the forced assimilation or even deportation of “foreigners”. Sometimes their xenophobic rhetoric borders on racism and Islamophobia (Isaloo, 2023).

Nationalism is closely linked to Euroscepticism among right-wing populists. Despite differences in its radicalism, they all see the EU and other supranational structures as a threat to national sovereignty. According to right-wing populists, European integration has led to the erosion of national borders, identities, values, and the loss of control over politics by national governments. The “Brussels bureaucracy” is accused of imposing multiculturalism and “left-wing ideologies” on member states. Therefore, right-wing populists advocate for limiting the powers of the EU and returning them to national states, and sometimes even for leaving the EU (Pirro & Van Kessel, 2017).

A characteristic feature of right-wing populism is nostalgia for traditional values. Right-wing populists idealise the past of their countries, romanticise national traditions, the patriarchal family, and the Christian religion. They see cosmopolitanism, feminism, secularism, and tolerance of the LGBT community as undermining the moral foundations of society. Therefore, right-wing populists advocate for the restoration of traditional hierarchy and authority in the family, education, and culture, limiting the rights of minorities, and strengthening the role of the church in politics and community life (Pappas, 2019).

In socio-economic matters, right-wing populists are characterised by a combination of protectionism and selective support for social programs. On the one hand, they criticise globalisation and neoliberalism for neglecting the interests of “ordinary workers”, demanding state protection for domestic producers, jobs, and social guarantees. On the other hand, right-wing populists restrict access to social benefits to “their own” – native inhabitants – denying them to immigrants whom they label as “freeloaders”. The result is a specific ideological mix of right-wing populism – economic nationalism combined with welfare chauvinism (Otjes *et al.*, 2018).

Unlike right-wing populism, left-wing populism, represented by the Greek SYRIZA, the Spanish Podemos, the French La France Insoumise, and other parties, has fundamentally different ideological foundations. The main rhetoric of left-wing populists is anti-oligarchism with an egalitarian slant. Left-wing populists contrast “the people” not so much with ethno-cultural “strangers” as with big capital and political elites who have conspired against the working masses. Therefore, left-wing populism emphasises the class, rather than the national factor, and advocates for the interests of “ordinary people” regardless of their

ethnic or religious affiliation. The fight against socioeconomic inequality, the redistribution of wealth from “oligarchs” to “the people”, and the expansion of social rights are the key slogans of left-wing populists (Scanlan, 2022). Accordingly, they advocate for increasing the minimum wage, progressive taxation, protecting workers’ rights, free education and healthcare, nationalising strategic industries, and strengthening the economic role of the state.

Unlike their right-wing populists, left-wing populists are generally not nationalists or Eurosceptics. Despite some anti-globalisation and anti-American accents, overall, they do not oppose European integration and the international solidarity of workers. However, unlike Euro-enthusiasts, left-wing populists advocate for reforming the EU based on greater social justice and democracy. Instead of the current “Europe of bankers and corporations”, they seek to create a “Europe of peoples” with a developed system of social protection (Miglietta & Loera, 2021). A fundamental difference between left-wing and right-wing

populism is the adherence to progressive values and cultural liberalism. Left-wing populists are generally tolerant of feminism, the LGBTQ+ community, and multiculturalism. They are characterised by inclusivity, protection of minority rights, migrants, and refugees. Sometimes this leads to conflicts between “old” and “new” left-wing values, the traditional working class, and the emancipated youth in the electorate of left-wing populists (Scanlan, 2022).

Despite sharing basic structural features such as opposition to elites, criticism of liberal democracy, and a tendency to simplify complex issues, there are fundamental ideological principles and political priorities that distinguish contemporary European right-wing populist and left-wing populist parties. These differences are systematised in Table 1, which visualises the key ideological and value differences between the two types of populist parties according to a number of criteria – from the definition of the concept of “people” to the attitude towards European integration and minority rights.

Table 1. Ideological differences between right-wing and left-wing populism in contemporary Europe

Criterion	Right-wing populism	Left-wing populism
Political niche	Radical right	Radical left
Definition of “the people”	Ethnocultural community	Socio-economic strata
The main axis of conflict	Ethnonational identity	Wealth inequality
Priority values	Traditionalism, immigration restriction	Egalitarianism, social rights
Position on the EU	Strong Euroscepticism	Moderate Euroscepticism
Cultural orientations	Conservatism, xenophobia	Progressivism, inclusivity

Source: compiled based on T.S. Pappas (2019), M.A. Scanlan (2022), J. Webber (2023)

As the table shows, the ideological spectrum of populist parties in contemporary Europe is quite varied. The right and left flanks of populism interpret the very concept of “people” differently, perceive major societal divisions and challenges differently, and set different value priorities. The amplitude of these differences ranges from the radical ethno-nationalism and traditionalism of right-wing populists to the egalitarianism and progressivism of the left wing. At the same time, these ideological variations do not cancel out the key essential feature of populism – the conceptual division of “the people” and the “elite” with a claim to the monopolistic representation of the former’s interests. Therefore, despite the polarity of ideological vectors, European populism constitutes a cohesive phenomenon that challenges established political norms.

In summary, it can be stated that the phenomenon of populism in contemporary Europe is ambivalent and multivariant. Despite the commonality of structural features (the opposition of “the people” and the “elite”, criticism of liberal democracy, a tendency to oversimplify), right-wing and left-wing populism differ significantly in their ideological content – from their attitude towards the nation and tradition to their vision of driving social conflicts. This makes populism a “chameleon”, capable of taking on opposite colours depending on the context. At the same time, all varieties of populism challenge established political systems and force a rethinking of the future of democracy in Europe.

The electoral successes of populist parties in EU countries. The results of the European Parliament elections in June 2024 demonstrate a significant increase in

support for right-wing populist parties in many EU countries. Specifically, in France, the National Rally led by Jordan Bardella achieved a historic victory in the June 2024 European Parliament elections, receiving 31.5% of the votes. It became the first French party since 1984 to surpass the 30% threshold in European elections. This significantly surpassed the result of President E. Macron’s Renaissance party received only 15.2% support, more than twice less than the National Rally. Compared to the previous elections in 2019, right-wing populists increased their support by 8 percentage points, while Macron’s party lost nearly 7 points. The leader of the National Rally, Jordan Bardella, commented on the victory as follows: “This is a clear message addressed to Emmanuel Macron and European leaders and marks our country’s determination to see the European Union change direction” (France: Marine Le Pen’s..., 2024).

In response to this result, President E. Macron announced the dissolution of the National Assembly, stating, “I can’t pretend that nothing has happened”. He also warned that “the rise of the nationalists and demagogues is a threat not only to our nation but also to our Europe and to France’s place in Europe and in the world” (France: Marine Le Pen’s..., 2024).

In Italy, the party Brothers of Italy led by Prime Minister Giorgia Meloni achieved a convincing victory in the elections, receiving 28% of the vote. This significantly improved their result compared to previous elections and strengthened Giorgia Meloni’s position as a key player not only in Italian but also in pan-European politics. Brothers of Italy notably outpaced their coalition partners – Matteo

Salvini's Lega which received only 8% (a sharp drop from 34.3% in 2019), and Forza Italia (Italy: PM Meloni established..., 2024). Francesco Sismundini, an analyst of electoral surveys, commented on the results: "This confirms the trend that the Italian centre-right is very sensitive to internal leadership changes within the coalition". Andrea Renda, Direct director of research at the Centre for European Policy Studies, noted, "The other parties will realise they are losing consensus the more they stay in power with Fratelli d'Italia" (Italy: PM Meloni established..., 2024). These results have strengthened Giorgia Meloni's position as a potential kingmaker in the European Parliament, sought after by both centrist Ursula von der Leyen and far-right Marine Le Pen for support.

In Germany, Alternative for Germany (AfD) confirmed its status as the second political force after the CDU/CSU alliance in the European Parliament elections in June 2024. AfD received 16% of the votes, which is 5 percentage points higher than in the previous 2019 elections. This significant increase in support occurred despite a series of scandals associated with the party in recent months. The conservative alliance CDU/CSU remained in first place with 30.2% of the votes. One of AfD's national leaders, Tino Chrupalla, called this result "historic" (German conservatives first..., 2024). It is worth noting that AfD's success occurred against the backdrop of Chancellor Olaf Scholz's Social Democratic Party achieving its worst result in history, coming in third with 13.9% of the votes. This may lead to further instability within Germany's ruling coalition.

The successes were also demonstrated by other right-wing populists: The Freedom Party of Austria, Poland's Confederation, and Viktor Orban's Hungarian Fidesz. Overall, right and far-right factions in the new composition of the European Parliament (European Conservatives and Reformists and Identity and Democracy) gained an additional 13 seats, indicating a shift in the political balance to the right (Brause & Kinski, 2024).

These results confirm the trend of increasing popularity of right-wing populists observed in the EU over the past

decade. According to the European Council on Foreign Relations, from 2014 to 2024, the overall support for right-wing populist parties in national elections in EU countries has increased from 10% to 22% (Brause & Kinski, 2024).

Unlike the right-wing populists, left-wing populists showed a more mixed dynamic in the 2024 European Parliament elections. Overall, left-wing forces suffered significant losses, reflected in the reduced representation of the Left in the European Parliament – GUE/NGL (European elections..., 2024).

In Southern Europe, where left-wing populist forces traditionally held strong positions, there was a decrease in support. Spain's Podemos and related regional parties lost votes compared to previous elections. In Central and Northern Europe, left-wing populists also failed to significantly increase their electoral base. Germany's Left party suffered significant losses, partially explained by internal divisions within the party and the creation of the new political movement led by Sahra Wagenknecht (BSW). In France, the left-wing coalition NUPES, which includes Jean-Luc Mélenchon's La France Insoumise, also did not replicate its previous success (European elections..., 2024).

The pan-European trend towards a shift to the right has negatively affected the support for left-wing forces. This creates serious challenges for advancing ambitious environmental policies and social reforms at the EU level. At the same time, left-wing parties retain potential influence, especially in issues where the centrist coalition may require additional votes to form a majority. According to experts' estimates, the overall support for left-wing populists in the EU ranges from 10-12%, showing no trend towards growth (European elections..., 2024).

The successes of populist parties, especially on the right wing, are driven by a complex of interconnected factors, including the migration crisis, economic inequality, a crisis of trust in traditional institutions, cultural reactions to globalisation, and geopolitical instability. A detailed analysis of these factors, their descriptions, and relevant statistical data are presented in Table 2.

Table 2. Key factors driving the popularity of right-wing populist parties in the EU (2015-2024)

Factor	Description	Statistics/Data
Migration Crisis	The mass influx of refugees from the Middle East and Africa	Over 5 million refugees and illegal migrants (2015-2023)
Economic Inequality	Stagnation of middle-class incomes	Real incomes for the majority of the EU population have not grown since 2008
Crisis of Trust	Low trust in traditional EU parties and institutions	Nearly six out of ten EU citizens are satisfied with how democracy works in their country (58%) and in the EU (57%)
Cultural Reaction	Perception of immigration as a threat to national culture	58% of Europeans believe immigration undermines national culture
Geopolitical Instability	War in Ukraine, conflicts in the Middle East	Increased demand for a "strong hand" and tough foreign policy

Sources: Migration and asylum in Europe – 2023 edition (2023), Income Inequality in the Over-Indebted Eurozone Countries and the Role of the Excessive Deficit Procedure (2023), Standard Eurobarometer 101 – Spring 2024 (2024)

Summarising the results of the 2024 European Parliament elections, there has been a significant strengthening of positions for right-wing populist parties in many EU countries. As evident from Table 2, this increase in support is driven by a complex of interconnected factors including the migration crisis, economic inequality, declining trust in

traditional institutions, and geopolitical instability. Meanwhile, left-wing populist forces have mostly lost ground or remained at previous levels of support. This trend poses new challenges for European politics, particularly in terms of preserving liberal-democratic values and continuing the course towards deeper European integration.

The impact of populist governments on the functioning of democratic institutions in the EU. In Hungary, where the Fidesz party led by Viktor Orbán has been in power since 2010, there has been a consistent curtailment of democratic freedoms. This process began with the adoption of a new Constitution, which significantly expanded the powers of the government at the expense of the parliament and the Constitutional Court. The next step was a judicial reform, culminating in the 2018 law on the creation of a system of administrative courts, directly subordinate to the Minister of Justice. This effectively placed the judicial branch under the control of the executive (Halmai, 2024).

Concurrently, Orbán's government has undertaken to restrict media freedom. As early as 2010, a media regulation law was passed, allowing for tight control over the public broadcaster. Later, in 2017, the so-called "Soros law" was adopted, which significantly restricted the activities of non-governmental organisations and academic freedoms. These consecutive steps created a system in Hungary that critics have labelled an "illiberal democracy", where formal democratic institutions exist but their independence and effectiveness are severely limited. These actions have drawn criticism from the EU and international organisations. In 2018, the European Parliament initiated a procedure under Article 7 of the Treaty on European Union (Treaty on European Union..., 2020) regarding Hungary for a "clear risk of a serious breach of EU values" (Halmai, 2024).

In Poland, with the rise to power of the Law and Justice party in 2015, a series of reforms began that caused serious concern within the European Union. The first step was the adoption of a law that transferred the authority to appoint the leadership of public media to the government, effectively establishing control over the media landscape. The following year, the government focused on the judicial system, limiting the powers of the Constitutional Tribunal and changing the procedure for electing its judges. This trend continued in 2017 with the adoption of a law that allowed the Minister of Justice to appoint and dismiss court presidents, casting doubt on the independence of the judiciary as a whole (Chiopris & Nalepa, 2024).

These consecutive actions of the Polish government provoked a sharp reaction from the European Commission. Concerns about the systematic undermining of the principle of the rule of law in Poland led to an unprecedented step – in December 2017, the European Commission initiated a procedure under Article 7 of the Treaty on European Union (Treaty on European Union..., 2020). This decision was a clear signal of the seriousness of the situation and the EU's readiness to protect the fundamental values of democracy and the rule of law, even in relations with its own member states (Chiopris & Nalepa, 2024).

The experience of left-wing populists in power in Southern Europe demonstrates a different approach to governance compared to the right. In Greece, the coalition led by SYRIZA, which came to power in 2015, focused on socioeconomic reforms, avoiding radical changes to the political system. Alexis Tsipras's government gradually implemented measures aimed at improving the situation of workers and vulnerable groups. In 2015, same-sex partnerships were legalised, expanding the rights of the

LGBTQ+ community. The following years were marked by the restoration of collective bargaining agreements and an 11% increase in the minimum wage in 2019. However, SYRIZA faced tough demands from international creditors, forcing the government to make compromises in economic policy, which led to disappointment among some voters (Kioupkiolis & Katsambekis, 2019).

A similar trend can be observed in Spain, where the left-wing populist party Podemos joined the coalition government with the Socialists in 2020. During its three years in power, the party achieved some successes in the social sphere: the minimum wage was significantly increased, a progressive euthanasia law was passed, and tenant rights protections were strengthened. However, ideological differences within the coalition and difficulties in implementing the ambitious reform program led to government instability. Ultimately, after a defeat in the 2023 elections, the coalition was forced to resign, highlighting the challenges left-wing populists face in maintaining power in the current political realities of Europe (Kioupkiolis & Katsambekis, 2019).

The activities of right-wing populist governments, particularly in Hungary and Poland, have posed serious challenges to the democratic institutions of the European Union. Since the rise to power of the Fidesz and Law and Justice parties in these countries, there has been a systematic undermining of the principle of the rule of law, enshrined in Article 2 of the Treaty on European Union (Treaty on European Union..., 2024). Restrictions on the independence of the judiciary and prosecution have called into question the ability of these states to ensure the effective application of EU law.

In parallel, there has been a violation of freedom of the media and academic freedoms, which contradicts Article 11 of the Charter of Fundamental Rights of the EU (Charter of Fundamental Rights..., 2020). The governments of both countries have established control over public media and limited the autonomy of universities. In addition, there has been a systematic restriction of the rights of the opposition and civil society, undermining the principles of pluralistic democracy.

Particular concern has been raised by the disregard for the decisions of the Court of Justice of the European Union and the recommendations of the Venice Commission, which has undermined the authority of these institutions. These actions have set a dangerous precedent for other countries and threatened the fundamental values of the EU.

In response to these challenges, EU institutions were forced to take unprecedented measures. In 2017, the Article 7 procedure of the Treaty on European Union (Treaty on European Union..., 2020) was launched against Poland, followed by a similar procedure against Hungary the following year. The European Commission also initiated numerous proceedings against these countries before the Court of Justice of the EU for breaches of EU law (Pech *et al.*, 2021). The culmination of these efforts was the introduction in 2020 of a mechanism linking the disbursement of EU funds to compliance with the rule of law. This instrument allowed linking EU funding to adherence to democratic standards, creating a powerful lever of influence on offending countries (Rule of law..., 2020). However, the effectiveness of these measures remains a subject of debate,

as populist governments continue their policies, teetering on the brink of open conflict with Brussels.

The activities of right-wing populist governments pose a direct threat to the rule of law as a fundamental principle of the EU. According to the definition of the Venice Commission, the rule of law entails, *inter alia*, legality, legal certainty, the prohibition of arbitrariness, access to justice, respect for human rights, non-discrimination, and equality before the law (Venice Commission, 2011). This situation creates serious risks for the unity of the EU's legal space. The selective application of EU law and the disregard of the rulings of the Court of Justice of the EU undermine the principle of the primacy of EU law over national law, enshrined in the *Costa v ENEL* case (Judgment of the Court..., 1964). This could lead to the fragmentation of the EU's legal order and weaken its integration potential.

At the same time, the activities of left-wing populist governments, such as in Greece or Spain, have not led to similar systemic violations of the rule of law. Their reforms were mostly limited to the socio-economic sphere and did not affect the fundamental principles of democracy. This can be explained by both ideological differences (left-wing populists are less prone to authoritarianism) and the weaker positions of these parties in power (they were usually junior partners in coalitions).

In summary, it can be stated that the activities of populist, especially right-wing, governments pose a serious challenge to democracy and the rule of law in the EU. It undermines the fundamental values of the Union, enshrined in Article 2 of the Treaty on European Union (Treaty on European Union..., 2024), and calls into question the effectiveness of the existing mechanisms for protecting these values.

Discussion

The analysis conducted on the phenomenon of populism in contemporary Europe has revealed its ambivalent nature and multivariate manifestations. In particular, the study demonstrated significant differences between right-wing and left-wing populism in the interpretation of the concept of "the people", the perception of fundamental societal divisions, and approaches to economic policy. At the same time, common structural features of populist movements were identified, such as the opposition of "the people" to the elites and criticism of liberal democracy. An analysis of the electoral successes of populist parties has shown a growth in support for right-wing populists in many EU countries, while left-wing populist forces demonstrate a more ambiguous dynamic. A study of the impact of populist governments on the functioning of democratic institutions has revealed serious challenges to the rule of law in Central and Eastern European countries, but less radical consequences in Southern Europe. These results underscore the complexity and contextuality of the impact of populism on European democracies, indicating the need for a differentiated approach to the analysis of this phenomenon in various national and regional contexts.

The analysis of the ideological foundations of right-wing and left-wing populism in Europe, presented in this study, correlates significantly with the findings of J.E. Fossum (2024). The researcher also notes the fundamental differences between right-wing and left-wing populism

in the interpretation of the concept of "the people" and the perception of the main societal divisions. However, the author emphasises the phenomenon of the "segmentation" of the European political space under the influence of populism, which is a valuable addition to the presented analysis. According to J.E. Fossum (2024), populist movements contribute to the fragmentation of the EU's political landscape, creating new lines of division both between member states and within national political systems. This observation aligns with the trend towards political polarisation identified in this study across many EU countries.

The results of the analysis of the electoral successes of right-wing populist parties, presented in this study, find confirmation in the research of M.W. Svolik *et al.* (2023). The researchers also note a trend towards increasing support for right-wing populists in many EU countries. However, the researchers go further in their conclusions, claiming that "In Europe, democracy erodes from the right". This statement seems somewhat categorical in light of the data presented in this study about the ambiguous impact of right-wing populist governments on democratic institutions. In particular, the experience of Hungary and Poland does indeed demonstrate serious challenges to the rule of law, but the situation in other EU countries is not so unambiguous.

The analysis of the impact of populist governments on the functioning of democratic institutions in the EU, presented in this study, finds an interesting complement to the study of B. Crum & A. Oleart (2023). The researchers propose the concept of "democratic resilience" to assess the ability of political systems to withstand the challenges of populism. This approach allows for a more nuanced assessment of the consequences of populists coming to power, taking into account not only the negative effects but also the potential for a renewal of democratic institutions. Such a perspective is a valuable addition to the analysis presented in this study, which focuses primarily on the negative aspects of the impact of populist governments.

The comparison of right-wing and left-wing populism presented in this study finds interesting parallels in the research of A. Kioupkiolis & G. Katsambekis (2019). The researchers also note fundamental differences between right-wing and left-wing populism in cultural orientations and economic policy. However, their analysis of the experience of SYRIZA and Podemos demonstrates that left-wing populists face significant difficulties in implementing their programs while in power. This observation is consistent with the data presented in this study on the limited successes of left-wing populist governments in Greece and Spain.

The analysis of the factors contributing to the growth in popularity of right-wing populist parties in the EU, presented in this study, finds confirmation in the study of D. Schraff & J. Pontusson (2023). The researchers also highlight the role of economic inequality and cultural reactions against globalisation in the rise of support for right-wing populists. However, the authors emphasise the spatial dimension of these processes, analysing the "economic geographies of right-wing populism". This approach allows for the identification of regional specificities of populist mobilisation, which is a valuable addition to the overall European analysis presented in this study.

The analysis presented in this study of the impact of populist governments on the rule of law in the EU finds an interesting complement to the study of B. Fernández-García & Á. Valencia-Sáiz (2023). The researchers focus on the specificity of populism in Southern Europe, noting that populist movements in this region are less inclined to systematically undermine democratic institutions. This observation aligns with the data presented in this study regarding the differences between the activities of right-wing populist governments in Central and Eastern Europe and left-wing populist governments in Southern Europe.

The analysis of ideological differences between right-wing and left-wing populism presented in this study finds an interesting complement in the research of F.M. Scanni (2023). The researcher offers a comparative analysis of populism and technocracy as two opposing but in some ways similar approaches to governance. This allows for a deeper understanding of the nature of populism and its place in contemporary democratic systems. In particular, F.M. Scanni (2023) notes that both populists and technocrats tend to simplify complex problems and criticise established democratic procedures, albeit from different positions. This observation is a valuable addition to the analysis of the structural features of populism presented in this study.

The analysis presented in this study of the impact of populist parties on the functioning of democratic institutions in the EU finds a complement in the study of B. Crum *et al.* (2023). The researchers propose a conceptual framework for analysing the impact of populist parties on democratic pluralism in Europe. They identify three key dimensions of this impact: institutional, discursive, and behavioural. This approach allows for a more systematic assessment of the consequences of the activities of populist parties, considering not only formal institutional changes but also transformations in political discourse and the behaviour of actors. Such a perspective is a valuable addition to the analysis presented in this study, which focuses primarily on the institutional dimension of the impact of populist governments.

Comparing the results of this study with the studies of other authors allows for identifying both the strengths and weaknesses of the presented analysis. Among the strengths is a comprehensive approach that combines the analysis of the ideological foundations of populism with the study of its electoral successes and impact on democratic institutions. This allows for a holistic understanding of the phenomenon of populism in contemporary Europe. It is also worth noting the attention paid to the differences between right-wing and left-wing populism, which allows for avoiding excessive generalisations and taking into account the heterogeneity of populist movements.

At the same time, this study has certain limitations. In particular, the analysis focuses primarily on general European trends, paying less attention to national and regional specificities of populism. This contrasts with the approach of D. Schraff & J. Pontusson (2023), who emphasise the spatial dimension of populist mobilisation. It is also worth noting that the analysis of the impact of populist governments on democratic institutions focuses primarily on negative aspects, paying less attention to the potential for a renewal of democratic systems, as noted by B. Crum & A. Oleart (2023).

In conclusion, it can be stated that the presented study makes a valuable contribution to understanding the phenomenon of populism in contemporary Europe, offering a comprehensive analysis of its ideological foundations, electoral successes, and impact on democratic institutions. At the same time, a comparison with the studies of other authors indicates the need for further research that would take into account the spatial dimension of populist mobilisation, the potential for renewal of democratic systems, and the specificity of populism in different regions of Europe. Such an expanded analysis would allow for a more nuanced understanding of the complex and multifaceted nature of contemporary European populism.

Conclusions

The conducted study of the phenomenon of right-wing and left-wing populism in the EU and its impact on democratic processes allows the following conclusions to be drawn. The analysis of the essence and characteristic features of contemporary European populism revealed its ambivalent nature and multivariate manifestations. It was established that despite common structural features (opposition of “the people” to the elites, criticism of liberal democracy, a tendency to simplify), right-wing and left-wing populism have significant ideological differences. Right-wing populism is characterised by radical nationalism, xenophobia, Euroscepticism, and conservatism on cultural issues. In contrast, left-wing populism focuses on socio-economic inequality, advocates for expanding the rights of workers, and adheres to progressive values in the cultural sphere. These differences determine the different approaches of right-wing and left-wing populists to solving societal problems and their behaviour in power.

Research into the electoral successes of populist parties in EU countries has revealed a trend of growing support for right-wing populists in many member states. An analysis of the results of the 2024 European Parliament elections demonstrated significant successes for right-wing populist forces in France, Italy, Germany, and other countries. At the same time, left-wing populist parties have largely lost ground or remained at previous levels of support. A complex of interconnected factors has been identified that contribute to the growing popularity of right-wing populists, including the migration crisis, economic inequality, a decline in trust in traditional institutions, and geopolitical instability. These factors create a favourable environment for populist mobilisation, especially on the right flank of the political spectrum.

Analysis of the activities of populist governments has revealed their ambiguous impact on the state of democratic institutions and the rule of law in the EU. It has been established that right-wing populist governments in Central and Eastern European countries, particularly in Hungary and Poland, systematically undermine the principles of the rule of law through restrictions on the independence of the judiciary, freedom of the media, and the rights of the opposition. This poses serious challenges to the unity of the EU’s legal space and the effectiveness of its democratic mechanisms. In contrast, left-wing populist governments in Southern Europe (Greece, Spain) have focused primarily on socio-economic reforms, without resorting to systematic undermining of democratic institutions. It has

been found that the activities of populist, especially right-wing, governments pose a serious challenge to democracy and the rule of law in the EU, undermining the fundamental values of the Union and calling into question the effectiveness of existing mechanisms for their protection.

In summary, it can be stated that the goal of the research to conduct a comprehensive analysis of the phenomenon of right-wing and left-wing populism in the EU and its impact on the state of democracy and the rule of law has been achieved. The study has revealed the complex and ambiguous nature of populism in contemporary Europe, its ability to take on various ideological forms, and its varying impact on democratic processes depending on the national context and ideological orientation.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use to develop more effective strategies to counter the negative consequences of populism for European democracy. In particular, the identified differences between right-wing and left-wing populism indicate the need for a differentiated approach to interacting with different populist forces. Understanding the factors contributing to the growing popularity of populists can help in the

formation of policies aimed at addressing the root causes of this phenomenon. The limitations of this study lie in its predominant focus on general European trends, which did not allow for a full consideration of national and regional specificities of populism. In addition, the analysis of the impact of populist governments on democratic institutions focused primarily on negative aspects, paying less attention to the potential for a renewal of democratic systems.

Future research prospects include analysing the spatial dimension of populist mobilisation, studying the potential of populism for renewing democratic institutions, examining its interaction with other political phenomena, and evaluating the effectiveness of strategies to counter its negative consequences. This will contribute to a more nuanced understanding of the nature of contemporary European populism and its impact on democratic processes in the EU.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Bedock, C., Best, V., Otjes, S., & Weisskircher, M. (2023). A policy like no other? The populist radical right challenge in the field of democracy reform. *Party Politics*, 29(4), 661-671. doi: 10.1177/13540688221089126.
- [2] Bergmann, E. (2018). Dissecting populism. In *Conspiracy & populism: The politics of misinformation* (pp. 71-97). Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-319-90359-0_4.
- [3] Bichay, N. (2024). Populist radical-right junior coalition partners and liberal democracy in Europe. *Party Politics*, 30(2), 236-246. doi: 10.1177/13540688221144698.
- [4] Brause, S.D., & Kinski, L. (2024). Mainstream party agenda-responsiveness and the electoral success of right-wing populist parties in Europe. *Journal of European Public Policy*, 31(2), 295-323. doi: 10.1080/13501763.2022.2155214.
- [5] Charter of Fundamental Rights of the European Union. (2012, November). Retrieved from <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/11-freedom-expression-and-information>.
- [6] Chiopris, C., & Nalepa, M. (2024). Democratic backsliding in Poland in light of rule of law accountability to the European Union. *Emory Law Journal*, 73(5), article number 1291.
- [7] Crum, B., & Oleart, A. (Eds.). (2023). *Populist parties and democratic resilience: A cross-national analysis of populist parties' impact on democratic pluralism in Europe*. New York: Routledge.
- [8] Crum, B., Oleart, A., & Overeem, P. (2023). Introduction: Populist parties, pluralism, and democratic systems in Europe. In B. Crum & A. Oleart, (Eds.). *Populist parties and democratic resilience* (pp. 1-19). Routledge. New York: Routledge.
- [9] Fernández-García, B., & Valencia-Sáiz, Á. (2023). Populism in Southern Europe. In C. García-Rivero (Ed.), *Democracy fatigue: An East European epidemic* (pp. 215-239). Budapest: Central European University Press. doi: 10.1515/9789633866405-013.
- [10] Fossum, J.E. (2023). In what sense does right-wing populism pose a democratic challenge for the European Union? *Social & Legal Studies*, 32(6), 930-952. doi: 10.1177/09646639231153306.
- [11] Fossum, J.E. (2024). Populism and segmentation in contemporary Europe. In L. Antonioli & C. Ruzza (Eds.), *The rule of law in the EU: Challenges, actors and strategies* (pp. 35-54). Cham: Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-031-55322-6_3.
- [12] France: Marine Le Pen's far-right party makes historic gains in EU elections. (2024). Retrieved from <https://www.euronews.com/my-europe/2024/06/09/france-marine-le-pens-far-right-party-makes-historic-gains-in-eu-elections>.
- [13] Halmai, G. (2024). From liberal democracy to illiberal populist autocracy: Possible reasons for Hungary's autocratization. *Hague Journal on the Rule of Law*. doi: 10.1007/s40803-024-00231-6.
- [14] Isaloo, A.S. (2023). Racism and the far right. In *Social justice in a turbulent era* (pp. 47-66). London: Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781803926155.00008.
- [15] Judgment of the Court in the Case No. 6-64 "Flaminio Costa v E.N.E.L. Reference for Preliminary Ruling: Giudice Conciliatore di Milano - Italy". (1964, July). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>.
- [16] Kioupiolis, A., & Katsambekis, G. (2019). New left populism contesting and taking power: The cases of SYRIZA and Podemos 1. In G. Charalambous & G. Ioannou (Eds.), *Left radicalism and populism in Europe* (pp. 129-155). London: Routledge. doi: 10.4324/9781351133630.

- [17] Miglietta, A., & Loera, B. (2021). Modern forms of populism and social policies: Personal values, populist attitudes, and ingroup definitions in support of left-wing and right-wing welfare policies in Italy. *Genealogy*, 5(3), article number 60. doi: [10.3390/genealogy5030060](https://doi.org/10.3390/genealogy5030060).
- [18] Migration and asylum in Europe – 2023 edition. (2023). Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2023#about-this-publication>.
- [19] Möller, K. (2023). *From Jacobin flaws to transformative populism: Left populism and the legacy of European social democracy*. *Constellations*, 30(3), 309-324.
- [20] Mudde, C., & Kaltwasser, C.R. (2017). *Populism: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- [21] Otjes, S., Ivaldi, G., Jupskås, A.R., & Mazzoleni, O. (2018). It's not economic interventionism, stupid! Reassessing the political economy of radical right-wing populist parties. *Swiss Political Science Review*, 24(3), 270-290. doi: [10.1111/spsr.12302](https://doi.org/10.1111/spsr.12302).
- [22] Pappas, T.S. (2019). *Populism and liberal democracy: A comparative and theoretical analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- [23] Pech, L., Wachowiec, P., & Mazur, D. (2021). Poland's rule of law breakdown: A five-year assessment of EU's (in) action. *Hague Journal on the Rule of Law*, 13(1). doi: [10.1007/s40803-021-00151-9](https://doi.org/10.1007/s40803-021-00151-9).
- [24] Petrakos, G., Rontos, K., & Salvati, L., Vavoura, C., & Vavouras, I. (2024). Income inequality in the over-indebted Eurozone countries and the role of the excessive deficit procedure. *Open Economies Review*, 35, 301-322. doi: [10.1007/s11079-023-09720-x](https://doi.org/10.1007/s11079-023-09720-x)
- [25] Pirro, A.L., & Van Kessel, S. (2017). United in opposition? The populist radical right's EU-pessimism in times of crisis. *Journal of European Integration*, 39(4), 405-420. doi: [10.1080/07036337.2017.1281261](https://doi.org/10.1080/07036337.2017.1281261).
- [26] Rule of law: New mechanism aims to protect EU budget and values. (2020). Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20201001STO88311/rule-of-law-new-mechanism-aims-to-protect-eu-budget-and-values>.
- [27] Ruth-lovell, S.P., & Grahn, S. (2023). Threat or corrective to democracy? The relationship between populism and different models of democracy. *European Journal of Political Research*, 62(3), 677-698. doi: [10.1111/1475-6765.12564](https://doi.org/10.1111/1475-6765.12564).
- [28] Scanlan, M.A. (2022). *Inclusionary populism: Old antagonisms, new challenges*. (Doctoral dissertation, University of Glasgow, Glasgow, UK).
- [29] Scanni, F.M. (2023). Opposites but similar? Technocracy and populism in contemporary European democracies. *Administration & Society*, 55(5), 1007-1029. doi: [10.1177/00953997231158341](https://doi.org/10.1177/00953997231158341).
- [30] Schraff, D., & Pontusson, J. (2023). Falling behind whom? Economic geographies of right-wing populism in Europe. *Journal of European Public Policy*, 31(6), 1519-1619. doi: [10.1080/13501763.2023.2278647](https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2278647).
- [31] Standard Eurobarometer 101 – Spring 2024. (2024). Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3216>.
- [32] Svulik, M.W., Avramovska, E., Lutz, J., & Milačić, F. (2023). In Europe, democracy erodes from the right. *Journal of Democracy*, 34(1), 5-20. doi: [10.1353/jod.2023.0000](https://doi.org/10.1353/jod.2023.0000).
- [33] Treaty on European Union (Consolidated version). (2020, March). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/suspension-clause-article-7-of-the-treaty-on-european-union.html>.
- [34] Venice Commission. (2011). *Report on the rule of law, adopted by the venice commission at its 86th plenary meeting*. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e).
- [35] Webber, J. (2023). Understanding populism. *Social & Legal Studies*, 32(6), 849-876. doi: [10.1177/09646639231156144](https://doi.org/10.1177/09646639231156144).

УДК 327.5

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.88

Юлія Малогулко*Кандидат технічних наук, доцент**Вінницький національний технічний університет**21021, вул. Хмельницьке шосе, 95, м. Вінниця, Україна**<https://orcid.org/0000-0002-6637-7391>*

Роль США у підтримці енергетичної безпеки в Європі

Анотація. Актуальність дослідження ролі США у підтримці енергетичної безпеки Європи зумовлена загостренням геополітичних ризиків та необхідністю трансформації енергетичних систем європейських країн в умовах російської агресії. Мета дослідження полягала в аналізі зусиль США щодо зміцнення енергетичної стійкості Європи шляхом диверсифікації джерел енергопостачання та розширення альтернативних поставок енергоресурсів. У дослідженні було проведено вивчення нормативно-правових актів, статистичний аналіз даних енергетичної торгівлі, структурно-функціональний аналіз енергетичної безпеки ЄС як цілісної системи. Основні результати дослідження демонструють, що Сполучені Штати Америки відіграють вирішальну роль у забезпеченні енергетичної безпеки європейських країн шляхом значного збільшення експорту сирої нафти та зрідженого природного газу на ринки Європи, а також надаючи вагомий політичний та дипломатичний підтримку зусиллям, спрямованим на диверсифікацію джерел енергопостачання. Аналіз показує, що американські поставки енергоресурсів суттєво сприяли зменшенню залежності європейських країн від традиційних постачальників, зокрема Росії. Незважаючи на суттєві досягнення у процесі заміщення енергоносіїв російського походження альтернативними поставками з США, існують певні виклики та перешкоди, які потребують подальшого вирішення. Серед них варто відзначити порівняно вищу вартість американських енергетичних ресурсів, недостатній рівень розвитку відповідної інфраструктури для прийому, зберігання та розподілу імпортованих енергоносіїв в деяких країнах-членах Європейського Союзу, а також потенційне зменшення потреби в імпорті викопного палива в довгостроковій перспективі через активний перехід на відновлювані джерела енергії та реалізацію амбітних кліматичних цілей. Дослідження також виявило необхідність узгодження енергетичної політики США та ЄС з урахуванням довгострокових цілей декарбонізації економіки та сталого розвитку. Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо подальшого зміцнення трансатлантичного енергетичного партнерства з урахуванням необхідності балансування цілей енергетичної безпеки та декарбонізації економіки.

Ключові слова: трансатлантичне партнерство; нафтовий ринок; геополітичні ризики; альтернативні джерела енергії; сталий розвиток; кліматичні цілі

Вступ

Енергетична безпека є одним із ключових питань для країн Європейського Союзу, особливо в контексті їх значної залежності від імпорту енергоносіїв. Ця залежність робить європейські країни вразливими до перебоїв у постачанні енергоресурсів та цінових коливань на світових ринках. Особливо гостро ця проблема постала після початку російської агресії проти України у 2022 році, коли Росія використала енергетичний важіль як інструмент політичного тиску на Європу. Необхідність диверсифікації джерел енергопостачання та зменшення залежності від російських енергоносіїв стала очевидною для європейських лідерів.

У цьому контексті роль Сполучених Штатів Америки у підтримці енергетичної безпеки Європи набуває

особливого значення. США, будучи одним із найбільших виробників енергоресурсів у світі, мають потенціал для надання суттєвої допомоги європейським партнерам у диверсифікації їх енергетичних поставок. Однак, незважаючи на низку ініціатив та домовленостей між США та ЄС щодо співпраці в енергетичній сфері, питання ефективності та достатності американської підтримки залишається відкритим та потребує ґрунтовного аналізу.

Енергетична безпека Європи та роль США у її забезпеченні є актуальною темою, позаяк вона є одним із ключових пріоритетів для країн Європейського Союзу, що обумовлює увагу до неї багатьох дослідників. Аналіз публікацій демонструє різноманітність підходів

Отримано: 05.03.2024, Перевірено: 31.05.2024, Прийнято: 28.06.2024

Suggested Citation:

Malohulko, Yu. (2024). Role of the USA in supporting energy security in Europe. *Foreign Affairs*, 34(3), 88–98. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.88.

*Corresponding author

до вивчення цієї проблематики. У сучасних умовах, особливо з урахуванням геополітичних викликів та кліматичних змін, забезпечення надійного та стабільного постачання енергоресурсів набуває критичного значення. Як зазначає S. Cevik (2024), енергетична безпека та зміна клімату є дилемою та можливістю століття, що вимагає трансформації енергетичних систем. Вчений розглядає зміну клімату та енергетичну безпеку як ключові виклики сучасності, наголошуючи на необхідності трансформації енергетичних систем. У свою чергу, L. Luty *et al.* (2023) та I. Shchurov (2021) зосереджуються на економічних аспектах енергетичної безпеки, досліджуючи її в контексті цілей сталого розвитку та пропонуючи підходи до її зміцнення з урахуванням економічних факторів.

Геополітичні виміри енергетичної безпеки Європи знаходять відображення в роботах M. Mišík (2022) та V. Studinski (2022). Перший автор переконливо доводить необхідність покращення зовнішньої енергетичної безпеки ЄС шляхом диверсифікації джерел та зменшення залежності від окремих постачальників, тоді як другий аналізує вплив російсько-української війни на світовий економічний простір та енергетичні ринки. Водночас, M. De Rosa *et al.* (2022) та D. Streimikienė *et al.* (2023) приділяють увагу питанням диверсифікації, концентрації та відновлюваності енергопостачання в ЄС, наголошуючи на важливості збалансованого підходу та врахування регіональних особливостей. Цінні міркування щодо енергетичного майбутнього та різних сценаріїв розвитку енергетичних ринків представлено в роботі M. Burrows & G.F. Treverton (2023). Автори пропонують стратегічний погляд на ці питання, але конкретні кроки США щодо підтримки енергетичної безпеки Європи в запропонованих сценаріях не деталізуються.

Попри значний обсяг досліджень, присвячених енергетичній безпеці Європи, роль США у її підтримці залишається недостатньо розкритою. Більшість авторів зосереджуються на внутрішніх аспектах енергетичної безпеки ЄС, таких як диверсифікація постачання, розвиток відновлюваної енергетики та протидія кліматичним змінам. Водночас, потенціал співпраці з США у цих сферах, а також можливості американської підтримки в протидії російській енергетичній агресії, залишаються малодослідженими.

Дане дослідження мало на меті проаналізувати роль США у підтримці енергетичної безпеки в Європі, зокрема в контексті диверсифікації джерел енергопостачання та зміцнення енергетичної стійкості європейських країн. Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання: проаналізувати проблеми енергетичної безпеки та залежності країн Євросоюзу від імпорту енергоносіїв, оцінити ефективність американських ініціатив з постачання енергоресурсів на європейські ринки, визначити перспективи та обмеження співпраці США та ЄС у сфері енергетичної безпеки.

Матеріали та методи

Для досягнення мети даного дослідження було застосовано принципи об'єктивності, системності та історизму, які дозволили розглянути досліджувану проблему в динаміці її розвитку та з урахуванням широкого

міжнародного контексту. Дослідження розпочалося з комплексного аналізу поточного стану енергетичної безпеки Європейського Союзу, що включав вивчення структури енергоспоживання, рівня залежності від імпорту та географічної диверсифікації постачань.

На основі детального аналізу статистичних даних Євростату (Energy statistics..., 2024) було з'ясовано високий рівень залежності країн ЄС від імпорту енергоносіїв, зокрема з Росії. Цей аналіз охоплював динаміку імпорту нафти, природного газу та вугілля за останнє десятиліття, що дозволило виявити довгострокові тенденції та потенційні ризики для енергетичної безпеки ЄС. Зокрема, було розглянуто щорічні обсяги імпорту кожного виду енергоносіїв, їх частку в загальному енергоспоживанні ЄС, а також зміни в географічній структурі постачань. Особлива увага приділялася аналізу залежності від російських енергоресурсів, включаючи оцінку впливу геополітичних факторів на стабільність поставок. Крім того, було досліджено динаміку цін на імпортовані енергоносії та її вплив на економіку країн ЄС, що дозволило оцінити не лише фізичну, але й економічну складову енергетичної безпеки.

Наступним етапом стало всебічне вивчення зусиль Сполучених Штатів Америки, спрямованих на підтримку енергетичної безпеки європейських партнерів. Це включало аналіз не лише законодавчих ініціатив, але й дипломатичних зусиль, економічних стимулів та технологічного співробітництва між США та ЄС у сфері енергетики. За допомогою ґрунтовного вивчення нормативно-правових актів США, зокрема «Protecting Europe's Energy Security Act (PEESA)» (2020) та «Countering America's Adversaries Through Sanctions Act» (2017), було виявлено ключові механізми американської політики в цій сфері. Особлива увага приділялася аналізу конкретних положень цих законів, їх імплементації та практичного впливу на енергетичну політику ЄС.

Для оцінки ефективності цих зусиль було проведено комплексний статистичний аналіз даних Управління енергетичної інформації США (EIA) щодо динаміки експорту американської нафти (U.S. crude oil..., 2024) та зрідженого природного газу (ЗПГ) (The United States remained..., 2024) до Європи. Цей аналіз включав не лише загальні обсяги експорту, але й детальний розгляд структури поставок за країнами-імпортерами, типами енергоносіїв та способами транспортування. Порівняння цих показників з даними Євростату про скорочення частки Росії в імпорті енергоносіїв до ЄС (Drop in EU imports..., 2023) дозволило виявити успіхи політики США у заміщенні російських енергоресурсів альтернативними поставками та оцінити масштаби цього заміщення в різних сегментах енергетичного ринку ЄС.

Водночас, структурно-функціональний аналіз енергетичної безпеки ЄС як цілісної системи, що охоплює взаємопов'язані компоненти (диверсифікація постачання, розвиток інфраструктури, ціноутворення, регуляторна політика, технологічні інновації тощо), дозволив ідентифікувати виклики та обмеження в реалізації американської стратегії. Цей аналіз включав оцінку стану та перспектив розвитку енергетичної інфраструктури ЄС, зокрема терміналів ЗПГ, трубопроводних мереж та систем зберігання енергоресурсів.

Також було розглянуто економічні аспекти енергетичної співпраці США та ЄС, включаючи питання ціноутворення, конкурентоспроможності американських енергоносіїв на європейському ринку та потенційного впливу цієї співпраці на енергетичну безпеку та економічний розвиток обох сторін.

Результати

Аналіз поточного стану енергетичної безпеки ЄС. Аналіз поточного стану енергетичної безпеки ЄС свідчить про наявність значних ризиків. За даними Євростату (*Energy statistics...*, 2024), у 2022 році рівень енергетичної залежності ЄС від імпорту становив 62,5%. Попит ЄС на нафту і нафтопродукти у 2022 році сягнув 21 532 ПДж, з яких 97,7% було імпортовано. Що стосується природного газу, попит у 2022 році становив 12 324 ПДж, з яких 97,6% було покрито за рахунок імпорту. У 2022 році 45,8% спожитого у ЄС твердого викопного палива було імпортовано. Ці показники вказують на вразливість енергетичної системи ЄС до потенційних збоїв у постачанні та цінових коливань на світових ринках. Загальна довгострокова тенденція з 1990 року вказує на зростання імпортозалежності: якщо у 1990 році імпортувалася половина всього спожитого палива, то у 2022 році цей показник становив 62,5%. Окрім залежності від імпорту, енергетична безпека ЄС стикається з викликами, пов'язаними зі старінням енергетичної інфраструктури, необхідністю декарбонізації економіки та переходу до відновлюваних джерел енергії. Забезпечення енергетичної безпеки в контексті цілей сталого розвитку вимагає врахування економічних, екологічних та соціальних аспектів.

РФ традиційно була одним із ключових постачальників енергоресурсів до Європейського Союзу, але ситуація значно змінилася після початку повномасштабної війни РФ проти України у 2022 році. Згідно з даними Євростату (*Drop in EU imports...*, 2023), частка РФ в імпорті енергоносіїв до ЄС суттєво зменшилася. Якщо в третьому кварталі 2022 року російські енергоресурси становили 14,5% від загального обсягу імпортованих ЄС енергоносіїв, то за аналогічний період 2023 року цей показник скоротився більш ніж удвічі, до 6,5%.

Загальний обсяг імпорту енергоносіїв до ЄС у третьому кварталі 2023 року склав 35,4 млрд євро, або 65 млн тон у натуральному вираженні. Порівняно з третім кварталом попереднього року, спостерігалось значне зниження як вартісних показників імпорту (-49,1%), так і фізичних обсягів (-11,3%). Незважаючи на це скорочення, енергоносії все ще займали вагомую частку в структурі імпорту ЄС – 17,7% у третьому кварталі 2023 року.

Серед основних постачальників нафти на європейський ринок у третьому кварталі 2023 року лідирували США (17,7%), за якими слідували Норвегія (13,7%) та Казахстан (8,2%). У сегменті трубопровідного газу найбільшу роль відігравала Норвегія, забезпечуючи майже половину (48,6%) імпорту ЄС. Друге та третє місця посідали Алжир (17,8%) та Росія (16,0%), а Велика Британія була четвертим за величиною постачальником (10,5%). Що стосується скрапленого природного газу (СПГ), тут беззаперечним лідером були США з часткою 48,5%, випереджаючи Катар (14,0%), Алжир (10,1%) та Росію (8,8%).

Багаторічна практика використання Росією енергетичних ресурсів як інструменту геополітичного тиску неодноразово виявляла вразливість європейських країн у цій сфері. Однак, саме відкрита військова агресія проти України в 2022 році стала переломним моментом, який спонукав Євросоюз рішуче інтенсифікувати зусилля, спрямовані на диверсифікацію джерел енергопостачання та послаблення залежності від російських енергоносіїв. Окрім геополітичних ризиків, залежність від російських енергоносіїв створила економічні виклики для країн ЄС. Волатильність цін на енергоресурси та можливість їх використання Росією як важелю тиску на європейські країни негативно вплинула на економічну стабільність та конкурентоспроможність ЄС. Російсько-українська війна має значний вплив на світовий економічний простір та енергетичні ринки. Отже, енергетична залежність країн ЄС від Росії несе в собі низку серйозних ризиків та викликів. Насамперед, це ризик перебоїв у постачанні енергоресурсів внаслідок геополітичних конфліктів або навмисних дій Росії. Як показує досвід минулих газових конфліктів, такі перебої можуть мати значні негативні наслідки для економіки та суспільства європейських країн.

Окрім цього, залежність від російських енергоносіїв обмежує можливості ЄС у проведенні незалежної зовнішньої політики та відстоюванні своїх інтересів на міжнародній арені. Росія може використовувати енергетичний важіль для чинення політичного тиску на європейські країни, змушуючи їх іти на поступки в інших сферах (Brodny & Tutak, 2023). Енергетична залежність від Росії також гальмує процес переходу ЄС до низьковуглецевої та кліматично нейтральної економіки. Значна частка російських енергоносіїв, особливо природного газу та вугілля, є викопними видами палива, які сприяють викидам парникових газів. Як зазначають М. De Rosa *et al.* (2022), досягнення цілей сталого розвитку та енергетичної безпеки в ЄС вимагає диверсифікації джерел енергії та збільшення частки відновлюваних джерел.

Для вирішення проблеми енергетичної залежності від Росії, країни ЄС активно працюють над диверсифікацією джерел постачання енергоресурсів та розвитком відновлюваної енергетики. Зокрема, ЄС розвиває співпрацю з альтернативними постачальниками, такими як країни Каспійського регіону (Dinçer, 2023), Північної Африки (Joffé, 2023) та США. Водночас, впроваджуються заходи з підвищення енергоефективності та стимулювання інвестицій у відновлювану енергетику. Однак, процес зменшення енергетичної залежності від Росії є складним і вимагає комплексного підходу з урахуванням регіональних особливостей та потенціалу різних джерел енергії (McWilliams, *et al.* 2023).

Отже, аналіз поточного стану енергетичної безпеки ЄС демонструє, що, незважаючи на значну залежність від імпорту енергоносіїв, особливо з Росії в минулому, ЄС активно працює над зменшенням цієї залежності та диверсифікацією джерел енергопостачання. Агресія Росії проти України у 2022 році стала каталізатором цих зусиль, змусивши європейські країни переглянути свою енергетичну політику та шукати надійніших партнерів. Зменшення частки Росії в імпорті енергоносіїв до ЄС та зростання ролі інших

постачальників, таких як США, Норвегія, Алжир та Катар, свідчать про успішність стратегії диверсифікації. Однак, незважаючи на ці позитивні зміни, ризики та виклики для енергетичної безпеки ЄС все ще залишаються, включаючи можливість перебоїв у постачанні та геополітичний тиск. Для подальшого зміцнення енергетичної безпеки ЄС необхідно продовжувати зусилля з розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та посилення співпраці з надійними партнерами, такими як США. Ці кроки не лише зменшать залежність від імпорту викопних палив, але й сприятимуть досягненню цілей сталого розвитку та боротьбі зі зміною клімату.

Зусилля США щодо підтримки енергетичної безпеки Європи. Сполучені Штати Америки відіграють важливу роль у підтримці енергетичної безпеки Європи, зокрема шляхом постачання власних енергоресурсів на європейські ринки. Протягом останнього десятиліття США активізували зусилля з нарощування експорту нафти та природного газу до Європи, що сприяло диверсифікації джерел енергопостачання та зменшенню залежності від російських енергоносіїв (Klass & Pai, 2021).

У 2015 році США зробили важливий крок на шляху до розширення своєї присутності на глобальному ринку нафти, скасувавши 40-річне ембарго на експорт сирої нафти. Це рішення відкрило для американських нафтових компаній нові можливості постачання своєї продукції на міжнародні ринки, в тому числі до країн Європи. Згідно з нещодавно оприлюдненими даними від Управління енергетичної інформації США (EIA) (U.S. crude oil..., 2024), обсяги експорту сирої нафти зі Сполучених Штатів сягнули безпрецедентно високого рівня в 2023 році, становлячи в середньому 4,1 мільйона барелів на добу (b/d). Цей показник на 13% (або на 482 000 b/d) перевищив попередній річний максимум, зафіксований у 2022 році. Зростання експортних поставок нафти стало можливим завдяки суттєвому нарощуванню видобутку цієї сировини на території США. Так, у 2023 році середньодобовий обсяг видобутку сирої нафти в країні досяг нового історичного максимуму в 12,9 млн b/d, що на 9% (або на 1,0 млн b/d) більше порівняно з показником 2022 року.

Європа стала основним регіональним напрямком експорту сирої нафти зі США в 2023 році, випередивши Азію та Океанію. Цьому сприяли наслідки повномасштабного вторгнення Росії в Україну та включення нафти West Texas Intermediate (WTI) до європейського нафтового бенчмарку Dated Brent. У 2023 році експорт сирої нафти зі США до Європи в середньому становив 1,8 млн b/d, трохи більше, ніж експорт до Азії та Океанії – 1,7 млн b/d. Нідерланди отримали найбільше експорту сирої нафти зі США у 2023 році, в середньому 652 000 b/d. Поєднання санкцій проти Росії та реакції американського експорту на включення WTI до Brent сприяло збільшенню експорту США до Нідерландів на 82% (293 000 b/d) у 2023 році порівняно з 2022 роком, що є найбільшим об'ємним зростанням для будь-якої країни (U.S. crude oil..., 2024).

Згідно з інформацією, наданою організацією CEDIGAZ (The United States remained..., 2024), протягом 2023 року Сполучені Штати Америки зберегли за

собою статус головного постачальника скрапленого природного газу (ЗПГ) на європейський ринок, який включає країни ЄС-27 та Великобританію. Частка США в загальному обсязі імпортованого Європою ЗПГ сягнула майже 50%. Примітно, що 2023 рік став уже третім поспіль, коли обсяги поставок американського ЗПГ до Європи перевищили аналогічні показники будь-якої іншої країни-експортера. Так, у 2021 році частка США становила 27% (2,4 млрд кубічних футів на добу), у 2022 році вона зросла до 44% (6,5 Bcf/d), а в 2023 році сягнула рекордних 48% (7,1 Bcf/d). Що стосується інших ключових гравців на європейському ринку ЗПГ, то Катар і Росія посіли відповідно друге і третє місця за обсягами поставок у минулому році. На Катар припадало 14% (2,0 Bcf/d) імпортованого Європою ЗПГ, тоді як частка Росії становила 13% (1,8 Bcf/d). Сукупно на три країни – США, Катар і Росію – припадало три чверті всього європейського імпорту ЗПГ як у 2022, так і в 2023 році.

Середньодобовий обсяг імпорту ЗПГ до Європи в 2023 році становив 14,7 Bcf/d, що практично не відрізняється від показника попереднього року, незважаючи на оцінене експертами збільшення потужностей регазифікації на 4,2 Bcf/d. Основними імпортерами ЗПГ були Франція, Іспанія, Нідерланди та Великобританія, на які разом припадало близько двох третин (9,3 Bcf/d) від загального обсягу поставок. Німеччина, яка вперше почала імпортувати ЗПГ у січні 2023 року, до кінця року забезпечувала 4% (0,6 Bcf/d) загальноєвропейського імпорту. При цьому понад 80% поставок ЗПГ до Німеччини надійшло саме зі Сполучених Штатів (The United States remained..., 2024).

Сполучені Штати надають Європі не лише фізичну підтримку шляхом нарощування експорту енергоресурсів, але й політичну та дипломатичну підтримку в питаннях енергетичної безпеки. Американські високопосадовці послідовно закликають європейські країни диверсифікувати джерела енергопостачання та зменшувати залежність від російських енергоносіїв.

Зокрема, США обмежили участь американських компаній у більшості російських енергетичних підприємств та заборонили імпорт російської нафти, скрапленого природного газу та вугілля. Це був важливий крок у зменшенні залежності Європи від російських енергоносіїв та диверсифікації енергопостачання. США та їхні партнери з Великої сімки (G7) також домовилися про обмеження ціни на російську сиру нафту, що мало на меті зменшити доходи Росії від продажу енергоресурсів (Tortladze, 2023).

Однак санкції ЄС щодо російської енергетики були більш суперечливими через високу залежність деяких країн-членів від російського газу та нафти. Угорщина, наприклад, імпортувала майже 85% свого газу та 65% нафтопродуктів з Росії. Через цю залежність та зростання цін на енергоносії зусилля ЄС щодо заборони закупівлі російського газу зіткнулися з опором з боку Угорщини та інших країн. Тим не менш, ЄС запровадив обмеження на імпорт більшості російської сирої нафти та приєднався до цінової стелі G7 (Tortladze, 2023).

Хоча санкції явно негативно вплинули на російську економіку, цього впливу поки недостатньо, щоб зупинити конфлікт. Росія змогла частково захистити

себе та протистояти наслідкам санкцій завдяки співпраці з такими країнами, як Китай, Туреччина та деякі колишні радянські республіки, які надали Росії значну кількість споживчих та військових товарів.

Наприкінці 2019 року американські законодавці ухвалили "Protecting Europe's Energy Security Act (PEESA)" (2020), спрямований на протидію реалізації російських експортних газопроводів, які можуть становити загрозу для енергетичної незалежності європейських країн. Зокрема, закон передбачає можливість запровадження санкцій проти компаній, залучених до будівництва таких проектів, як «Північний потік-2» та «Турецький потік». Ця законодавча ініціатива є складовою комплексних зусиль США, націлених на обмеження здатності Росії використовувати енергетичний сектор як інструмент політичного тиску.

Відповідно до положень розділу 7503 PEESA (2020), Державний секретар США, після консультацій з Міністром фінансів, зобов'язаний надати Конгресу звіт, у якому має бути ідентифіковано: (А) судна, задіяні в укладанні труб на глибині 100 і більше футів нижче рівня моря в рамках реалізації проектів «Північний потік-2», «Турецький потік» або будь-яких інших проектів-наступників; (В) іноземних осіб, які, за висновком Держсекретаря (зробленим після консультацій з Мінфіном), свідомо продали, здали в оренду або надали згадані судна для будівництва таких проектів, або ж сприяли здійсненню оманливих чи структурованих транзакцій з метою надання цих суден для потреб будівництва.

Водночас, закон передбачає низку винятків. Так, санкції не застосовуватимуться до осіб, які постачають товари, призначені для забезпечення безпеки та належних умов для екіпажу судна, захисту життя людей на борту або підтримання судна в технічно справному стані з метою запобігання екологічній чи іншій істотній шкоді. Крім того, від санкцій звільнятимуться особи, чия діяльність є необхідною для ремонту, технічного обслуговування або екологічного відновлення «Північного потоку-2», «Турецького потоку» чи інших проектів-наступників (Protecting Europe's Energy..., 2020). Ці положення демонструють серйозність намірів США використовувати санкції для зупинки будівництва газопроводів, які вони вважають загрозою енергетичній безпеці Європи, водночас надаючи певну гнучкість для уникнення надмірного негативного впливу на залучені компанії.

Окрім законодавчих ініціатив США щодо протидії використанню Росією енергетики як зброї політичного впливу, вразливість російської енергетичної інфраструктури також підриває енергетичну безпеку Європи. Яскравим прикладом цього є вибухи на газопроводах «Північний потік» у вересні 2022 року, які пошкодили три з чотирьох ниток газопроводів, що постачали російський газ до Німеччини (Adomaitis & Ahlander, 2024).

Хоча офіційного висновку щодо відповідальних за диверсію досі немає, ця подія продемонструвала, що Росія, будучи учасником регіональних конфліктів, не здатна забезпечити безпеку власних стратегічних інфраструктурних об'єктів. Така вразливість не лише завдає шкоди самій Росії, але й має серйозні наслідки для енергетичної безпеки Європейського Союзу, який

значною мірою залежить від постачання російських енергоносіїв. Вибухи на «Північних потоках» призвели до масштабного витоку газу в атмосферу та фактично унеможливили використання цих газопроводів для постачання газу до Європи. Це змусило європейські країни прискорити пошук альтернативних джерел енергопостачання та ще більше загострило питання зменшення залежності від російських енергоресурсів.

Таким чином, агресивна політика Росії та її нездатність гарантувати безпеку власної енергетичної інфраструктури не лише шкодять її власним інтересам, але й ставлять під загрозу енергетичну безпеку її основних клієнтів – країн Європейського Союзу. Це створює додаткові стимули для ЄС активніше диверсифікувати джерела енергопостачання та зменшувати свою вразливість до потенційних збоїв у постачанні російських енергоносіїв.

У цьому контексті зусилля США щодо підтримки енергетичної безпеки Європи, включаючи законодавчі ініціативи та сприяння експорту американських енергоресурсів, набувають ще більшої актуальності та значення. Співпраця між США та ЄС у сфері енергетичної безпеки може відіграти ключову роль у протидії загрозам, які виникають внаслідок непередбачуваної та деструктивної політики Росії в енергетичній сфері.

Політична та дипломатична підтримка США відіграє важливу роль у зміцненні енергетичної безпеки Європи, доповнюючи зусилля з фізичної диверсифікації поставок. Вашингтон використовує різноманітні інструменти – від публічної дипломатії до цільової фінансової та технічної допомоги – щоб допомогти європейським партнерам протистояти енергетичному впливу Росії та забезпечити надійне та диверсифіковане енергопостачання.

Співпраця США та ЄС у сфері енергетичної безпеки. Сполучені Штати та Європейський Союз мають тривалу історію співпраці у сфері енергетичної безпеки. Ця співпраця ґрунтується на спільних цінностях та інтересах, таких як забезпечення надійного та диверсифікованого постачання енергоресурсів, розвиток конкурентних та прозорих енергетичних ринків, протидія монополізації та політизації енергетичної сфери.

Одним із ключових майданчиків для співпраці США та ЄС є U.S.-EU Energy Council, створена у 2009 році. Рада є платформою для стратегічного діалогу високого рівня з питань енергетики, включаючи енергетичну безпеку, енергоефективність, відновлювані джерела енергії, ядерну енергетику тощо. На засіданнях Ради обговорюються актуальні виклики та узгоджуються спільні дії для їх подолання. Наприклад, на 9-му засіданні Ради у 2018 році сторони домовилися посилити співпрацю у сфері енергетичної безпеки, зокрема шляхом диверсифікації джерел, маршрутів та постачальників енергоресурсів для Європи (Morningstar, et al. 2020).

Одним із ключових аспектів співробітництва між Сполученими Штатами та Європейським Союзом є спільні зусилля, спрямовані на запобігання використанню енергетичних ресурсів як інструменту геополітичного впливу та тиску. Ця проблема набула особливої гостроти після того, як у 2014 році Росія анексувала Кримський півострів та розв'язала конфлікт на сході України. У відповідь на ці дії США та ЄС вдалися до

запровадження санкцій, які торкнулися, зокрема, і російського енергетичного сектору. Метою цих обмежувальних заходів, що передбачали ускладнення доступу російських енергетичних компаній до передових західних технологій та міжнародних фінансових ринків, було послаблення спроможності Росії чинити тиск на інші держави, використовуючи свій енергетичний потенціал.

США та ЄС також співпрацюють у рамках багатосторонніх форматів, таких як Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) та Європейська енергетична хартія. Зокрема, США є членом МЕА з 1974 року і активно долучаються до розробки та реалізації глобальної енергетичної політики (Eicke & Petri, 2022). У травні 2022 року Європейська Комісія представила документ (EU external energy..., 2022), який окреслює стратегію ЄС щодо співпраці з міжнародними партнерами в енергетичній сфері в умовах мінливого світу. Цей документ підкреслює важливість трансатлантичного партнерства зі США для забезпечення енергетичної безпеки Європи. Зокрема, в стратегії зазначається, що ЄС продовжуватиме тісно співпрацювати зі США, чий пріоритети добре узгоджуються з європейськими у всьому спектрі енергетичної політики. Через Енергетичну раду ЄС-США та на міжнародних форумах ЄС намагатиметься позитивно впливати на глобальний енергетичний ландшафт. Ця співпраця набуває особливого значення в контексті російської агресії проти України та її наслідків для енергетичних ринків. ЄС і США координують зусилля щодо диверсифікації поставок енергоресурсів до Європи, зокрема збільшення експорту американського скрапленого природного газу, щоб зменшити залежність від російських енергоносіїв.

Окрім забезпечення короткострокової енергетичної безпеки, трансатлантичне партнерство відіграє ключову роль у просуванні глобального зеленого енергетичного переходу. ЄС і США співпрацюють у розвитку чистих технологій у рамках Ради з торгівлі та технологій (ТТС), а також координують зусилля на міжнародних форумах для прискорення впровадження відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності у всьому світі.

Таким чином, стратегічний документ Європейської Комісії підкреслює, що тісна співпраця зі США як у двосторонньому форматі, так і на багатосторонніх платформах, є життєво важливою для зміцнення енергетичної безпеки Європи в умовах геополітичних зрушень та переходу до сталої енергетики. Трансатлантичне партнерство дозволяє ефективніше реагувати на поточні виклики та формувати майбутнє гло-

бальної енергетичної системи відповідно до спільних цілей та цінностей.

Американські енергетичні компанії відіграють важливу роль у диверсифікації поставок енергоресурсів до Європейського Союзу. Завдяки розвитку технологій видобутку сланцевої нафти та газу, США перетворилися на одного з найбільших виробників та експортерів вуглеводнів у світі. Це відкрило нові можливості для постачання американських енергоресурсів на європейські ринки та зменшення залежності ЄС від традиційних постачальників, таких як Росія.

Провідні американські нафтогазові компанії, такі як ExxonMobil, Chevron, ConocoPhillips активно нарощують свою присутність на європейському ринку. Вони інвестують у розвиток інфраструктури для прийому, зберігання та розподілу ЗПГ, а також укладають довгострокові контракти на постачання газу з європейськими споживачами. Наприклад, у 2019 році ExxonMobil підписала 20-річний контракт на постачання ЗПГ з німецькою енергетичною компанією Uniper (Flower, 2021). Завдяки цьому контракту, Німеччина отримає додатково 5 млрд куб. м газу на рік, що дозволило частково замінити поставки з Росії.

Окрім безпосереднього постачання енергоресурсів, американські компанії також інвестують у розвиток відновлюваної енергетики в Європі. Зокрема, ExxonMobil та Chevron є партнерами норвезької енергетичної компанії Equinor у будівництві найбільшої в світі плавучої вітрової електростанції Hywind Tampen (Herrera Anchustegui & Tscherning, 2024). Американська компанія General Electric є одним з провідних виробників вітрових турбін для офшорних електростанцій в Європі. Розвиток відновлюваної енергетики сприяє декарбонізації європейської економіки та зменшенню залежності від викопного палива, в тому числі імпортованого з Росії.

Американські компанії також долучаються до розвитку інноваційних технологій в енергетичній сфері, таких як зберігання енергії, водневі технології, уловлювання та зберігання вуглецю тощо. Наприклад, у 2020 році ExxonMobil оголосила про створення нового підрозділу ExxonMobil Low Carbon Solutions, який займатиметься розробкою та комерціалізацією технологій для зменшення викидів парникових газів (O'Brien et al., 2021). Ці технології можуть бути використані в Європі для декарбонізації енергетичного та промислового секторів. Для узагальнення та систематизації інформації щодо зусиль США у підтримці енергетичної безпеки Європи, доцільно розглянути таблицю 1, яка презентує ключові напрямки співпраці, їх зміст та результати.

Таблиця 1. Зусилля США щодо підтримки енергетичної безпеки Європи

Напрямок	Зміст	Результати
Енергетична рада США-ЄС	Платформа для стратегічного діалогу з питань енергетики, узгодження спільних дій	Посилення співпраці у сфері енергобезпеки, диверсифікація джерел та маршрутів постачання
Санкції проти російського енергосектору	Обмеження доступу російських компаній до західних технологій і фінансів	Послаблення здатності Росії використовувати енергетику для тиску, призупинення будівництва «Північного потоку-2»

Таблиця 1. Продовження

Напрямок	Зміст	Результати
Співпраця в рамках МЕА та інших форматів	Розробка та реалізація глобальної енергетичної політики, координація дій на міжнародній арені	Просування принципів енергетичної безпеки та сталого розвитку, протидія політизації енергетики
Діяльність американських енергетичних компаній в Європі	Інвестиції в інфраструктуру ЗПГ, відновлювану енергетику, інноваційні технології	Диверсифікація поставок енергоресурсів до ЄС, декарбонізація економіки, зменшення залежності від Росії

Джерело: складено автором за даними L. Eicke & F. Petri (2022), K. Tortladze (2023), EU external energy engagement in a changing world (2022), I. Herrera Anchustegui & R. Tscherning (2024), J. O'Brien *et al.* (2021)

Таким чином, американські енергетичні компанії є важливими партнерами Європейського Союзу у забезпеченні енергетичної безпеки та переході до низьковуглецевої економіки. Їхня роль не обмежується постачанням традиційних енергоресурсів, таких як нафта та газ, але й включає інвестиції у відновлювану енергетику, розвиток інноваційних технологій та обмін досвідом. Завдяки співпраці з американськими компаніями, ЄС може диверсифікувати джерела енергопостачання, зменшити залежність від Росії та прискорити енергетичний перехід.

Оцінка успіхів та невдач політики США у заміщенні російських енергоносіїв. Сполучені Штати зіграли ключову роль у підтримці енергетичної безпеки Європи на тлі російської агресії проти України, активно нарощуючи експорт нафти та природного газу на європейський ринок. Як зазначають експерти Atlantic Council, після зняття у 2015 році 40-річної заборони на експорт сирої нафти зі США, американські компанії отримали можливість вільно постачати нафту на світові ринки, включаючи Європу (Morningstar *et al.*, 2024). Це сприяло диверсифікації джерел енергопостачання ЄС та зменшенню залежності від російських енергоносіїв.

За даними Управління енергетичної інформації США (EIA), експорт американської сирої нафти досяг рекордного рівня у 2023 році, в середньому 4,1 млн барелів на добу, що на 13% більше, ніж попередній річний рекорд 2022 року. Зростання експорту було підтримане збільшенням видобутку нафти в США, який у 2023 році також сягнув рекордно високого рівня – 12,9 млн барелів на добу (U.S. crude oil..., 2024). Європа стала основним регіональним напрямком експорту американської нафти в 2023 році, випередивши Азію та Океанію.

Сполучені Штати продовжували домінувати на європейському ринку скрапленого природного газу (ЗПГ) протягом 2023 року, задовольняючи близько 50% сукупного імпорту ЗПГ до регіону (The United States remained..., 2024). Це ознаменувало собою третій рік поспіль, коли американські обсяги поставок ЗПГ до Європи перевищили обсяги будь-якого іншого експортера. Частка США в європейському імпорті ЗПГ стрімко зростає з 27% у 2021 році до вражаючих 48% у 2023 році. Тим часом Катар і Росія зберегли свої позиції відповідно другого і третього за величиною постачальника скрапленого газу на європейський ринок.

Ці дані свідчать про стрімке зростання поставок американських енергоресурсів до Європи після початку повномасштабної російсько-української війни. США зуміли швидко наростити експорт нафти та ЗПГ, щоб допомогти європейським союзникам компенсувати

втрату російських енергоносіїв. Розвиток інфраструктури для прийому, зберігання та розподілу ЗПГ, а також довгострокові контракти на постачання газу з європейськими споживачами стали важливими факторами успіху американської стратегії енергетичної підтримки Європи (Flower, 2021).

Збільшення імпорту енергоресурсів зі США відіграло важливу роль у зменшенні залежності Європейського Союзу від російських енергоносіїв. Як зазначалося вище, частка США в імпорті ЗПГ до Європи зростає до майже 50% у 2023 році, тоді як частка Росії скоротилася до 13%. Водночас, завдяки рекордному експорту американської нафти до Європи, регіон зміг суттєво знизити закупівлі російської нафти (U.S. crude oil..., 2024).

За даними Євростату, частка Росії в імпорті енергоносіїв до ЄС знизилася з 14,5% у третьому кварталі 2022 року до 6,5% у третьому кварталі 2023 року (Drop in EU imports..., 2023). У 2022 році рівень енергетичної залежності ЄС від імпорту становив 62,5%, при цьому 97,7% попиту на нафту і нафтопродукти та 97,6% попиту на природний газ покривалися за рахунок імпорту (Energy statistics..., 2024). Однак завдяки диверсифікації джерел енергопостачання, насамперед шляхом нарощування закупівель американських енергоресурсів, ЄС вдалося суттєво знизити частку Росії в структурі свого енергоімпорту.

Таким чином, політика США щодо підтримки енергетичної безпеки Європи через збільшення експорту власних енергоресурсів виявилася досить успішною в контексті зменшення залежності ЄС від російських енергоносіїв. Американські поставки нафти та ЗПГ дозволили частково замінити російські енергоресурси та диверсифікувати джерела енергопостачання Європи. Це сприяло зміцненню енергетичної стійкості ЄС та послабленню можливостей Росії використовувати енергетику як інструмент політичного тиску.

Попри вагомі успіхи у нарощуванні поставок американських енергоресурсів до Європи та заміщенні ними російських енергоносіїв, існують певні перешкоди та обмеження в реалізації цієї політики. Насамперед, це стосується більш високої вартості американського ЗПГ порівняно з російським трубопровідним газом. Як зазначають експерти Atlantic Council, російський газ традиційно був дешевшим для європейських споживачів завдяки географічній близькості, державним субсидіям та мінімальним інвестиціям в екологічні та соціальні проєкти (ESG). Натомість, американський ЗПГ вимагає додаткових витрат на зрідження, транспортування та регазифікацію, що підвищує його кінцеву ціну для європейських покупців. Це створює

ризик того, що після завершення війни в Україні деякі європейські країни можуть знову повернутися до закупівель дешевого російського газу, особливо якщо питання енергетичної безпеки відійде на другий план (Morningstar *et al.*, 2024). Іншою перешкодою є недостатній рівень розвитку інфраструктури для прийому, зберігання та розподілу ЗПГ в деяких країнах ЄС, особливо в Центральній та Східній Європі. Це обмежує можливості для диверсифікації джерел газопостачання та створює вразливість для енергетичної безпеки цих країн. Тому важливим завданням є інвестування в розвиток відповідної інфраструктури, включаючи термінали ЗПГ, газопроводи-інтерконектори та сховища

газу (Morningstar *et al.*, 2024). Крім того, процес декарбонізації економіки ЄС та переходу до відновлюваних джерел енергії в довгостроковій перспективі може зменшити потребу в імпорті викопного палива, включаючи американські енергоресурси. Як зазначають М. De Rosa *et al.* (2022), досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення енергетичної безпеки в ЄС вимагає збільшення частки відновлюваних джерел та диверсифікації енергопостачання з урахуванням регіональних особливостей. Для порівняння успіхів і викликів у реалізації політики США щодо заміщення російських енергоносіїв на європейському ринку, розглянемо таблицю 2.

Таблиця 2. Оцінка політики США щодо заміщення російських енергоносіїв в Європі

Аспект	Успіхи	Виклики
Експорт американської нафти до Європи	Рекордний рівень у 2023 році – 4,1 млн барелів на добу (+13% до 2022 р.). Європа – основний напрямок експорту	–
Експорт американського ЗПГ до Європи	США – найбільший постачальник ЗПГ до Європи у 2021-2023 рр. Частка США зростає з 27% у 2021 р. до 48% у 2023 р.	Вища вартість американського ЗПГ порівняно з російським трубопровідним газом
Зменшення енергетичної залежності ЄС від Росії	Частка Росії в імпорті енергоносіїв до ЄС знизилася з 14,5% у 3 кв. 2022 р. до 6,5% у 3 кв. 2023 р.	Ризик повернення до закупівель дешевого російського газу після завершення війни
Розвиток інфраструктури ЗПГ в ЄС	–	Недостатній рівень розвитку в деяких країнах ЄС, особливо в Центральній та Східній Європі
Узгодженість з цілями декарбонізації ЄС	–	Зменшення потреби в імпорті викопного палива в довгостроковій перспективі через перехід на відновлювані джерела

Джерело: складено автором за даними досліджень М. De Rosa *et al.* (2022), R.L. Morningstar *et al.* (2024) та ряду аналітичних звітів (Drop in EU imports..., 2023; U.S. crude oil..., 2024; The United States remained..., 2024)

Як видно з таблиці 2, США досягли значних успіхів у нарощуванні експорту нафти та ЗПГ до Європи, що дозволило суттєво знизити частку Росії в структурі енергоімпорту ЄС. Американські енергоресурси відіграли ключову роль у диверсифікації джерел енергопостачання Європи та зміцненні її енергетичної стійкості в умовах російської агресії. Водночас, існують певні виклики, пов'язані з вищою вартістю американського ЗПГ порівняно з російським газом, недостатнім розвитком відповідної інфраструктури в окремих країнах ЄС та потенційним зменшенням потреби в імпорті викопного палива через перехід на відновлювані джерела енергії. Для подолання цих перешкод необхідна подальша співпраця США та ЄС у сферах інвестицій, ціноутворення та узгодження енергетичних політик з кліматичними цілями.

Отже, попри вагомі успіхи політики США щодо заміщення російських енергоносіїв на європейському ринку, існують певні перешкоди та обмеження в її реалізації. Вони включають вищу вартість американського ЗПГ порівняно з російським газом, недостатній розвиток відповідної інфраструктури в деяких країнах ЄС та довгострокові плани декарбонізації європейської економіки. Для подолання цих викликів необхідні подальші зусилля з інвестування в інфраструктуру, забезпечення конкурентних цін на американські енергоресурси та узгодження енергетичної політики США та ЄС з цілями сталого розвитку та кліматичними амбіціями.

Обговорення

Результати дослідження виявили значне зростання ролі США у забезпеченні енергетичної безпеки Європи в контексті російської агресії проти України та глобальних енергетичних трансформацій. Зокрема, було встановлено суттєве збільшення експорту американської нафти та ЗПГ до Європи, активізацію політико-дипломатичної співпраці між США та ЄС у сфері енергетики, а також зростання значення трансатлантичного партнерства для досягнення кліматичних цілей. Ці висновки знаходять підтвердження, розвиток та доповнення в роботах інших дослідників, які вивчали різні аспекти енергетичної безпеки Європи та трансатлантичних відносин у цій сфері.

Аналіз статистичних даних щодо експорту американської нафти та ЗПГ до Європи у 2022-2023 роках виявив значне зростання обсягів поставок. Ця тенденція корелює з висновками С. Aitken & E. Ersoy (2023), які відзначають, що нарощування імпорту ЗПГ зі США є одним із найбільш перспективних шляхів зміцнення енергетичної стійкості ЄС у короткостроковій перспективі. Зокрема, згідно з даними дослідження, частка США в імпорті ЗПГ до Європи зростає з 27% у 2021 році до 48% у 2023 році. С. Aitken & E. Ersoy (2023) також підкреслюють важливість диверсифікації джерел постачання для зменшення залежності від російських енергоносіїв, що підтверджує висновки даного дослідження щодо зростання ролі американських енергоресурсів у забезпеченні енергобезпеки Європи.

Виявлена тенденція до диверсифікації джерел енергопостачання ЄС знаходить підтвердження в результатах T. Rokicki *et al.* (2023). Автори демонструють, що російське вторгнення в Україну стало каталізатором процесів диверсифікації в енергетичному секторі ЄС. Зокрема, їхнє дослідження показує зниження частки Росії в імпорті енергоносіїв до ЄС з 14,5% у третьому кварталі 2022 року до 6,5% у третьому кварталі 2023 року. Ці дані узгоджуються з результатами даного дослідження, і вказують на зменшення енергетичної залежності ЄС від Росії та зростання ролі США як альтернативного постачальника.

Дослідження E. Dogan *et al.* (2023) щодо впливу енергетичних та екологічних податків на розгортання відновлюваної енергетики в ЄС надає важливі інсайти для інтерпретації результатів даного дослідження. Автори виявили, що вплив податкових інструментів на розвиток відновлюваних джерел енергії є неоднозначним і залежить від конкретного типу податку. Зокрема, вони встановили, що податки на енергію мають негативний вплив на споживання відновлюваної енергії, тоді як екологічні податки сприяють її зростанню. Ці висновки доповнюють результати даного дослідження, підкреслюючи складність балансування між різними інструментами енергетичної політики для досягнення цілей декарбонізації та енергетичної безпеки. У контексті трансатлантичного енергетичного співробітництва, виявлені E. Dogan *et al.* (2023) ефекти вказують на необхідність ретельного узгодження податкових політик ЄС та США для ефективного стимулювання розвитку відновлюваної енергетики без шкоди для енергетичної безпеки. Це особливо актуально з огляду на результати даного дослідження щодо зростання ролі США як постачальника енергоресурсів до ЄС, оскільки потребує врахування потенційного впливу європейських податкових інструментів на конкурентоспроможність американських енергоносіїв на європейському ринку.

Дослідження M. Pelekanaki (2023) щодо ролі водню у забезпеченні енергетичної безпеки надає важливі інсайти для інтерпретації результатів даного дослідження. Автор розглядає потенціал водневих технологій як ключового елементу майбутньої енергетичної системи, що може сприяти як декарбонізації, так і підвищенню енергетичної безпеки. Це корелює з висновками даного дослідження щодо необхідності диверсифікації джерел енергії та розвитку інноваційних технологій у контексті трансатлантичного співробітництва. Автор відзначає, що розвиток водневої економіки може зменшити залежність від імпорту викопного палива та сприяти інтеграції відновлюваних джерел енергії, що узгоджується з результатами даного дослідження щодо прагнення ЄС до енергетичної незалежності. Водночас, M. Pelekanaki (2023) підкреслює необхідність міжнародної співпраці для розвитку глобального ринку водню, що резонує з висновками даного дослідження про важливість координації зусиль між ЄС та США у сфері енергетичної політики.

Особливо цікавим є аналіз M. Pelekanaki (2023) щодо потенціалу США як експортера зеленого водню до Європи в майбутньому. Це доповнює результати даного дослідження, вказуючи на можливі нові напрямки

трансатлантичного енергетичного партнерства, які виходять за межі традиційної торгівлі нафтою та газом. Такий сценарій міг би сприяти досягненню як цілей енергетичної безпеки, так і кліматичних амбіцій обох сторін, що підтверджує висновки даного дослідження про необхідність комплексного підходу до енергетичної співпраці між ЄС та США.

Вплив геополітичної нестабільності на енергетичну безпеку, який є центральним аспектом даного дослідження, знаходить підтвердження в роботі K. Khan *et al.* (2023). На основі причинно-наслідкового аналізу автори доводять, що політичні конфлікти є одним із ключових факторів вразливості енергетичних систем. Ці висновки корелюють з результатами даного дослідження щодо деструктивного впливу російської агресії проти України на енергетичну безпеку Європи. Зокрема, аналіз статистичних даних та експертних оцінок показав, що російське вторгнення призвело до різкого скорочення поставок російських енергоносіїв до ЄС та стимулювало пошук альтернативних джерел, включаючи США.

Дослідження P. Bórawski *et al.* (2023) щодо перспектив розвитку ринку фотоелектричної енергії в ЄС надає важливий контекст для розуміння результатів даного дослідження. Автори виявили значний потенціал зростання сонячної енергетики в Європі, що корелює з висновками даного дослідження щодо важливості розвитку відновлюваних джерел енергії для забезпечення енергетичної безпеки ЄС. Зокрема, P. Bórawski *et al.* (2023) прогнозують збільшення встановленої потужності фотоелектричних систем у ЄС до 327,6 ГВт до 2025 року, що підкреслює роль сонячної енергії у диверсифікації енергетичного портфеля Європи. Ці дані доповнюють результати даного дослідження, демонструючи конкретний напрямок, в якому ЄС може зменшити свою залежність від імпортованих енергоресурсів, включаючи американські. Водночас, виявлені авторами регіональні відмінності у розвитку фотоелектричного ринку вказують на необхідність диференційованого підходу до енергетичної трансформації в ЄС, що може впливати на характер енергетичного співробітництва зі США в різних регіонах Європи.

Роль відновлюваної енергетики в забезпеченні довгострокової енергетичної безпеки, яка підкреслюється в даному дослідженні, знаходить підтвердження в роботі Q. Hassan *et al.* (2024). Автори стверджують, що масштабне впровадження чистих технологій є не лише імперативом боротьби зі зміною клімату, але й запорукою стійкості енергетичних систем. Ці висновки узгоджуються з результатами даного дослідження щодо важливості розвитку відновлюваної енергетики як спільного пріоритету США та ЄС. Аналіз стратегічних документів та інвестиційних планів обох сторін виявив зростаючий акцент на співпраці у сфері розробки та впровадження інноваційних енергетичних технологій, включаючи офшорну вітроенергетику, зелений водень та технології накопичення енергії.

Важливо відзначити, що висновки даного дослідження щодо зростання ролі США як ключового гаранта енергетичної безпеки Європи в умовах нинішньої кризи не знаходять прямих аналогів у розглянутих роботах. Це може свідчити про оригінальність та

актуальність запропонованого підходу до аналізу трансатлантичного енергетичного партнерства в контексті сучасних геополітичних викликів. Зокрема, дане дослідження пропонує більш комплексний погляд на роль США, розглядаючи не лише торговельно-економічні аспекти співпраці, але й політико-дипломатичний та безпековий виміри.

Аналіз впливу криз 2020-2022 років на енергетичну незалежність країн ЄС, проведений T. Rokicki *et al.* (2023), доповнює результати даного дослідження. Автори демонструють, що пандемія COVID-19, а згодом і російське вторгнення в Україну, виявили вразливість енергетичних систем європейських країн та прискорили процеси диверсифікації джерел постачання. Ці висновки підтверджують результати даного дослідження щодо каталітичного впливу зовнішніх шоків на трансформацію енергетичного ландшафту Європи. Водночас, дане дослідження розширює цю перспективу, розглядаючи не лише внутрішні зміни в ЄС, але й зовнішній вимір енергетичної безпеки, зокрема посилення ролі США як стратегічного партнера.

Дослідження J.L. Liu *et al.* (2023) щодо енергетичної безпеки та сталості ЄС під час та після української кризи надає важливу перспективу для інтерпретації результатів даного дослідження. Автори аналізують вплив російсько-української війни на енергетичний ландшафт Європи та стратегії ЄС щодо забезпечення енергетичної безпеки в нових геополітичних умовах. J.L. Liu *et al.* (2023) підкреслюють, що криза прискорила трансформацію енергетичної системи ЄС, стимулюючи диверсифікацію джерел постачання та інтенсифікацію переходу до відновлюваних джерел енергії. Ці висновки корелюють з результатами даного дослідження щодо зростання ролі США як альтернативного постачальника енергоресурсів до Європи. Зокрема, автори відзначають збільшення імпорту ЗПГ зі США як ключовий елемент стратегії ЄС з диверсифікації, що підтверджує висновки даного дослідження про посилення трансатлантичного енергетичного партнерства.

Особливо цінним є аналіз L. Liu *et al.* (2023) довгострокових наслідків кризи для енергетичної політики ЄС. Автори прогнозують, що прагнення до енергетичної незалежності та декарбонізації стануть ще більш пріоритетними для ЄС, що резонує з висновками даного дослідження щодо необхідності балансування енергетичної безпеки та кліматичних цілей. Це підкреслює важливість трансатлантичної співпраці не лише в контексті короткострокового забезпечення енергоресурсами, але й у сфері розвитку інноваційних технологій та формування сталої енергетичної системи.

Загалом, результати даного дослідження значною мірою узгоджуються з висновками інших авторів щодо трансформації енергетичного ландшафту Європи, важливості балансування кліматичних та енергетичних пріоритетів, а також впливу геополітичних факторів на енергетичну безпеку. Водночас, акцент на ролі США як ключового партнера ЄС у забезпеченні енергетичної безпеки додає новий вимір до існуючого наукового дискурсу з цієї проблематики. Це відкриває перспективи для подальших досліджень у сфері трансатлантичного енергетичного партнерства та його впливу на глобальну енергетичну безпеку.

Висновки

Проведене дослідження дозволило проаналізувати роль Сполучених Штатів Америки у підтримці енергетичної безпеки Європи, зокрема в контексті заміщення російських енергоносіїв альтернативними поставками з Америки. Аналіз поточного стану енергетичної безпеки ЄС засвідчив високий рівень залежності європейських країн від імпорту енергоресурсів, особливо з Росії. Ця залежність робить ЄС вразливим до потенційних перебоїв у постачанні та політичного тиску з боку Кремля. Агресія Росії проти України у 2022 році стала каталізатором трансформації енергетичної політики ЄС та активізації зусиль щодо диверсифікації джерел енергопостачання.

Дослідження зусиль США щодо підтримки енергетичної безпеки Європи виявило, що Вашингтон відіграє ключову роль у цьому процесі. Сполучені Штати активно нарошують експорт власних енергоресурсів, насамперед нафти та зрідженого природного газу (ЗПГ), на європейські ринки. Зняття обмежень на експорт американської нафти та розвиток інфраструктури для постачання ЗПГ дозволили США стати найбільшим постачальником цих енергоресурсів до Європи у 2023 році. Окрім фізичної підтримки, США надають ЄС політичну та дипломатичну підтримку в питаннях енергетичної безпеки, зокрема через санкції проти російського енергетичного сектору та сприяння диверсифікації енергопостачання.

Оцінка успіхів та невдач політики США у заміщенні російських енергоносіїв альтернативними поставками для країн ЄС свідчить про значний прогрес. Стрімке зростання експорту американської нафти та ЗПГ до Європи дозволило суттєво знизити частку Росії в структурі енергоімпорту ЄС. Водночас, існують певні виклики, пов'язані з вищою вартістю американських енергоресурсів порівняно з російськими, недостатнім розвитком відповідної інфраструктури в окремих країнах ЄС та потенційним зменшенням потреби в імпорті викопного палива через перехід на відновлювані джерела енергії. Для подолання цих перешкод необхідні подальші зусилля з інвестування в інфраструктуру, забезпечення конкурентних цін на американські енергоресурси та узгодження енергетичної політики США та ЄС з цілями сталого розвитку.

Порівняльний аналіз результатів дослідження з висновками інших науковців підтвердив зростаючу роль США як гаранта європейської енергобезпеки, важливість балансування кліматичних та енергетичних пріоритетів, а також необхідність адаптації трансатлантичного енергетичного партнерства до мінливих геополітичних реалій. Попри відмінності у фокусі та методології, розглянуті роботи корелюють із ключовими висновками даного дослідження.

Разом з тим, дане дослідження має певні обмеження. Воно зосереджується передусім на ролі США у підтримці енергетичної безпеки Європи, залишаючи поза увагою потенційний внесок інших країн та регіонів. Аналіз ґрунтується на даних за обмежений період часу, що не дозволяє повною мірою оцінити довгострокові наслідки трансформації енергетичного ландшафту. Дослідження не враховує можливі зміни в енергетичній політиці США та ЄС, які можуть

вплинути на динаміку їхнього партнерства. Перспективи подальших досліджень у цій галузі включають: 1) аналіз потенціалу співпраці ЄС з іншими країнами та регіонами для диверсифікації енергопостачання; 2) довгострокове прогнозування впливу енергетичних трансформацій на трансатлантичне партнерство; 3) дослідження синергії між цілями енергетичної безпеки та декарбонізації економіки в контексті співпраці США та ЄС. Ці напрямки дозволять глибше

зрозуміти комплексну природу енергетичної безпеки Європи та розробити ефективні стратегії її зміцнення в мінливому світі.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC 327.5
DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.88

Yuliia Malohulko*

*PhD in Engineering, Associate professor
Vinnitsa National Technical University
21021, 95 Khmelnytsky Hwy., Vinnitsa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-6637-7391>*

Role of the USA in supporting energy security in Europe

Abstract. The relevance of studying the role of the USA in supporting energy security in Europe was due to the escalation of geopolitical risks and the need for the transformation of energy systems in European countries in the context of Russian aggression. The purpose of the study was to analyse the efforts of the USA to strengthen Europe's energy resilience through the diversification of energy supply sources and the expansion of alternative energy supply routes. The study involved the analysis of regulatory acts, statistical analysis of energy trade data, and a structural-functional analysis of the energy security of the European Union as an integrated system. The main results of the study demonstrated that the United States of America plays a decisive role in ensuring the energy security of European countries by significantly increasing the export of crude oil and liquefied natural gas to European markets, as well as providing significant political and diplomatic support to efforts aimed at diversifying energy supply sources. Analysis shows that American energy supplies have significantly contributed to reducing the dependence of European countries on traditional suppliers, particularly Russia. Despite significant achievements in the process of replacing Russian-origin energy carriers with alternative supplies from the United States, there are certain challenges and obstacles that require further resolution. Among them, it is worth noting the relatively higher cost of American energy resources, the insufficient level of development of the corresponding infrastructure for receiving, storing, and distributing imported energy carriers in some European Union member states, and the potential decrease in the need for fossil fuel imports in the long term due to the active transition to renewable energy sources and the implementation of ambitious climate goals. The study also revealed the need to align the energy policies of the United States of America and the European Union, considering the long-term goals of decarbonising the economy and sustainable development. The practical significance of the study lies in the development of recommendations for further strengthening the transatlantic energy partnership, taking into account the need to balance energy security and economic decarbonisation goals.

Keywords: transatlantic partnership; oil market; geopolitical risks; alternative energy sources; sustainable development; climate goals

Introduction

Energy security is one of the key issues for European Union countries, especially in the context of their significant dependence on energy carriers. This dependence makes European countries vulnerable to disruptions in the supply of energy resources and price fluctuations in global markets. This problem became particularly acute after the start of the Russian aggression against Ukraine in 2022 when Russia used energy as a tool of political pressure on Europe. The need to diversify energy supply sources and reduce dependence on Russian energy carriers has become obvious to European leaders.

In this context, the role of the United States of America in supporting Europe's energy security becomes particularly significant. The USA, being one of the world's

largest energy producers, has the potential to provide significant assistance to European partners in diversifying their energy supplies. However, despite several initiatives and agreements between the USA and the EU on cooperation in the energy sector, the question of the effectiveness and sufficiency of USA support remains open and requires in-depth analysis.

Energy security in Europe and the role of the USA in ensuring it is a topical issue, as it is one of the key priorities for European Union countries, which determines the attention of many researchers to it. An analysis of publications demonstrates the diversity of approaches to studying this problem. In modern conditions, especially considering geopolitical challenges and climate change,

Received: 05.03.2024, Revised: 31.05.2024, Accepted: 28.06.2024

Suggested Citation:

Malohulko, Yu. (2024). Role of the USA in supporting energy security in Europe. *Foreign Affairs*, 34(3), 88-98. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.88.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

ensuring a reliable and stable supply of energy resources is becoming critical. As S. Cevik (2024) notes, energy security and climate change are the dilemma and opportunity of the century, requiring a transformation of energy systems. The scientist considers climate change and energy security as key challenges of modernity, emphasising the need for energy system transformation. In turn, L. Luty *et al.* (2023) and I. Shchurov (2021) focus on the economic aspects of energy security, exploring it in the context of sustainable development goals and proposing approaches to strengthen it considering economic factors.

The geopolitical dimensions of Europe's energy security are reflected in the studies of M. Mišík (2022) and V. Studinski (2022). The first author convincingly argues for the need to improve the EU's external energy security through diversifying sources and reducing dependence on individual suppliers, while the second analyses the impact of the Russian-Ukrainian war on the global economic space and energy markets. Meanwhile, M. De Rosa *et al.* (2022) and D. Streimikiene *et al.* (2023) focus on the issues of diversification, concentration, and renewability of energy supply in the EU, emphasising the importance of a balanced approach and considering regional specificities. Valuable reflections on the energy future and various scenarios for the development of energy markets are presented in the research of M. Burrows & G.F. Treverton (2023). The authors offer a strategic view on these issues, but the specific steps of the US to support Europe's energy security in the proposed scenarios are not detailed.

Despite a significant amount of research dedicated to Europe's energy security, the role of the USA in supporting it remains insufficiently explored. Most authors focus on the internal aspects of the EU's energy security, such as supply diversification, renewable energy development, and climate change mitigation. Meanwhile, the potential for cooperation with the USA in these areas, as well as the possibilities of USA support in countering Russian energy aggression, remains understudied.

This research aimed to analyse the role of the USA in supporting energy security in Europe, particularly in the context of diversifying energy supply sources and strengthening the energy resilience of European countries. To achieve this goal, the following objectives were set: to analyse the problems of energy security and the dependence of European Union countries on energy carrier imports, to assess the effectiveness of USA initiatives to supply energy resources to European markets, and to determine the prospects and limitations of US-EU cooperation in the field of energy security.

Materials and Methods

To achieve the goal of this study, the principles of objectivity, systematicity, and historicism were applied, allowing the examination of the researched problem in the dynamics of its development and considering the broad international context. The research began with a comprehensive analysis of the current state of energy security in the European Union, which included studying the structure of energy consumption, the level of dependence on imports, and the geographical diversification of supplies.

Based on a detailed analysis of Eurostat statistical data (Energy statistics..., 2024), a high level of dependence of EU

countries on energy carrier imports, particularly from Russia, was identified. This analysis covered the dynamics of oil, natural gas, and coal imports over the past decade, allowing the identification of long-term trends and potential risks to the EU's energy security. In particular, the annual volumes of imports of each type of energy carrier, their share in the total energy consumption of the EU, and changes in the geographical structure of supplies were considered. Particular attention was paid to the analysis of dependence on Russian energy resources, including an assessment of the impact of geopolitical factors on supply stability. In addition, the dynamics of prices for imported energy carriers and their impact on the economies of EU countries were studied, which allowed for an assessment of not only the physical but also the economic component of energy security.

The next step involved a comprehensive study of the efforts of the United States of America aimed at supporting the energy security of its European partners. This included an analysis of not only legislative initiatives but also diplomatic efforts, economic incentives, and technological cooperation between the USA and the EU in the energy sector. Through a thorough study of USA laws, particularly the "Protecting Europe's Energy Security Act (PEESA)" (2020) and the "Countering America's Adversaries Through Sanctions Act" (2017), key mechanisms of US policy in this area were identified. Particular attention was paid to the analysis of specific provisions of these laws, their implementation, and their practical impact on the EU's energy policy.

To evaluate the effectiveness of these efforts, a comprehensive statistical analysis was conducted using data from the U.S. Energy Information Administration (EIA) on the dynamics of US crude oil exports (U.S. crude oil..., 2024) and liquefied natural gas (LNG) (The United States remained..., 2024) to Europe. This analysis included not only total export volumes but also a detailed examination of the structure of supplies by importing countries, types of energy carriers, and transportation methods. Comparing these indicators with Eurostat data on the reduction of Russia's share in energy imports to the EU (Drop in EU imports..., 2023) made it possible to identify the successes of USA policy in replacing Russian energy resources with alternative supplies and to assess the scale of this replacement in various segments of the EU energy market.

At the same time, a structural-functional analysis of the EU's energy security as an integrated system encompassing interconnected components (supply diversification, infrastructure development, pricing, regulatory policy, technological innovation, etc.) allowed for the identification of challenges and limitations in the implementation of the US strategy. This analysis included an assessment of the state and prospects for the development of the EU's energy infrastructure, including LNG terminals, pipeline networks, and energy storage systems. Economic aspects of USA-EU energy cooperation were also considered, including pricing issues, the competitiveness of US energy carriers on the European market, and the potential impact of this cooperation on the energy security and economic development of both parties.

Results

Analysis of the current state of the EU's energy security. An analysis of the current state of the EU's energy

security indicates significant risks. According to Eurostat (Energy statistics..., 2024), in 2022, the EU's energy dependence on imports was 62.5%. The EU's demand for oil and petroleum products in 2022 reached 21,532 PJ, of which 97.7% was imported. As for natural gas, demand in 2022 was 12,324 PJ, of which 97.6% was covered by imports. In 2022, 45.8% of the solid fossil fuels consumed in the EU were imported. These indicators highlight the vulnerability of the EU's energy system to potential supply disruptions and price fluctuations in global markets. The overall long-term trend since 1990 points to increasing import dependency: if in 1990 half of all consumed fuel was imported, then in 2022 this figure was 62.5%. In addition to import dependency, the EU's energy security faces challenges related to the ageing of energy infrastructure, the need to decarbonise the economy and the transition to renewable energy sources. Ensuring energy security in the context of sustainable development goals requires considering economic, environmental, and social aspects.

The Russian Federation has traditionally been one of the key suppliers of energy resources to the European Union, but the situation changed significantly after the start of Russia's full-scale war against Ukraine in 2022. According to Eurostat data (Drop in EU imports..., 2023), Russia's share in energy carrier imports to the EU has decreased significantly. If in the third quarter of 2022 Russian energy resources accounted for 14.5% of the total volume of imported energy carriers by the EU, then for the same period in 2023 this figure decreased more than twofold, to 6.5%.

The total volume of energy carrier imports to the EU in the third quarter of 2023 amounted to €35.4 billion, or 65 million tons in physical terms. Compared to the third quarter of the previous year, there was a significant decrease in both the value of imports (-49.1%) and physical volumes (-11.3%). Despite this reduction, energy carriers still occupied a significant share in the EU's import structure – 17.7% in the third quarter of 2023.

Among the main suppliers of oil to the European market in the third quarter of 2023, the USA led (17.7%), followed by Norway (13.7%) and Kazakhstan (8.2%). In the piped gas segment, Norway played the largest role, providing almost half (48.6%) of the EU's imports. Algeria (17.8%) and Russia (16.0%) ranked second and third, respectively, while the United Kingdom was the fourth largest supplier (10.5%). As for liquefied natural gas (LNG), the USA was the undisputed leader with a 48.5% share, ahead of Qatar 14.0%, Algeria (10.1%) and Russia (8.8%).

Russia's long-standing practice of using energy resources as a tool of geopolitical pressure has repeatedly exposed the vulnerability of European countries in this area. However, the outright military aggression against Ukraine in 2022 became a turning point, prompting the European Union to decisively intensify efforts aimed at diversifying energy supply sources and reducing dependence on Russian energy carriers. In addition to geopolitical risks, dependence on Russian energy carriers has created economic challenges for EU countries. The volatility of energy resource prices and the possibility of Russia using them as leverage against European countries have negatively impacted the economic stability and competitiveness of the EU. The Russian-Ukrainian war has a significant impact on the global economic space and energy markets. Therefore,

the energy dependence of EU countries on Russia carries a number of serious risks and challenges. Primarily, it is the risk of disruptions in the supply of energy resources due to geopolitical conflicts or intentional actions by Russia. As the experience of past gas conflicts shows, such disruptions can have significant negative consequences for the economy and society of European countries.

Moreover, dependence on Russian energy carriers limits the EU's ability to conduct an independent foreign policy and defend its interests on the international stage. Russia can use energy as leverage to exert political pressure on European countries, forcing them to make concessions in other areas (Brodny & Tutak, 2023). Energy dependence on Russia also hinders the EU's transition to a low-carbon and climate-neutral economy. A significant share of Russian energy carriers, especially natural gas and coal, are fossil fuels, which contribute to greenhouse gas emissions. As noted by M. De Rosa *et al.* (2022), achieving sustainable development goals and energy security in the EU requires diversifying energy sources and increasing the share of renewable sources.

To address the issue of energy dependence on Russia, EU countries are actively working on diversifying sources of energy supply and developing renewable energy. In particular, the EU is developing cooperation with alternative suppliers such as countries in the Caspian region (Dinçer, 2023), North Africa (Joffé, 2023), and the USA. At the same time, measures are being implemented to increase energy efficiency and stimulate investment in renewable energy. However, the process of reducing energy dependence on Russia is complex and requires a comprehensive approach taking into account regional specificities and the potential of different energy sources (McWilliams *et al.*, 2023).

Therefore, an analysis of the current state of the EU's energy security demonstrates that, despite significant dependence on energy carrier imports, especially from Russia in the past, the EU is actively working to reduce this dependence and diversify its energy supply sources. Russia's aggression against Ukraine in 2022 served as a catalyst for these efforts, forcing European countries to review their energy policies and seek more reliable partners. The decrease in Russia's share of energy carrier imports to the EU and the growing role of other suppliers, such as the USA, Norway, Algeria, and Qatar, indicate the success of the diversification strategy. However, despite these positive changes, risks and challenges to the EU's energy security still remain, including the possibility of supply disruptions and geopolitical pressure. To further strengthen the EU's energy security, continued efforts are needed to develop renewable energy, increase energy efficiency, and strengthen cooperation with reliable partners such as the USA. These steps will not only reduce dependence on imported fossil fuels but also contribute to achieving sustainable development goals and combating climate change.

Efforts by the USA to support Europe's energy security. The United States of America plays a crucial role in supporting Europe's energy security, particularly through the supply of its own energy resources to European markets. Over the past decade, the USA has intensified efforts to increase exports of oil and natural gas to Europe, which has contributed to the diversification of energy supply

sources and reduced dependence on Russian energy carriers (Klass & Pai, 2021).

In 2015, the United States took a significant step towards expanding its presence in the global oil market by lifting a 40-year-old embargo on crude oil exports. This decision opened up new opportunities for US oil companies to supply their products to international markets, including European countries. According to recently released data from the U.S. Energy Information Administration (EIA) (U.S. crude oil..., 2024), crude oil exports from the United States reached an unprecedented high in 2023, averaging 4.1 million barrels per day (b/d). This indicator is 13% (or 482,000 b/d) higher than the previous annual record set in 2022. The growth in oil export supplies became possible due to a significant increase in the production of this commodity within the USA. In 2023, the average daily production of crude oil in the country reached a new historical maximum of 12.9 million b/d, which is 9% (or 1.0 million b/d) more compared to the 2022 figure.

Europe became the primary regional destination for USA crude oil exports in 2023, surpassing Asia and Oceania. This was facilitated by the consequences of Russia's full-scale invasion of Ukraine and the inclusion of West Texas Intermediate (WTI) crude oil into the European oil benchmark Dated Brent. In 2023, USA crude oil exports to Europe averaged 1.8 million b/d, slightly more than exports to Asia and Oceania at 1.7 million b/d. The Netherlands received the largest volume of USA crude oil exports in 2023, averaging 652,000 b/d. The combination of sanctions against Russia and the response of USA exports to the inclusion of WTI in Brent contributed to an 82% increase (293,000 b/d) in USA exports to the Netherlands in 2023 compared to 2022, the largest volume increase for any country (U.S. crude oil..., 2024).

According to information provided by CEDIGAZ (The United States remained..., 2024), throughout 2023 the United States of America maintained its status as the leading supplier of liquefied natural gas (LNG) to the European market, which includes the EU-27 countries and the United Kingdom. The USA's share in the total volume of LNG imported by Europe reached almost 50%. It is noteworthy that 2023 marked the third consecutive year in which US LNG deliveries to Europe exceeded those of any other exporting country.

Thus, in 2021, the USA's share was 27% (2.4 billion cubic feet per day), in 2022 it increased to 44% (6.5 Bcf/d), and in 2023 it reached a record 48% (7.1 Bcf/d). Regarding other key players in the European LNG market, Qatar and Russia ranked second and third, respectively, in terms of supply volumes last year. Qatar accounted for 14% (2.0 Bcf/d) of Europe's imported LNG, while Russia's share was 13% (1.8 Bcf/d). Combined, the three countries – the USA, Qatar, and Russia – accounted for three-quarters of all European LNG imports in both 2022 and 2023.

The average daily volume of LNG imports to Europe in 2023 was 14.7 Bcf/d, which is almost identical to the previous year's figure, despite the estimated increase in regasification capacity by 4.2 Bcf/d. The main importers of LNG were France, Spain, the Netherlands, and the United Kingdom, which together accounted for about two-thirds (9.3 Bcf/d) of the total supply volume. Germany, which started importing LNG for the first time in January 2023,

by the end of the year provided 4% (0.6 Bcf/d) of the total European import. Moreover, over 80% of LNG supplies to Germany are specifically from the USA (The United States remained..., 2024).

The United States is providing Europe not only with physical support through increased energy exports but also with political and diplomatic support on energy security issues. US officials have consistently called on European countries to diversify their energy supply sources and reduce their dependence on Russian energy carriers.

Specifically, the USA imposed restrictions on the involvement of US companies in a majority of Russian energy ventures and prohibited the importation of Russian oil, liquefied natural gas, and coal. This was a significant step in reducing Europe's dependence on Russian energy carriers and diversifying energy supplies. The USA and its G7 partners also agreed to limit the price of Russian crude oil, aimed at reducing Russia's income from energy resource sales (Tortladze, 2023).

However, EU sanctions on Russian energy were more contentious due to the high dependence of some member states on Russian gas and oil. Hungary, for instance, imported nearly 85% of its gas and 65% of its petroleum products from Russia. This dependency, coupled with rising energy carrier prices, led to resistance from Hungary and other countries to EU efforts to ban the purchase of Russian gas. Nevertheless, the EU imposed restrictions on imports of most Russian crude oil and joined the G7 price cap (Tortladze, 2023).

Although the sanctions have clearly had a negative impact on the Russian economy, this impact has been insufficient to halt the conflict. Russia has been able to partially shield itself from the consequences of sanctions through cooperation with countries such as China, Turkey, and certain former Soviet republics, which have provided Russia with a significant quantity of consumer and military goods.

In late 2019, the US legislators passed the "Protecting Europe's Energy Security Act (PEESA)" (2020), aimed at countering the implementation of Russian export gas pipelines that could threaten the energy independence of European countries. Specifically, the law provides for the possibility of imposing sanctions on companies involved in the construction of projects such as Nord Stream 2 and TurkStream. This legislative initiative is part of a comprehensive USA effort to limit Russia's ability to use the energy sector as a tool of political pressure.

In accordance with the provisions of Section 7503 of the PEESA of 2020, the U.S. Secretary of State, in consultation with the Secretary of the Treasury, is required to submit a report to Congress that identifies: (A) vessels involved in the laying of pipes at a depth of 100 feet or more below sea level as part of the Nord Stream 2, TurkStream, or any successor projects; (B) foreign persons who, in the judgment of the Secretary of State (made after consultation with the Treasury), knowingly sold, leased, or provided such vessels for the construction of such projects, or facilitated deceptive or structured transactions aimed at providing these vessels for construction purposes.

At the same time, the law provides for a number of exemptions. For example, sanctions will not apply to persons who supply goods intended to ensure the safety and proper conditions for the crew of the vessel, to protect the lives

of persons on board, or to maintain the vessel in a technically sound condition to prevent environmental or other significant harm. In addition, persons whose activities are necessary for the repair, maintenance, or environmental remediation of Nord Stream 2, TurkStream, or other successor projects will be exempt from sanctions (Protecting Europe's Energy..., 2020). These provisions demonstrate the seriousness of the USA's intent to use sanctions to halt the construction of pipelines that it considers a threat to Europe's energy security while providing some flexibility to avoid excessive negative impact on the involved companies.

Beyond USA legislative initiatives aimed at countering Russia's use of energy as a tool of political influence, the vulnerability of Russian energy infrastructure also undermines Europe's energy security. A prime example of this is the September 2022 explosions on the Nord Stream pipelines, which damaged three of the four pipelines supplying Russian gas to Germany (Adomaitis & Ahlander, 2024).

Although there is still no official conclusion regarding those responsible for the sabotage, this event has demonstrated that Russia, as a participant in regional conflicts, is unable to ensure the security of its own strategic infrastructure. Such vulnerability not only harms Russia itself but also has serious consequences for the energy security of the European Union, which is highly dependent on the supply of Russian energy carriers. The explosions on the Nord Stream pipelines resulted in a massive gas leak into the atmosphere and effectively rendered these pipelines unusable for supplying gas to Europe. This has forced European countries to accelerate the search for alternative energy sources and has further intensified the issue of reducing dependence on Russian energy resources.

Thus, Russia's aggressive policy and its inability to guarantee the security of its own energy infrastructure not only harm its own interests but also jeopardise the energy security of its main clients – the countries of the European Union. This creates additional incentives for the EU to more actively diversify its energy supply sources and reduce its vulnerability to potential disruptions in the supply of Russian energy carriers.

In this context, USA efforts to support Europe's energy security, including legislative initiatives and promoting the export of US energy resources, become even more relevant and significant. Cooperation between the USA and the EU in the field of energy security can play a key role in countering the threats arising from Russia's unpredictable and destructive energy policy.

The political and diplomatic support of the USA plays a crucial role in strengthening Europe's energy security, complementing efforts towards physical diversification of supplies. Washington employs a variety of tools – from public diplomacy to targeted financial and technical assistance – to help European partners resist Russia's energy influence and ensure a reliable and diversified energy supply.

USA-EU cooperation on energy security. The United States and the European Union have a long history of cooperation in the field of energy security. This cooperation is based on shared values and interests, such as ensuring a reliable and diversified supply of energy resources, developing competitive and transparent energy markets, and countering monopolisation and politicisation of the energy sector.

One of the key platforms for USA-EU cooperation is the U.S.-EU Energy Council, established in 2009. The Council serves as a platform for high-level strategic dialogue on energy issues, including energy security, energy efficiency, renewable energy, nuclear energy, and more. Council meetings discuss current challenges and coordinate joint actions to overcome them. For example, at the 9th Council meeting in 2018, the parties agreed to strengthen cooperation in the field of energy security, including through diversification of energy sources, routes, and suppliers for Europe (Morningstar *et al.*, 2020).

One of the key aspects of cooperation between the United States and the European Union is the joint effort to prevent the use of energy resources as a tool of geopolitical influence and pressure. This issue has become particularly acute since 2014, when Russia annexed the Crimean Peninsula and launched a conflict in eastern Ukraine. In response to these actions, the USA and the EU resorted to imposing sanctions, which affected the Russian energy sector in particular. The aim of these restrictive measures, which involved making it more difficult for Russian energy companies to access advanced Western technologies and international financial markets, was to weaken Russia's ability to exert pressure on other states using its energy potential.

The USA and the EU also cooperate within multilateral frameworks such as the International Energy Agency (IEA) and the Energy Charter Treaty. In particular, the USA has been a member of the IEA since 1974 and is actively involved in the development and implementation of global energy policy (Eicke & Petri, 2022). In May 2022, the European Commission presented a document (EU external energy..., 2022) outlining the EU's strategy for cooperating with international partners in the energy sector in a changing world. This document emphasises the importance of the transatlantic partnership with the USA for ensuring Europe's energy security. In particular, the strategy notes that the EU will continue to work closely with the USA, whose priorities are well aligned with European ones across the entire spectrum of energy policy. Through the U.S.-EU Energy Council and international forums, the EU will seek to positively influence the global energy landscape. This cooperation is particularly important in the context of Russia's aggression against Ukraine and its consequences for energy markets. The EU and the USA are coordinating efforts to diversify energy resource supplies to Europe, including increasing exports of US liquefied natural gas, to reduce dependence on Russian energy carriers.

Beyond ensuring short-term energy security, the transatlantic partnership plays a key role in advancing the global green energy transition. The EU and the USA are cooperating on developing clean technologies within the framework of the Trade and Technology Council (TTC), and are coordinating efforts at international forums to accelerate the deployment of renewable energy sources and improve energy efficiency worldwide.

Thus, the European Commission's strategic document emphasises that close cooperation with the USA, both bilaterally and in multilateral forums, is vital for strengthening Europe's energy security in the context of geopolitical shifts and the transition to sustainable energy. The transatlantic partnership allows for a more effective response to current challenges and shaping the future of the global

energy system in accordance with shared goals and values.

US energy companies play a crucial role in diversifying energy supplies to the European Union. Thanks to the development of shale oil and gas extraction technologies, the USA has become one of the world's largest producers and exporters of hydrocarbons. This has opened up new opportunities for the supply of US energy resources to European markets and reduced the EU's dependence on traditional suppliers such as Russia.

Leading US oil and gas companies, such as ExxonMobil, Chevron, and ConocoPhillips, are actively increasing their presence in the European market. They are investing in the development of infrastructure for the reception, storage, and distribution of LNG, as well as signing long-term supply contracts with European consumers. For example, in 2019, ExxonMobil signed a 20-year contract to supply LNG to the German energy company Uniper (Flower, 2021). Thanks to this contract, Germany will receive an additional 5 billion cubic meters of gas per year, which has allowed it to partially replace supplies from Russia.

Beyond the direct supply of energy resources, US companies are also investing in the development of renewable

energy in Europe. In particular, ExxonMobil and Chevron are partners with the Norwegian energy company Equinor in the construction of the world's largest floating wind farm, Hywind Tampen (Herrera Anchustegui & Tscherning, 2024). The US company General Electric is one of the leading manufacturers of wind turbines for offshore wind farms in Europe. The development of renewable energy contributes to the decarbonisation of the European economy and reduces dependence on fossil fuels, including those imported from Russia. US companies are also involved in the development of innovative technologies in the energy sector, such as energy storage, hydrogen technologies, carbon capture and storage, and others. For example, in 2020, ExxonMobil announced the creation of a new division, ExxonMobil Low Carbon Solutions, which will focus on developing and commercialising technologies to reduce greenhouse gas emissions (O'Brien *et al.*, 2021). These technologies can be used in Europe to decarbonise the energy and industrial sectors. To summarise and systematise the information on the USA's efforts to support Europe's energy security, it is appropriate to consider Table 1, which presents key areas of cooperation, their content, and outcomes.

Table 1. USA efforts to support European energy security

Direction	Content	Outcomes
U.S.-EU Energy Council	A platform for strategic dialogue on energy issues, coordinating joint actions	Enhancing cooperation in energy security, diversifying sources and supply routes
Sanctions against the Russian energy sector	Restrictions on Russian companies' access to Western technologies and finances	Diminishing Russia's ability to use energy as leverage, halting the construction of Nord Stream 2
Cooperation within the framework of the IEA and other formats	Development and implementation of global energy policies, coordination of actions on the international stage	Promotion of energy security and sustainable development principles, countering the politicisation of energy
Activities of US energy companies in Europe	Investments in LNG infrastructure, renewable energy, innovative technologies	Diversification of energy resource supplies to the EU, decarbonisation of the economy, reducing dependence on Russia

Source: compiled by the author based on L. Eicke & F. Petri (2022), K. Tortladze (2023), EU external energy engagement in a changing world (2022), I. Herrera Anchustegui & R. Tscherning (2024), J. O'Brien *et al.* (2021)

Therefore, US energy companies are important partners for the European Union in ensuring energy security and transitioning to a low-carbon economy. Their role is not limited to supplying traditional energy resources such as oil and gas but also includes investments in renewable energy, development of innovative technologies, and knowledge sharing. Through cooperation with US companies, the EU can diversify its energy supply sources, reduce dependence on Russia, and accelerate the energy transition.

Assessment of the successes and failures of US policy in replacing Russian energy carriers. The United States has played a key role in supporting Europe's energy security amid Russia's aggression against Ukraine, actively increasing exports of oil and natural gas to the European market. As Atlantic Council experts note, after the lifting of a 40-year ban on US crude oil exports in 2015, US companies were able to freely supply oil to global markets, including Europe (Morningstar *et al.*, 2024). This contributed to the diversification of the EU's energy supply sources and reduced its dependence on Russian energy carriers.

According to the U.S. Energy Information Administration (EIA), US crude oil exports reached a record high

in 2023, averaging 4.1 million barrels per day, which is 13% more than the previous annual record in 2022. The growth in exports was supported by an increase in USA oil production, which also reached a record high in 2023 – 12.9 million barrels per day (U.S. crude oil..., 2024). Europe became the primary regional destination for US oil exports in 2023, surpassing Asia and Oceania.

The United States continued to dominate the European liquefied natural gas (LNG) market throughout 2023, meeting about 50% of the region's total LNG imports (The United States remained..., 2024). This marked the third consecutive year that US LNG shipments to Europe exceeded those of any other exporter. The USA's share of European LNG imports soared from 27% in 2021 to an impressive 48% in 2023. Meanwhile, Qatar and Russia retained their positions as the second and third largest suppliers of liquefied gas to the European market, respectively.

This data demonstrates the rapid growth of US energy resource deliveries to Europe following the start of the full-scale Russian-Ukrainian war. The USA was able to quickly ramp up oil and LNG exports to help its European allies offset the loss of Russian energy supplies. The development

of infrastructure for receiving, storing, and distributing LNG, as well as long-term supply contracts with European consumers, have been important factors in the success of the US strategy of energy support for Europe (Flower, 2021).

The increase in energy imports from the United States has played a crucial role in reducing the European Union's dependence on Russian energy carriers. As noted above, the USA's share of LNG imports to Europe increased to almost 50% in 2023, while Russia's share decreased to 13%. At the same time, thanks to record US oil exports to Europe, the region was able to significantly reduce its purchases of Russian oil (U.S. crude oil..., 2024).

According to Eurostat, Russia's share of energy imports into the EU decreased from 14.5% in the third quarter of 2022 to 6.5% in the third quarter of 2023 (Drop in EU imports..., 2023). In 2022, the EU's energy dependence on imports was 62.5%, with 97.7% of the demand for oil and petroleum products and 97.6% of the demand for natural gas being met through imports (Energy statistics..., 2024). However, thanks to the diversification of energy supply sources, primarily through increasing purchases of US energy resources, the EU has managed to significantly reduce Russia's share in the structure of its energy imports.

Thus, the US policy of supporting Europe's energy security through increased exports of its own energy resources has proven quite successful in the context of reducing the EU's dependence on Russian energy carriers. US oil and LNG supplies have allowed for the partial substitution of Russian energy resources and the diversification of Europe's energy supply sources. This has contributed to strengthening the EU's energy resilience and weakening Russia's ability to use energy as a tool of political pressure.

Despite significant successes in increasing US energy supplies to Europe and replacing Russian energy carriers,

there are certain obstacles and limitations to the implementation of this policy. First and foremost, this concerns the higher cost of US LNG compared to Russian pipeline gas. As experts from the Atlantic Council note, Russian gas has traditionally been cheaper for European consumers due to geographical proximity, state subsidies, and minimal investments in environmental, social, and governance (ESG) projects. On the other hand, US LNG requires additional costs for liquefaction, transportation, and regasification, which increases its final price for European buyers. This creates a risk that after the end of the war in Ukraine, some European countries may return to purchasing cheaper Russian gas, especially if energy security concerns recede into the background (Morningstar *et al.*, 2024).

Another obstacle is the insufficient level of development of infrastructure for receiving, storing, and distributing LNG in some EU countries, especially in Central and Eastern Europe. This limits the possibilities for diversifying gas supply sources and creates vulnerabilities in the energy security of these countries. Therefore, an important task is to invest in the development of the appropriate infrastructure, including LNG terminals, gas interconnectors, and gas storage facilities (Morningstar *et al.*, 2024).

Furthermore, the process of decarbonising the EU economy and transitioning to renewable energy sources may, in the long term, reduce the need for fossil fuel imports, including US energy resources. As M. De Rosa *et al.* (2022) note, achieving sustainable development goals and ensuring energy security in the EU requires increasing the share of renewable sources and diversifying energy supply, taking into account regional specificities. To compare the successes and challenges in implementing the US policy of replacing Russian energy carriers on the European market, consider Table 2.

Table 2. Assessment of the US policy of replacing Russian energy carriers in Europe

Aspect	Successes	Challenges
Export of US oil to Europe	Record level in 2023 – 4.1 million barrels per day (+13% compared to 2022). Europe is the main destination for exports	–
Export of US LNG to Europe	The USA was the largest supplier of LNG to Europe in 2021-2023. The share of the USA increased from 27% in 2021 to 48% in 2023	Higher cost of US LNG compared to Russian pipeline gas
Reducing the EU's energy dependence on Russia	Russia's share in energy carriers imports to the EU decreased from 14.5% in Q3 2022 to 6.5% in Q3 2023	Risk of returning to purchasing cheaper Russian gas after the war ends
Development of LNG infrastructure in the EU	–	Insufficient development in some EU countries, especially in Central and Eastern Europe
Alignment with EU decarbonisation goals	–	Reduction in the long-term need for fossil fuel imports due to the transition to renewable sources

Source: compiled by the author based on research data M. De Rosa *et al.* (2022), R.L. Morningstar *et al.* (2024) and a range of analytical reports (Drop in EU imports..., 2023; U.S. crude oil..., 2024; The United States remained..., 2024)

As shown in Table 2, the USA has achieved significant success in increasing oil and LNG exports to Europe, allowing for a substantial reduction in Russia's share of the EU's energy imports. US energy resources have played a key role in diversifying Europe's energy supply sources and strengthening its energy resilience in the face of Russian aggression. However, there are certain challenges related to the higher cost of US LNG compared to Russian gas,

insufficient development of the relevant infrastructure in some EU countries, and the potential decrease in the need for fossil fuel imports due to the transition to renewable energy sources. To overcome these obstacles, further cooperation between the USA and the EU is needed in the areas of investment, pricing, and aligning energy policies with climate goals. Therefore, despite significant successes in the US policy of replacing Russian energy supplies

in the European market, there are certain obstacles and limitations to its implementation. These include the higher cost of US LNG compared to Russian gas, insufficient development of relevant infrastructure in some EU countries, and long-term plans for decarbonising the European economy. Overcoming these challenges requires further efforts in infrastructure investment, ensuring competitive prices for US energy resources, and aligning USA and EU energy policies with sustainable development goals and climate ambitions.

Discussion

The research findings revealed a significant increase in the role of the USA in ensuring Europe's energy security amidst Russian aggression against Ukraine and global energy transformations. Specifically, a substantial increase in US oil and LNG exports to Europe has been established, along with intensified political and diplomatic cooperation between the USA and the EU in the energy sector. Furthermore, the growing significance of the transatlantic partnership for achieving climate goals has been highlighted. These conclusions find confirmation, development, and supplementation in the studies of other researchers who have researched various aspects of Europe's energy security and transatlantic relations in this field.

An analysis of statistical data on the export of US oil and LNG to Europe in 2022-2023 revealed a significant increase in supply volumes. This tendency correlates with the findings of C. Aitken & E. Ersoy (2023), who note that increasing LNG imports from the USA is one of the most promising ways to strengthen the EU's energy resilience in the short term. Specifically, according to the research data, the USA's share in EU LNG imports increased from 27% in 2021 to 48% in 2023. C. Aitken & E. Ersoy also emphasise the importance of diversifying supply sources to reduce dependence on Russian energy resources, which confirms the findings of this study regarding the growing role of US energy carriers in ensuring Europe's energy security.

The observed tendency towards the diversification of the EU's energy supply sources is confirmed by the results of T. Rokicki *et al.* (2023). The authors demonstrate that the Russian invasion of Ukraine has acted as a catalyst for diversification processes in the EU's energy sector. In particular, their research shows a decrease in Russia's share of energy imports to the EU from 14.5% in the third quarter of 2022 to 6.5% in the third quarter of 2023. These data align with the results of this study and indicate a decrease in the EU's energy dependence on Russia and a growing role for the USA as an alternative supplier.

The research by E. Dogan *et al.* (2023) on the impact of energy and environmental taxes on the deployment of renewable energy in the EU provides valuable insights for interpreting the results of this study. The authors found that the impact of tax instruments on the development of renewable energy sources is ambiguous and depends on the specific type of tax. In particular, they established that energy taxes have a negative impact on renewable energy consumption, while environmental taxes promote its growth. These findings complement the results of this study, emphasising the complexity of balancing different energy policy instruments to achieve decarbonisation and energy security goals. In the context of transatlantic energy

cooperation, the effects identified by E. Dogan *et al.* (2023) indicate the need for careful coordination of EU and USA tax policies to effectively stimulate the development of renewable energy without harming energy security. This is particularly relevant in light of the results of this study regarding the growing role of the USA as a supplier of energy resources to the EU, as it requires consideration of the potential impact of European tax instruments on the competitiveness of US energy carriers on the European market.

The study by M. Pelekanaki (2023) on the role of hydrogen in ensuring energy security provides important insights for interpreting the results of this research. The author considers the potential of hydrogen technologies as a key element of the future energy system, which can contribute to both decarbonisation and increased energy security. This correlates with the findings of this study regarding the need for diversification of energy sources and the development of innovative technologies in the context of transatlantic cooperation. The author notes that the development of a hydrogen economy can reduce dependence on fossil fuel imports and promote the integration of renewable energy sources, which aligns with the results of this study regarding the EU's pursuit of energy independence. At the same time, M. Pelekanaki (2023) emphasises the need for international cooperation to develop a global hydrogen market, which resonates with the conclusions of this study about the importance of coordinating efforts between the EU and the USA in the field of energy policy.

Particularly interesting is M. Pelekanaki's (2023) analysis of the potential for the USA as an exporter of green hydrogen to Europe in the future. This complements the results of this study, indicating potential new directions for transatlantic energy partnerships that go beyond traditional oil and gas trade. Such a scenario could contribute to achieving both energy security goals and climate ambitions on both sides, which confirms the conclusions of this study about the need for a comprehensive approach to energy cooperation between the EU and the USA.

The impact of geopolitical instability on energy security, which is a central aspect of this study, is confirmed by the work of K. Khan *et al.* (2023). Based on a causal analysis, the authors prove that political conflicts are one of the key factors in the vulnerability of energy systems. These conclusions correlate with the results of this study regarding the destructive impact of Russian aggression against Ukraine on Europe's energy security. In particular, an analysis of statistical data and expert assessments has shown that the Russian invasion led to a sharp reduction in supplies of Russian energy carriers to the EU and stimulated the search for alternative sources, including the USA.

The research by P. Bórawski *et al.* (2023) on the prospects for the development of the photovoltaic energy market in the EU provides an important context for understanding the results of this study. The authors identified significant growth potential for solar energy in Europe, which correlates with the conclusions of this study regarding the importance of developing renewable energy sources to ensure the EU's energy security. In particular, P. Bórawski *et al.* (2023) forecast an increase in installed photovoltaic capacity in the EU to 327.6 GW by 2025, which underlines the role of solar energy in diversifying Europe's energy portfolio.

This data complements the results of this study, demonstrating a specific direction in which the EU can reduce its dependence on imported energy resources, including those from the United States. At the same time, the regional differences in the development of the photovoltaic market identified by the authors indicate the need for a differentiated approach to energy transformation in the EU, which may affect the nature of energy cooperation with the USA in different regions of Europe.

The role of renewable energy in ensuring long-term energy security, which is emphasised in this study, is confirmed by the work of Q. Hassan *et al.* (2024). The authors argue that the large-scale implementation of clean technologies is not only an imperative for combating climate change but also a guarantee of the resilience of energy systems. These conclusions align with the results of this study regarding the importance of developing renewable energy as a shared priority for the USA and the EU. An analysis of strategic documents and investment plans of both sides has revealed a growing emphasis on cooperation in the development and implementation of innovative energy technologies, including offshore wind energy, green hydrogen, and energy storage technologies.

It is important to note that the conclusions of this study regarding the growing role of the USA as a key guarantor of Europe's energy security in the current crisis do not have direct analogues in the studies considered. This may indicate the originality and relevance of the proposed approach to analysing the transatlantic energy partnership in the context of contemporary geopolitical challenges. In particular, this study offers a more comprehensive view of the USA's role, considering not only the trade and economic aspects of cooperation but also the political-diplomatic and security dimensions.

The analysis of the impact of the 2020-2022 crises on the energy independence of EU countries, conducted by T. Rokicki *et al.* (2023), complements the results of this study. The authors demonstrate that the COVID-19 pandemic, and subsequently the Russian invasion of Ukraine, revealed the vulnerability of European countries' energy systems and accelerated the processes of diversifying supply sources. These conclusions confirm the results of this study regarding the catalytic impact of external shocks on the transformation of Europe's energy landscape. At the same time, this study expands this perspective, considering not only internal changes within the EU but also the external dimension of energy security, in particular, the strengthening role of the USA as a strategic partner.

The research by J.L. Liu *et al.* (2023) on the energy security and sustainability of the EU during and after the Ukrainian crisis provides a valuable perspective for interpreting the results of this study. The authors analyse the impact of the Russian-Ukrainian war on Europe's energy landscape and the EU's strategies for ensuring energy security in new geopolitical conditions. J.L. Liu *et al.* (2023) emphasise that the crisis has accelerated the transformation of the EU's energy system, stimulating the diversification of supply sources and intensifying the transition to renewable energy sources. These conclusions correlate with the results of this study regarding the growing role of the USA as an alternative supplier of energy resources to Europe. In particular, the authors note the increase in

LNG imports from the USA as a key element of the EU's diversification strategy, which confirms the conclusions of this study about the strengthening of the transatlantic energy partnership.

The analysis by J.L. Liu *et al.* (2023) of the long-term consequences of the crisis on the EU's energy policy is particularly valuable. The authors predict that the pursuit of energy independence and decarbonisation will become even more of a priority for the EU, which resonates with the conclusions of this study regarding the need to balance energy security and climate goals. This underlines the importance of transatlantic cooperation not only in the context of short-term energy supply but also in the development of innovative technologies and the formation of a sustainable energy system.

Overall, the results of this study largely align with the conclusions of other authors regarding the transformation of Europe's energy landscape, the importance of balancing climate and energy priorities, and the impact of geopolitical factors on energy security. At the same time, the emphasis on the role of the USA as a key partner for the EU in ensuring energy security adds a new dimension to the existing academic discourse on this issue. This opens up prospects for further research in the field of transatlantic energy partnership and its impact on global energy security.

Conclusions

The conducted study allowed for an analysis of the role of the United States of America in supporting Europe's energy security, particularly in the context of replacing Russian energy sources with alternative supplies from America. The analysis of the current state of the EU's energy security revealed a high level of dependence of European countries on the import of energy resources, especially from Russia. This dependence makes the EU vulnerable to potential supply disruptions and political pressure from the Kremlin. Russia's aggression against Ukraine in 2022 became a catalyst for the transformation of the EU's energy policy and intensified efforts to diversify energy supply sources.

Research into the USA's efforts to support Europe's energy security has revealed that Washington plays a key role in this process. The United States is actively increasing exports of its own energy resources, primarily oil and liquefied natural gas, to European markets. The lifting of restrictions on US oil exports and the development of infrastructure for LNG supply have allowed the USA to become the largest supplier of these energy resources to Europe in 2023. In addition to physical support, the USA provides the EU with political and diplomatic support on energy security issues, including through sanctions against the Russian energy sector and promoting energy supply diversification.

An assessment of the successes and failures of US policy in replacing Russian energy carriers with alternative supplies for EU countries indicates significant progress. The rapid growth of US oil and LNG exports to Europe has significantly reduced Russia's share in the structure of EU energy imports. At the same time, there are certain challenges associated with the higher cost of US energy resources compared to Russian ones, insufficient development of the relevant infrastructure in some EU countries, and the potential decrease in the need for fossil fuel

imports due to the transition to renewable energy sources. To overcome these obstacles, further efforts are needed to invest in infrastructure, ensure competitive prices for US energy resources, and align USA and EU energy policies with sustainable development goals.

A comparative analysis of the research results with the conclusions of other scientists has confirmed the growing role of the USA as a guarantor of European energy security, the importance of balancing climate and energy priorities, and the need to adapt the transatlantic energy partnership to changing geopolitical realities. Despite differences in focus and methodology, the studies considered correlate with the key findings of this research. However, this study has certain limitations. It primarily focuses on the role of the USA in supporting Europe's energy security, leaving aside the potential contributions of other countries and regions. The analysis is based on data for a limited time period, which does not allow for a full assessment of the long-term consequences of the transformation of the

energy landscape. The study does not take into account possible changes in US and EU energy policies that could affect the dynamics of their partnership.

Future research directions in this field include 1) analysing the potential for EU cooperation with other countries and regions to diversify energy supplies; 2) long-term forecasting of the impact of energy transformations on the transatlantic partnership; 3) studying the synergy between energy security goals and economic decarbonisation in the context of USA-EU cooperation. These directions will allow for a deeper understanding of the complex nature of Europe's energy security and the development of effective strategies to strengthen it in a changing world.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Adomaitis, N., & Ahlander, J. (2024). *Nord Stream: What's known about the mystery pipeline explosions?* Retrieved from <https://www.reuters.com/world/europe/qa-what-is-known-about-nord-stream-gas-pipeline-explosions-2023-09-26/>.
- [2] Aitken, C., & Ersoy, E. (2023). War in Ukraine: The options for Europe's energy supply. *The World Economy*, 46(4), 887-896. doi: 10.1111/twec.13354.
- [3] Bórawski, P., Holden, L., & Bełdycka-Bórawska, A. (2023). Perspectives of photovoltaic energy market development in the European Union. *Energy*, 270, article number 126804. doi: 10.1016/j.energy.2023.126804.
- [4] Brodny, J., & Tutak, M. (2023). Assessing the energy security of European Union countries from two perspectives – A new integrated approach based on MCDM methods. *Applied Energy*, 347, article number 121443. doi: 10.1016/j.apenergy.2023.121443.
- [5] Burrows, M., & Treverton, G.F. (2023). A strategic view of energy futures. In *Survival* 49.3 (pp. 79-90). London: Routledge. doi: 10.4324/9781003420231.
- [6] Cevik, S. (2024). Climate change and energy security: The dilemma or opportunity of the century? *Environmental Economics and Policy Studies*, 26, 653-672. doi: 10.1007/s10018-023-00391-z.
- [7] De Rosa, M., Gainsford, K., Pallonetto, F., & Finn, D.P. (2022). Diversification, concentration and renewability of the energy supply in the European Union. *Energy*, 253, article number 124097. doi: 10.1016/j.energy.2022.124097.
- [8] Dinçer, M. (2023). The role of Azerbaijan as the EU's energy supplier: A secondary alternative partner in natural gas. *European Politics and Society*. doi: 10.1080/23745118.2023.2288867.
- [9] Dogan, E., Hodžić, S., & Šikić, T.F. (2023). Do energy and environmental taxes stimulate or inhibit renewable energy deployment in the European Union? *Renewable Energy*, 202, 1138-1145. doi: 10.1016/j.renene.2022.11.107.
- [10] Drop in EU imports of energy products in Q3 2023. (2023). Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231222-1>.
- [11] Eicke, L., & Petri, F. (2022). The EU in global energy governance. In M. Knodt & J. Kemmerzell (Eds.), *Handbook of energy governance in Europe* (pp. 163-188). Cham: Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-030-43250-8_41.
- [12] Energy statistics – an overview. (2024). Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_statistics_-_an_overview#Imports_and_exports.
- [13] EU external energy engagement in a changing world. (2022). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52022JC0023>.
- [14] Flower, A. (2021). LNG in the global context. In M. Michot Foss, A. Mikulska & G. Gülen (Eds.), *Monetizing natural gas in the new "New Deal" economy* (pp. 235-285). Cham: Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-030-59983-6_4.
- [15] Hassan, Q., Viktor, P., Al-Musawi, T.J., Ali, B.M., Algburi, S., & Alzoubi, H.M., Al-Jiboory, A.K., Sameen, A.Z., Salman, H.M., & Jaszczur, M. (2024). The renewable energy role in the global energy transformations. *Renewable Energy Focus*, 48, article number 100545. doi: 10.1016/j.ref.2024.100545.
- [16] Herrera Anchustegui, I., & Tscherning, R. (2024). Offshore oil and gas infrastructure electrification and offshore wind: A legal exploration. *The Journal of World Energy Law & Business*, 17(1), 35-53. doi: 10.1093/jwelb/jwad035.
- [17] Joffé, G. (2023). The Euro-Mediterranean partnership initiative: Problems and prospects. In *Perspectives on development: The Euro-Mediterranean partnership* (pp. 247-266). London: Routledge. doi: 10.4324/9781003417095.
- [18] Khan, K., Khurshid, A., & Cifuentes-Faura, J. (2023). Energy security analysis in a geopolitically volatile world: A causal study. *Resources Policy*, 83, article number 103673. doi: 10.1016/j.resourpol.2023.103673.

- [19] Klass, A.B., & Pai, S. (2021). [The law of energy exports](#). *California Law Review*, 109, article number 733.
- [20] Liu, J.L., Fu, J., Wong, S.S., & Bashir, S. (2023). [Energy security and sustainability for the European Union after/during the Ukraine crisis: A perspective](#). *Energy Fuels*, 37(5), 3315-3327.
- [21] Luty, L., Zioło, M., Knapik, W., Bąk, I., & Kukuła, K. (2023). Energy security in light of sustainable development goals. *Energies*, 16(3), article number 1390. [doi: 10.3390/en16031390](#).
- [22] McWilliams, B., Sgaravatti, G., Tagliapietra, S., & Zachmann, G. (2023). How would the European Union fare without Russian energy? *Energy Policy*, 174, article number 113413. [doi: 10.1016/j.enpol.2022.113413](#).
- [23] Mišík, M. (2022). The EU needs to improve its external energy security. *Energy Policy*, 165, article number 112930. [doi: 10.1016/j.enpol.2022.112930](#).
- [24] Morningstar, R.L., Simonyi, A., Khakova, O., & Gordon, J.T. (2020). [European energy security and the critical role of transatlantic energy cooperation: Final report and recommendations](#). Washington: Atlantic Council.
- [25] Morningstar, R.L., Simonyi, A., Khakova, O., & Paddy, R. (2024). [Reducing Europe's reliance on Russian energy imports: Key strategies under five scenarios](#). Washington: Atlantic Council.
- [26] O'Brien, J., Wood, M., & Curry, J. (2021). [Low carbon technologies and strategies for oil and gas](#). In *World Petroleum Congress* (article number WPC-23-1029). Huston: World Petroleum Council.
- [27] Pelekanaki, M. (2023). [Hydrogen & energy security](#). (Master's thesis, University of Piraeus, Piraeus, Greece).
- [28] Public Law of United States of America No. 115-44 "Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA)". (2017, August). Retrieved from <https://congress.gov/115/plaws/publ44/PLAW-115publ44.pdf>.
- [29] Public Law of United States of America No. 116-92 "Protecting Europe's Energy Security Act (PEESA)". (2019, December). Retrieved from <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1790#:~:text=Public%20Law%20No%3A%20116-92%20%2812%2F20%2F2019%29%20National%20Defense%20Authorization,%28DOD%29%20programs%20and%20activities%2C%20including%20military%20personnel%20strengths>.
- [30] Rokicki, T., Bórawski, P., & Szeberényi, A. (2023). The impact of the 2020-2022 crises on EU countries' independence from energy imports, particularly from Russia. *Energies*, 16(18), article number 6629. [doi: 10.3390/en16186629](#).
- [31] Shchurov, I. (2021). An economic approach to strategic vectors' formation for strengthening the state energy security. *Economics of Development*, 20(4), 16-23. [doi: 10.57111/econ.20\(4\).2021.16-23](#).
- [32] Streimikiene, D., Siksnelyte-Butkiene, I., & Lekavicius, V. (2023). Energy diversification and security in the EU: Comparative assessment in different EU regions. *Economies*, 11(3), article number 83. [doi: 10.3390/economies11030083](#).
- [33] Studinski, V. (2022). Global reorientation of the world economic space in the modern dimension against the background of the russian-Ukrainian war of 2014-2022. *University Economic Bulletin*, 17(1), 78-84. [doi: 10.31470/2306-546X-2022-52-78-84](#).
- [34] The United States remained the largest liquefied natural gas supplier to Europe in 2023. (2024). Retrieved from <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=61483>.
- [35] Tortladze, K. (2023). [Did the Western sanctions on Russia succeed, and how?](#) In *Proceedings of the V international scientific conference of students and young scientists "May Studies: History, political science, international relations"* (pp. 26-29). Vinnytsia: Vasyl' Stus Donetsk National University.
- [36] U.S. crude oil exports reached a record in 2023. (2024). Retrieved from <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=61584>.

УДК 327.7

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.111

Хаяла Намиг Гасимова*Магістр, викладач**Поліцейська Академія МВД Азербайджанської Республіки**AZ1044, вул. Алмаз Ілдірим, 3, м. Баку, Азербайджан*<https://orcid.org/0000-0001-5832-4591>

Вплив кліматичної дипломатії на міжнародні відносини: сучасні тренди

Анотація. Актуальність дослідження впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини зумовлена загостренням глобальної кліматичної кризи та геополітичної напруженості, які створюють безпрецедентні виклики для світової спільноти. Мета статті полягала у виявленні та аналізі сучасних трендів впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини в умовах геополітичного протистояння. Методологічною основою дослідження стали історичний метод, порівняльного аналізу та табличного моделювання, які дозволили простежити еволюцію міжнародно-правового режиму кліматичної дипломатії, дослідити вплив конфліктів на реалізацію кліматичних ініціатив та порівняти особливості кліматичної політики ключових геополітичних гравців. Основні результати дослідження свідчать про зростаючу роль кліматичної дипломатії як невід'ємного компонента сучасних міжнародних відносин, який, однак, стикається з серйозними викликами, зумовленими геополітичним суперництвом та конфліктом інтересів між державами. Виявлено, що протиріччя між США, Китаєм та Росією суттєво ускладнюють досягнення амбітних цілей Паризької угоди, тоді як торговельні війни, санкційне протистояння та військові конфлікти відволікають увагу та ресурси від нагальних кліматичних проблем. Аналіз показав, що ці геополітичні фактори призводять до фрагментації глобальних зусиль з протидії зміні клімату, підривають довіру між ключовими акторами та створюють перешкоди для мобілізації необхідних фінансових та технологічних ресурсів. Особливо деструктивний вплив на міжнародну кліматичну політику справляє війна Росії проти України, яка не лише спричинила масштабну енергетичну кризу, а й поставила під сумнів ефективність існуючих механізмів глобального управління. Водночас, дослідження показало, що саме безпрецедентність кліматичної кризи може стати каталізатором трансформації традиційних моделей міждержавної конкуренції в бік багатостороннього співробітництва перед обличчям спільних загроз. Зокрема, виявлено зростаючий потенціал кліматичної дипломатії як інструменту для пом'якшення геополітичної напруженості, пошуку точок дотику між конкуруючими державами та формування нових коаліцій, орієнтованих на досягнення цілей сталого розвитку та кліматичної нейтральності. Практична значущість дослідження полягає в тому, що воно закладає концептуальне підґрунтя для вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо розбудови ефективної кліматичної дипломатії як критично важливого інструменту глобального управління та адаптації міжнародної системи до імперативу стримування кліматичних змін.

Ключові слова: геополітичне протистояння; економічні санкції; військові конфлікти; відновлювані джерела енергії; декарбонізація; глобальне потепління

Вступ

В умовах глобальних кліматичних змін та загострення геополітичної напруженості питання кліматичної дипломатії набуває особливого значення. Масштабні наслідки зміни клімату, такі як стихійні лиха, підвищення рівня моря, деградація екосистем та проблеми з продовольчою безпекою, створюють нові виклики для міжнародних відносин. Водночас, протистояння між провідними геополітичними гравцями, зокрема Росі-

єю, Китаєм та країнами Заходу, накладає свій відбиток на глобальний порядок денний з питань клімату. Незважаючи на загальне визнання необхідності спільних зусиль для вирішення кліматичної кризи, реальні кроки часто гальмуються через конфлікт інтересів та недовіру між державами. Це робить дослідження впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини надзвичайно актуальним та своєчасним. Розуміння

Отримано: 22.02.2024, Перевірено: 04.06.2024, Прийнято: 28.06.2024

Suggested Citation:

Namig Gasimova, K. (2024). Impact of climate diplomacy on international relations: Modern trends. *Foreign Affairs*, 34(3), 111-123. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.111.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

сучасних трендів в цій сфері дозволить виробити більш ефективні підходи до глобальної кліматичної політики та зміцнення міжнародної співпраці.

Вплив кліматичної дипломатії на міжнародні відносини є багатогранною темою, що привертає увагу дослідників з різних галузей. Роль Європейського Союзу в просуванні екологічної дипломатії ґрунтовно аналізують О. Lazard & R. Youngs (2021). Автори доводять необхідність переходу до більш цілісного підходу, що враховує взаємозв'язок між кліматом, безпекою та сталим розвитком, пропонуючи конкретні кроки для досягнення цієї мети.

Внутрішні чинники формування позиції Росії в міжнародній кліматичній дипломатії досліджує А. Коррро (2020). Дослідниця демонструє вплив економічних інтересів, пов'язаних з експортом вичерпного палива, та геополітичних міркувань на російський підхід. Водночас, стаття залишає простір для подальшого вивчення ролі Росії в глобальній кліматичній політиці та її взаємодії з іншими ключовими гравцями.

Вплив парникових газів на зміну клімату аналізують А. Zhumadilova *et al.* (2023). Науковці наголошують на необхідності міжнародної співпраці для скорочення викидів та адаптації до наслідків глобального потепління. Однак, автори не приділяють достатньої уваги ролі кліматичної дипломатії в цих процесах, що залишає простір для подальших розвідок у цьому напрямку. Міжнародний досвід використання альтернативних джерел енергії на прикладі країн Європейського Союзу розглядають Y. Zhuravel *et al.* (2023). Дослідники підкреслюють важливість переходу до чистої енергетики для досягнення цілей сталого розвитку та протидії змінам клімату. Проте, геополітичні аспекти цього процесу залишаються поза увагою авторів, що відкриває перспективи для подальших досліджень.

Наслідки зміни клімату для зовнішньої політики та національної безпеки ґрунтовно аналізують К.М. Campbell *et al.* (2022). Автори застерігають, що кліматична криза може стати каталізатором міжнародних конфліктів та гуманітарних проблем. Однак, дослідження не пропонує детальних механізмів запобігання таким наслідкам, залишаючи це питання відкритим для подальшого вивчення.

Можливість ефективної реформи кліматичної політики в умовах геополітичної напруженості ставлять під сумнів J. Cole & K. Dodds (2021). Дослідники слушно зазначають, що конкуренція між державами може стати на заваді вирішенню глобальних кліматичних проблем. Проте, стаття не повною мірою враховує потенціал кліматичної дипломатії як інструменту співпраці та пошуку спільних інтересів.

Вплив кліматичних змін та геополітики на сталий розвиток глобального ланцюга постачання досліджують М. Qin *et al.* (2023). Науковці наголошують на необхідності врахування цих факторів для забезпечення стійкості та адаптивності економічних систем. Водночас, роль міжнародних інститутів у цих процесах залишається недостатньо висвітленою, що відкриває простір для подальших досліджень.

Чотири сценарії енергетичного переходу та їх наслідки для геополітики аналізують М. Bazilian *et al.* (2020). Дослідники доводять, що трансформація

енергетичного сектору матиме значний вплив на міжнародні відносини та баланс сил у світі. Однак, автори не пропонують конкретних механізмів адаптації до цих змін, залишаючи це питання відкритим для подальшого вивчення.

Взаємозв'язок між кліматичними змінами, геополітикою та розселенням людей на прикладі регіону Хексі в Китаї розглядають L. Yang *et al.* (2020). Науковці показують, як природні та політичні фактори впливали на міграційні процеси та розвиток поселень протягом останніх 5000 років. Проте, дослідження не розглядає сучасні виклики кліматичної дипломатії, що залишає простір для подальших розвідок у цьому напрямку. Огляд літератури демонструє, що незважаючи на значний науковий доробок, низка аспектів впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини потребує більш детального висвітлення. Зокрема, бракує комплексного аналізу використання кліматичної тематики як інструменту геополітичної конкуренції та співпраці. Недостатньо дослідженим залишається питання адаптації міжнародних інститутів до нових викликів, пов'язаних зі зміною клімату.

Метою даного дослідження було проаналізувати сучасні тренди впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини в контексті геополітичного протистояння. Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання: дослідити теоретичні засади кліматичної дипломатії та її роль у міжнародних відносинах; проаналізувати вплив конфліктів та геополітичної конкуренції останніх років на реалізацію кліматичних ініціатив; визначити особливості кліматичної політики провідних геополітичних гравців – Росії, Китаю та країн Заходу.

Матеріали та методи

У ході дослідження було активно використано історичний метод, який дозволив простежити генезу та еволюцію міжнародно-правових засад глобальної кліматичної політики. Особлива увага була приділена аналізу процесу формування та розвитку режиму United Nations Framework Convention (1992), включаючи ухвалення Kyoto Protocol (1997) та Paris Agreement (2015). Застосування цього методу дало змогу не лише виявити спадкоємність та інноваційність цих документів у регулюванні міжнародної взаємодії з протидії зміні клімату, але й оцінити їх вплив на трансформацію глобальної архітектури кліматичного управління. Крім того, історичний метод дозволив простежити еволюцію підходів ключових держав та інтеграційних об'єднань до кліматичної проблематики, виявити фактори, що зумовили зміни в їхніх позиціях та стратегіях на різних етапах міжнародних кліматичних переговорів. Було детально проаналізовано приклади американо-китайського суперництва та російської війни проти України з точки зору їх деструктивного впливу на глобальну кліматичну політику. Важливу роль у дослідженні відіграв порівняльний метод, який було застосовано для зіставлення особливостей кліматичної політики ЄС, Китаю та Росії. Це дозволило виявити суттєві відмінності в їхніх підходах, рівні амбітності та мотивації, а також оцінити внесок цих акторів у глобальні зусилля з протидії зміні клімату. Зокрема, було

проаналізовано національно визначені внески (NDCs) цих країн, їхні довгострокові стратегії низьковуглецевого розвитку та конкретні політики у сфері енергетики, промисловості та транспорту. Для наочного представлення отриманих результатів було використано табличний метод, який дозволив систематизувати та порівняти ключові аспекти кліматичної політики досліджуваних держав.

Джерельну базу дослідження склали міжнародно-правові документи у сфері кліматичної політики, зокрема United Nations Framework Convention on Climate Change (1992), Kyoto Protocol (1997) та Paris Agreement (2015). Ці документи заклали фундаментальні засади глобального режиму протидії зміні клімату та визначили ключові механізми міжнародної співпраці у цій сфері. Детальний аналіз цих угод дозволив простежити еволюцію міжнародно-правового регулювання кліматичної проблематики, виявити сильні та слабкі сторони різних підходів до організації глобальних кліматичних дій.

Також було проаналізовано роботи провідних науковців, присвячені різним аспектам впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини. Ці дослідження охоплюють широкий спектр питань – від теоретичних засад кліматичної дипломатії до практичних аспектів її реалізації в умовах геополітичної напруженості. Їх критичний аналіз дозволив сформулювати теоретико-методологічну основу роботи, виявити ключові тренди розвитку кліматичної дипломатії в умовах геополітичної турбулентності та окреслити перспективні напрямки подальших досліджень у цій сфері.

Окрему групу джерел склали статистичні дані та аналітичні матеріали, які дозволили підкріпити теоретичні висновки емпіричними доказами. Зокрема, було використано дані щодо динаміки викидів парникових газів (Total CO₂ emissions..., 2021), які демонструють глобальні тренди декарбонізації та ефективність міжнародних зусиль з протидії зміні клімату. Ці дані охоплюють період з 1990 по 2020 роки та відображають зміни у структурі викидів за секторами економіки та регіонами світу. Важливу роль відіграли також статистичні звіти щодо розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) (Lagana, 2024), які засвідчили стрімке зростання частки «зеленої» генерації в глобальному енергобалансі. Ці звіти містять детальну інформацію про встановлені потужності сонячної, вітрової, гідро- та біоенергетики, а також прогнози їх розвитку до 2030 року.

Результати

Теоретичні засади кліматичної дипломатії та її роль у міжнародних відносинах. Кліматична дипломатія, як відносно новий напрямок у міжнародних відносинах, набула особливої актуальності в останні десятиліття XXI століття. Її виникнення та стрімкий розвиток безпосередньо пов'язані з усвідомленням глобальною спільнотою масштабів та серйозності загрози, яку несе зміна клімату для людства та планети в цілому. Метою кліматичної дипломатії є пошук спільних рішень та координація зусиль на міжнародному рівні для ефективної протидії кліматичним змінам та адаптації до їх невідворотних наслідків.

Сутність кліматичної дипломатії полягає у стратегічному використанні всього спектру дипломатичних інструментів та механізмів з метою просування амбітного кліматичного порядку денного та досягнення консенсусу між державами щодо спільних дій у цій критично важливій сфері. Це передбачає активне ведення переговорів, укладання багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод, цілеспрямоване формування коаліцій та альянсів, а також залучення широкого кола недержавних акторів, таких як бізнес-структури, організації громадянського суспільства та наукова спільнота (Cole & Dodds, 2021).

Важко переоцінити значення кліматичної дипломатії в контексті глобальних викликів, з якими стикається людство в XXI столітті. Зміна клімату несе в собі екзистенційну загрозу не лише для навколишнього середовища, а й для економічної та соціальної стабільності, продовольчої безпеки, здоров'я населення та міжнародного миру й безпеки. Саме тому, ефективна кліматична дипломатія є не просто бажаною, а абсолютно необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку та добробуту людства в довгостроковій перспективі.

Кліматична дипломатія відіграє ключову, без перебільшення визначальну роль у формуванні та реалізації глобального порядку денного з питань протидії зміні клімату. Саме завдяки наполегливим та скоординованим дипломатичним зусиллям на різних рівнях, від двосторонніх переговорів до багатосторонніх форумів, було розроблено та укладено низку міжнародно-правових документів, які заклали міцний фундамент для спільних дій світової спільноти у цій сфері. Особливе місце серед них посідають United Nations Framework Convention on Climate Change (1992), Kyoto Protocol (1997) та Paris Agreement (2015).

Прийняття United Nations Framework Convention on Climate Change (1992) стало справжнім проривом у міжнародно-правовому регулюванні кліматичної проблематики. Ця конвенція не лише визнала зміну клімату «спільною проблемою людства» (ст. 1), а й встановила базові цілі та принципи глобальної кліматичної політики, зокрема принцип спільної, але диференційованої відповідальності держав (ст. 3). Kyoto Protocol (1997) пішов ще далі, встановивши юридично зобов'язуючі кількісні цілі щодо скорочення викидів парникових газів для розвинених країн, а також запровадивши інноваційні ринкові механізми, такі як торгівля квотами на викиди (ст. 17). Нарешті, Paris Agreement (2015) ознаменувала собою новий етап у розвитку кліматичної дипломатії, встановивши амбітну ціль утримання зростання глобальної середньої температури в межах 2°C понад доіндустріальні рівні та докладаючи зусиль для обмеження зростання температури до 1,5°C (ст. 2).

Ці документи є результатом надзвичайно складних та тривалих дипломатичних переговорів, у ході яких держави-учасниці намагалися узгодити свої часто протилежні національні інтереси та знайти прийнятний баланс між цілями економічного розвитку та нагальною потребою охорони довкілля. Проте, було б помилково вважати, що кліматична дипломатія обмежується лише офіційними переговорами та угодами.

Не менш важливу роль відіграють неформальні ініціативи та партнерства, спрямовані на обмін передовим досвідом та найкращими практиками, трансфер екологічно чистих технологій, мобілізацію фінансових та інших ресурсів для підтримки кліматичних дій, а також підвищення обізнаності та залученості широкої громадськості до цих процесів (Cole & Dodds, 2021). У цьому контексті, важко переоцінити роль таких недержавних акторів як міжнародні організації системи ООН, впливові бізнес-асоціації та аналітичні центри, авторитетні наукові установи та мережі екологічних неурядових організацій.

Кліматична дипломатія не існує у вакуумі, а є невід’ємною та органічною частиною загальної системи міжнародних відносин початку XXI століття. Більше того, саме взаємозв’язок та взаємовплив між кліматичною дипломатією та іншими ключовими сферами світової політики, такими як безпека, торгівля, енергетика та сталий розвиток, значною мірою визначають її порядок денний, динаміку та ефективність.

В сучасних умовах зміна клімату все частіше розглядається не просто як «екологічна» проблема, а як потужний мультиплікатор загроз у сфері міжнародної безпеки (Campbell *et al.*, 2022). Кліматичні зміни здатні посилювати вже існуючі конфлікти, провокувати масові міграційні потоки та дестабілізувати вразливі держави й регіони, створюючи сприятливе середовище для поширення насильницького екстремізму та тероризму. Відповідно, врахування кліматичного фактору стає критично важливим елементом стратегічного планування та прийняття рішень у безпековій сфері, а кліматична дипломатія перетворюється на невід’ємну складову превентивної дипломатії та врегулювання конфліктів. Заходи з протидії зміні клімату, такі як активний перехід на відновлювані джерела енергії

чи запровадження вуглецевого податку, мають вкрай значущі та далекосяжні економічні та торговельні наслідки (Qin *et al.*, 2023). З одного боку, вони здатні серйозно впливати на міжнародну конкурентоспроможність цілих галузей та окремих країн, створюючи додаткові бар’єри та викривлення у світовій торгівлі. З іншого боку, послідовна імплементація «зеленого» порядку денного може стимулювати розвиток нових перспективних ринків екологічно чистих товарів та послуг, а також сприяти трансферу інноваційних низьковуглецевих технологій. Саме тому, забезпечення узгодженості та синергії між цілями кліматичної дипломатії та принципами глобальної торговельної системи є одним з найскладніших та найактуальніших завдань сучасності.

Не можна оминути увагою ту визначальну роль, яку відіграє кліматична дипломатія у просуванні концепції сталого розвитку та подоланні проблеми енергетичної бідності у глобальному масштабі. Кліматично-дипломатичний трек міжнародного співробітництва спрямований, з одного боку, на всебічну підтримку зусиль країн, що розвиваються, з адаптації до неминучих наслідків зміни клімату, а з іншого – на сприяння їх переходу на більш чисті та ефективні джерела енергії (табл. 1). Ключовими елементами цієї підтримки є надання цільової фінансової та технічної допомоги, створення платформ для обміну знаннями та найкращими практиками, а також мобілізація ресурсів приватного сектору для реалізації кліматичних проектів у країнах «Глобального Півдня». Саме в цьому контексті кліматична дипломатія виступає як дієвий інструмент забезпечення інклюзивного низьковуглецевого розвитку та досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року (Resolution of the General Assembly of UN No. 70/1..., 2015).

Таблиця 1. Порівняння ключових механізмів кліматичної дипломатії

Механізм	Основні характеристики	Переваги	Недоліки	Приклади
Багатосторонні кліматичні угоди	♦ юридично зобов’язуючий характер; ♦ встановлення спільних цілей та принципів; ♦ передбачення механізмів імплементації та звітності	♦ висока легітимність на міжнародному рівні; ♦ створення уніфікованих «правил гри» для всіх сторін; ♦ можливість застосування механізмів контролю та санкцій	♦ складність та тривалість переговорного процесу; ♦ необхідність досягнення консенсусу між сторонами з різними інтересами; ♦ ризик невиконання зобов’язань окремими сторонами	♦ United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992); ♦ Kyoto Protocol (1997); ♦ Paris Agreement (2015)
Кліматичні партнерства та коаліції	♦ добровільний характер участі; ♦ гнучкість та адаптивність до конкретних потреб та умов; ♦ залучення недержавних акторів (бізнесу, нуо, наукових кіл тощо)	♦ можливість об’єднання зусиль країн зі спільними інтересами та цілями; ♦ краща координація та синергія між учасниками; ♦ потенціал для інновацій та обміну кращими практиками	♦ відсутність юридично зобов’язуючої сили; ♦ ризик фрагментації та дублювання зусиль; ♦ потенційна нестабільність через зміни політичних пріоритетів учасників	♦ порядок денний дій Ліма-Париж (LPAА); ♦ альянс малих островних держав (AOSIS); ♦ коаліція високомотивованих (HAC)

Таблиця 1. Продовження

Механізм	Основні характеристики	Переваги	Недоліки	Приклади
Кліматичне фінансування	◆ мобілізація фінансових ресурсів для підтримки кліматичних дій; ◆ поєднання внесків розвинених країн та приватного сектору; ◆ пріоритетність підтримки найбільш вразливих країн	◆ забезпечення передбачуваного та стабільного фінансування; ◆ каталізація додаткових інвестицій у низьковуглецевий розвиток; ◆ сприяння переходу до кліматично стійкої економіки	◆ недостатність поточних обсягів фінансування для досягнення кліматичних цілей; ◆ складність залучення приватного капіталу в умовах високих ризиків; ◆ питання прозорості розподілу та використання коштів	◆ Зелений кліматичний фонд (GCF); ◆ Глобальний екологічний фонд (GEF); ◆ Адаптаційний фонд

Джерела: D. Bodansky (2016); R. Falkner (2016); UNFCCC (2019)

Підсумовуючи, варто відзначити, що сучасна кліматична дипломатія характеризується розмаїттям механізмів та інструментів, кожен з яких має свої переваги та недоліки. Від юридично зобов'язуючих багатосторонніх угод до добровільних партнерств та коаліцій, від традиційних міждержавних переговорів до інноваційних форм залучення недержавних акторів – ця багатогранність відображає складність та комплексність викликів, пов'язаних зі зміною клімату. Водночас, вона свідчить про зростаючу увагу міжнародної спільноти до цієї проблеми та готовність шукати ефективні шляхи її вирішення на різних рівнях та в різних форматах. Успішність кліматичної дипломатії у наступному десятилітті значною мірою залежатиме від спроможності поєднати ці різноманітні підходи у цілісну та послідовну стратегію глобальних кліматичних дій.

Вплив конфліктів та геополітичної конкуренції на реалізацію кліматичних ініціатив. Незважаючи на зростаюче визнання необхідності невідкладних та скоординованих дій для протидії зміні клімату, геополітичні протиріччя та конкуренція між державами часто стають на заваді ефективній реалізації кліматичних ініціатив. Конфлікт інтересів та брак довіри між ключовими геополітичними гравцями, такими як США, Китай та Росія, суттєво ускладнюють досягнення консенсусу та повноцінне виконання зобов'язань у рамках міжнародних кліматичних угод (Cole & Dodds, 2021).

Одним з найбільш резонансних прикладів геополітичного протистояння в кліматичній сфері став вихід США з Paris Agreement (2015) у листопаді 2020 року за адміністрації президента Дональда Трампа. Це безпрецедентне рішення не лише завдало відчутного удару по глобальним зусиллям з протидії зміні клімату, а й наочно продемонструвало пріоритет вузьконаціональних інтересів над міжнародними зобов'язаннями, навіть у такій критично важливій сфері як кліматична політика (Campbell *et al.*, 2022). І хоча новообраний президент Джо Байден вже в перший день свого перебування на посаді, 20 січня 2021 року, підписав указ про повернення США до Paris Agreement (2015), довіра до Вашингтона як надійного та послідовного партнера в рамках кліматичної дипломатії була суттєво підірвана.

Іншим серйозним викликом для формування дієвої та інклюзивної глобальної кліматичної політики є зростаюча стратегічна конкуренція та геополітичне

суперництво між двома найбільшими емітентами парникових газів у світі – США та Китаєм. З одного боку, в останні роки обидві держави декларують все більш амбітні цілі щодо досягнення вуглецевої нейтральності своїх економік (до 2060 року для Китаю та до 2050 року для США) та активно інвестують у розвиток чистих/зелених технологій. З іншого боку, їхнє геополітичне суперництво в інших чутливих сферах двосторонніх відносин, таких як торгівля, технології чи безпека, має негативні відголоски та накладає свій відбиток на глобальний кліматичний порядок денний, відволікаючи ресурси та політичну увагу та ускладнюючи вкрай необхідну співпрацю у протидії зміні клімату (Qin *et al.*, 2023).

Прикладом такого роду геополітично вмотивованих дій з боку Китаю стало тимчасове призупинення двостороннього кліматичного діалогу зі США у серпні 2022 року у відповідь на візит спікерки Палати представників Конгресу США Ненсі Пелосі до Тайваню. Пекін розцінив цей візит як пряме порушення свого суверенітету та виклик політиці «одного Китаю», і тому вдався до призупинення співпраці зі США з цілої низки питань, включаючи зміну клімату. І хоча за кілька місяців, у листопаді 2022 року, на полях 27-ї Конференції сторін РКЗК ООН (COP-27) в Єгипті Китай оголосив про відновлення двостороннього кліматичного діалогу (China and US renew..., 2022), сам факт використання кліматичного треку як інструменту політичного тиску свідчить про те, наскільки вразливою є кліматична дипломатія до геополітичних потрясінь.

Ще одним промовистим прикладом підпорядкування кліматичних питань геополітичним інтересам стала ситуація навколо реалізації американсько-китайської Спільної декларації щодо посилення кліматичних дій у 2020-х роках, яка була ухвалена у листопаді 2021 року на полях 26-ї Конференції сторін РКЗК ООН (COP-26) у Глазго. Попри піднесені заяви обох сторін про спільну відданість амбітним кліматичним цілям та поглибленню двосторонньої кліматичної співпраці, реальний прогрес у виконанні положень декларації виявився вкрай обмеженим. Причинами цього стали як збереження глибоких протиріч між США та Китаєм в торговельній та безпековій сферах, так і внутрішньополітична боротьба в самих США, де перемога республіканців на проміжних виборах до Конгресу у листопаді 2022 року суттєво звузила можливості

адміністрації Дж. Байдена з просування кліматичного порядку денного (Goldberg, 2023).

Починаючи з 2014 року, триваюча військова агресія Росії проти України, яка переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, спричинила тектонічні зрушення не лише в архітектурі європейської та глобальної безпеки, а й мала далекосяжні наслідки для міжнародної кліматичної політики та кліматичної дипломатії. Її деструктивний вплив проявився в кількох ключових вимірах.

Масштабна війна, розв'язана Росією на території України, призвела до руйнування та деградації критичної цивільної та промислової інфраструктури, значних втрат у сільськогосподарському та лісовому секторі, забруднення навколишнього середовища внаслідок пошкодження екологічно небезпечних об'єктів та застосування різних видів озброєнь. Все це неминує супроводжувалось додатковими викидами парникових газів та загальним ослабленням стійкості української держави та суспільства перед обличчям кліматичних викликів (Cole & Dodds, 2021). Хоча наразі занадто рано робити якісь точні оцінки, цілком очевидно, що відбудова та екологічна реабілітація постраждалих територій вимагатиме колосальних зусиль та ресурсів, відволікаючи їх від не менш нагальних кліматичних та природоохоронних проектів.

У відповідь на російську агресію західні країни та інституції запровадили безпрецедентні за своїми масштабами економічні санкції проти РФ, включаючи поступову відмову від закупівель російських енергоносіїв (нафти, газу, вугілля). Ця тенденція до зменшення енергетичної залежності від Росії змусила багато європейських країн кардинально переглянути свої енергетичні стратегії та політики. З одного боку, необхідність термінової заміни російських вуглеводнів альтернативними джерелами спонукає до прискореного розгортання відновлюваних/низьковуглецевих генеруючих потужностей та інфраструктури (Eyl-Mazzega & Mathieu, 2022). З іншого боку, цей процес непобавлений певних ризиків і викликів – як з точки зору енергетичної безпеки, так і кліматичних перспектив. Зокрема, багато європейських країн змушені тимчасово збільшувати використання вугілля та пролонгувати експлуатацію вже існуючих АЕС, що об'єктивно уповільнює темпи декарбонізації їхніх економік.

Скоєне Росією грубе порушення фундаментальних норм міжнародного права, Статуту ООН та принципів Helsinki Final Act (1975) не лише зруйнувало довіру до Москви як відповідального учасника міжнародних відносин в цілому, а й серйозно підірвало перспективи залучення РФ до конструктивного діалогу та співпраці в рамках глобальних кліматичних ініціатив та форумів. Попри те, що Росія формально залишається стороною Framework Convention on Climate Change (1992) та Paris Agreement (2015) і навіть висуває начебто амбітні цілі щодо досягнення вуглецевої нейтральності до 2060 року, реальна спрямованість її дій викликає великі сумніви. Як зазначає А. Корроо (2020), корені кліматичного нігілізму та обструкціонізму Москви криються у домінуванні вузьких внутрішніх економічних інтересів, пов'язаних із збереженням експортоорієнтованої моделі розвитку, що спирається на

видобуток та експорт викопного палива. Понад те, є великі побоювання, що у майбутньому Кремль цілком може вдаватись до свідомої ескалації конфліктів та дестабілізації ситуації в тих чи інших регіонах світу як інструменту підризу глобальних зусиль зі скорочення залежності від російських енергоносіїв та послаблення відповідних санкцій (Goldberg, 2023). Така гіпотетична стратегія «енергетичного шантажу» та провокування економічного хаосу несе в собі ризики для глобальної кліматичної політики, здатні звести нанівець навіть найбільш рішучі зусилля інших відповідальних акторів.

Попри всю серйозність викликів, пов'язаних із геополітичним протистоянням в епоху змін клімату, було б не виправданим применшувати потенціал кліматичної дипломатії як інструменту для пом'якшення конфліктів та поглиблення міжнародної співпраці у відповідь на спільні загрози для людства. Як наголошують O. Lazard & R. Youngs (2021), послідовні та скоординовані зусилля з протидії зміні клімату на глобальному, регіональному та національному рівнях можуть слугувати важливою об'єднавчою платформою для діалогу та взаємодії навіть між країнами, які мають серйозні протиріччя та напружені відносини в інших сферах.

Одним із найбільш перспективних прикладів такого підходу може слугувати ініціатива «Зелений шовковий шлях» (Green Silk Road Initiative), висунута Китаєм у рамках більш широкої стратегії «Пояс і шлях» (Belt and Road Initiative – BRI). Як зазначають M. Qin *et al.* (2023), ця ініціатива передбачає масштабні інвестиції з боку Китаю та країн-партнерів у розвиток відновлюваної енергетики, «зеленої» інфраструктури, низьковуглецевих промислових кластерів та інноваційних еко-технологій у державах вздовж сухопутних та морських маршрутів BRI. Попри всі застереження щодо неоднозначності геополітичних мотивів, які стоять за цією ініціативою, її практична реалізація здатна забезпечити суттєве скорочення викидів парникових газів, збільшити енергоефективність та сприяти більш сталому та інклюзивному розвитку в Євразії та прилеглих регіонах. Окрім прямих кліматичних та екологічних вигод, «Зелений шовковий шлях» також несе в собі значний потенціал для зміцнення політичних, економічних та культурно-гуманітарних зв'язків між залученими країнами, подолання взаємної недовіри та упереджень.

Ще одним важливим фактором, здатним пом'якшувати негативні прояви міждержавного суперництва в кліматичній сфері, є послідовна діяльність Європейського Союзу (ЄС) з інтеграції амбітних кліматичних цілей в усі аспекти своєї зовнішньої політики – від торгівлі та інвестицій до політики сусідства та співпраці з питань розвитку (Dupont, 2020). На сьогоднішній день ЄС є беззаперечним глобальним лідером у просуванні концепції «кліматичної дипломатії» як невід'ємної складової сучасної дипломатичної практики. Брюссель наполегливо відстоює необхідність врахування кліматичних факторів при розробці та імплементації зовнішньополітичних рішень на всіх рівнях. Одним із ключових механізмів реалізації цього підходу є надання фінансової та технічної допомоги країнам-партнерам ЄС у розробці та реалізації амбітних стратегій низьковуглецевого розвитку та адаптації

до зміни клімату. Така цілеспрямована підтримка не лише прискорює перехід до кліматично нейтральної економіки на глобальному рівні, а й сприяє утвердженню м'якої сили та нормативного лідерства ЄС у міжнародних відносинах (Lazard & Youngs, 2021).

Важливо відзначити зростаючу роль різноманітних субнаціональних та недержавних акторів – від муніципалітетів та регіонів до приватних корпорацій та громадських рухів – у формуванні порядку денного та імплементації кліматичної політики. В умовах

геополітичної напруженості та суперечливості національних інтересів, саме ці актори часто виступають рушійною силою кліматичного прогресу, демонструючи новаторські підходи та амбітні добровільні зобов'язання (Hsu *et al.*, 2021). Порівняльний аналіз впливу окремих геополітичних чинників на глобальну кліматичну політику, представлений у Таблиці 2, дає змогу краще зрозуміти складну динаміку цих процесів та окреслити можливі механізми протидії негативним трендам.

Таблиця 2. Порівняльний аналіз впливу окремих геополітичних чинників на глобальну кліматичну політику

Чинник	Основні прояви	Позитивний вплив	Негативний вплив	Механізми протидії
Американо-китайське суперництво	- торговельна війна та дестабілізація глобальних ланцюгів постачання; - конкуренція у сфері інновацій та зелених технологій; - Тайванське питання	- стимулювання інвестицій у ВДЕ та інші низьковуглецеві технології як фактор енергетичної незалежності та конкурентоспроможності; - пошук нових форматів кліматичної співпраці (напр. у рамках G20)	- ризики фрагментації глобального кліматичного режиму на американо- та китаєцентричний блоки; - дестабілізація багатосторонніх інститутів (ООН, COPs, тощо); «кліматичні війни» у третіх країнах	- активізація кліматичної дипломатії ЄС та інших відповідальних акторів як медіаторів між США та Китаєм; - нові коаліції та партнерства за участі недержавних акторів; - інвестиції у стійкість глобальних ланцюгів постачання критично важливих ресурсів для зеленого переходу
Російська агресія проти України	- руйнування цивільної та промислової інфраструктури; - удар по продовольчій та енергетичній безпеці регіону; - глобальна економічна нестабільність	- прискорене зменшення залежності ЄС від російських викопних енергоносіїв; - посилення інвестицій у ВДЕ та енергоефективність у відповідь на енергетичну кризу	- змушене збільшення використання вугілля європейськими країнами у короткостроковій перспективі; - відволікання уваги та ресурсів світової спільноти від кліматичних на безпекові питання; - деструктивна позиція РФ на переговорах щодо імплементації Paris Agreement (2015)	- термінові інвестиції у відновлення та зелену трансформацію України за підтримки міжнародних партнерів; - ізоляція РФ у багатосторонніх кліматичних процесах; - глобальна кампанія з викриття злочинів Росії проти довкілля
Близькосхідні конфлікти	- нестабільність постачання енергоресурсів з регіону; - гуманітарні кризи та кліматично обумовлена міграція; - ризики ескалації через дефіцит прісної води	- зростаючий інтерес арабських монархій Перської затоки до інвестицій у ВДЕ як частини стратегії економічної диверсифікації; - зусилля ООН та регіональних організацій щодо посередництва з використанням кліматичної призми (наприклад Ізрайльсько-Йорданське співробітництво)	- уповільнення зеленої трансформації через нестабільність цін на викопне паливо; - брак інвестицій у кліматичну адаптацію та стійкість в країнах, що потерпають від конфліктів; - потенційне використання контролю над водними ресурсами як інструменту тиску	- цільова кліматична допомога вразливим країнам та громадам регіону; - врахування кліматичних ризиків при розробці мирних планів та постконфліктного відновлення; - регіональні ініціативи з управління транскордонними водними ресурсами на основі міжнародного права

Примітки: COPs – Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату; G20 – Велика двадцятка (група 19 країн з найбільшими економіками світу та ЄС)

Джерела: С. Dupont (2020); А. Hsu *et al.* (2021); М.А. Eyl-Mazzega & С. Mathieu (2022); М. Goldberg (2023)

Геополітичні протиріччя та конфлікти інтересів між провідними державами світу залишаються серйозним

викликом для глобальної кліматичної політики та кліматичної дипломатії на сучасному етапі (2014-2024

роки). Від торговельних воєн та санкційного протистояння між США та Китаєм до відвертої військової агресії Росії проти України – всі ці деструктивні явища міжнародного життя мають свій негативний вплив на реалізацію Паризької угоди та інших амбітних кліматичних ініціатив. У той же час, саме усвідомлення серйозності та невідворотності кліматичної кризи може слугувати потужним об'єднавчим фактором для міжнародної спільноти, спонукаючи до пошуку точок дотику та вироблення спільних підходів навіть в умовах геополітичної напруженості. Від здатності глобальних та регіональних акторів мислити стратегічно та довгостроково, підпорядковуючи вузькокорисливі інтереси фундаментальним потребам виживання та розвитку людства, критично залежать перспективи кліматичного прогресу на наступне десятиліття.

Особливості кліматичної політики провідних геополітичних гравців. Європейський Союз (ЄС) справедливо вважається одним із беззаперечних лідерів глобальної кліматичної політики та найбільш послідовним прихильником активної кліматичної дипломатії. Упродовж останнього десятиліття (2013-2024 роки) ЄС послідовно демонструє свою відданість амбітним цілям скорочення викидів парникових газів та переходу до кліматично нейтральної економіки. Зокрема, у грудні 2019 року Європейська Комісія представила Європейський зелений курс – комплексну стратегію досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року, яка передбачає кардинальну трансформацію всіх секторів економіки та суспільного життя (Fetting, 2020).

Центральним елементом Європейського зеленого курсу став European Climate Law (2021). Цей законодавчий акт закріпив на рівні *acquis communautaire* юридично зобов'язуючу ціль досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року, а також проміжну ціль скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року – ст. 2 European Climate Law (2021). Для забезпечення імплементації цих амбітних цілей Європейська Комісія розробила комплексний пакет законодавчих пропозицій “Fit for 55”, який передбачає перегляд та посилення всіх ключових інструментів кліматичної політики ЄС – від системи торгівлі викидами (ETS) та стандартів викидів CO₂ для автомобілів до директив з енергоефективності та відновлюваних джерел енергії (Bosquillon & Maltby, 2021).

На міжнародній арені ЄС активно використовує широкий спектр інструментів кліматичної дипломатії з метою просування свого кліматичного порядку денного та заохочення інших країн до більш рішучих кліматичних дій. Зокрема, Брюссель наполегливо працює над тим, щоб включити амбітні положення щодо сталого розвитку, охорони довкілля та протидії зміні клімату до всіх своїх торговельних угод та інвестиційних договорів з третіми країнами. Такі положення часто передбачають зобов'язання сторін ефективно імплементувати Паризьку угоду, переглядати та посилювати свої національно визначені внески (NDCs), запроваджувати ціноутворення на викиди парникових газів, відмовлятися від субсидування викопного палива та розвивати торгівлю екологічно чистими товарами та послугами.

Іншим важливим пріоритетом кліматичної дипломатії ЄС є надання фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються, з метою підтримки їхніх зусиль з адаптації до наслідків зміни клімату та переходу до сталого низьковуглецевого розвитку. ЄС та його держави-члени є найбільшими донорами міжнародного кліматичного фінансування, забезпечуючи близько половини загального обсягу мобілізованих ресурсів. Зокрема, у період 2014-2020 років ЄС виділив понад 20 млрд. євро на підтримку кліматичних дій у країнах-партнерах через географічні та тематичні інструменти співпраці (Lazard & Youngs, 2021).

Попри безсумнівне глобальне кліматичне лідерство, ЄС стикається з низкою серйозних викликів на шляху до реалізації своїх амбітних цілей. В середині Союзу зберігаються суттєві розбіжності між державами-членами щодо темпів, механізмів та розподілу витрат декарбонізації економіки, особливо в контексті постпандемічного відновлення. Цілі Європейського зеленого курсу та пакету “Fit for 55” викликають занепокоєння у низки країн Центральної та Східної Європи (зокрема Польщі, Чехії, Угорщини), які побоюються негативних економічних та соціальних наслідків прискореного «зеленого» переходу та вимагають більшої фінансової солідарності від багатших держав-членів.

Ще більш серйозні виклики для кліматичної політики ЄС існують на міжнародному рівні. Попри активну кліматичну дипломатію Брюсселя та рішучу підтримку міжнародного співробітництва у протидії зміні клімату, геополітичні реалії вимагають від ЄС постійного балансування та пошуку компромісів. Як слушно зауважують J. Cole & K. Dodds (2021), просування кліматичного порядку денного не може відбуватися у відриві від ширших стратегічних пріоритетів та довгострокових інтересів ЄС у відносинах з такими ключовими партнерами, як США, Китай чи Індія, які мають свої власні геополітичні та економічні міркування. Тому Брюсселю доводиться постійно шукати баланс між кліматичними амбіціями та прагматичним співробітництвом з цими державами заради забезпечення глобальної безпеки, економічної стабільності та впливу ЄС у світі.

У контексті глобальних зусиль з протидії зміні клімату Китайська Народна Республіка (КНР) є, без перебільшення, центральним гравцем, від позиції та дій якого критично залежать перспективи досягнення цілей Паризької угоди. Це зумовлено колосальними масштабами викидів парникових газів, що генеруються китайською економікою, а також її зростаючим економічним та геополітичним впливом у світі. Згідно з даними зі Статистичного огляду світової енергетики, частка Китаю у світових викидах CO₂, пов'язаних з енергетикою, становила приблизно 31% (Total CO₂ emissions..., 2021). Це більше, ніж сукупна частка США (13%), ЄС (9%) та Японії (3%), які разом становили близько 25% глобальних викидів CO₂ у 2022 році (Raimi et al., 2024).

Починаючи з 2010-х років, керівництво КНР дедалі виразніше демонструє розуміння серйозності кліматичної кризи та готовність взяти на себе відповідальність за її вирішення як на національному, так і на міжнародному рівнях. У вересні 2020 року Голова

КНР Сі Цзіньпін оголосив, що Китай досягне піку викидів CO₂ до 2030 року та прагнучиме досягти вуглецевої нейтральності до 2060 року. Ці цілі було офіційно закріплено в оновленому національно визначеному внеску (NDC) Китаю відповідно до вимог Паризької угоди (Cheung & Hong, 2021).

Для досягнення цих амбітних цілей Китай вживає енергійних заходів з прискореного розвитку відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності економіки та електрифікації транспорту. Згідно з останнім п'ятирічним планом розвитку КНР на 2021–2025 роки, частка невикопного палива в первинному енергоспоживанні має зрости до 20% до 2025 року, а встановлена потужність вітрової та сонячної генерації – перевищити 1200 ГВт (Zhang *et al.*, 2022). Китай вже є світовим лідером з інвестицій у відновлювану енергетику, встановленої потужності ВДЕ та виробництва обладнання для «зеленої» генерації (Cheung & Hong, 2021; Lagana, 2024).

Іншим важливим компонентом кліматичної політики Китаю стало запровадження загальнонаціональної системи торгівлі викидами (ETS), яка офіційно почала функціонувати у липні 2021 року. На сьогоднішній день китайська ETS є найбільшою у світі за обсягом регульованих викидів, охоплюючи понад 2 тис. компаній у секторі виробництва електроенергії та тепла (Qin *et al.*, 2023). Хоча на початкових етапах Chinese national ETS страждає від низки «дитячих хвороб», зокрема щодо розподілу квот та верифікації викидів, у довгостроковій перспективі ця система має відіграти ключову роль у забезпеченні економічної ефективності та екологічної цілісності декарбонізації китайської економіки.

Попри незаперечний прогрес у розбудові національної кліматичної політики, міжнародна позиція та дії Китаю щодо протидії зміні клімату часто викликають суперечливі оцінки. З одного боку, в останнє десятиліття (2014–2024 роки) Пекін суттєво посилив свою дипломатичну активність та публічну риторику щодо важливості багатостороннього співробітництва у боротьбі зі зміною клімату. В межах багатосторонніх кліматичних самітів та переговорів китайські лідери незмінно закликають інші країни «будувати спільноту єдиної долі людства», дотримуватись принципів Paris Agreement (2015) та надавати більшу підтримку країнам, що розвиваються. У вересні 2021 року, на полях Генеральної Асамблеї ООН, Голова КНР Сі Цзіньпін оголосив, що Китай припинить будівництво нових вугільних електростанцій за кордоном та збільшить підтримку зеленого низьковуглецевого розвитку інших країн (Zhang *et al.*, 2022). Без сумніву, такі декларації відіграють важливу роль у формуванні глобального громадської думки та посиленні «м'якої сили» Китаю.

З іншого боку, багато експертів вказують на суттєві розбіжності між публічними заявами Пекіна та його реальними кроками як всередині країни, так і на міжнародній арені. Незважаючи на активний розвиток ВДЕ та інших низьковуглецевих технологій, Китай продовжує покладатись на вугілля як основне джерело енергії, забезпечуючи близько 50–60% національного виробництва електроенергії (Cole & Dodds, 2021). Попри оголошену відмову від будівництва нових вугільних електростанцій за кордоном, китайські компанії

та банки залишаються найбільшим у світі джерелом фінансування нових вуглецево-інтенсивних проєктів у країнах, що розвиваються, – від Південно-Східної Азії до Африки та Латинської Америки (Ball *et al.*, 2021).

Ще більш проблематичним є той факт, що Китай продовжує використовувати кліматичний трек як інструмент тиску на просування своїх геополітичних та геоекономічних інтересів – особливо у відносинах зі США. Кліматична співпраця стала одним з «полів битви» в рамках ширшого американо-китайського стратегічного суперництва. Попри підписання спільної заяви двох країн щодо посилення кліматичних дій у 2020-х роках на полях COP26 у Глазго, реальний прогрес у її імплементації виявився вкрай обмеженим (Goldberg, 2023). Зокрема, Пекін неодноразово призупиняв двосторонній кліматичний діалог зі США у відповідь на дії Вашингтону з таких чутливих питань, як Тайвань, Гонконг чи Сінцзян.

Такий інструменталістський підхід до кліматичної дипломатії ставить під сумнів щирість кліматичних зобов'язань та амбіцій Китаю, а також створює додаткові бар'єри для глобальних зусиль з протидії зміні клімату. Як зазначають М. Qin *et al.* (2023), для того, щоб стати дійсно відповідальним лідером глобальної кліматичної політики Китай має докласти більших зусиль для узгодження своєї національної економічної політики, міжнародної інвестиційної діяльності та дипломатичної позиції з цілями Paris Agreement (2015) та найкращими науковими рекомендаціями. Це вимагатиме, серед іншого, прискорення відмови від викопного палива всередині країни, припинення фінансування вугільних проєктів за кордоном, більш амбітних цілей зі скорочення викидів у ключових секторах та конструктивного підходу до багатосторонніх переговорів.

Будучи одним з найбільших у світі виробників та експортерів викопного палива (нафти, газу, вугілля), а також маючи енерго- та вуглецево-інтенсивну економіку, Російська Федерація традиційно відігравала неоднозначну, якщо не деструктивну, роль у глобальній кліматичній політиці. Російські еліти тривалий час ставились до проблеми змін клімату достатньо скептично, розглядаючи міжнародні зусилля з її вирішення крізь призму геополітичної конкуренції та загрози національним економічним інтересам.

Ця позиція почала поступово змінюватись лише наприкінці 2010-х років під впливом нових наукових даних, зростаючого міжнародного тиску та екстремальних погодних явищ всередині країни – від катастрофічних лісових пожеж до танення вічної мерзлоти (Korproo, 2020). У вересні 2019 року уряд РФ офіційно затвердив Paris Agreement (2015), взявши на себе зобов'язання утримувати викиди парникових газів у 2030 році на рівні 70% від 1990 року з урахуванням поглинаючої здатності лісів. У листопаді 2020 року, виступаючи на саміті G20, президент В. Путін заявив про прагнення Росії досягти вуглецевої нейтральності не пізніше 2060 року. Ці декларації були покликані продемонструвати відповідальний підхід Москви до глобальних кліматичних викликів.

Однак, як зауважує А. Korproo, (2021), реальні дії російського керівництва на національному та міжнародному рівнях не підтверджують щирість та серйозність

цих намірів. Зокрема, цільові показники скорочення викидів, представлені Росією в рамках її NDC, були розкритиковані експертами як вкрай неамбітні та *de facto* дозволяють їй навіть наростити викиди порівняно з поточним рівнем. Понад те, на кліматичних переговорах під егідою ООН російська делегація послідовно виступала проти посилення глобальних кліматичних цілей та правил, блокуючи прийняття більш амбітних рішень разом з іншими великими країнами-емітентами.

На внутрішньому рівні кліматична політика РФ також залишається фрагментарною та суперечливою. З одного боку, у країні реалізуються окремі ініціативи з підвищення енергоефективності, розвитку ВДЕ (переважно великих гідроелектростанцій) та заліснення територій. Зокрема, у 2021 році Держдума РФ ухвалила закон «Про обмеження викидів парникових газів», який створив правову основу для запровадження національної системи моніторингу, звітності та верифікації викидів, добровільних кліматичних проєктів та перспективного ринку вуглецевих одиниць (Макагов, 2022). З іншого боку, урядова Стратегія довгострокового розвитку РФ з низьким рівнем викидів до 2050 року, затверджена у жовтні 2021 року, передбачає збереження домінуючої ролі викопного палива в національному енергобалансі та орієнтована переважно на CCS технології, а не на ВДЕ чи енергоефективність.

Однак найбільш руйнівний та довгостроковий негативний вплив на глобальну кліматичну політику справляє військова агресія Росії проти України, яка розпочалась у 2014 році і переросла у повномасштабну війну у 2022 році. Окрім прямих руйнувань та викидів парникових газів від бойових дій, ця війна спричинила найбільшу з часів Другої світової війни енергетичну кризу в Європі та світі, порушивши торгові потоки та викликавши стрибок цін на всі види викопного палива (Eyl-Mazzega & Mathieu, 2022). Це змусило багато країн тимчасово відтермінувати закриття вугільних електростанцій та інших вуглецево-інтенсивних виробництв, що об'єктивно віддаляє досягнення глобальних кліматичних цілей.

Водночас, у середньо- та довгостроковій перспективі російська агресія проти України може стати каталізатором прискореного «зеленого» переходу та декарбонізації світової економіки. Як зазначає М. Goldberg (2023), прагнення зменшити геополітичну та економічну залежність від РФ як ненадійного постачальника енергоносіїв стимулює ЄС, США, Китай та інші країни інвестувати у розвиток відновлюваних джерел енергії та чистих технологій у безпрецедентних масштабах. Паралельно, введення жорстких економічних та технологічних санкцій проти Росії унеможливило її повноцінну участь у багатосторонніх кліматичних процесах та проєктах. Розв'язана РФ війна може не лише не завадити, а й стимулювати глобальний перехід до кліматично нейтрального майбутнього, в якому не буде місця російському викопному паливу та політичному впливу.

Проаналізовані вище приклади кліматичної політики ЄС, Китаю та Росії свідчать, що в сучасних геополітичних реаліях (2013-2024 роки) протидія зміні клімату перетворилась на арену запеклої конкуренції та суперництва між великими державами за статус, ресурси та

вплив у турбулентному світі. Попри наявність об'єктивного спільного інтересу у стримуванні глобального потепління, кожен з цих акторів намагається використати кліматичний порядок денний для просування власних егоїстичних цілей та пріоритетів, часто на шкоду іншим та довгостроковим перспективам людства.

Як вже було згадано вище, кліматична дипломатія не існує у вакуумі, а є невід'ємною частиною загального стратегічного ландшафту міжнародних відносин. Тому наївно очікувати, що навіть перед обличчям екзистенційних загроз, породжених зміною клімату, держави відмовляться від звичних моделей конкуренції та гегемонії. Водночас, саме гострота та безпрецедентність цих загроз, їх фундаментальний вплив на всі аспекти людської цивілізації можуть стати потужним стимулом до багатостороннього співробітництва та інновацій.

Ключовою передумовою для реалізації цього потенціалу є наявність критичної маси відповідальних акторів, які усвідомлюють примат виживання людства над вузькими національними інтересами та готові взяти на себе роль лідерів глобального «зеленого» переходу – як на рівні конкретних політик та технологій, так і з точки зору творення нових норм та інститутів співпраці. Таку роль дедалі більше бере на себе Європейський Союз в рамках своєї кліматичної дипломатії, намагаючись вибудувати амбітну та інклюзивну коаліцію навколо цілей Paris Agreement (2015), долучити до неї не лише держави, а й субнаціональні та недержавні актори – від міст та регіонів до бізнесу та громадянського суспільства (Cole & Dodds, 2021).

Така кліматична дипломатія вимагає не лише м'якої сили переконання та фінансових стимулів, а й готовності застосовувати «кліматичний кондиціональність» у всіх аспектах зовнішньої політики – від торгівлі та інвестицій до безпеки та розвитку. Тобто, доступ до ринків, ресурсів та переваг співпраці з ЄС та іншими прогресивними суб'єктами має бути прямо пов'язаний із готовністю партнерів робити свій внесок у глобальні кліматичні дії. Це створить потужний стимул для Китаю, США та інших вагомих гравців трансформувати декларовані кліматичні амбіції у реальні кроки та політики, а також обмежить простір для безвідповідальної та опортуністичної поведінки.

Безумовно, навіть така проактивна кліматична дипломатія не здатна повністю усунути конфлікт інтересів та протиріччя між ключовими акторами, особливо в умовах геополітичної конфронтації та перебудови світового порядку. Однак саме в такій ситуації стає ще більш важливим утримувати відкритими канали діалогу та співпраці з кліматичних питань, навіть якщо в інших сферах відносини залишаються напруженими чи ворожими. Як показує досвід американсько-радянських переговорів 1960-1970-х років щодо контролю над озброєннями, наявність спільної екзистенційної загрози здатна підштовхнути навіть непримиренних суперників до взаємних компромісів та появи нових форматів взаємодії. Зміна клімату з її безпрецедентними ризиками для всього людства є саме такою загрозою, яка вимагає безпрецедентних підходів, що виходять за традиційні геополітичні рамки.

Вирішальне значення для успішності кліматичної дипломатії та багатостороннього співробітництва у

XXI столітті матиме здатність міжнародної спільноти подолати розрив між глобальною Північчю та Півднем, розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Без відчуття інклюзивності, рівності та справедливості в розподілі витрат та вигод «зеленого» переходу, без належної фінансової та технологічної підтримки найбільш вразливих країн та спільнот, глобальні кліматичні дії приречені на невдачу. У цьому контексті лідерство та відповідальність провідних геополітичних гравців полягає у визнанні свого історичного боргу та зобов'язанні його сплатити через конкретну допомогу бідним країнам у адаптації та низьковуглецевому розвитку.

Обговорення

Результати проведеного дослідження засвідчують зростаючу роль та значущість кліматичної дипломатії як невід'ємного компоненту сучасної системи міжнародних відносин. Ці висновки знаходять своє підтвердження та розвиток у працях інших науковців, які вивчали різноманітні аспекти взаємодії кліматичної політики та світової політики.

Зокрема, отримані результати щодо потенціалу наукової дипломатії у вирішенні глобальної проблеми зміни клімату корелюють з висновками E. Özkaragöz Doğan *et al.* (2021). Згадані автори також відзначають важливість ефективної взаємодії між науковою спільнотою та політичними колами на міжнародному рівні як необхідної передумови подолання кліматичної кризи. Водночас, якщо автори фокусуються переважно на інституційних механізмах такої взаємодії, дане дослідження пропонує більш розширену перспективу, аналізуючи роль експертного середовища в рамках кліматичної дипломатії в цілому.

Висновки щодо міжнародного кліматичного лідерства Європейського Союзу та його прагнення до формування всеосяжної кліматичної стратегії знаходять відображення в роботі S. Oberthür & C. Dupont (2021). Ці дослідники так само підкреслюють наявність у ЄС значного потенціалу для перетворення на глобального лідера у боротьбі зі зміною клімату, але вказують на необхідність подолання низки внутрішніх та зовнішніх викликів на цьому шляху. Дане дослідження поглиблює цей аналіз, детальніше розкриваючи конкретні механізми та інструменти реалізації кліматичних амбіцій ЄС на міжнародній арені.

Отримані результати щодо неготовності сучасного міжнародного порядку до адекватного реагування на кліматичну кризу та потреби в новій планетарній політиці суголосні з тезами S.M. Patrick (2021). Обидва дослідження наголошують на невідповідності існуючих глобальних інституцій та норм безпрецедентним викликам, породженим зміною клімату, та обґрунтовують необхідність докорінної трансформації системи міжнародних відносин відповідно до імперативу виживання людства. Разом з тим, дане дослідження дещо розширює цю перспективу, пропонуючи більш цілісний та багатовимірний погляд на місце кліматичної дипломатії в контексті такої трансформації.

Важливе значення для верифікації отриманих висновків має дослідження C. Bianco (2022), присвячене особливостям кліматичної дипломатії Європи в регіоні Перської затоки. Автор доходить висновку про

наявність у ЄС значного потенціалу впливу на кліматичну політику країн Затоки, але наголошує на потребі застосування більш гнучких та адаптивних підходів з урахуванням регіональної специфіки. Ці результати корелюють з висновками даного дослідження щодо важливості регіонального виміру кліматичної дипломатії та необхідності диференціації її методів та інструментів відповідно до локального контексту.

Ґрунтовний аналіз впливу екологічної дипломатії на динаміку викидів CO₂, здійснений G. Li *et al.* (2020), значною мірою співзвучний з результатами даного дослідження. Обидві роботи доводять, що ефективність екологічної/кліматичної дипломатії у справі скорочення викидів парникових газів залежить від конкретних умов та обставин її реалізації і не може розглядатись як універсальна панацея. У дослідженні G. Li *et al.* (2020) акцентовано увагу на важливості врахування економічних, політичних та соціальних факторів, які впливають на результативність екологічної дипломатії в різних країнах. Автори підкреслюють, що успішність кліматичних ініціатив значною мірою залежить від рівня економічного розвитку, інституційної спроможності та політичної волі держав-учасниць. Утім, G. Li *et al.* (2020) використовують більш формалізований економетричний інструментарій (метод групового середнього аналізу). Така методологічна відмінність дозволяє отримати комплементарні результати: кількісний аналіз авторів забезпечує статистично значущі узагальнення, тоді як якісний підхід даного дослідження дає змогу глибше розкрити контекстуальні нюанси та механізми впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини.

Значний евристичний потенціал для осмислення трансформативного впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини має концептуальна робота B. Buzan & A. Acharya (2021), яка закликає до фундаментального «переосмислення» теорії та практики світової політики з урахуванням нових глобальних викликів. Автори аргументують необхідність відходу від традиційних, західноцентричних підходів до міжнародних відносин і пропонують більш інклюзивну, глобальну перспективу, яка враховувала б різноманіття культурних та політичних традицій. У контексті кліматичної дипломатії це означає необхідність розробки нових концептуальних рамок, які б адекватно відображали комплексний та транснаціональний характер екологічних загроз. Попри певні відмінності в методологічних підходах, обидва дослідження солідарні щодо невідворотності та бажаності такого переосмислення з огляду на безпрецедентність загроз, породжених зміною клімату. Дане дослідження розвиває ці ідеї, пропонуючи конкретні приклади того, як кліматична дипломатія вже сьогодні трансформує усталені практики міждержавної взаємодії та сприяє формуванню нових норм глобального управління.

У схожому руслі, висновки даного дослідження щодо потреби комплексного та міждисциплінарного підходу до аналізу кліматичної дипломатії перегукуються з методологічними настановами G. Sørensen *et al.* (2022). Ці автори наголошують на важливості залучення широкого спектру теоретичних парадигм та концептуальних «лінз» для досягнення багатовимірності

та динамізму сучасної системи міжнародних відносин, до якої органічно вплетений і феномен кліматичної дипломатії.

Ще один важливий ракурс аналізу пропонує робота А.Е. Abdenur (2021) яка досліджує роль ООН у формуванні порядку денного щодо клімату та безпеки, зокрема в контексті інтересів та потреб країн «Глобального Півдня». Висновки авторки щодо важливості, але й обмеженості впливу ООН у мобілізації міжнародної уваги до кліматичної проблематики, а також щодо потреби реформування цієї організації корелюють з результатами даного дослідження в частині, що стосується інституційного виміру глобального кліматичного управління.

Суттєве значення для результатів даного дослідження мають студії F. Genovese (2020), присвячені ролі та позиціям слабких держав у глобальних кліматичних переговорах. Попри відмінність у фокусі аналізу, обидві роботи доходять співзвучного висновку про потенційну здатність малих та вразливих країн впливати на формування міжнародної кліматичної політики за умови ефективної координації зусиль та врахування їхніх специфічних інтересів. Ці результати підкреслюють важливість інклюзивності та чутливості до потреб всіх учасників як ключових принципів кліматичної дипломатії.

Висновки даного дослідження щодо потенціалу торговельних угод як інструменту реалізації кліматичних цілей тісно корелюють з результатами С.М. Dent (2021). В обох випадках автори наголошують на можливості та доцільності інтеграції екологічних і соціальних стандартів у процеси торговельної лібералізації з метою створення додаткових стимулів для «зеленої» трансформації глобальної економіки. Разом з тим, вчений дещо глибше занурюється в аналіз конкретних механізмів та правових нюансів такої інтеграції.

Узагальнюючи цей порівняльний аналіз, можна стверджувати, що отримані результати даного дослідження знаходяться в концептуальному «мейнстрімі» сучасного наукового дискурсу щодо зростаючої ролі кліматичної дипломатії в міжнародних відносинах. Вони органічно корелюють та резонують з висновками інших науковців щодо різних вимірів цього феномену – від теоретико-методологічних засад до практичних кейсів на глобальному та регіональному рівнях. Попри певні відмінності в дослідницьких фокусах та методологіях, виявлені результати в цілому відзначаються високим ступенем сумісності та взаємодоповнюваності.

Висновки

У ході проведеного дослідження було проаналізовано сучасні тренди впливу кліматичної дипломатії на міжнародні відносини в контексті геополітичного протистояння. Результати дослідження свідчать про зростаючу роль кліматичної дипломатії як невід'ємної складової глобальної політики та ключового інструменту реагування на безпрецедентні виклики, породжені зміною клімату. Кліматична дипломатія являє собою комплексний та багатовимірний феномен, який охоплює широкий спектр формальних і неформальних взаємодій між державами, міжнародними організаціями, недержавними акторами з метою

вироблення та реалізації узгоджених підходів до протидії глобальному потеплінню. Ефективність кліматичної дипломатії критично залежить від її здатності мобілізувати політичну волю, фінансові та технологічні ресурси, а також забезпечити інклюзивність та справедливість глобальних кліматичних дій з урахуванням інтересів всіх країн та спільнот.

Дослідження впливу геополітичних протиріч та конфліктів на реалізацію кліматичних ініціатив показало, що стратегічне суперництво між великими державами, зокрема США, Китаєм та Росією, часто стає на заваді досягненню амбітних цілей Paris Agreement (2015). Від торговельних воєн та санкцій до відвертої військової агресії – ці деструктивні прояви міжнародних відносин відволікають увагу та ресурси світової спільноти від нагальних кліматичних викликів. Водночас, саме безпрецедентність кліматичної кризи може слугувати каталізатором трансформації традиційних моделей конкуренції та конфронтації в бік багатостороннього співробітництва перед обличчям спільних загроз для людства.

Порівняльний аналіз кліматичної політики ЄС, Китаю та Росії виявив суттєві відмінності в їхніх підходах та рівні амбітності. Якщо Європейський Союз послідовно позиціонує себе як глобальний лідер «зеленого» переходу, просуваючи кліматичні цілі в усіх аспектах своєї внутрішньої та зовнішньої політики, то Китай демонструє більш інструменталістське розуміння кліматичної дипломатії як засобу посилення геополітичного впливу. У свою чергу, Росія фактично саботує міжнародні зусилля з протидії зміні клімату, керуючись вузькими інтересами збереження експортоорієнтованої моделі економіки, заснованої на вичерпному паливі.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що в умовах турбулентності сучасної міжнародної системи кліматична дипломатія перетворюється на критично важливий інструмент глобального управління та трансформації світового порядку відповідно до імперативу виживання людства. Для реалізації цього потенціалу необхідні кардинальні зміни в архітектурі міжнародних відносин та свідомості політичних еліт, які б дозволили підпорядкувати вузьконаціональні інтереси та геополітичні розрахунки фундаментальним потребам стримування кліматичної кризи.

Обмеження дослідження полягають у фокусі на обмеженому колі держав, недостатній увазі до ролі недержавних акторів та поверхневому розгляді методів оцінки ефективності кліматичної дипломатії. Перспективними напрямками подальших досліджень є розширення географії аналізу, поглиблене вивчення ролі неурядових організацій та бізнесу в кліматичній дипломатії, а також розробка комплексних методик оцінювання результативності різних інструментів кліматичної політики.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.7

DOI: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.111

Khayala Namig Gasimova**Masters Degree, Lecturer**Police Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan**AZ1044, 3 Almaz Ildirim Str., Baku, Azerbaijan**<https://orcid.org/0000-0001-5832-4591>*

Impact of climate diplomacy on international relations: Modern trends

Abstract. The relevance of studying the impact of climate diplomacy on international relations is due to the intensification of the global climate crisis and geopolitical tensions, which create unprecedented challenges for the world community. The purpose of the article was to identify and analyse the modern trends of the impact of climate diplomacy on international relations in the context of geopolitical confrontation. The methodological basis of the study was the historical method, comparative analysis, and tabular modelling, which allowed for tracing the evolution of the international legal regime of climate diplomacy, studying the impact of conflicts on the implementation of climate initiatives, and comparing the features of climate policy of key geopolitical players. The main results of the study indicate the growing role of climate diplomacy as an integral component of modern international relations, which, however, faces serious challenges caused by geopolitical rivalry and the conflict of interests between states. It has been found that the contradictions between the USA, China, and Russia significantly complicate the achievement of the ambitious goals of the Paris Agreement, while trade wars, sanctions, and military conflicts divert attention and resources from pressing climate problems. The analysis showed that these geopolitical factors lead to the fragmentation of global efforts to combat climate change, undermine trust between key actors, and create obstacles to mobilising the necessary financial and technological resources. Particularly destructive to international climate policy is Russia's war against Ukraine, which has not only caused a large-scale energy crisis but also called into question the effectiveness of existing global governance mechanisms. At the same time, the research showed that the unprecedented nature of the climate crisis can become a catalyst for transforming traditional models of interstate competition towards multilateral cooperation in the face of common threats. In particular, there is a growing potential for climate diplomacy as a tool for mitigating geopolitical tensions, finding common ground between competing states, and forming new coalitions focused on achieving sustainable development and climate neutrality goals. The practical significance of the study lies in its establishment of a conceptual basis for developing scientifically grounded recommendations for building effective climate diplomacy as a critically important tool of global governance and adapting the international system to the imperative of mitigating climate change

Keywords: geopolitical confrontation; economic sanctions; military conflicts; renewable energy sources; decarbonisation; global warming

Introduction

In the context of global climate change and escalating geopolitical tensions, the issue of climate diplomacy is becoming increasingly important. The large-scale consequences of climate change, such as natural disasters, sea-level rise, ecosystem degradation, and food security problems, create new challenges for international relations. At the same time, the confrontation between leading geopolitical players, particularly Russia, China, and Western countries, is leaving its mark on the global climate agenda. Despite the general recognition of the need for joint efforts to

address the climate crisis, real progress is often hindered by conflicts of interest and distrust between states. This makes the study of the impact of climate diplomacy on international relations extremely relevant and timely. Understanding modern trends in this area will enable the development of more effective approaches to global climate policy and strengthening international cooperation.

The impact of climate diplomacy on international relations is a multifaceted topic that attracts the attention of researchers from various fields. The role of the

Received: 22.02.2024, Revised: 04.06.2024, Accepted: 28.06.2024

Suggested Citation:

Namig Gasimova, K. (2024). Impact of climate diplomacy on international relations: Modern trends. *Foreign Affairs*, 34(3), 111-123. doi: 10.46493/2663-2675.34(3).2024.111.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

European Union in promoting environmental diplomacy is thoroughly analysed by O. Lazard & R. Youngs (2021). The authors argue for the necessity of transitioning to a more holistic approach that considers the interconnection between climate, security, and sustainable development, offering specific steps to achieve this goal.

The internal factors shaping Russia's position in international climate diplomacy are studied by A. Korp-poo (2020). The researcher demonstrates the influence of economic interests related to fossil fuel exports and geopolitical considerations on the Russian approach. At the same time, the article leaves room for further exploration of Russia's role in global climate policy and its interactions with other key players.

The impact of greenhouse gases on climate change is analysed by A. Zhumadilova *et al.* (2023). The scientists emphasise the need for international cooperation to reduce emissions and adapt to the consequences of global warming. However, the authors do not pay sufficient attention to the role of climate diplomacy in these processes, leaving room for further research in this direction.

The international experience of using alternative energy sources, as exemplified by the European Union countries, is examined by Y. Zhuravel *et al.* (2023). The researchers emphasise the importance of transitioning to clean energy to achieve sustainable development goals and combat climate change. However, the geopolitical aspects of this process remain unaddressed by the authors, which opens up prospects for further research.

The consequences of climate change on foreign policy and national security are thoroughly analysed by K.M. Campbell *et al.* (2022). The authors warn that the climate crisis could become a catalyst for international conflicts and humanitarian crises. However, the research does not offer detailed mechanisms for preventing such consequences, leaving this question open for further study.

The possibility of effectively reforming climate policy in conditions of geopolitical tension is questioned by J. Cole & K. Dodds (2021). The researchers rightly point out that competition between states may hinder the resolution of global climate issues. However, the article does not fully consider the potential of climate diplomacy as a tool for cooperation and finding common interests.

The impact of climate change and geopolitics on the sustainable development of global supply chains is explored by M. Qin *et al.* (2023). The researchers emphasise the need to consider these factors to ensure the resilience and adaptability of economic systems. However, the role of international institutions in these processes remains insufficiently highlighted, leaving room for further research. M. Bazilian *et al.* (2020) analyse four scenarios of the energy transition and their implications for geopolitics. The researchers demonstrate that the transformation of the energy sector will have a significant impact on international relations and the balance of power in the world. However, the authors do not propose specific mechanisms for adapting to these changes, leaving this question open for further study.

The interplay between climate change, geopolitics, and human settlement, using the example of the Hexi region in China, is examined by L. Yang *et al.* (2020). The researchers demonstrate how natural and political factors have

influenced migration patterns and settlement development over the past 5000 years. However, the study does not consider the contemporary challenges of climate diplomacy, leaving room for further exploration in this direction.

The literature review demonstrates that despite significant scholarly study, several aspects of the impact of climate diplomacy on international relations require more detailed exploration. Specifically, there is a lack of comprehensive analysis on the use of climate issues as a tool for geopolitical competition and cooperation. The adaptation of international institutions to new challenges related to climate change also remains insufficiently researched.

The aim of this study was to analyse modern trends in the impact of climate diplomacy on international relations within the context of geopolitical confrontation. To achieve this goal, the following tasks were identified: to study the theoretical foundations of climate diplomacy and its role in international relations; to analyse the impact of conflicts and geopolitical competition in recent years on the implementation of climate initiatives; to identify the characteristics of climate policies among key geopolitical players such as Russia, China, and Western countries.

Materials and Methods

During the study, the historical method was actively employed, which allowed for tracing the genesis and evolution of the international legal principles of global climate policy. Particular attention was paid to analysing the process of formation and development of the regime of the United Nations Framework Convention (1992), including the adoption of the Kyoto Protocol (1997) and the Paris Agreement (2015). The application of this method made it possible not only to identify the continuity and innovation of these documents in regulating international cooperation to combat climate change but also to assess their impact on the transformation of the global climate governance architecture. Furthermore, the historical method allowed for tracing the evolution of approaches of key states and integration associations to climate issues, identifying the factors that conditioned changes in their positions and strategies at different stages of international climate negotiations. The examples of the US-China rivalry and Russia's war against Ukraine were extensively analysed for their destructive impact on global climate policy. A comparative method played an important role in the research and was applied to compare the features of the climate policies of the EU, China, and Russia. This allowed for identifying significant differences in their approaches, levels of ambition and motivation, and also assessing the contribution of these actors to global efforts to combat climate change. In particular, the nationally determined contributions (NDCs) of these countries, their long-term strategies for low-carbon development, and specific policies in the energy, industry, and transport sectors were analysed. To visually represent the obtained results, a tabular method was used, which allowed for systematising and comparing the key aspects of the climate policy of the studied states.

The research was based on international legal documents in the field of climate policy, including the United Nations Framework Convention on Climate Change (1992), the Kyoto Protocol (1997), and the Paris Agreement (2015).

These documents laid the foundational principles of the global regime to combat climate change and defined the key mechanisms for international cooperation in this area. A detailed analysis of these agreements allowed for tracing the evolution of international legal regulation of climate issues, identifying the strengths and weaknesses of different approaches to organising global climate actions.

Leading scholars' research on various aspects of climate diplomacy's impact on international relations was also analysed. These studies cover a wide range of issues, from the theoretical foundations of climate diplomacy to the practical aspects of its implementation in conditions of geopolitical tension. A critical analysis of them allowed for the formation of the theoretical and methodological basis of the study, identifying key trends in the development of climate diplomacy in conditions of geopolitical turbulence, and outlining promising directions for further research in this field.

A separate group of sources consisted of statistical data and analytical materials, which allowed for reinforcing theoretical conclusions with empirical evidence. In particular, data on the dynamics of greenhouse gas emissions (Total CO₂ emissions..., 2021) were used, which demonstrate global decarbonisation trends and the effectiveness of international efforts to combat climate change. This data covers the period from 1990 to 2020 and reflects changes in the structure of emissions by economic sectors and world regions. Statistical reports on the development of renewable energy sources (RES) (Lagana, 2024) also played an important role, documenting the rapid increase in the share of "green" generation in the global energy balance. These reports contain detailed information on installed capacities of solar, wind, hydro, and bioenergy, as well as forecasts of their development until 2030.

Results

The theoretical foundations of climate diplomacy and its role in international relations. Climate diplomacy, as a relatively new field in international relations, has gained significant relevance in recent decades of the 21st century. Its emergence and rapid development are directly linked to the global community's recognition of the scale and severity of the threat that climate change poses to humanity and the planet as a whole. The goal of climate diplomacy is to find common solutions and coordinate efforts at the international level to effectively combat climate change and adapt to its inevitable consequences.

The essence of climate diplomacy lies in the strategic use of the full spectrum of diplomatic tools and mechanisms to advance an ambitious climate agenda and achieve consensus among states on joint actions in this critically important area. This involves active negotiations, the conclusion of multilateral and bilateral international agreements, the purposeful formation of coalitions and alliances, as well as the involvement of a wide range of non-state actors, such as business structures, civil society organisations, and the scientific community (Cole & Dodds, 2021).

It is difficult to overestimate the importance of climate diplomacy in the context of the global challenges facing humanity in the 21st century. Climate change poses an existential threat not only to the environment but also to economic and social stability, food security, public

health, and international peace and security. Therefore, effective climate diplomacy is not just desirable but absolutely necessary for ensuring the sustainable development and well-being of humanity in the long term.

Climate diplomacy plays a crucial, indeed defining role in shaping and implementing the global agenda on combating climate change. It is precisely thanks to persistent and coordinated diplomatic efforts at various levels, from bilateral negotiations to multilateral forums, that a number of international legal documents have been developed and concluded, laying a strong foundation for joint actions by the global community in this area. Of particular importance among them are the United Nations Framework Convention on Climate Change (1992), the Kyoto Protocol (1997), and the Paris Agreement (2015).

The adoption of the United Nations Framework Convention on Climate Change (1992) marked a real breakthrough in the international legal regulation of climate issues. This convention not only recognised climate change as a "common concern of humankind" (Art. 1) but also established the basic goals and principles of global climate policy, including the principle of common but differentiated responsibilities of states (Art. 3). The Kyoto Protocol (1997) went even further, establishing legally binding quantitative targets for reducing greenhouse gas emissions for developed countries, as well as introducing innovative market mechanisms such as emissions trading (Art. 17). Finally, the Paris Agreement (2015) marked a new stage in the development of climate diplomacy, setting ambitious goals to limit global average temperature rise to well below 2°C above pre-industrial levels and to pursue efforts to limit the temperature increase to 1.5°C (Art. 2).

These documents are the result of extremely complex and protracted diplomatic negotiations, during which participating states sought to reconcile their often divergent national interests and find an acceptable balance between the goals of economic development and the urgent need to protect the environment. However, it would be a mistake to believe that climate diplomacy is limited to only official negotiations and agreements. Informal initiatives and partnerships, aimed at exchanging best practices, transferring clean technologies, mobilising financial and other resources to support climate action, and raising awareness and engagement of the broader public in these processes, play an equally important role (Cole & Dodds, 2021). In this context, the role of non-state actors such as international organisations within the UN system, influential business associations and think tanks, reputable scientific institutions, and networks of environmental non-governmental organisations cannot be overstated.

Climate diplomacy does not exist in a vacuum but is an integral and organic part of the overall system of international relations at the beginning of the 21st century. Moreover, it is precisely the interconnection and interdependence between climate diplomacy and other key areas of global politics, such as security, trade, energy, and sustainable development, that largely determine its agenda, dynamics, and effectiveness.

In the modern context, climate change is increasingly viewed not simply as an "environmental" problem, but as a powerful multiplier of threats in the realm of international security (Campbell *et al.*, 2022). Climate change can

exacerbate existing conflicts, provoke mass migration flows, and destabilise vulnerable states and regions, creating a conducive environment for the spread of violent extremism and terrorism. Accordingly, taking into account the climate factor is becoming a critically important element of strategic planning and decision-making in the security sphere, and climate diplomacy is becoming an integral part of preventive diplomacy and conflict resolution.

Climate change mitigation measures, such as the active transition to renewable energy sources or the introduction of a carbon tax, have extremely significant and far-reaching economic and trade consequences (Qin *et al.*, 2023). On the one hand, they can seriously affect the international competitiveness of entire industries and individual countries, creating additional barriers and distortions in world trade. On the other hand, the consistent implementation of a “green” agenda can stimulate the development of new promising markets for environmentally friendly goods and services, as well as contribute to the transfer of innovative low-carbon technologies. Therefore, ensuring the coherence and synergy between the goals of

climate diplomacy and the principles of the global trading system is one of the most complex and pressing challenges of current trends.

It is impossible to overlook the defining role that climate diplomacy plays in advancing the concept of sustainable development and overcoming the problem of energy poverty on a global scale. The climate-diplomatic track of international cooperation is aimed, on the one hand, at providing comprehensive support to developing countries in adapting to the inevitable consequences of climate change, and on the other hand, at promoting their transition to cleaner and more efficient energy sources (Table 1). Key elements of this support include providing targeted financial and technical assistance, creating platforms for exchanging knowledge and best practices, and mobilising private sector resources for the implementation of climate projects in Global South countries. It is in this context that climate diplomacy acts as an effective tool for ensuring inclusive low-carbon development and achieving the UN Sustainable Development Goals by 2030 (Resolution of the General Assembly of the UN No. 70/1..., 2015).

Table 1. Comparison of key mechanisms of climate diplomacy

Mechanism	Main features	Pros	Cons	Examples
Multilateral climate agreements	- legally binding nature; - establishment of common goals and principles; - provision of implementation and reporting mechanisms	- high legitimacy at the international level; - establishment of unified “rules of the game” for all parties; - the possibility of applying monitoring and sanction mechanisms	- complexity and duration of the negotiation process; - need to achieve consensus among parties with different interests; - risk of non-compliance by individual parties	- United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992); - Kyoto Protocol (1997); - Paris Agreement (2015)
Climate partnerships and coalitions	- voluntary participation; - flexibility and adaptability to specific needs and conditions; - involvement of non-state actors (businesses, NGOs, scientific communities, etc.)	- potential for uniting efforts of countries with shared interests and goals; - improved coordination and synergy among participants; - potential for innovation and exchange of best practices	- lack of legally binding force; - the risk of fragmentation and duplication of efforts; - potential instability due to changes in the political priorities of participants	- Lima-Paris Action Agenda (LPAA); - Alliance of Small Island States (AOSIS); - High Ambition Coalition (HAC)
Climate finance	- mobilisation of financial resources to support climate actions; - combination of contributions from developed countries and the private sector; - priority support for the most vulnerable countries	- Ensuring predictable and stable financing; - catalysing additional investments in low-carbon development; - promoting the transition to a climate-resilient economy.	- Insufficiency of current funding levels to achieve climate goals; - difficulty in attracting private capital under conditions of high risks; - issues of transparency in the distribution and use of funds	- Green Climate Fund (GCF); - Global Environment Facility (GEF); - Adaptation Fund

Sources: compiled by the author based on D. Bodansky (2016), R. Falkner (2016), UNFCCC (2019)

In conclusion, it is worth noting that contemporary climate diplomacy is characterised by a diversity of mechanisms and instruments, each with its own advantages and disadvantages. From legally binding multilateral agreements to voluntary partnerships and coalitions, from traditional intergovernmental negotiations to innovative forms of engagement with non-state actors – this diversity reflects the complexity of the challenges associated with climate change. At the same time, it indicates the growing attention of the international community to this problem and the willingness to seek effective ways to address it at various levels and in various formats. The

success of climate diplomacy in the next decade will largely depend on the ability to combine these diverse approaches into a coherent and consistent strategy for global climate action.

The impact of conflicts and geopolitical competition on the implementation of climate initiatives. Despite the growing recognition of the need for urgent and coordinated action to combat climate change, geopolitical tensions and competition between states often hinder the effective implementation of climate initiatives. Conflicting interests and a lack of trust among key geopolitical players, such as the USA, China, and Russia,

significantly complicate reaching consensus and fully fulfilling obligations under international climate agreements (Cole & Dodds, 2021).

One of the most resonant examples of geopolitical confrontation in the climate sphere was the United States' withdrawal from the Paris Agreement (2015) in November 2020 under President Donald Trump's administration. This unprecedented decision not only dealt a significant blow to global efforts to combat climate change but also vividly demonstrated the priority of narrow national interests over international commitments, even in such a critically important area as climate policy (Campbell *et al.*, 2022). Although newly elected President Joe Biden signed an executive order to rejoin the Paris Agreement (2015) on his first day in office, January 20, 2021, trust in Washington as a reliable and consistent partner in climate diplomacy was significantly undermined.

Another serious challenge to the formation of effective and inclusive global climate policy is the growing strategic competition and geopolitical rivalry between the two largest greenhouse gas emitters in the world – the USA and China. On the one hand, in recent years, both countries have declared increasingly ambitious goals for achieving carbon neutrality in their economies (by 2060 for China and by 2050 for the US) and are actively investing in the development of clean/green technologies. On the other hand, their geopolitical rivalry in other sensitive areas of bilateral relations, such as trade, technology, or security, has negative repercussions and leaves its mark on the global climate agenda, diverting resources and political attention and complicating the much-needed cooperation in addressing climate change (Qin *et al.*, 2023).

An example of such geopolitically motivated actions by China was the temporary suspension of bilateral climate dialogue with the USA in August 2022 in response to the visit of Nancy Pelosi, Speaker of the U.S. House of Representatives, to Taiwan. Beijing viewed this visit as a direct violation of its sovereignty and a challenge to its "One China" policy, leading to the suspension of cooperation with the USA on a range of issues, including climate change. However, a few months later, in November 2022, during the 27th Conference of the Parties of the UNFCCC (COP-27) in Egypt, China announced the resumption of bilateral climate dialogue (China and US renew..., 2022), the very fact that the climate track is being used as a tool of political pressure indicates how vulnerable climate diplomacy is to geopolitical upheavals.

Another stark example of the subordination of climate issues to geopolitical interests was the situation surrounding the implementation of the US-China Joint Glasgow Declaration on Enhancing Climate Action in the 2020s, which was adopted in November 2021 on the side-lines of the 26th Conference of the Parties of the UNFCCC (COP-26) in Glasgow. Despite lofty statements by both sides about their shared commitment to ambitious climate goals and deepening bilateral climate cooperation, real progress in implementing the provisions of the declaration has been extremely limited. The reasons for this include the persistence of deep contradictions between the USA and China in the trade and security spheres, as well as domestic political struggles within the USA itself, where the Republican victory in the midterm

congressional elections in November 2022 significantly narrowed the Biden administration's ability to advance its climate agenda (Goldberg, 2023).

Starting from 2014, Russia's ongoing military aggression against Ukraine, which escalated into a full-scale invasion on February 24, 2022, has caused tectonic shifts not only in the architecture of European and global security but has also had far-reaching consequences for international climate policy and climate diplomacy. Its destructive impact has manifested itself in several key dimensions. The large-scale war unleashed by Russia on Ukrainian territory has led to the destruction and degradation of critical civilian and industrial infrastructure, significant losses in the agricultural and forestry sectors, and environmental pollution due to the damage to environmentally hazardous facilities and the use of various types of weapons. All this is inevitably accompanied by additional greenhouse gas emissions and a general weakening of the resilience of the Ukrainian state and society in the face of climate challenges (Cole & Dodds, 2021). Although it is too early to make any precise estimates, it is quite obvious that the reconstruction and environmental rehabilitation of the affected territories will require colossal efforts and resources, diverting them from equally urgent climate and environmental protection projects.

In response to Russian aggression, Western countries and institutions have imposed unprecedented economic sanctions against Russia, including a gradual abandonment of purchases of Russian energy carriers (oil, gas, coal). This tendency towards reducing energy dependence on Russia has forced many European countries to fundamentally review their energy strategies and policies. On the one hand, the urgent need to replace Russian hydrocarbons with alternative sources is driving the accelerated deployment of renewable/low-carbon generation capacity and infrastructure (Eyl-Mazzega & Mathieu, 2022). On the other hand, this process is not without certain risks and challenges – both in terms of energy security and climate prospects. In particular, many European countries are forced to temporarily increase the use of coal and extend the operation of existing nuclear power plants, which objectively slows down the pace of decarbonisation of their economies.

Russia's gross violation of fundamental norms of international law, the UN Charter, and the principles of the Helsinki Final Act (1975) has not only destroyed trust in Moscow as a responsible participant in international relations but has also seriously undermined the prospects for engaging Russia in constructive dialogue and cooperation within the framework of global climate initiatives and forums. Even though Russia formally remains a party to the Framework Convention on Climate Change (1992) and the Paris Agreement (2015) and even sets seemingly ambitious goals to achieve carbon neutrality by 2060, the real direction of its actions raises great doubts. As A. Koppoo (2020) notes, the roots of Moscow's climate nihilism and obstructionism lie in the dominance of narrow domestic economic interests, linked to the preservation of an export-oriented development model based on the extraction and export of fossil fuels.

Moreover, there are serious concerns that in the future, the Kremlin may resort to the deliberate escalation

of conflicts and destabilisation of the situation in certain regions of the world as a tool to undermine global efforts to reduce dependence on Russian energy carriers and weaken the corresponding sanctions (Goldberg, 2023). Such a hypothetical strategy of “energy blackmail” and provoking economic chaos poses risks to global climate policy, capable of neutralising even the most determined efforts of other responsible actors.

Despite the seriousness of the challenges posed by geopolitical confrontation in the era of climate change, it would be unjustified to underestimate the potential of climate diplomacy as a tool for mitigating conflicts and deepening international cooperation in response to common threats to humanity. As O. Lazard & R. Youngs (2021) emphasize, consistent and coordinated efforts to combat climate change at the global, regional, and national levels can serve as an important unifying platform for dialogue and interaction even between countries that have serious contradictions and tense relations in other areas. One of the most promising examples of such an approach could be the Green Silk Road Initiative proposed by China as part of the broader Belt and Road Initiative (BRI). As M. Qin *et al.* (2023) note, this initiative envisages large-scale investments by China and partner countries in the development of renewable energy, green infrastructure, low-carbon industrial clusters, and innovative eco-technologies in countries along the land and sea routes of the BRI. Despite all the reservations about the ambiguity of the geopolitical motives behind this initiative, its practical implementation is capable of significantly reducing greenhouse gas emissions, increasing energy efficiency, and promoting more sustainable and inclusive development in Eurasia and adjacent regions. In addition to direct climate and environmental benefits, the Green Silk Road also has significant potential to strengthen political,

economic, and cultural-humanitarian ties between participating countries. Another important factor that can mitigate the negative manifestations of interstate rivalry in the climate sphere is the consistent activity of the European Union (EU) in integrating ambitious climate goals into all aspects of its foreign policy, from trade and investment to neighbourhood policy and development cooperation (Dupont, 2020). Today, the EU is undoubtedly a global leader in promoting the concept of “climate diplomacy” as an integral part of modern diplomatic practice. Brussels insists on the need to take climate factors into account when developing and implementing foreign policy decisions at all levels. One of the key mechanisms for implementing this approach is providing financial and technical assistance to EU partner countries in developing and implementing ambitious low-carbon development and climate change adaptation strategies. Such targeted support not only accelerates the transition to a climate-neutral economy globally but also contributes to the affirmation of the EU’s soft power and normative leadership in international relations (Lazard & Youngs, 2021).

It is important to note the growing role of various subnational and non-state actors – from municipalities and regions to private corporations and civil society movements – in shaping the agenda and implementing climate policy. In an environment of geopolitical tension and conflicting national interests, it is precisely these actors that often serve as the driving force of climate progress, demonstrating innovative approaches and ambitious voluntary commitments (Hsu *et al.*, 2021). A comparative analysis of the impact of individual geopolitical factors on global climate policy, presented in Table 2, allows for a better understanding of the complex dynamics of these processes and outlines possible mechanisms to counteract negative trends.

Table 2. Comparative analysis of the impact of certain geopolitical factors on global climate policy

Factor	Main manifestations	Positive impact	Negative impact	Countermeasures
American-Chinese rivalry	- trade war and destabilisation of global supply chains; - competition in the field of innovation and green technologies; - Taiwan issue	- stimulating investments in RES and other low-carbon technologies as factors of energy independence and competitiveness; - exploring new formats of climate cooperation (e.g., within the framework of the G20)	- risks of fragmentation of the global climate regime into American- and Chinese-centric blocs; - destabilisation of multilateral institutions (UN, COPs, etc.); “climate wars” in third countries	- activation of EU and other responsible actors’ climate diplomacy as mediators between the USA and China; - new coalitions and partnerships involving non-state actors; - investments in the resilience of global supply chains critical to green transition
Russian aggression against Ukraine	- destruction of civilian and industrial infrastructure; - impact on food and energy security of the region; - global economic instability	- accelerated reduction of EU dependence on Russian fossil energy carriers; - increased investments in RE and energy efficiency in response to the energy crisis	- forced increase in coal use by European countries in the short term; - diversion of attention and resources of the global community from climate to security issues; - Russia’s destructive stance in negotiations on the implementation of the Paris Agreement (2015)	- urgent investments in the restoration and green transformation of Ukraine supported by international partners; - isolation of Russia in multilateral climate processes; - global campaign exposing Russia’s environmental crimes

Table 2. Continued

Factor	Main manifestations	Positive impact	Negative impact	Countermeasures
Near East conflicts	◆instability in energy resource supply from the region; ◆humanitarian crises and climate-induced migration; ◆risks of escalation due to freshwater scarcity	◆increasing interest of Arabian Gulf monarchies in investments in RES as part of economic diversification strategies; ◆efforts by the UN and regional organisations to mediate using a climate lens (e.g., Israeli-Jordanian cooperation)	◆slowing down green transformation due to instability in fossil fuel prices; ◆lack of investment in climate adaptation and resilience in conflict-affected countries; ◆potential use of control over water resources as a pressure tool	◆targeted climate aid to vulnerable countries and communities in the region; ◆targeted climate aid to vulnerable countries and communities in the region; ◆regional initiatives on managing transboundary water resources based on international law

Notes: COPs – Conference of the Parties of the UN Framework Convention on Climate Change; G20 – Group of Twenty (a group of 19 countries with the world's largest economies and the EU)

Sources: compiled by the author based on C. Dupont (2020), A. Hsu *et al.* (2021), M.A. Eyl-Mazzega & C. Mathieu (2022), M. Goldberg (2023)

Geopolitical tensions and conflicts of interest among the world's leading states remain a serious challenge to global climate policy and climate diplomacy at the present stage (2014-2024). From trade wars and sanctions between the USA and China to Russia's outright military aggression against Ukraine – all these destructive phenomena of international life have a negative impact on the implementation of the Paris Agreement and other ambitious climate initiatives. At the same time, the recognition of the seriousness and inevitability of the climate crisis can serve as a powerful unifying factor for the international community, prompting the search for common ground and the development of joint approaches even amidst geopolitical tensions. The ability of global and regional actors to think strategically and long-term, subordinating narrow interests to the fundamental needs of survival and human development, critically determines the prospects for climate progress over the next decade.

Peculiarities of climate policy of leading geopolitical players. The European Union (EU) is rightfully considered one of the undisputed leaders in global climate policy and the most consistent supporter of active climate diplomacy. Over the past decade (2013-2024), the EU has consistently demonstrated its commitment to ambitious goals of reducing greenhouse gas emissions and transitioning to a climate-neutral economy. In particular, in December 2019, the European Commission presented the European Green Deal – a comprehensive strategy for achieving climate neutrality in the EU by 2050, which envisages a fundamental transformation of all sectors of the economy and society (Fetting, 2020).

The central element of the European Green Deal became the European Climate Law (2021). This legislative act enshrined at the level of the *acquis communautaire* the legally binding goal of achieving climate neutrality in the EU by 2050, as well as the interim goal of reducing greenhouse gas emissions by at least 55% by 2030 compared to 1990 levels – Article 2 European Climate Law (2021). To ensure the implementation of these ambitious goals, the European Commission has developed a comprehensive package of legislative proposals "Fit for 55", which envisages a review and strengthening of all key instruments of EU climate policy – from the Emissions Trading System (ETS) and CO₂ emission standards for cars to directives on

energy efficiency and renewable energy sources (Bocquillon & Maltby, 2021).

On the international stage, the EU actively uses a wide range of climate diplomacy tools to promote its climate agenda and encourage other countries to take more decisive climate action. In particular, Brussels is working hard to include ambitious provisions on sustainable development, environmental protection, and climate change mitigation in all its trade agreements and investment deals with third countries. Such provisions often include commitments by parties to effectively implement the Paris Agreement, review and strengthen their Nationally Determined Contributions (NDCs), introduce carbon pricing, phase out fossil fuel subsidies, and develop trade in clean goods and services.

Another important priority of the EU's climate diplomacy is providing financial and technical assistance to developing countries to support their efforts to adapt to the impacts of climate change and transition to sustainable low-carbon development. The EU and its member states are the largest donors of international climate finance, providing about half of the total mobilised resources. In particular, during the period 2014-2020, the EU allocated over 20 billion euros to support climate action in partner countries through geographical and thematic cooperation instruments (Lazard & Youngs, 2021).

Despite its undeniable global climate leadership, the EU faces a number of serious challenges on the path to achieving its ambitious goals. Within the Union, there are significant differences among member states regarding the pace, mechanisms, and distribution of the costs of decarbonising the economy, especially in the context of post-pandemic recovery. The goals of the European Green Deal and the "Fit for 55" package have raised concerns in a number of Central and Eastern European countries (particularly Poland, Czech Republic, and Hungary), which fear negative economic and social consequences of an accelerated "green" transition and demand greater financial solidarity from wealthier member states.

Even more serious challenges for EU climate policy exist at the international level. Despite Brussels' active climate diplomacy and strong support for international cooperation in combating climate change, geopolitical realities require the EU to constantly balance and seek

compromises. As rightly noted by J. Cole & K. Dodds (2021), promoting the climate agenda cannot be separated from the broader strategic priorities and long-term interests of the EU in relations with key partners such as the USA, China, and India, which have their own geopolitical and economic considerations. Therefore, Brussels must constantly seek a balance between climate ambitions and pragmatic cooperation with these states to ensure global security, economic stability, and the EU's influence in the world.

In the context of global efforts to combat climate change, the People's Republic of China (PRC) is, without exaggeration, a central player whose position and actions are critical to the prospects of achieving the goals of the Paris Agreement. This is due to the colossal scale of greenhouse gas emissions generated by the Chinese economy, as well as its growing economic and geopolitical influence in the world. According to data from the Statistical Review of World Energy, China's share of global CO₂ emissions related to energy was approximately 31% (Total CO₂ emissions..., 2021). This is more than the combined share of the USA (13%), the EU (9%), and Japan (3%), which together accounted for about 25% of global CO₂ emissions in 2022 (Raimi *et al.*, 2024).

Starting from the 2010s, the leadership of the PRC has increasingly demonstrated an understanding of the seriousness of the climate crisis and a willingness to take responsibility for addressing it at both the national and international levels. In September 2020, Chinese President Xi Jinping announced that China would reach peak CO₂ emissions by 2030 and strive to achieve carbon neutrality by 2060. These goals were officially enshrined in China's updated Nationally Determined Contribution (NDC) in accordance with the requirements of the Paris Agreement (Cheung & Hong, 2021).

To achieve these ambitious goals, China is taking vigorous measures to accelerate the development of renewable energy sources, improve the energy efficiency of the economy, and electrify transport. According to China's latest five-year development plan for 2021-2025, the share of non-fossil fuels in primary energy consumption is expected to increase to 20% by 2025, and the installed capacity of wind and solar generation is expected to exceed 1200 GW (Zhang *et al.*, 2022). China is already the world leader in investments in renewable energy, installed capacity of RES, and the production of equipment for "green" generation (Cheung & Hong, 2021; Lagana, 2024).

Another important component of China's climate policy has been the introduction of a nationwide emissions trading system (ETS), which officially began operating in July 2021. Today, China's ETS is the largest in the world in terms of the volume of regulated emissions, covering more than 2,000 companies in the power generation and heat sector (Qin *et al.*, 2023). Although in its initial stages, the Chinese national ETS suffers from a number of "teething problems", particularly regarding the allocation of quotas and emissions verification, in the long term this system is expected to play a key role in ensuring economic efficiency and environmental integrity of the decarbonisation of the Chinese economy.

Despite undeniable progress in building a national climate policy, China's international position and actions to combat climate change often elicit mixed reviews. On the

one hand, over the past decade (2014-2024), Beijing has significantly increased its diplomatic activity and public rhetoric regarding the importance of multilateral cooperation in combating climate change. Within the framework of multilateral climate summits and negotiations, Chinese leaders have consistently called on other countries to "build a community of a shared future for mankind", adhere to the principles of the Paris Agreement (2015), and provide greater support to developing countries. In September 2021, on the sidelines of the UN General Assembly, Chinese President Xi Jinping announced that China would stop building new coal-fired power plants abroad and increase support for the green low-carbon development of other countries (Zhang *et al.*, 2022). Undoubtedly, such declarations play an important role in shaping global public opinion and strengthening Chinese soft power.

On the other hand, many experts point to significant discrepancies between Beijing's public statements and its actual actions both domestically and in the international arena. Despite the active development of RES and other low-carbon technologies, China continues to rely on coal as its primary energy source, providing about 50-60% of the country's electricity generation (Cole & Dodds, 2021). Despite the announced refusal to build new coal-fired power plants abroad, Chinese companies and banks remain the world's largest source of financing for new carbon-intensive projects in developing countries, ranging from Southeast Asia to Africa and Latin America (Ball *et al.*, 2021).

Even more problematic is the fact that China continues to use the climate track as a tool of pressure and promotion of its geopolitical and geoeconomic interests, especially in relations with the USA. Climate cooperation has become one of the "battlegrounds" within the broader US-China strategic rivalry. Despite signing a joint statement by the two countries on strengthening climate action in the 2020s on the sidelines of COP26 in Glasgow, real progress in its implementation has been extremely limited (Goldberg, 2023). In particular, Beijing has repeatedly suspended bilateral climate dialogue with the United States in response to Washington's actions on such sensitive issues as Taiwan, Hong Kong, or Xinjiang.

Such an instrumentalist approach to climate diplomacy calls into question the sincerity of China's climate commitments and ambitions and also creates additional barriers to global efforts to combat climate change. As M. Qin *et al.* (2023) note, in order to become a truly responsible leader of global climate policy, China must make greater efforts to align its national economic policy, international investment activities, and diplomatic position with the goals of the Paris Agreement (2015) and the best scientific recommendations. This will require, among other things, accelerating the phase-out of fossil fuels domestically, stopping the financing of coal projects abroad, more ambitious emissions reduction targets in key sectors, and a constructive approach to multilateral negotiations.

As one of the world's largest producers and exporters of fossil fuels (oil, gas, coal), and having an energy- and carbon-intensive economy, the Russian Federation has traditionally played an ambiguous, if not destructive, role in global climate policy. Russian elites have long been quite sceptical about the problem of climate change, viewing international efforts to address it through the

prism of geopolitical competition and a threat to national economic interests.

This position began to gradually change only at the end of the 2010s under the influence of new scientific data, growing international pressure, and extreme weather events within the country – from catastrophic forest fires to the melting of permafrost (Korppoo, 2020). In September 2019, the Russian government officially ratified the Paris Agreement (2015), committing to keep greenhouse gas emissions in 2030 at 70% of the 1990 level, taking into account the absorption capacity of forests. In November 2020, speaking at the G20 summit, President V. Putin announced Russia's intention to achieve carbon neutrality no later than 2060. These declarations were intended to demonstrate Moscow's responsible approach to global climate challenges.

However, as A. Korppoo (2021) notes, the real actions of the Russian leadership at the national and international levels do not confirm the sincerity and seriousness of these intentions. In particular, the emission reduction targets presented by Russia as part of its NDC were criticised by experts as extremely unambitious and *de facto* allowing it to even increase emissions compared to the current level. Moreover, at UN climate negotiations, the Russian delegation has consistently opposed strengthening global climate goals and rules, blocking the adoption of more ambitious decisions along with other major emitting countries.

At the domestic level, Russia's climate policy remains fragmented and contradictory. On the one hand, the country is implementing individual initiatives to improve energy efficiency, develop RES (primarily large hydropower plants), and afforestation. In particular, in 2021, the State Duma of the Russian Federation adopted a law "On Limiting Greenhouse Gas Emissions", which created a legal framework for introducing a national system for monitoring, reporting, and verification of emissions, voluntary climate projects, and a prospective carbon market (Makarov, 2022). On the other hand, the government's long-term low-emission development strategy for Russia until 2050, approved in October 2021, provides for the preservation of the dominant role of fossil fuels in the national energy balance and is focused primarily on CCS technologies, rather than on RES or energy efficiency.

However, the most destructive and long-term negative impact on global climate policy is the military aggression of Russia against Ukraine, which began in 2014 and escalated into a full-scale war in 2022. In addition to direct destruction and greenhouse gas emissions from hostilities, this war has caused the largest energy crisis in Europe and the world since World War II, disrupting trade flows and causing a surge in prices for all types of fossil fuels (Eyl-Mazzega & Mathieu, 2022). This has forced many countries to temporarily postpone the closure of coal-fired power plants and other carbon-intensive industries, which objectively delays the achievement of global climate goals.

At the same time, in the medium and long term, Russia's aggression against Ukraine may become a catalyst for accelerated "green" transition and decarbonisation of the global economy. As M. Goldberg (2023) notes, the desire to reduce geopolitical and economic dependence on Russia as an unreliable supplier of energy resources is stimulating the EU, the USA, China, and other countries to invest

in the development of renewable energy sources and clean technologies on an unprecedented scale. In parallel, the imposition of tough economic and technological sanctions against Russia makes it impossible for it to fully participate in multilateral climate processes and projects. The war unleashed by Russia may not only not hinder, but also stimulate the global transition to a climate-neutral future, in which there will be no place for Russian fossil fuels and political influence.

The above-analysed examples of climate policies of the EU, China, and Russia demonstrate that in the current geopolitical realities (2013–2024), the fight against climate change has turned into an arena of fierce competition and rivalry between major powers for status, resources, and influence in a turbulent world. Despite the existence of an objective common interest in curbing global warming, each of these actors seeks to use the climate agenda to advance their own selfish goals and priorities, often to the detriment of others and the long-term prospects of humanity.

As mentioned above, climate diplomacy does not exist in a vacuum but is an integral part of the overall strategic landscape of international relations. Therefore, it is naive to expect that even in the face of existential threats posed by climate change, states will abandon their usual models of competition and hegemony. At the same time, the severity and unprecedented nature of these threats, and their fundamental impact on all aspects of human civilisation, can become a powerful stimulus for multilateral cooperation and innovation.

A key prerequisite for realising this potential is the presence of a critical mass of responsible actors who understand the primacy of human survival over narrow national interests and are ready to take on the role of leaders of the global "green" transition – both at the level of specific policies and technologies and in terms of creating new norms and institutions of cooperation. The European Union is increasingly taking on such a role within the framework of its climate diplomacy, trying to build an ambitious and inclusive coalition around the goals of the Paris Agreement (2015), involving not only states but also subnational and non-state actors – from cities and regions to business and civil society (Cole & Dodds, 2021).

Such climate diplomacy requires not only the soft power of persuasion and financial incentives but also a readiness to apply "climate conditionality" in all aspects of foreign policy – from trade and investment to security and development. That is, access to markets, resources, and the benefits of cooperation with the EU and other progressive actors should be directly linked to the readiness of partners to contribute to global climate action. This will create a powerful incentive for China, the US, and other major players to transform their declared climate ambitions into real actions and policies, as well as limit the scope for irresponsible and opportunistic behaviour.

Certainly, even such proactive climate diplomacy cannot completely eliminate conflicts of interest and contradictions between key actors, especially in the context of geopolitical confrontation and the restructuring of the world order. However, it is precisely in such a situation that it becomes even more important to keep channels of dialogue and cooperation open on climate issues, even if

relations in other areas remain tense or hostile. As the experience of US-Soviet negotiations in the 1960s and 1970s on arms control shows, the presence of a common existential threat can push even irreconcilable rivals to mutual compromises and the emergence of new formats of interaction. Climate change, with its unprecedented risks to all of humanity, is precisely such a threat that requires unprecedented approaches that go beyond traditional geopolitical frameworks.

The success of climate diplomacy and multilateral cooperation in the 21st century will hinge critically on the international community's ability to bridge the gap between the Global North and South, developed countries and developing nations. Without a sense of inclusivity, equality, and justice in the distribution of costs and benefits of the "green" transition, without adequate financial and technological support for the most vulnerable countries and communities, global climate actions are doomed to failure. In this context, the leadership and responsibility of leading geopolitical players lies in recognising their historical debt and the obligation to repay it through concrete assistance to poor countries in adaptation and low-carbon development.

Discussion

The results of the conducted research confirm the growing role and significance of climate diplomacy as an integral component of the modern system of international relations. These conclusions find confirmation and development in the research of other scientists who have studied various aspects of the interaction between climate policy and world politics.

In particular, the obtained results regarding the potential of science diplomacy in addressing the global problem of climate change correlate with the conclusions of E. Özkarağöz Doğan *et al.* (2021). The mentioned authors also note the importance of effective interaction between the scientific community and political circles at the international level as a necessary prerequisite for overcoming the climate crisis. At the same time, if the authors focus mainly on the institutional mechanisms of such interaction, this study offers a broader perspective, analysing the role of the expert environment within the framework of climate diplomacy as a whole.

Conclusions regarding the European Union's international climate leadership and its aspiration to formulate a comprehensive climate strategy are reflected in the study of S. Oberthür & C. Dupont (2021). These researchers also emphasise the EU's significant potential to become a global leader in the fight against climate change but point to the need to overcome a number of internal and external challenges along this path. This study deepens this analysis, providing more details on the specific mechanisms and tools for implementing the EU's climate ambitions in the international arena.

The obtained results regarding the unpreparedness of the current international order to adequately respond to the climate crisis and the need for new planetary politics are consistent with the theses of S.M. Patrick (2021). Both studies emphasise the mismatch of existing global institutions and norms with the unprecedented challenges posed by climate change, advocating for a fundamental

transformation of the international relations system in line with the imperative of human survival. Additionally, this study expands on this perspective, offering a more comprehensive and multidimensional view of the role of climate diplomacy within such transformation.

The research by C. Bianco (2022), focusing on the specifics of European climate diplomacy in the Persian Gulf region, is crucial for verifying the conclusions drawn. The author concludes that the EU has significant potential to influence the climate policies of the Gulf countries, but emphasises the need for more flexible and adaptive approaches, taking into account regional specifics. These results correlate with the conclusions of this study regarding the importance of the regional dimension of climate diplomacy and the need to differentiate its methods and tools according to the local context.

A thorough analysis of the impact of environmental diplomacy on CO₂ emissions dynamics, conducted by G. Li *et al.* (2020), is largely consistent with the results of this study. Both researches demonstrate that the effectiveness of environmental/climate diplomacy in reducing greenhouse gas emissions depends on the specific conditions and circumstances of its implementation and cannot be considered a universal panacea. The study by G. Li *et al.* (2020) emphasises the importance of considering economic, political, and social factors that influence the effectiveness of environmental diplomacy in different countries. The authors emphasise that the success of climate initiatives largely depends on the level of economic development, institutional capacity, and political will of participating states. However, G. Li *et al.* (2020) use a more formalised econometric tool (the panel data analysis method). This methodological difference allows for complementary results: the quantitative analysis of the authors provides statistically significant generalisations, while the qualitative approach of this study allows for a deeper understanding of the contextual nuances and mechanisms of influence of climate diplomacy on international relations.

The conceptual work of B. Buzan & A. Acharya (2021), which calls for a fundamental "rethinking" of the theory and practice of world politics in light of new global challenges, has significant heuristic potential for understanding the transformative impact of climate diplomacy on international relations. The authors argue for the need to move away from traditional, Western-centric approaches to international relations and propose a more inclusive, global perspective that would take into account the diversity of cultural and political traditions. In the context of climate diplomacy, this means the need to develop new conceptual frameworks that would adequately reflect the complex and transnational nature of environmental threats. Despite some differences in methodological approaches, both studies agree on the inevitability and desirability of such a rethinking given the unprecedented threats posed by climate change. This research develops these ideas, offering specific examples of how climate diplomacy is already transforming established practices of interstate interaction and contributing to the formation of new norms of global governance.

Similarly, the conclusions of this study regarding the need for a comprehensive and interdisciplinary approach

to the analysis of climate diplomacy resonate with the methodological guidelines of G. Sørensen *et al.* (2022). These authors emphasise the importance of engaging a wide range of theoretical paradigms and conceptual “lenses” to understand the multidimensionality and dynamism of the contemporary international system, into which the phenomenon of climate diplomacy is organically woven.

Another important perspective is offered by the study of A.E. Abdenur (2021), which examines the role of the UN in shaping the climate and security agenda, particularly in the context of the interests and needs of “Global South” countries. The author’s conclusions regarding the importance, but also the limitations, of the UN’s influence in mobilising international attention to climate issues, as well as the need to reform this organisation, correlate with the results of this study regarding the institutional dimension of global climate governance.

The results of this study are significantly influenced by the studies of F. Genovese (2020), which focus on the roles and positions of weak states in global climate negotiations. Despite the difference in the focus of analysis, both researchers arrive at a similar conclusion about the potential ability of small and vulnerable countries to influence the formation of international climate policy, provided that their efforts are effectively coordinated and their specific interests are taken into account. These results emphasise the importance of inclusivity and sensitivity to the needs of all participants as key principles of climate diplomacy.

The conclusions of this study regarding the potential of trade agreements as a tool for achieving climate goals closely correlate with the results of C.M. Dent (2021). In both cases, the authors emphasise the possibility and desirability of integrating environmental and social standards into trade liberalisation processes in order to create additional incentives for the “green” transformation of the global economy. However, the scholar delves deeper into the analysis of specific mechanisms and legal nuances of such integration.

Summarising this comparative analysis, it can be stated that the results obtained in this study are within the conceptual “mainstream” of contemporary academic discourse on the growing role of climate diplomacy in international relations. They organically correlate and resonate with the conclusions of other researchers regarding various dimensions of this phenomenon – from theoretical and methodological foundations to practical case studies at the global and regional levels. Despite some differences in research focuses and methodologies, the results found are generally characterised by a high degree of compatibility and complementarity.

Conclusions

During the conducted research, modern trends in the influence of climate diplomacy on international relations were analysed within the context of geopolitical rivalry. The findings indicate a growing role of climate diplomacy as an integral component of global policy and a key instrument in responding to unprecedented challenges posed by climate change. Climate diplomacy is a complex and multifaceted phenomenon that encompasses a wide

range of formal and informal interactions between states, international organisations, and non-state actors aimed at developing and implementing coordinated approaches to combating global warming. The effectiveness of climate diplomacy critically depends on its ability to mobilise political will, financial and technological resources, and ensure the inclusivity and fairness of global climate actions, taking into account the interests of all countries and communities.

Research into the impact of geopolitical rivalries and conflicts on the implementation of climate initiatives has shown that strategic competition between major powers, particularly the USA, China, and Russia, often hinders the achievement of the ambitious goals of the Paris Agreement (2015). From trade wars and sanctions to outright military aggression, these destructive manifestations of international relations divert the attention and resources of the global community from pressing climate challenges. At the same time, the unprecedented nature of the climate crisis can serve as a catalyst for transforming traditional models of competition and confrontation towards multilateral cooperation in the face of common threats to humanity.

A comparative analysis of the climate policies of the EU, China, and Russia has revealed significant differences in their approaches and levels of ambition. While the European Union consistently positions itself as a global leader in the “green” transition, promoting climate goals in all aspects of its domestic and foreign policy, China demonstrates a more instrumental understanding of climate diplomacy as a means of strengthening its geopolitical influence. In turn, Russia is essentially sabotaging international efforts to combat climate change, driven by narrow interests in preserving an export-oriented economic model based on fossil fuels.

Based on the conducted research, it can be concluded that in the context of the turbulence of the modern international system, climate diplomacy is becoming a critically important tool for global governance and transforming the world order in accordance with the imperative of human survival. Realising this potential requires fundamental changes in the architecture of international relations and the consciousness of political elites, which would prioritise fundamental needs to mitigate the climate crisis over narrow national interests and geopolitical calculations.

The limitations of the study lie in its focus on a limited number of states, insufficient attention to the role of non-state actors, and a superficial examination of methods for assessing the effectiveness of climate diplomacy. Promising areas for further research include expanding the geographic scope of the analysis, deepening the study of the role of non-governmental organisations and businesses in climate diplomacy, and developing comprehensive methodologies for evaluating the effectiveness of various climate policy tools.

Acknowledgements

None.

Conflict of interest

None.

References

- [1] Abdenur, A.E. (2021). Climate and security: UN agenda-setting and the "Global South". *Third World Quarterly*, 42(9), 2074-2085. doi: [10.1080/01436597.2021.1951609](https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1951609).
- [2] Ball, J., Pastor, A.O., Liou, D., & Dickey, E. (2021). Hot money: Illuminating the financing of high-carbon infrastructure in the developing world. *Iscience*, 24(11), article number 103358. doi: [10.1016/j.isci.2021.103358](https://doi.org/10.1016/j.isci.2021.103358).
- [3] Bazilian, M., Bradshaw, M., Gabriel, J., Goldthau, A., & Westphal, K. (2020). Four scenarios of the energy transition: Drivers, consequences, and implications for geopolitics. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 11(2), article number e625. doi: [10.1002/wcc.625](https://doi.org/10.1002/wcc.625).
- [4] Bianco, C. (2022). Power play: Europe's climate diplomacy in the Gulf. *European Council on Foreign Relations*. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep37732.pdf>.
- [5] Bocquillon, P., & Maltby, T. (2021). EU energy policy integration as embedded intergovernmentalism: The case of Energy Union governance. In A. Herranz-Surrallés, I. Solorio & J. Fairbrass (Eds.), *Renegotiating authority in EU energy and climate policy* (pp. 38-56). London: Routledge. doi: [10.4324/9781003173106](https://doi.org/10.4324/9781003173106).
- [6] Bodansky, D. (2016). The Paris Climate Change Agreement: A new hope? *American Journal of International Law*, 110(2), 288-319. doi: [10.5305/amerjintelaw.110.2.0288](https://doi.org/10.5305/amerjintelaw.110.2.0288).
- [7] Buzan, B., & Acharya, A. (2021). *Re-imagining international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [8] Campbell, K.M., Gullledge, J., McNeill, J.R., Podesta, J., Ogden, P., Fuerth, L., Woolsey, R.J., Lennon, A.T., Smith, J., & Mix, D. (2022). *Age of consequences: The foreign policy and national security implications of global climate change*. Washington: Center for a New American Security.
- [9] Cheung, F.M., & Hong, Y.Y. (Eds.). (2021). *Green finance, sustainable development and the Belt and Road Initiative*. London: Routledge.
- [10] China and US renew commitment to tackling climate crisis but differences remain. (2022). Retrieved from <https://www.theguardian.com/environment/2022/nov/19/china-and-us-renew-commitment-to-tackling-climate-crisis-but-differences-remain>.
- [11] Cole, J., & Dodds, K. (2021). Unhealthy geopolitics: Can the response to COVID-19 reform climate change policy? *Bulletin of the World Health Organization*, 99(2), 148-154. doi: [10.2471/2FBLT.20.269068](https://doi.org/10.2471/2FBLT.20.269068).
- [12] Dent, C.M. (2021). Trade, climate and energy: A new study on climate action through free trade agreements. *Energies*, 14(14), 4363. doi: [10.3390/en14144363](https://doi.org/10.3390/en14144363).
- [13] Dupont, C. (2020). *The EU's collective securitisation of climate change*. In S. Lucarelli, J. Sperling & M. Webber (Eds.), *Collective securitisation and security governance in the European Union* (pp. 369-390). London: Routledge.
- [14] European Climate Law. (2021, June). Retrived from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>.
- [15] Eyl-Mazzega, M.A., & Mathieu, C. (2020). The European Union and the energy transition. In M. Hafner & S. Tagliapietra (Eds.), *The geopolitics of the global energy transition. Lecture notes in energy* (pp. 27-46). Cham: Springer. doi: [10.1007/978-3-030-39066-2_2](https://doi.org/10.1007/978-3-030-39066-2_2).
- [16] Falkner, R. (2016). The Paris Agreement and the new logic of international climate politics. *International Affairs*, 92(5), 1107-1125. doi: [10.1111/1468-2346.12708](https://doi.org/10.1111/1468-2346.12708).
- [17] Fetting, C. (2020). *The European green deal. ESDN report*. Vienna: ESDN office.
- [18] Genovese, F. (2020). *Weak states at global climate negotiations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [19] Goldberg, M. (2023). *Climate security: The role of knowledge and scientific information in the making of a nexus*. Abingdon: Routledge.
- [20] Helsinki Final Act. (1975, August). Retrived from <https://www.osce.org/helsinki-final-act>.
- [21] Hsu, A., Yeo, Z.Y., & Rauber, R. (2021). Diverse climate actors show limited coordination in a large-scale text analysis of strategy documents. *Communications Earth & Environment*, 2(1), article number 30. doi: [10.1038/s43247-021-00098-7](https://doi.org/10.1038/s43247-021-00098-7).
- [22] Korppoo, A. (2020). Domestic frames on Russia's role in international climate diplomacy. *Climate Policy*, 20(1), 109-123. doi: [10.1080/14693062.2019.1693333](https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1693333).
- [23] Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. (1997, December). Retrieved from <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>.
- [24] Lagana, C. (2024). *Renewable energy trends and developments powering a cleaner future*. Retrieved from <https://www.ibm.com/blog/renewable-energy-trends/>.
- [25] Lazard, O., & Youngs, R. (Eds.). (2021). *The EU and climate security: Toward ecological diplomacy*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace Publications Department.
- [26] Li, G., Zakari, A., & Tawiah, V. (2020). Does environmental diplomacy reduce CO2 emissions? A panel group means analysis. *Science of The Total Environment*, 722, article number 137790. doi: [10.1016/j.scitotenv.2020.137790](https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.137790).
- [27] Makarov, I. (2022). Does resource abundance require special approaches to climate policies? The case of Russia. *Climatic Change*, 170(1-2), article number 3. doi: [10.1007/s10584-021-03280-0](https://doi.org/10.1007/s10584-021-03280-0).
- [28] Oberthür, S., & Dupont, C. (2021). The European Union's international climate leadership: Towards a grand climate strategy? *Journal of European Public Policy*, 28(7), 1095-1114. doi: [10.1080/13501763.2021.1918218](https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1918218).
- [29] Özkaragöz Doğan, E., Uygün, Z., & Akçomak, İ.S. (2021). Can science diplomacy address the global climate change challenge? *Environmental Policy and Governance*, 31(1), 31-45. doi: [10.1002/eet.1911](https://doi.org/10.1002/eet.1911).

- [30] Paris Agreement. (2015, December). Retrieved from https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=en.
- [31] Patrick, S.M. (2021). *The international order isn't ready for the climate crisis: The case for a new planetary politics*. *Foreign Affairs*, 100, article number 166.
- [32] Qin, M., Su, C.W., Umar, M., Lobonț, O.R., & Manta, A.G. (2023). Are climate and geopolitics the challenges to sustainable development? Novel evidence from the global supply chain. *Economic Analysis and Policy*, 77, 748-763. doi: 10.1016/j.eap.2023.01.002.
- [33] Raimi, D., Zhu, Y., Newell, R.G., & Prest, B.C. (2024). *Global energy outlook 2024: Peaks or plateaus*. Retrieved from https://media.rff.org/documents/Report_24-06.pdf.
- [34] Resolution of the General Assambley of UN No. 70/1 "Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development". (2015, September). Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.
- [35] Sørensen, G., Møller, J., & Jackson, R.H. (2022). *Introduction to international relations: Theories and approaches*. Oxford: Oxford university press.
- [36] Total CO2 emissions from energy. IEA. (2021). Retrieved from <https://www.iea.org/countries/china/emissions>.
- [37] UNFCCC. (2019). *Climate Finance in the negotiations*. Retrieved from <https://unfccc.int/topics/climate-finance/the-big-picture/climate-finance-in-the-negotiations>.
- [38] United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992, May). Retrieved from <https://unfccc.int/sites/default/files/conveng.pdf>.
- [39] Yang, L., Shi, Z., Zhang, S., & Lee, H.F. (2020). Climate change, geopolitics, and human settlements in the Hexi Corridor over the last 5,000 years. *Acta Geologica Sinica–English Edition*, 94(3), 612-623. doi: 10.1111/1755-6724.14529.
- [40] Zhang, T., Zhang, S., & Qu, J. (2022). The impact of China's carbon neutrality target on its energy consumption structure by 2050. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 17(1), article number 2088896. doi: 10.1080/15567249.2022.208889.
- [41] Zhumadilova, A., Zhigitova, S., & Turalina, M. (2023). The impact of greenhouse gases on climate change. *Scientific Horizons*, 26(6), 97-109. doi: 10.48077/scihor6.2023.97.
- [42] Zhuravel, Y., Artemenko, O., Lytvyn, N., Yara, O., & Uliutina, O. (2023). International experience in the use of alternative energy sources (within the European Union). *Law. Human. Environment*, 14(3), 46-59. doi: 10.31548/law/3.2023.46.

**Журнал
«ЗОВНІШНІ СПРАВИ»**

**Том 34, № 3
2024**

Відповідальний редактор:
Т. Прокопчук, О. Таукач

Редагування англomовних текстів:
К. Касьянов

Комп'ютерна верстка:
К. Пилипенко

Підписано до друку з оригінал-макета 28.06.2024
Ум. друк. арк. 14,6
Наклад 300 примірників

Видавництво:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

**Journal
“FOREIGN AFFAIRS”**

**Volume 34, No. 3
2024**

Managing Editors:
T. Prokopchuk, O. Taukach

Editing English-language texts:
K. Kasianov

Desktop publishing:
K. Pylypenko

Signed to the print with the original layout 28.06.2024
Conventional Printed Sheet 14.6
Circulation 300 copies

Publisher:
Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”,
01001, 6 Rylskyi Ln, Kyiv, Ukraine
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/en>